

T. C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı: B
22030-Edirne

42517

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

GENÇ KALEMLER DERGİSİ'NİN
İNCELENMESİ

42517

DANIŞMAN:

YRD.DOÇ.DR. RECEP DUYMAZ

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

HAZIRLAYAN:

MUSTAFA YEŞİLDAĞ

EDİRNE - 1995

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
GİRİŞ	1
II. MEŞRUTİYET'TE BASINIMIZIN GENEL DURUMU	5
A. Gazeteler	5
B. Mecmualar	10
GENÇ KALEMLER MECMUASI	14
GENÇ KALEMLER MECMUASI'NDAKİ TENKİD YAZILARI / METİN	21
GENÇ KALEMLER MECMUASI'NDAKİ TENKİD YAZILARININ	
İNCELENMESİ	214
A. Teorik Tenkid Yazıları	215
B. Pratik Tenkid Yazıları	227
C. Dilin Sadeleşmesiyle İlgili Yazılar	245
a) Genç Kalemler Yazarlarının Dilin Sadeleşmesi Hakkındaki Görüşleri	245
b) Muhalefet Edenlerin İtirazları	250
c) İtirazlara Genç Kalemler Yazarlarının Cevapları	251
D. Yabancı Edebiyatlarla İlgili Yazılar	254
SONUÇ	261
BİBLİYOGRAFYA	263
A. Genç Kalemler Mecmuası'ndaki Tenkid Yazıları	263
a) Kronolojik	263
b) Yazar Adına Göre	265
c) Makale / Metin Adına Göre	267
B. Yararlanılan Diğer Kaynaklar	269
BAZI İSİM VE KAVRAMLARLA İLGİLİ KISA AÇIKLAMALAR	274
SÖZLÜK	310
ÖZET	332
FOTOĞRAFLAR	334

ÖNSÖZ

Edebiyat tarihimizin en hareketli dönemlerinden biri Millî Edebiyat dönemidir. Bu hareketliliğin temel sebebi sansürün kaldırılması ve çok sayıda gazete ve derginin çıkmasıdır. Bu serbestlik ortamı içinde çıkan dergi ve gazetelerin edebiyatla ilgili olanları da vardır. Biz bunların içinden konu olarak kendimize içlerinden en önemlisi olan ve Millî Edebiyat dönemini başlatıp hızlandıran Genç Kalemler mecmuasını seçtik. Fakat bir derginin baştan sona incelenmesinin zor olduğunu ve en azından hakkıyla incelenmesi için sınırlı sürenin yetmeyeceğini düşündük. Osmanlıca orjinal metinlerinin tamamını fotokopi yoluyla elde ettiğimiz için, dergiyi incelediğimizde çok sayıda tenkid yazısının bulunduğunu gördük. Derginin dil yazıları ve özellikle Yeni Lisan seri yazılarını hemen birçok yerde incelenmiş bulduk. Bunun için Genç Kalemler Dergisi'ni incelerken bu yazılar dışındaki tenkid türündeki yazıları üzerinde yoğunlaştık. Bu şekilde konumuzu sınırlandırdık ve böylece konumuzu tesbit etmiş olduk.

Genç Kalemler mecmuasını konu olarak düşündüğümüz zaman ilk işimiz İstanbul kütüphanelerinden Osmanlıca harfli tam metnin fotokopisini edinmek oldu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesinde sadece ikinci cild, birkaç kütüphanede de çok karışık olarak beş on sayı vardı. Mecmuanın tamamını sadece Hakkı Tarık Us Kütüphanesi'nde bulabildik.

Metni elde edince mecmuanın bütün hepsini (makale, şiir, hikaye ve fotoğraf) künyeleriyle beraber fişleyip listeler oluşturduk. Böylece elimizdeki malzemenin ne olduğunu görebiliriz. Yukarıda da belirttiğimiz gibi konuyu sınırlandırdıktan sonra, tesbit ettiğimiz metinleri kronolojik olarak çok dikkatli bir şekilde okuyup günümüz alfabesine çevirdik. Özellikle metnin hatasız olması için ayrı bir gayret sarfettik. Çünkü bu metin yapacağımız incelemenin temelini oluşturuyordu.

Bu sırada bir yandan da konumuzla ilgili ulaşabildiğimiz bütün kaynakları inceleyip, işimize yarayabilecek bölümlerden notlar çıkardık. Mecmuanın çıktığı dönem olan II. Meşrutiyet dönemi basınımızda gazete ve dergileri siyasî olaylarla beraber çok kısa olarak anlatmaya çalıştık. Böylece Genç Kalemler mecmuasının bulunduğu dönemin genel durumunu ortaya koyduk. Daha sonra Genç Kalemler hakkında geniş bilgi verdik. İnceleme kısmında konuların yoğunluğuna göre göre kendimiz bir tasnif yaptık ve şu bölümlere ayırdık:

- A. Teorik tenkid yazıları
- B. Pratik tenkid yazıları
- C. Dilin sadeleşmesiyle ilgili yazılar
- D. Yabancı edebiyatlarla ilgili yazılar

Bu bölümlerde Genç Kalemler mecmuasının tenkid türüne getirdiği yeniliği tesbit edip kendimize göre değerlendirdik. Yaptığımız her şeyi ve yazılarda anlatılanları sonuç bölümünde özetledik.

Bibliyografya bölümünde aldığımız makalelerin künyelerini:

- A. Kronolojik
- B. Yazar adına göre
- C. Makale adına göre

şeklinde üç türlü sıraladık. Daha sonra yararlandığımız diğer bütün kaynakların bibliyografyasını verdik. Bir sonraki bölümde makalelerde geçen bazı isimler ve kavramlar hakkında kısa bilgiler verdik. En son olarak makalelerde geçen bilinemeyecek kelimeleri kolaylık olması açısından sözlük olarak verdik.

Çalışmalarım esnasında yardımını esirgemeyen ve baştan sona kadar bize yol gösteren tez danışmanım saygı değer hocam Yrd.Doç.Dr.Recep DUYMAZ'a, öğrencilik yıllarından beri bizleri yetiştirmekte büyük emek harcayan saygı değer hocam Yrd.Doç.Dr.Hasan ÇEBİ'ye, yardımlarını esirgemeyen Bölüm Başkanımız ve saygı değer hocam Prof.Dr.Hidayet K. BAYATLI'ya, bizlere emeği geçen diğer bütün saygıdeğer hocalarıma ve arkadaşlarıma ayrı ayrı teşekkür ederim.

Mustafa YEŞİLDAĞ

Edirne-1995

GİRİŞ

Genç Kalemler Millî Edebiyatımızı başlatan dergilerimizden birisidir. Bu sebeple Millî Edebiyat dönemini anlatan yazı ve kitaplarda ondan sık sık söz edilir. Bu arada Ömer Seyfeddin'e dair yapılan çalışmalarda da Genç Kalemler'den bahsedildiğini görüyoruz.

Bunlardan Tahir Alangu'nun "*Ömer Seyfeddin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*" [1] adlı kitabında Ömer Seyfettin'in biyografisi çok geniş bir şekilde ele alınmıştır. Kitapta Ömer Seyfettin hakkındaki bütün bilgiler, çocukluk, gençlik, okul, askerlik ve yazarlık günleri uzun ve titiz araştırmalar sonucunda geniş bir şekilde anlatılmıştır

Yazar Ömer Seyfettin'in bizi ilgilendiren "Selanik Günleri"ni şöyle anlatır: Ömer Seyfettin henüz Yakorit'te bulunuyorken Manastır ve İstanbuldaki bazı dergilere, bir bölümü takma, bir bölümü de asıl adıyla şiirler ve hikayeler gönderiyordu. Bunlardan birisi de İstanbul'da Baha Tevfik'in çıkardığı "Piyano" dergisi idi. Daha askerlikten ayrılmadan evvel Genç Kalemler'in çekirdeği olan Hüsün ve Şiir'e de şiir ve çeviri hikayelerini gönderiyordu.

"Ali Cânip, Ömer Seyfettin'den, 15 kânun-ı sani 1326 (28 Ocak 1910) tarihinde bir mektup almıştı. Ziya Gökalp'le tanışmadan bir ay kadar önceydi. Bu mektubunda, o, Tanzimat devriminden beri çeşitli kimseler tarafından teklif edilen, zaman zaman ortaya atılan, bir türlü uygun şart ve ortam bulamadığından güçlü bir akım hâline gelemiyen "*edebiyat dilinin sadeleştirilmesi*" meselesini kısa, açık, pratik bir formül hâlinde samimi bir ifadeyle teklif ediyordu." [2] Bu mektupta "Geliniz Canip Bey, edebiyatta, lisanda bir ihtilal vücuda getirelim." diyerek Yeni Lisan hareketinin başlangıç kıvılcımını ateşler. Daha sonra "Ali Canip, "Genç Kalemler dergisinde bu düşüncüyü hemen uygulamaya geçip "*Şekle*

[1] Tahir Alangu; "*Ömer Seyfeddin Ülkücü bir yazarın romanı*", May Yayınları, İstanbul-1968.

[2] ayn. esr., s.157.

Ait Bir Kalem Tecrübesi" adıyla, Arapça ve Farsça hiç bir terkip kullanmadan, bir makale yazıyor" [3]

Bu fikirlerini Ziya Gökalp'e de anlatıp destek alarak "Yeni Lisan Müdafii" başlığı altında Genç Kalemler'in ikinci cildini yayınlamaya başlarlar. Ömer Seyfettin "Yeni Lisan" hareketinin başlangıcını yapacak olan "Yeni Lisan" başmakalesini Yakorit'ten mektupla gönderiyordu. Ömer Seyfettin daha sonra askerliği bırakarak Selanik'e yerleşir. Bu arada Yeni Lisan hareketi etrafında toplanan gençler hummalı bir çalışmayla araştırmalar yapıp Yeni Lisan'la tercümelemeler yapmaya başlarlar. Böylece Yeni Lisan'ı bütün hayata tatbik etmeye çalışırlar.

Tahir Alangu kitabında Ömer Seyfettin'in Yeni Lisan ve dilde sadeleşme fikirlerinin İzmir'de başladığını söyler. Mehmet Necip onun İzmir günleri sıralarında sade lisan üzerine fikirlerini yayınlamaktadır. Ömer Seyfettin de bu fikirlerden etkilenecek ve onları sistemleştirecekti.

Ömer Seyfettin ve Genç Kalemler hakkında bir başka kitap, Marmara Üniversitesi'nin hazırladığı "*Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfeddin*" [4] isimli anma kitabıdır. Kitapta Prof.Dr.Hakkı Dursun Yıldız'ın *Sunuş'u*, Sadık Tural'ın *Ömer Seyfeddin'in Hayatı ve Eserleri* isimli biyografisi, Mehmet Kaplan'ın *Bahar ve Kelebekler'in Tahlili* isimli hikaye tahlili, İnci Enginün'ün *Ömer Seyfeddin'in Hikâyelerinde Yabancılar* isimli incelemesi, Ö.Faruk Huyugüzel'in *Ömer Seyfeddin'in İzmir Yılları ve Bu Devrede Yazdığı Hikâyeler* isimli incelemesi, Zeynep Kerman'ın *Ömer Seyfeddin ve Batı Edebiyatı* isimli yazısı, Rıza Filizok'un *Ömer Seyfeddin'in Eserlerinde Halk Edebiyatı Tesirleri* isimli incelemesi, Abdullah Uçman'ın *Ömer Seyfeddin-Rıza Tevfik* isimli iki yazarın birbiriyle münasebetlerini anlattığı yazısı, Sema Uğurcan'ın *Ömer Seyfeddin'in Hikâyelerinde Kadın Tipleri* isimli incelemesi, Mustafa Argunşah'ın *Ömer Seyfeddin'de Ergenekon Destanı* isimli incelemesi ve Ö.Faruk Huyugüzel ile Sema Uğurcan'ın hazırladığı *Ömer Seyfeddin'in Mensur Şiirleri ve Dil ve Edebiyata Dair Makaleleri* bulunmaktadır. Bu yazılarda Ömer Seyfettin çok çeşitli yönleriyle ele alınıp incelenmiştir.

[3] ayn. esr., s.158.

[4] *Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfeddin*; Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul-1984.

Bu konuda diğer bir anma kitabı da Atatürk Kùltür Merkezi Yayını olan "*Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*"dir. [5] Bu kitapta da Ord.Prof.Dr.Aydın Saygılı'nın *Açılış Konuşması* metni, Dr.Müjgan Cunbur'un *Ömer Seyfettin'in Hayatı ve Eserleri* isimli biyografisi, Prof.Dr.Hasibe Mazıoğlu'nun *Divan Edebiyatında Hikâye* isimli incelemesi, Doç.Dr.İnci Engünün'ün *Ömer Seyfettin'in Hikâyeciliđi* isimli tahlil ve incelemesi, Fevziye Abdullah Tansel'in *Ömer Seyfettin'in İlk Eser ve Şiirleri* isimli araştırması, Doç.Dr.Olcay Önertoy'un *Ömer Seyfettin'in Milliyetçilik Düşüncesi* isimli incelemesi, Doç.Dr.İsmail Parlatur'un *Genç Kalemler Hareketi İçinde Ömer Seyfettin* isimli incelemesi ve Dr.Müjgan Cunbur'un *Ömer Seyfettin Bibliyografyası* isimli araştırması bulunmaktadır.

Bu yazılar içinde bizim konumuzla en alakalı İsmail Parlatur'un yazısıdır. Parlatur bu yazıda; ilk önce edebiyat tarihimizdeki dilde sadeleşme hareketlerini kısaca anlatır. Buradan Genç Kalemler'e geçer. Derginin Yeni Lisan hareketiyle değişimini anlatır. Dil ve edebiyat yazılarını tasnif ederek bunlar hakkında kısa genel değerlendirmeler yapar. Hikâye ve şiirlerdeki Yeni Lisan hareketine uygun ürünlerin çıkışını belirtir. Hareketin kurallarını maddeler halinde verip Yeni Lisan makalesini özetler. Yeni Lisan muarızlarının nelere itiraz ettiklerini ve Genç Kalemler'in yazarları tarafından nasıl savunulduğu üzerinde kısaca durur. Sonra Ömer Seyfettin'in Genç Kalemler'de çıkan hikâyelerinin konularını kısaca verir. Yazarın önemi üzerine bir sonuçla bitirir.

Genç Kalemler hakkında bilgiler veren önemli bir kitap da Masami Arai'nın "*Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği*"dir. [6] Kitapta Türk Derneği, Genç Kalemler, Türk Yurdu, Türk Ocağı ve İslam Mecmuası tanıtılıp incelenmiştir. Genç Kalemler bölümünde ilk önce derginin çıkışını anlatılmıştır. Daha sonra milliyetçilik açısından önemli görülen yazılar anlatılıp devrin olaylarıyla bağlantılar kurulmuştur. Anlatılanlar çeşitli tablolarla desteklenmiş ve istatistikî bilgiler sunulmuştur. Yeni Lisan hareketinin muarızlarının itirazlarını

[5] *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*; Atatürk Kùltür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kùltür Merkezi Yayını, 1.Baskı 1985, 2.Baskı Ankara-1992,

[6] Arai, Masami; "*Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği*", Çev.:Tansel Demirel, İletişim Yayınları, İstanbul-Ekim 1994

ve Genç Kalemler yazarlarının cevaplarını kısaca verdikten sonra derginin Jön Türkler ile İttihat ve Terakki ile olan ilişkileri üzerinde durulmuştur.

Genç Kalemler hakkında yazılan diğer önemli bir çalışma da Yrd.Doç.Dr.Hüseyin Çelik'in "*Genç Kalemler Mecmuası Üzerinde Bir Araştırma*" [7] isimli kitabıdır. Yazar kitabında ilk önce edebiyat tarihimizdeki dilde sadeleşme hareketlerini *Genç Kalemler Mecmuasının Yayınlandığı Döneme Toplu Bir Bakış* başlığı altında anlatıyor. Daha sonra *Genç Kalemler Mecmuasının Başlangıcı Olan "Hüsün ve Şiir" Mecmuası* başlığıyla Hüsün ve Şiir mecmuası anlatılıp Genç Kalemler hakkında genel bilgi verilmiştir. Dergideki dil ve edebiyat yazılarını sadeleştirip çok kısa özetler halinde vermiştir. Yrd.Doç.Dr.Hüseyin Çelik'e göre Genç Kalemlerin önemi şudur: "Dilde sadeleşme ve Milli edebiyat ihtiyacı elbette ki ilk defa *Genç Kalemler* mecmuasıyla ortaya çıkmış değildir. Ancak bu mecmua söz konusu ihtiyacı, başta dil olmak üzere, bir sisteme oturtmuştur. Servet-i Fünûncuların bir çıkmaza soktuğu Türk Dili *Genç Kalemler* ile tabii yoluna girmiştir. *Genç Kalemler*'in başlattığı *Yeni Lisan* hareketi edebî olduğu kadar fikrî ve sosyal bir harekettir. Zira dil değişmesi sosyal ve kültürel değişmeye tekabül eder. Mecmuanın asıl gayesi dil vasıtasıyla Milli Kültürü aramak ve onu bütün hayata hakim kılmaktır." [8]

İşte bütün bu çalışmalar Genç Kalemler'i tanıtmakla beraber tenkid ile ilgili müstakil bir çalışma göremedik. Biz mecmuadaki en önemli gördüğümüz edebî tenkid ile ilgili yazıları tesbit ettik, künyelerini çıkardık. Kronolojik olarak okuyup bugünkü alfabeyle çevirerek inceledik. Metin kısımlarında yabancı isimlerin orjinal yazılışlarını yazdık; fakat bazı bulamadığımız isimleri okunduğu gibi yazarak altı çizgili olarak belirttik. Gene metin kısmında yanlış basılmış olan kelimeleri anlama göre bizce olması gerektiği şekilde düzelttik ve bunları köşeli parantez içine aldık.

Böylece Genç Kalemler mecmuasının tenkidle ilgili yönünü ortaya koyduğumuzu zannediyoruz.

[7] Çelik, Yrd.Doç.Dr.Hüseyin; "*Genç Kalemler Mecmuası Üzerinde Bir Araştırma*", Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, Van-1995,

[8] ayn. esr., s.214.

II. MEŞRUTİYET'TE BASINIMIZIN GENEL DURUMU

Genç Kalemleri tanıtmaya ve incelemeye başlamadan önce çıktığı dönem olan II Meşrutiyet devrinde basının genel durumunu ortaya koyacağız. Böylece onu bulunduğu sosyal çevre ile daha iyi tanımış olacağız.

II. Abdülhamid'in saltanatı sırasında sıkı bir kontrol altına alınmış olan basın, II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte sansürden kurtulmuş, hele 13 Nisan 1909 (31 Mart 1325) da II. Abdülhamid taraftarlarının giriştikleri hükümet darbesine kadar süren hürriyet taşkınlığı içinde, çoğunlukla çok kısa ömürlü olan yüzlerce gazete ve dergi yayınlanmıştı. 31 Mart Vakası'nın bastırılmasından ve yeni rejimin kurtarılmasından sonra, gazete ve dergilerin sayıları yavaş yavaş normal miktara inmiştir.

İstanbul başkent olmanın avantajıyla her zaman basının kalbi olma özelliğini taşımıştır. Fakat hükümet merkezinin burada bulunması sebebiyle sansür dönemlerinde en çok baskıya maruz kalan şehir de gene burasıdır. Kozmopolit bir yapıya sahip Selanik'te ise daha Sultan Abdülhamid'in sıkı idaresi altında bile diğer şehirlere oranla nisbeten çok daha rahat bir hava vardı.

Biz burada II. Meşrutiyet dönemi ve bu dönem basınımızın genel durumunu ortaya koymak için bazı belli başlı dergi ve gazeteleri kısa olarak ele alacağız. Gazeteler siyasetle çok daha ilgili olduğu için devrin siyasi olaylarına da kısaca değineceğiz.

A. Gazeteler:

II. Meşrutiyet'in ilanından bir hafta sonra Murat Bey kapatılmış olan *Mizan*'ı tekrar çıkarmaya başlar. İttihat ve Terakki'ye muhalif bir tarzda ve muhafazakar cephenin savunucusu bir şekilde yayınlarıyla dikkati çeker. Çok geçmeden -yine eski bir Jön Türk olan- Ali Kemal de İstanbul'a döner. Döner

dönmez Abdülhamid ile görüşmesi ve ondan para alması İttihatçı basının tepkisine yol açar. *Tanin*'de Ali Kemal'in Abdülhamid'e jurnaller verdiği iddiası çıkar. Ali Kemal de başyazarlığını üstlendiği *İkdam* gazetesinde İttihatçılara karşı sert bir muhalefet yürütür. Bir başka muhalif gazete *Serbesti* 12 Kasım 1908'de yayın hayatına atılmıştır. Fakat muhalif gazetelerin en sert ilk sayısı 11 Aralık 1908 (28 Teşrin-i sani 1324) günü yayınlanan; Derviş Vahdeti'nin çıkardığı *Volkan*'dır. İlk günlerde ılımlı bir çizgi çizen Volkan, çok geçmeden İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nin yayın organına dönüşerek İslamcılığı savunmaya başlamıştır.

Matbuat Kanunu hazırlıkları sürerken, basındaki kutuplaşma ve eleştiri sınırlarını aşan karşılıklı saldırılar artar. *Volkan*'ın başını çektiği İslamcı kesimin yanı sıra, ön sırasında *Tanin*, *Şûra-yı Ümmet* ve *Tasvir-i Efkâr* gazetelerinin yer aldığı İttihatçı basın ile başlıca *Mizan*, *Osmanlı*, *İkdam* ve *Serbesti* gazeteleriyle temsil edilen muhalefet basını arasındaki çekişmeler siyasi ortamın gerginleşmesine yolaçar.

6 Nisan 1909 akşamı, *Serbesti* başyazarı Hasan Fehmi Bey Köprü üstünde öldürülür. İttihatçılar'ı amansızca ve şiddetle eleştirdiği için herkes bu işi İttihatçılar'ın yaptığına inanır. Böylece ortalık iyice karışır. Ve tam bir hafta sonra, 31 Mart 1325 (13 Nisan 1909) günü birtakım kışkırtmalar sonucu kimi asker kıtaları "Şeriat isteriz" diye ayaklanır. Ayaklanma sekiz gün sürer; bu süre içerisinde cinayetler işlenip, *Şûra-yı Ümmet* ve *Tanin* gazetelerinin yönetim yerleri yağmalanır.

Hareket Ordusu İstanbul'a gelerek ayaklanmayı bastırır. Ayaklanmanın son günü olan 20 Nisanda *Volkan* son sayısını çıkarır ve kapatılır. 27 Nisan 1909'da Abdülhamid tahttan indirilerek V. Mehmed Reşad padişah ilan edilir. Kurulan sıkıyönetim mahkemeleri, Derviş Vahdeti de içlerinde olmak üzere, pek çok kişiyi ölüm cezasına çarptırır.

31 Mart Olayı'ndan önce hazırlanmış olan Matbuat ve Matbaalar Kanunları tasarıları 16 Temmuz 1909'da yasalâşır. 1881 tarihli Fransız Basın Kanunu örnek alınarak hazırlanan Matbaalar Kanunu, sansür öngörmüyordu. Ancak, devletin güvenliğini bozacak ve ayaklanmaya kışkırtacak yolda yayında bulunan gazeteler, açılacak dava sonuçlanıncaya kadar hükümetçe

kapatılabilecekti. Dava aklanmayla sonuçlandığı takdirde, bu kapatmadan dolayı sorumlu müdürün tazminat isteme hakkı vardı.

31 Mart olaylarının bastırılmasından sonra, sıkıyönetimin baskıları nedeniyle muhalefet çalışamaz, basın istediğini yazamaz duruma gelmiştir.

İki muhalefet partisi daha Ahali Fırkası ile Meclis dışında Sosyalist Fırkası'nın kurulduğu 1910 yılında basına yönelik ikinci cinayet işlenir: *Sada-yı Millet* gazetesinin 26 yaşındaki baş yazarı Ahmed Samim, 9 Haziran günü Bahçekapı'da tabanca kurşunuyla öldürölür. Bu cinayeti de İttihatçılar'ın işlediğine inanılır. Çünkü, Ahmed Samim olaydan önce tehdit mektupları almış; bunun üzerine arkadaşlarından birine "İttihat ve Terakki Cemiyeti idamına hükmetmiş" diye başlayan, vasiyetname niteliğinde bir mektup yazmıştır.

Hüseyin Hilmi'nin (İştirakçi Hilmi) çıkardığı *İştirak* dergisinin Ahmed Samim'in öldürölmesi dolayısıyla hazırladığı özel sayı toplatılır ve dergi Divan-ı Harb-i Örfi (Sıkıyönetim Mahkemesi) kararıyla kapatılır. Daha sonra açılmasına izin verilirse de, yeni kurulan Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın beyanname ve programının yer aldığı 20. sayısı çıkınca yeniden yasaklanır. Hüseyin Hilmi'nin parti organı olarak çıkardığı *Sosyalist* (24 Kasım 1910) ve *İnsaniyet* (1 Aralık 1910) gazeteleri de sıkıyönetimce yasaklanır; kısa bir süre sonra Hilmi Kastamonu'ya sürgün edilir.

Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın İzmir'deki sözcüsü *Müsavat* gazetesi İttihat ve Terakki'ye ait *İttihat* gazetesinin eski sermuharriri Hafız İsmail tarafından çıkarılır. Kastamonu'da da eski İttihatçı Hoca M. Tevfik (Safaoğlu) tarafından çıkarılan *Zafer* gazetesi (14 Aralık 1911) Hürriyet ve İtilaf Fırkasının bu şehirdeki sesi olur ve İttihat ve Terakki'nin gazetesi *Köroğlu* ile sert tartışmalara girer. Bir müddet sonra vilayet matbaasında basılmasına vali tarafından izin verilmeyince Samsun'da Şems matbaasında bastırılır. Hürriyet ve İtilaf Fırkasının kuruluşundan önce çıkmaya başlayan *Tarık* da firkanın Trabzon'daki sesi olur

Kapanan gazeteler, benzer adlarla yeniden yayınlanıyordu: Mebuslardan Lutfi Fikri Bey'in Mutedil Hürriyetperveran fırkasının görüşlerini yansıtan *Tazminat* gazetesi, sırasıyla Tazminat, Zühre, Tazminat, Matbuat, Teminat, Teşkilat, Tesisat, Takdirat, İfham ve son olarak yeniden Tazminat adıyla çıkar (Nisan 1911 - Aralık 1912).

İlk sayısı 28 Nisan 1911'de Tunuslu Hayreddin Paşa'nın iki oğlu tarafından (Mehmet Hayreddin'in sahipliği, Tahir Hayreddin'in sorumlu müdürlüğü altında) yayınlanan *Şehrah* da sırasıyla Hemrah, Darbe, Alemdar, Şehrah, Alemdar, Nevrah, Yeni Yol, Meslek, Yeni Yol, Bedahet, Mukavemet, Hedef, Necdet adlarıyla çıkar.

Fırka organı kimliği taşımayan *İkdam* (Yeni İkdam, İktiham) ve *Yeni Gazete* de muhalefeti destekler.

Bu yılların basını, kısır iktidar-muhalefet çekişmelerini yansıtan yazılarla doludur. İttihatçıları destekleyen *Tanin* başyazarı Hüseyin Cahid'den İsviçre'den gönderdiği yazılarla muhalefet safında yer alan *İkdam* başyazarı Ahmed Cevdet'e kadar hemen hemen bütün yazarlar, bu kısır döngünün dışına pek az çıkabilirler.

Bu hava içinde 10 Temmuz 1911 günü, Düyun-ı Umumiye memurlarından, *Şehrah* gazetesi (olay sırasında Hemrah adıyla yayınlanıyordu) yazarlarından Zeki Bey de öldürülür. İttihatçılara sert eleştiriler yönelten Zeki Bey, halk arasında yaygınlaşan yolsuzluk söylentilerine ilişkin belgeler toplamaya başlamış, bir yayın kampanyası hazırlıklarına girişmiştir.

Kasım 1911'de İttihat ve Terakki muhalifleri birleşerek Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nı kurarlar. Muhalefet cephesinin oluşturduğu bu fırka hızla gelişip; bir ay sonraki ara seçimi kazanır. İttihatçılar Meclis'te çoğunluğu yitirmemek için sert önlemlere yönelirler. Kanun-ı Esasi'yi değiştirme çabaları sonuç vermeyince, Meclis feshedilir. 1912'de yapılan ve tarihe "Sopalı Seçim" olarak geçen genel seçimler, muhalefetin yalnızca 15 mebus çıkarmasıyla sonuçlanır. Ancak, çok geçmeden Said Paşa başkanlığındaki kabine, "Halaskâr Zabitan Grubu" adlı cuntanın baskıları sonucu düşer. 22 Temmuzda, Ahmed Muhtar Paşa başkanlığında yeni kabine kurulur. 4 Ağustos 1912'de Meclis-i Ayan'ca (Senato) parlamentonun feshi kararı alınır.

Bu kez İttihat ve Terakki yanlısı gazeteler kapatılmaya başlanır. *Tanin*, 10 Ağustos 1912'de Hüseyin Cahid tarafından protesto niteliğinde olmak üzere kapatılır, 21 Ağustosta yeniden yayınlanır. 3 Eylül 1912'de sıkıyönetim tarafından kapatılır. Elde daha önce alınmış "imtiyaz" bulunduğundan, 4 Eylül günü sorumlu müdür Cavid Bey adına, *Cenin* adıyla çıkar. O da kapatılınca, Babanzade İsmail Hakkı'nın sorumluluğunda, *Senin* adıyla yayımlanır. *Senin* de kapatılınca,

gazeteyi *Hak* adıyla çıkarırlar. *Tanin*, asıl adıyla yayına ancak 17 Eylülde dönebilir.

Balkan Savaşı başlayınca 3 Ekim 1912'de seferberlik ilan edilir. Savaş sırasında gazeteler üzerindeki baskı daha da artar. *Tanin* yeniden kapatıldığından, 13 Ekimde *Cenin* adıyla yayına başlar. Bir hafta sonra kapatılan *Cenin*'in yerine *Senin* (21 Ekim), ardından *Hak* çıkar.

Balkan devletlerinin Osmanlı sınırlarını aşip içerlere doğru ilerledikleri bir sırada Ahmed Muhtar Paşa hükümeti çekilir. 29 Ekimde Kamil Paşa kabinesi kurulur. Ertesi gün Hüseyin Cahid'in bu konuda bir makale yazması üzerine *Hak* da kapatılınca, 31 Ekimde *Renin* çıkar. Daha sonra *Tanin*'in yayınlanmasına izin verilir.

O sırada Babiâli'de düzenlenen gösterilerin kışkırtıcısı sayılan yazar Enis Avni (Aka Gündüz) yedi, eski Aydın mebusu Ubeydullah Efendi ile *Tanin* yazarı Cemil Bey beşer yıl kalebendliğe mahkum edilirler. Bir ay sonra serbest bırakılırlar. Tutuklanmalar birbirini izler: Eski Trabzon valisi yazar Süleyman Nazif, yazar Abdullah Cevdet, eski İstanbul mebusu ve yazar Salah Cimcoz, yazar Hüseyin Suad (Yalçın), *Tanin* yazarlarından Muhiddin (Birgen) tutuklananlar arasındadır...

23 Ocak 1913'te kabine toplantısı sırasında İttihatçılar Babiâli'yi basarak Sadrazam Kâmil Paşa'nın istifasını sağlarlar. Olay sırasında Harbiye Nazırı Nazım Paşa ile dört subay ölür. İttihat ve Terakki'nin adayı Mahmud Şevket Paşa'nın sadrazamlığa gelmesi sağlanmıştır.

11 Haziran 1913'te bu sefer muhalefet baskın ve Mahmud Şevket Paşa'ya suikast ile iktidarı ele geçirmeye çalışırlar. Fakat muvaffak olamazlar. Olaydan hemen sonra İstanbul'da bulunması istenmeyen bütün muhalifler Sinop'a gönderilirler. Sürgün edilen aydınlar arasında Refik Halid, Osman Cemal (Kaygılı), Refi Cevad (Ulunay) gibi gazeteci ve yazarlar ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın kimi üyeleri vardır. Bu partinin ileri gelenlerinden bazıları ağır cezalara çarptırılıp, idam edilir, kimisi de yurt dışına kaçar.

Bu olaydan sonra İttihat ve Terakki'nin basına olan baskısı çok daha fazla artar. Siyasî partiler birer birer ortadan kalkar, muhalefet silinir... Bu baskılar sonucunda 1908'den beri *Tanin*'deki başyazılarında İttihatçıları savunmuş olan

Hüseyin Cahid, 30 Ocak 1914 günü küçük bir duyuru yayınlarak istemiye istemiye gazetesini bırakmak zorunda kalır.

Paris'e kaçan İtilafçuların oradaki muhalefetle birleşmesi sonucu, Hürriyet ve İtilaf adıyla yeni bir fırka oluşturulur; başına Şerif Paşa getirilir. Şerif Paşa'nın daha II. Meşrutiyet'in başlarında Paris'te kurduğu Fransızca-Türkçe aylık *Meşrutiyet* gazetesi fırkanın yayın organı olur.

1908'den sonra, ortaya çıkışlarını ve gelişme safhalarını bildiğimiz siyasi ideolojiler içinde en ısa ömürlü olan "Osmanlıcılık" ideolojisinin doğrudan doğruya yayın organı olmamakla beraber; Abdullah Cevdet'in 1904 de önce Cenevre'de çıkarmaya başladığı, sonra Kahire'de (1905-1908) ve İstanbul'da (1908-1932) da yayınlamaya devam ettiği *İctihâd*, Batılılaşma cereyanı ile birlikte, Osmanlıcılık ideolojisine de bağlı kaldı. İslâmcılık ideolojisinin başlıca yayın organı olan ve Eşref Edib'in müdürlüğünü, Mehmed Akif'in de başyazarlığını yaptığı *Sebilürreşâd* (182. sayıya kadar *Sırât-ı Müstakim*), sonuna kadar bağlı olduğu idealine ciddi bir şekilde hizmet etti.

B. Mecmualar:

Edebiyatta Türkçülük hareketi basın hayatında kendini Selanik'te çıkan *Çocuk Bahçesi* (1905) adlı dergide gösterir. Önceleri Fevziye ve Yâdigâr-ı Terakki özel okullarının öğretmen ve öğrencilerince çıkarılan bu dergi giderek Ali Ulvi, Akil Koyuncu, Celal Sahir ve pek çok takma adla edebî bir dergi hüviyetini kazanır. Özellikle 17. sayısından sonra Mehmet Emin'in *Türkçe Şiirler*'i dilde ve edebiyatta Türkçülük hareketini başlatır. 1908 sonrası ortaya çıkacak olan Türkçecilik hareketlerinin temeli, bir anlamda burada atılmış olur.

Servet-i Fünûncular dağılmıştır. Fecr-i Ati genç edipleri, hürriyetin ilanından sonra, *Servet-i Fünûn* sanatkarlarının, durmaksızın şikayet ettikleri "istibdat"tan kurtulmuş olmanın verdiği hızla ve birdenbire harekete geçeceklerini, eskisinden daha zengin ve daha canlı bir "edebî hamle" yapacaklarını ummuş ve beklemişlerdi. Fakat bu bekleyiş uzun sürer. Çünkü Servet-i Fünûncuları dağıtan kuvvet sadece istibdad değildir. Onları birbirine bağlayan edebî ve ictimai bağlar da yıpranmış, hatta kopmuştur.

Fecr-i Ati gençleri, Servet-i Fünûn sanatkarlarının ilk Meşrutiyet yılında birbirlerinden ayrı olarak dahi öyle parlak eser veremediklerini gördüler. Bu sebeptendir ki Fecr-i Aticiler daha ziyade beklemek istemediler ve gene Servet-i Fünûn şairlerinden Faik Ali ile Celal Sahir'in kendileriyle işbirliği yapmalarından aldıkları cesaretle hep birden, yeni bir edebî akım yaratmak istediler. Ahmet Haşim, Fuat Köprülü, Hamdullah Suphi, Refik Halid ve Yakub Kadri gibi sonradan kendi başlarına çok meşhur edebiyatçılar olacak olan genç edipler faaliyete geçmeden önce 11 Şubat 1325 (1909) tarihli Servet-i Fünûn mecmuasında bir "Beyanname" neşrettiler. Fakat bu gençler Fecr-i Ati topluluğu içinde Servet-i Fünûn'un silik birer kopyası olmaktan öteye gidemediler. Gene de Genç Kalemler'in Yeni Lisan hareketine karşı en sert tepkileri gene bu topluluktan Yakub Kadri ve Fuat Köprülü vermiştir.

Hüsûn ve Şiir dergisi 1909 Haziranında Manastır'da yayına başlamıştır. Dergi dördüncü sayıdan itibaren Selanik'te yayınlanmaya devam eder. Derginin kurucuları İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin merkez azasından olan Doktor Nazım'ın hukuk talebesi olan iki yeğeni H. Hüsni ve İsmail Suphi'dir. Daha sonra Ali Canib dergide yazmaya başlar ve derginin havası birden değişir. Çevrede bulunan genç yazarlar ve şairler derginin etrafında toplanmaya başlar. 29 Eylül 1910 (16 Eylül 1326) tarihinde yayınlanan 8. sayıdan sonra isminin fazla romantik ve fikrî yazılara uygun düşmeyeceği gerekçesiyle değiştirilir ve *Genç Kalemler* olarak yayınına devam eder.

II. Meşrutiyetle birlikte Türkçülük hareketinin hızlanması "millî benliğe dönüş" fikrinde büyük rol oynar. Bu amaçla bir takım dernekler oluşmaya başlar. Bunlardan ilki 25 Aralık 1908'de kurulan *Türk Derneği*'dir. Kurucuları arasında Emrullah Efendi, Necip Asım, Bursalı Tahir, Veled Çelebi, Akçuraoglu Yusuf, Mehmet Arif, Ahmet Ferit gibi Türkçüler bulunur. Üyeleri arasında Prof. Gordlevsky, Dr. Karaçon, Prof. Martin Hartman gibi Türkiyatçılar, Bayacıyan Agop ve Antuvan Tıngır gibi Türk olmayan Osmanlılar da vardır. İzmir, Kastamonu, Budepeşte ve Rusçuk'ta şubeleri açılmıştır. Derneğin amacı, siyasi değildir. Sadece ilim gayesi güden dernek, Türklerin eski eserlerini, tarihini, lisanlarını, edebiyatını, etnografyasını, etnolojisini, coğrafyasını araştırma ve ortaya çıkarma gayesini tüzüğünde açıklar. Nitekim bu gayeye uygun olarak

dernek, kendi adını taşıyan bir dergi çıkarır. Aylık olan bu dergi, 1911'de faaliyete geçer; ancak 7 sayı çıkabilir. Bunun yanı sıra Türklükle ilgili yayınlar dikkati çeker. Necip Asım'ın 1911'de çıkan *Pek Eski Türk Yazısı* ile Bursalı Tahir'in *Türklerin Ulâm ve Fünûna Hizmetleri* bu eserler arasındadır.

Genç Kalemler hareketi ile birlikte aynı yıl faaliyete geçen bir başka dernek *Türk Yurdu*'dur. Dernek Mehmet Emin, Ahmet Hikmet, Ağaoğlu Ahmet, Hüseyinzade Ali, Akçuraoğlu Yusuf tarafından 8 Ağustos 1911'de kurulur. Derneğin yayın organı olan *Türk Yurdu* dergisi ise 24 Ekim 1911'de çıkmaya başlar. Dergi 1912'den sonra *Türk Ocağı* derneğinin yayın organı haline gelir. Derginin yayın politikası şöyledir:

- Aydınların görüş ve düşüncelerine öncelik verilecek;
- Çoğunluğu ilgilendirecek konular seçilecek ve dili anlaşılır olacak;
- Siyasi amaç güdülmeyecek;
- Tarihî araştırmalara yer verilecek;
- Türklerin, ekonomi, ahlâk ve fen konularında yükselmeleri amaçlanacaktır.

Halka Doğru (1913) ve *Türk Sözü* (1914) dergileri *Türk Yurdu* dergisine bağlı olarak haftalık çıkar. Dergiyi Celâl Sahir yürütür. *Türk Sözü* dergisinin başyazarlığını Ömer Seyfettin yapar. Her iki dergi de, Balkan Savaşı yenilgisi üzerine, oluşan karamsarlık için gençleri uyarmayı, onların sorunlarına eğilmeyi, millî duyguları kamçulamayı, sade Türkçe'yi kullanmayı amaçlar. Kadrosunu 20. Yüzyıl Türk Edebiyatı ve Türk düşüncesi alanlarında adları sonra daha çok duyulacak olan Halide Edip, Yusuf Akçura, Celâl Sahir, Hamdullah Suphi, Kâzım Nâmi, Fuat Köprülü, Ziya Gökalp, Mehmet Emin, Memduh Şevket gibi yazar ve şairler oluşturur.

Yine Celâl Sahir'in yönettiği *Bilgi* (1913); Ziya Gökalp'in kurduğu, Türkoloji çalışmalarına öncülük eden, Fuat Köprülü'nün yürüttüğü *Millî Tetebbular* (1915) dergileri de bu yıllarda etkinlik gösterirler.

Türk Yurdu'ndaki milliyetçi yazarların İslâm'a ilişkin tutumunu yeterli görmeyen bir grup 1914'te İslâm'da reform için yeni bir dergi çıkarmaya başladılar: *İslâm Mecmuası* 30 Ekim 1918'e kadar 63 sayı yayınlanmıştır. Kurucuları ve yazar kadrosunda şu isimler vardır: Ziya Gökalp, Aka Gündüz,

Bursalı Tahir, Fuat Köprülü, Şerefettin, Halim Sabit ve Mansurizade Sait. *İslâm Mecmuası*'na maddî kaynağı İttihat ve Terakki sağlamıştır.

1917'de İttihat ve Terakki Fırkası'na çıkarılan *Yeni Mecmua*'yı Ziya Gökalp yönetir. Yahya Kemal (Beyatlı), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Refik Halit (Karay) başlıca yazarlarıdır. Ziya Gökalp'in başyazıları dışında, derginin millî bir amacı görülmez. Türk dilinin yabancı sözcüklerden arınması, millî düşüncenin gelişmesi ilkesini benimser. Yayınını 1923 yılına kadar sürdürür.

GENÇ KALEMLER MECMUASI

Genç Kalemler mecmuası *Hüsün ve Şiir* isimli bir kaç heveskar gencin çıkardığı mecmuanın tekamülüyle doğmuştur. *Hüsün ve Şiir* 1909 yılında Manastır'da yayına başlamıştır. İlk üç sayısı tarihsiz olarak çıkan mecmua, dördüncü sayıdan itibaren Selanik'te yayınlanmaya başlanır. *Hüsün ve Şiir* dergisinin kurucuları İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin merkez azasından Doktor Nazım'ın Selanik Hukuk Mektebi talebesi olan iki yeğeni H.Hüsnü ve İsmail Suphi'dir. Dergi Selanik'te yayınlanmaya başladığı sıralarda Fecr-i Ati topluluğunun Selanik'te muhabir üyeliğini üstlenmiş olan Ali Canib, bu gençlerin ısrarı üzerine *Hüsün ve Şiir*'e de yazılar yazmaya başlar.

Bir süre sonra Ali Canib'te Dergiye yeni bir hava vermek düşüncesi doğar. 29 Eylül 1910 (16 Eylül 1326) tarihinde yayınlanan 8. sayıdan sonra isminin fazla romantik olduğu ve fikri yazılara uygun düşmeyeceği gerekçesiyle *Genç Kalemler* olarak değiştirilir.

Bundan sonra *Genç Kalemler*'in birinci sayısı 1-9 numarasıyla ve sayfaları da *Hüsün ve Şiir*'in kaldığı 81. sayfadan devam eder. *Genç Kalemler* bu şekilde 4 cilt 33 sayı yayınlanır. İlk sayının başında Servet-i Fünûn'u taklit ederek *Genç Kalemler*'in Fransızca okunuşu olan Latin harfleriyle "GUAINDJ KALEMLAIR" yazılıdır. Bu başlığın hemen altında "edebî ilmî risâle-i nim-mah" yazılıdır. Mesul müdürlüğüne İttihat ve Terakki merkez-i umumisinde kâtip olan Nesimî Sarım getirilir. Bu suretle *Genç Kalemler*'in küçük boydaki birinci sersininin yayınlanması başlamış olur.

Derginin ilk sayısının başında Müdürüyet imzalı ve "Sevgili Kâriyelerimize" başlıklı yazıda çıkış amaçlarını ve nasıl yeni bir çığır açtıklarını şöyle dile getirir:

"(Genç Kalemler) evvelce olduğu gibi en muktedir gençlerimizin makaleleri, şiirleri ile tezyîn-i sahâyif edeceğinden mâadâ büsbütün başka bir çığırda açdı; bakınız nasıl:

Her türlü mesâil-i edebiyeye ve ilmiyye hakkında en salâhiyetdâr gençlerimizin re'yini toplayacak, onları tarih-i vürûdları i'tibârıyla enzâr-ı kâri'ine vazedecektir.”[⁹]

Bu sıralar Ömer Seyfettin Serez mutasarrıflığına bağlı Yakorit köyünde subaylık yapmaktadır. Uzaktan Ali Canib'in sade dilde yazdığı yazılarını izlemektedir. Ali Canib, Ömer Seyfettin'den, 15 Kanun-ı sani 1326 (28 Ocak 1910) tarihinde bir mektup almıştı. Bu mektubunda, o, Tanzimat devriminden beri çeşitli kimseler tarafından teklif edilen, zaman zaman ortaya atılan, bir türlü uygun şart ve ortam bulamadığından güçlü bir akım haline gelemeyen “edebiyat dilinin sadeleşmesi” meselesini kısa, açık, pratik bir formül halinde samimi bir ifadeyle teklif ediyordu: [¹⁰]

“ *Sevgili Canib Bey,*

Cevabınızı almadan işte ben size yazıyorum. Size bir teklifim var. Kanaatlerinize pek yakın olduğu için hemen kabul edeceğinizi sanıyorum. Bakınız ne! Biraz izâh edeyim: Edebiyattan nefret ettiğimi ve bu nefretimin iğrenç, tiksindirici bir nefret olduğunu yazmıştım. Bu nefretim edebiyata olmaktan ziyâde lisanadır. Bizim lisanımız -her zaman düşündüğümüz gibi- berbâd, perişan, fenne, mantığa muhâlif bir lisandır. Garp edebiyatlarını biraz tanıyan, mümkün değil bu nefretten kurtulamaz.

Bu lisanı, hükûmet kuvveti, meselâ Maarif Nezâreti, yahut cahillerden teşekkül edecek olan bir encümen tasfiye edemez. Zaman ve vâkifâne bir sây tasfiye eder. Ben, işte edebiyattan vaz geçtikten sonra, tetebbu edeceğim fenlere, ilimlere çalışırken, bu tasfiyeye yardım edeceğim. .... ve .... gibi, nûra, hakikâte muhtaç Türkleri Asya'nın karanlıklarına götürmeye çalışmayacağım. Sâyimin esâsını teşkil edecek noktalar pek basit: Arapça, Farsça terkiplerin hiç lüzumu yoktur. Bunları ancak sâs

[⁹] Müdüriyet; “*Sevgili Kârilerimiz*”, Genç Kalemler, C.1, nr.:1-9, s.82.

[¹⁰] Ali Canib; “*Ömer Seyfeddin (1884-1920) Hayatı, Karakteri, Edebiyatı, İdeali ve Eserlerinden Nâmûneler*”, Remzi Kitabevi, İstanbul-1947, s.11.

içindir. Kimin gösterecek, teşhir edecek fikri yoksa, onları çok kullanır. Eğer terkipler terkolunursa, tasfiyede büyük adım atılmış olmaz mı?

Bunu yalnızca başaramam. Geliniz Canib Bey, edebiyatta, lisanında bir ihtilâl vücuda getirelim. Ah, büyük fikir, sây, sebât ister.

Ömer Seyfettin"[11]

Böylece "Yeni Lisan" akımının başlangıcı yapılmış oluyordu. Ali Canib, Ömer Seyfettin'e derhal cevap verirken, öte yandan da Genç Kalemler dergisinde bu düşüncüyü hemen uygulamaya geçip "*Şekle Aid Bir Kalem Tecrübesi*" adıyla, Arapça ve Farsça hiç bir terkip kullanmadan, bir makale yazar.[12]

O sıralarda Nesimî Sarım, Ali Canib'e, "Turan" başlıklı bir şiir getirir. Bu şiir, o günlerde İttihat ve Terakki'nin Selanik'teki "Merkez-i Umûmî"sine üye seçilen Diyarbakırlı Ziya Bey'in "Tevfik Sedat" takma adıyla yazdığı bir manzumedir. Böylece Ali Canib, Ziya Gökalp'le tanışır. Ali Canib, Genç Kalemler'in son sayılarındaki terkipsiz makalelerini ve Ömer Seyfettin'in mektubunu Ziya Bey'e göstererek, Genç Kalemler'i daha büyük boyda ve "*Yeni Lisan Müdâfî*" olarak çıkarmak istediklerini söyleyince bu fikirleri beğenen Ziya Gökalp de Genç Kalemler'e katılır.

Artık "Yeni Lisan"ın akımının kadrosu tamamlanmıştır. Genç Kalemler'in ikinci cildi büyük boy olarak ve Ömer Seyfettin'in meşhur "*Yeni Lisan*" makalesiyle 11 Nisan 1911 (29 Mart 1327)'de yayınlanır. Aralarındaki karar gereğince bu yazı imzasız, sonunda kocaman bir soru işareti (?) ile çıkar. Bu soru işaretinin sebebi hareketin bir grub tarafından yapılması, şahsa mal edilmemesi içindir. Bundan sonraki dört sayıda da imza yerine soru işareti konulmuş olmasına rağmen ikinci yazının Ziya Gökalp ve Ali Canib tarafından yazıldığını

[11] Tahir Alangu, "*Ömer Seyfeddin Ülkücü bir yazarın romanı*", May Yayınları, İstanbul-1968, s.157-158.

[12] Ali Canib "*Hikmet-i Bedâyi Bahislerinden: San'at ve Mahiyeti (Şekle aid bir kalem tecrübesi)*" Genç Kalemler, C.1, nr.:5-13, s.144-145,

biliyoruz.[13] Üçüncü yazıyı da Ali Canib yazmıştır. 12. sayıya kadar olan “*Yeni Lisan*” başlıklı yazılar “*Genç Kalemler Tahrir Heyeti*” imzasıyla yayınlanır.

On iki sayıdan oluşan bu yeni cildin içindeki yazılar incelendiğinde hareketin üç esas noktada yoğunlaştığı dikkati çekmektedir. Birincisi, baş makalede ortaya atılan “*Yeni Lisan*” davası; ikincisi, “*Sanat ve Edebiyat*” ve “*Gençlik Kavgası*” sütunlarında ele alınan sanat ve özellikle Millî Edebiyat meselesi, ayrıca tenkid yazıları; üçüncüsü, savunulan dil anlayışına uygun edebî ürünlerdir. Bu edebî ürünlerin (hikaye ve şiir) başına “*Yeni Lisanla*” yazılmış oldukları özellikle belirtilir. “*Yeni Lisan*” hareketi Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati yazarlarınca tepkiyle karşılaşmıştır. Mehmet Rauf, Halit Ziya, Cenap Şahabettin, Hüseyin Cahit, Süleyman Nazif, Yakup Kadri, Köprülüzade Mehmet Fuat onları şu noktalardan eleştiriyorlardı: Yeni Lisan ancak ilim dili olabilir, Yeni Lisan’la hiç bir edebî ürün verilemez; sanat eserleri milletlerarası özelliktedir, bu bakımdan edebiyat da millî olamaz. Genç Kalemler’in Millî Edebiyat anlayışı “*ırkî*” bir nitelik taşımaktadır, vb. Bu iddialar sebebiyle Yeni Lisan’la yazılmış türler üzerine dikkat çekmek için “*Yeni Lisanla*” diye yazılır.

Daha sonraki yıllarda Hamdullah Suphi, Celal Sahir, Köprülüzade Mehmet Fuat Genç Kalemler’in dil üzerine düşüncelerini benimsemişlerdir.

Üçüncü ciltten başlayarak dil ve edebiyat tartışmalarının başlardaki hızını yavaş yavaş kaybettiği görülür. “*Yeni Lisan*” başlıklı yazıların yerini “*Genç Kalemler Tahrir Heyeti*”nin açtığı soruşturmaya gelen cevaplar yer almaya başlar. Genç Kalemler Tahrir Heyeti “*Yeni Lisan ve Bir İstimzâc*” başlıklı bir soruşturma açmış ve bunu bir broşürle dönemin yazarlarına göndermiştir. Sırasıyla Hamdullah Suphi, Şahabettin Süleyman; Dr. Kunoş, Raif Necdet’in cevapları bu sütunda yayınlanır. Bon sayı olan 27. sayıya kadar da Şemsettin Sami, M.Nermi, İzzet Ulvi’nin dil üzerindeki düşüncelerine yer verilir. Son sayıda Ali Canib’in Canab’a verdiği bir karşılık yayınlanır.

“*Sanat ve Edebiyat*” ile “*Gençlik Kavgası*” başlıklı sütunlar yerini “*Eser ve Zat*” ile “*İlim ve Fen*” sütunlarına bırakır. Ayrıca felsefî yazılar ile Batı edebiyatından tanıtımlara ve çevirilere daha çok ağırlık verilir. Hikaye ve şiirler

[13] Ali Canib; “*Ömer Seyfeddin (1884-1920) Hayatı, Karakteri, Edebiyatı, İdeali ve Eserlerinden Nümuneler*”, Remzi Kitabevi, İstanbul-1947, s.13.

ise gene hareketin dil anlayışına uygun ürünler olarak kaleme alınmış ve yayınlanmıştır.

Genç Kalemler'de birden fazla şiir, hikaye, dil, edebiyat, felsefe ve ilim yazısı yazan kişiler şunlardır:

Dil ve edebiyat yazıları yazanlar; Ali Canib (Yekta Bahir müstearını da kullanmıştır), Ömer Seyfeddin (Perviz ve ? müstearlarıyla), Ziya Gökalp (Celal Sakıb ve Kaya Alp müstearlarıyla) başta olmak üzere, Edhem Hidayet, Hüseyin Naci, Kâzım Nami, M.Nermi, Mustafa Haluk, Muvaffak Galib, Reşad Nuri (Drago), Subhi Edhem ve Tahsin Nahid'dir.

Şiir yazarlar; Ali Canib, Mehmed Ali Tevfik, Ziya Gökalp (Demirtaş, Gökalp, Kaya Alp ve Tevfik Sedat müstearlarıyla), Ömer Seyfeddin (Perviz müstearını da kullanmıştır), Akil Koyuncu, M.Selahaddin, Mustafa Haluk başta olmak üzere A. Asfer, Aka Gündüz (Enis Avni ve Seniha Hikmet müstearıyla), Celal Sahir, Cemal Mukbil, H.Hüsnü, Hakkı Süha, Hüseyin Naci, Kemal Nesrin, M.Enver, M.Nermi ve M.Şekip'dir.

Hikaye ve çeviri roman yazarlar; Ömer Seyfeddin (Perviz müstearını da kullanmıştır), Aka Gündüz, Ziya Gökalp (Gökalp ve Kaya Alp müstearlarıyla), Kâzım Nami başta olmak üzere H.Hüsnü ve M.Nermi'dir.

İlim ve felsefe yazıları yazanlar; Ziya Gökalp (Demirtaş, Kaya Alp, Tevfik Sedat müstearlarıyla), M.Nermi, Subhi Edhem başta olmak üzere, Kâzım Nami, Mehmed Ali Tevfik ve Selahaddin Asım'dır.

Genç Kalemler mecmuasında bizim tesbit edebildiğimiz müstear isimler şunlardır:

Ali Canib; Yekta Bahir.

Ömer Seyfettin; Perviz.

Ziya Gökalp; Celal Sakıb, Tevfik Sedat, Kaya Alp, Gökalp, Demirtaş.

Aka Gündüz; Enis Avni, Seniha Hikmet. [14]

[14] Aka Gündüz'ün asıl adı Hüseyin Avni'dir. Hüseyin Avni Paşa ile karışmaması için adını Enis Avni'ye çevirir. Adını Aka Gündüz'e ise şöyle çevirir: Selanik'teyken Abdül Kerim Paşa isminin pek hafif karşılandığını, bu yüzden kendisine arapça müstear bulmasını tavsiye eder. O da bu tavsiyenin üzerine Arapça yerine Türkçe bir isim alır ve o tarihten sonra yayın hayatında Aka Gündüz adını kullanır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin himayesinde

Kâzım Nami; K.N., Rumeli Sermuharriri.

Akil Koyuncu; A.Asfer.

Genç Kalemler II.Meşrutiyetten sonra edebiyat ve fikir hayatımızda çok mühim bir rol oynamıştır. Bu hemen hemen bütün kaynakların ortak görüşüdür. Fakat nedense hep yanlışlıklara kurban gitmiş ve neredeyse bütün kaynaklarda hatalı bilgilerle anlatılmıştır. Dergide en çok Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp herkesin dikkatini çekmiş, fakat Ali Canib hep ikinci planda bırakılmıştır. Halbuki dergiye şöyle bir baktığımızda Ali Canib'in yazı veya şiirinin bulunmadığı sayı yok gibidir. Bu hata değil kusurdur. Kaynaklarda rastladığımız asıl hatalar ise şunlardır:

Birçok edebiyat tarihi ve ansiklopedi maddesinde *Yeni Lisan* makalesinin Genç Kalemlerin ilk sayısında yayınlandığı yazmaktadır. Halbuki "Yeni Lisan" makalesi derginin ikinci cildinin ilk sayısında yayınlanmıştır. Böylece derginin birinci cildi hep gözden kaçırılmaktadır. Bu hatanın yapıldığı bazı yerler şunlardır: "*Meydan Larousse*" Genç Kalemler maddesi; "*Gelişim Hachette*", "*Türk Ansiklopedisi*" Genç Kalemler maddesi; Mahir Ünlü - Ömer Özcan'ın "*20. Yüzyıl Türk Edebiyatı*"; Şerif Oktürk'ün Gökşin Yayınları'na çıkarılan "*Ömer Seyfeddin Hayatı Sanatı ve Eserleri*" isimli kitabı; Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını "*Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*" isimli kitapta Dr.Müjgân Cunbur'un "*Ömer Seyfettin'in Hayatı ve Eserleri*" başlıklı yazısı (Gariptir ki Dr.Müjgân Cunbur'un aynı kitapta "*Ömer Seyfettin Bibliyografyası*" başlıklı çalışmasında bu hata yoktur.); Türk Dili dergisinin 401. (Mayıs 1985) sayısından ayrı basım olarak çıkan Prof.Dr.Zeynep Korkmaz'ın "*Dil İnkılabının Sadeleşme ve Türkçeleşme Akımları Arasındaki Yeri*" isimli 21 Şubat 1985 günü Türk Dil Kurumu'nda yapılan konuşma metni (Gene gariptir ki Prof.Dr.Zeynep Kormaz'ın Milli Kültür dergisinin Haziran 1980 sayısında "*Ömer Seyfettin ve Yeni Lisan*" başlıklı yazıda da bu hata yoktur.).

Buna benzer yapılan bir başka hata da Hamdullah Suphi, Köprülüzade Mehmed Fuat, Şahabettin Süleyman, Tevfik Fikret, Cenab Şahabeddin, Hüseyin Suad, Süleyman Nazif, Süleyman Nesib, Hüseyin Daniş, Ömer Naci (Ali Naci

---

çıkan "*Kadın*" mecmuasındaki kadınlarla ilgili yazılarında Seniha Hikmet müstearını kullanmıştır.

değil), Faik Ali, Hüseyin Siret gibi isimleri bu derginin yazar kadrosunda gibi gösterilmesidir. Bu hata zannımca dergi incelenmeden sadece isimlere bakarak verilen kestirme ve önyargılı kararlar sonucudur. Çünkü bu şahsiyetlerin hepsinin ismi dergide geçmiştir. Fakat bunlardan sadece Hamdullah Suphi ve Şahabeddin Süleyman'ın; kendilerine Yeni Lisan hakkında düşüncelerinin sorulduğu mektublara verdikleri cevaplar dergide yayınlanmıştır. Gene yukarıda adı geçenlerden Köprülüzade Mehmed Fuad ve Ömer Naci'nin derginin ilk sayısında kısa tebrik mesajları yayınlanmıştır. Gene adı yukarıda geçen Tevfik Fikret, Cenab Şahabeddin, Hüseyin Suad, Süleyman Nazif, Süleyman Nesib, Hüseyin Daniş, Ömer Naci, Faik Ali ve Hüseyin Siret'in genellikle Servet-i Fünûn'da yayınlanmış şiirlerini "*Dün*" başlığı altında yayınladılar. Kendilerinin yazdığı şiirleri ise "*Bugün*" başlığı altında bu şiirlerle karşılaştırılması için aynı sayfada yayınladılar. Yani bu kişilerin şiirlerinin kötü yönleri ve kendi şiirlerinin farklılıkları göz önüne serilmek istenir.

Bu hataların birbirine benzer şekilde sürekli tekrarlanması ise kimsenin dergiyi incelemek zahmetine katlanmadığı, ulaşabileceği en yakın kaynaktan aynen alması sonucunda ortaya çıktığını göstermektedir.

**GENÇ KALEMLER MECMUSINDA
TENKİD YAZILARI**

“METİN”

Musâhabe-i Edebiyye:

EDEBİYAT-I MÜSTAKBELEMİZ

-Gençlerden İmtizâcımız Münâsebetiyle-

Her taazzuv gibi san'at da bugünkü mevki'ni bulmak için birçok derecât geçmiş bazen an'anât-ı ahlâkıyyenin pûşîde-i ziynete bürünerek beşerin ruh-ı vicdanına hitâb etmek istemiş, bazen yalnız şerâit-i mevzûanın hutût-ı kadîdesiyle müzeyyen, yalancı incilerden ibaret kalmış; nihayet bütün o an'anâtı; bütün o sahte pırlantaları üstünden silkerek (ben sade buyum, beşerim, beşerin ruhundan ibaretim) demiştir... Ve işte o zaman onun perestiş-kârân-ı hakikati olanlar birden karar vermişlerdir: San'at şahıs içindir bizde de tarih-i edebiyatımız tedkik olunacak olursa müşevveş fakat her hâlde görülebilecek bir hâlde bütün bu safahât muncelidir. Lakin Şark'ın te'sir-i igfâl-kârânesi garibdir; burada yaşayanlar da nasıl düşündürülürse öyle düşünmeye, nasıl görülmüş ise öyle görünmeye hulâsa bir hayat-ı muğfil yaşamaya şedîd bir inhimâk hissi vardır; eslâfın ruh-ı vicdanımıza hâkim olan efkâr-ı ahlâk-perestişinden edebiyatımızı ed'îye ve esniye derekesinden yukarıya is'âd ettirmemiş, Fuzûlî gibi, bi-l-hâssa Nedîm gibi iki şâiri istisnâ edilecek olursa diğerleri kalblerini terennüm edemeyerek kadîd bir sürü duâ kitablarından başka bir şey vücuda getirmemişlerdir.

Ruh-ı umumî-i millette ilk intibâh-ı terakkiyi vücuda getiren Gûlhane Hatt-ı Hümâyûnu'nun i'lânından sonra edebiyatımızda bir hayat-ı tâze bulmaya, başka bir şekilde tecelli etmeye başladı ve artık cihan şiir ve san'atımızda oldukça yeni bir sadâ duyuyordu. Fakat bu sesler her hâlde büsbütün beşerî değildi.... Nihayet Fikretler, Cenablar, Halid Ziyalar yetiştiler.. Bunlarla görölüyordu ki Osmanlılar da (işte bizim de teessüs etmek üzere bulunan bir edebiyatımız vardır.) diyebileceklerdir. Fakat işitilen bütün bu sesler beşerî idi, insanî idi, fakat şahsî ve vicdanî değildi. Bu sesler umumî idi, hatta o kadar umumî idi ki bazen Şark'ın havâ-yı mahsûsasına temas etmeden âhengini değiştirmeden doğrudan doğruya Garb'dan geldiğine kâni' olunuyordu.

Nihayet inkilâb-ı mes'ûdumuz husûle geldi; bu pek tabîî idi, Tanzimat-ı Hayriyye ile şöyle böyle hukuk-ı medeniyyesine mazhar olan millet pek tabîî idi ki yıkılmaya başlayan bâr-ı azîm-i istibdâd altında daha fazla kalamazdı; nitekim kalmadı onu üstünden attı ve halâs oldu.

Bu inkılâb-ı siyâsî, ruh-ı milletteki tevârûsâtı şübhesiz ki hemen silmedi ve silmemesi de pek tabîydi. Çünkü kitle-i avâmı idâre eden hissiyyât bir tahavvül-i berkîye duçar olmaktan pek uzaktı. Lakin gözleri pek kapalı bir takım bî-çare-gânın zannettikleri gibi bu hâl edebiyat için aynı olamaz. Çünkü onun sahibleri müessesât-ı sâire ashâbının seviyesinden çok yüksektir; ve çok yüksek bulunması daha evvel hâiz-i intibâh olmasını mücibdir. Nitekim bu da oldu evet edebiyatımızda bir inkılâb-ı mahsûsun fatıhası başladı lakin bunu herkes şimdi göremiyor. Onlar o zavallılar biraz beklesinler...

Bugün artık gençler istiyor ki şiir ve edebiyat vicdanî olsun, ne ahlâkiyyâta merbût kalsın ve ne de kadîdî bir takım hutûttan ibaret bulunsun...

Ali Canib

Hâmiş. ---- Edebiyat-ı müstakbelemiz hakkında yazdığım bend bundan pek fazla ve etraflı idi; fakat sevgili pederimin vukû'-ı irtihâliyle duçar olduğum perişanî-i fikr onu bulmaklığıma mâni' oldu. Genç Kalemler ise miâdından epeyce geç intişâra mecbur kalmaktadır. Bunu ise câiz görmediğimden hemen şu bir kaç sahifeyi karaladım. Muhterem kari'lerim, kusuruma bakmazlar...

A.C.

Bir Tevdi Fikri:

BİZDE EDEBİYAT DERSLERİ

Mâzimize ircâ`-ı nazara hâcet yok, bugün bile mekteblerimizde edebiyat nâmına okunan dersleri gözden geçirince bütün bunların maânî, [beyan-ı] bedî` dediğimiz nazariyyât-ı belâgattan başka bir şey olmadığını görürüz; belâgat bu öyle bir ilimdir ki, sarf ve nahiv sayesinde doğru yazmayı öğrenen bir şâkirde ancak muvâfık bir tarzda idâre-i kalem etmeyi bildirir, o kadar... Hâlbuki edebiyat, böyle bir dâire-i muzîke dahilinde habsedilmez o bundan pek vâsi`dir; edebiyat her şeyden evvel mensub olduğu sanâyi`-i nefîsenin anâsır-ı selâsesini yani "taklid-i tabiat", "mizâc-ı esâsî" ve "şahsiyyet-i mümtâze"yi tevhid ve bu sûretle "hüner"le ibrâz olunan güzelliği temsil eder; işte edebiyat bu kadar vâsi`, bu kadar mühim, bi-l-hâssa bu kadar etraflı ve müşkildir.

Yalnız belâgat kaidelerini bilen bir genç meselâ bir romanın mezâyâ ve nevâkısını idrak ve takdir edemez; çünkü o yalnız "şu veya bu sûrette idâre-i kelâm edilirse muvaffak olur" diye pek basit bir mes'ele-i tahririyyeye vâkıfır; bir romanda ise bu gibi şeyler değil, meselâ "kahraman"ların mâlik oldukları pek mütehâlif ahvâl-i ruhiyye teşrih edilmiştir ki bütün bu keyfiyyâtın sıhhat ve samimiyyeti ancak "eşyanın mizâc-ı esâsîsi"ni "tefâsîl-i zâide"den tecrid edebilecek bir vukûf ile anlaşılabilir...

Demek oluyor ki bizim mekteblerimizde şimdiye kadar tedris edilen şey sadece "belâgat"ıdır; o belâgat ki, Fikret Bey'in bir zamanlar bil-münâsebe söylediği gibi vâkıfları ekseriyâ bir güzel eser vücuda getirebilmekten çok uzaktırlar.

Bizde bugüne kadar asıl edebiyatın kavâid ve şerâitini hâvi bir kitab temsil edilmiş değildi; son zamanlarda Süleyman Fehmi Bey bu nâm altında bir eser yazdı ve meydana koydu... Bu, yokluk içinde bir mevcûdiyyettir; evet ancak bu yokluk içinde bir mevcûdiyyettir; çünkü bu öyle bir kitab ki her şeyden evvel "klasik" değil; yani mekteb talebesinin hâli düşünülerek yazılmış bir eser değildir; uzun, mümted, yek-diğerinden tefrik edilememiş bahisler.. Bütün bunlar bir "mekteb kitabı"nda tesâdüf edilemeyecek nekâyisdir. Aynı zamanda serdettiği nazariyyât da eskidir; ez-cümle (gaye-i san'at) bahsi Aristo ve Eflatun'un iki köhne fikrini anlatıyor ki yirminci asır bu iki zehâbı çiğnemiş, ve san'ata

büsbütün yeni bir gaye-i mütakâmil bahşetmiştir. Fakat bütün bu noksan ve hatasına rağmen bu kitab her hâlde bir “edebiyat” kitabıdır. Çünkü edebiyatın mevki’i, dâire-i salâhiyyetini az çok anlatıyor. Muallimlerin belâgattan başka bir şey bilmeyen zavallı kısmı için, eğer anlar ve anlatabilirse, her hâlde işe yarar.. Bu, böyle!.. Şimdi bir mes’ele daha kalıyor:

Acabâ talebemiz nazariyyât-ı hakikiyye-i edebiyeyi anlayabilecek derecede midir?.. Ben iki senelik nâçiz tecrübeye istinâden, diyebilirim ki şâkirdân biraz müşkilât ile olsa da, her hâlde anlıyorlar. Bu bâbda duçar oldukları müşkilâtın sebebi ise zannedildiği kadar muğlak ve müşevveş değildir; izâh edeyim:

Bizde şâkirdân esâsından hazırlanmıyor; müntahabât dersleri, ki bil-âhire okuyacakları edebiyat için bir zemin-i istihsârdır. Lâyık olduğu ehemmiyet verilemiyor; müntahabât dersi her şeyden evvel talebede tedricî bir zevk-i bedîf husûlüne çalışmalı, bir çocuk verilen manzûmeyi rakîk ve âheng-dâr okuyabilmeli; aynı zamanda muallim, bir takım iştikâkât ile vakit geçireceğine o yaştaki çocuklar henüz bir mevcûdiyyet ibrazına başlayan muhayyile ve muhassisenin tekâmül ve terbiyesine yardım etmeli; son kelimelerin ma'nâsını da, lûgat kitapları gibi değil, “tatbiki” bir sûrette göstermeli. Bu sûretle hazırlanan talebe evvelâ kavâid-i belâgatı ve sonra nazariyyât-ı edebiyatı görünce bir ummacı karşısında imiş gibi korkmaz, onu pek mûnis bulur, ve anlamaya başlar; nitekim bu tarzda hazırlanmış ve yahud kendi kendini şöyle böyle hazırlayabilmiş gençler edebiyat dersinde kat’iyyen müşkilât çekmiyorlar. Hulâsa şâkirdânın duçar olduğu müşkilât sırf hazırlanmamış bulunmasından mütevellittir. Bu esâsen her ders için birdir: Ma’lûmât-ı fenniyye gibi bazı mesâil-i ilmiyye görmeyen bir çocuk birden bire “hikmet-i tabîyye” dersine başlayınca ne kadar sıkılır?..

Bu makalemizde tedkik olunacak son bir mes’ele kalıyor:

Evvelâ müntahabât dersiyle mümkün mertebe hazırlanmış bir şâkird tederrüse başladığı edebiyat dersinden bi-hakkın istifâde edebilmek için muallim nasıl bir usul ta’kib etmeli? Bu bâbda muallimlik bir san’at olmak dolayısıyla şahsî ve binâen-aleyh usul-i tedrisi her muallime göre başka bulunmakla beraber, verilecek cevap hem kolay hem muvâfıktır; bakınız nasıl: Pek tabîdir ki artık edebiyat dersine ma’hûd hatalı bir ta’rif ile başlanılmaz; usul-i istikrâf kabul

edilerek, edebiyatın sanâyi`-i nefîse miyânındaki mevk`i ta`yin edilmekle şâkirde bu bâbda bir fikir verilir ve artık “san`at” ta`rif edilerek “taklid” gibi “tabiat-ı esâsiyye” gibi “gaye-i hayalî” gibi mebâhise gelince kürsiden aksettirip, sınıfın havası içinde dağılan bir sesle iktifâ edilmeyerek bütün bu şeylerin talebe tarafından bir mevzû`da tevhid edilmesine çalışılır. Meselâ san`atın ve bu miyânda edebiyatın gayesi “eşyâ-yı haricî”nin tabiat-ı esâsiyyesini bir şahsiyyet-i mümtâze ile mezcetmektir” diye birçok misâllerle bu nazariyye izâh edildikten sonra âciz bir adamı tasvir ediniz denirse talebe elinden geldiği kadar onun tabiat-ı esâsiyyesini izâh edebilecek hutût ve vakâyi`i arar, bulur, vazifesine yarar. Ve bu sûretle edebiyat nedir, bi-hakkın anlar.

Böyle mesâil-i ciddiye-i edebiyenin tedrisinden husûle gelecek fevâidin izâhına gelince, onu zannederim, şimdiye kadar az çok anlatabileyim; maa-mâ-fih burada tekrar edeyim.

Bir i`dâdi talebesi bir makale-i edebiyye, bir hikâye, bir roman, bir şiir okuduğu zaman onu her hâlde anlamalıdır; bilmelidir ki böyle bir hikâyenin kıymetini takdir için ne gibi mezâyâ aranır; bir şiirin anâsır-ı esâsiyyesi nedir, fikir midir, his midir, hayal midir; falan şâir, falan şâire nazaran efkâr-ı umumiyeye-yi edebiyede niçin rüchân kazanmıştır; “liyâkat” ve “ehliyyet” ne demektir? İşte bütün bunları ne leff ü neşrler, ihâm ve tenâsübler, ne de üslub-ı âdiler, üslub-ı müzeyyenler, üslub-ı âlfler izâh edebilir; bunu ancak dediğimiz nazariyyât-ı edebiyye anlatır!

Edebiyat muallimlerinin son ve fakat pek mühim bir vazifesi kalıyor ki şâkirdlerine bütün fevâid-i edebiyye ile beraber tarih-i edebiyat-ı umumiyeye, buna zaman ve imkân bulamazsa hiç olmazsa kendi milletimizin tarih-i edebiyatına dâir epeyce izâhât vermelidir; burada da câ-yı dikkat bir mes`ele tahaddüs eder; bizde şimdiye kadar belli başlı bir tarih-i edebiyat yazılmamış ve edvâr-ı edebiyye ayrılmamış olmak dolayısıyla herkes kendi fikrini yürütür; ez-cümle bazıları Fuzûlî Devri, Bâkî Devri, Nef`î Devri, Nâbî Devri diye garib garib taksimler yapar. Her şeyden evvel şunu bilmek lâzım gelir ki asrımızın kanâat-ı ilmiyyesi keyfi tasnif ve taksimlere artık nihayet vermiştir; meselâ bir tarih ve bu miyânda bir tarih-i edebiyat devrelere ayırabilmek için esbâb aranır. Tarih-i edebiyatımızdan yukarıda görülen kısımları husûle getirecek avâmil yoktur; en

doğru taksim, geenki makalemde de izâh ettiğim gibi, Edmond Fazy'nin fikrini kabul etmek Akif Paşa'ya kadar "Asya Mektebi" ondan i'tibâren "Avrupa Mektebi" demektir.

Tarih-i edebiyatımızın tedrisinden iktitâf olunacak fevâid, öyle zannediyorum, vâreste-i izâhattır; bir genç kendi milletinin harekât-ı edebiyesinden haber-dâr olmazsa neye yarar?...

- *Yalılar - 9 Teşrin-i sâni sene 1326*

Ali Canib

Bir Tevdi Fikri:

ÂTİ-İ EDEBİMİZ

Gelişi güzel atılan bir taşın şu veya buraya düşmesi nasıl tesâdüfî değilse, nasıl bir takım kuvvetlerin muhassala-i tabîyyesi ise bir milletin de şöyle veya böyle düşünmesi, şu veya bu sûrette bir edebiyata mazhar olması pek şübhesiz ki tesâdüfî değildir, zarûrîdir. İşte Lena ve Yenise(y) vâdilerinden inerek Asya'nın sâf ve bî-nihâye sahrâlarına dağılan nihayet Anadolu'ya girdikleri zaman fende Arablar'ı edebiyatta Acemler'i taklid etmeleri de böyledir, bir takım esbâbın netice-i zarûriyyesidir..

O zaman Türkler görüyorlardı ki hayat-ı ilmiyye Ceziret-ül-Arab'ın kızgın kumları üstünde neşv ve nemâ buluyor; peri-i şiir ve ilhâm da İran'ın afâk-ı bî-intihâsında titreşiyordu... Ve nâ-çâr bütün bunlara meclûb oldular, Arabça düşündüler, Acemce hissettiler!

Sonra zamanlar geçti: Büyük Friedrich'in Mustafa-i Sâlisle mükâtebesi, Napoléon Bonaparte'ın Selim-i Sâlisle temelluk-ı riyâ-kârânesi ve nihayet Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun neşir ve i' lâni meyâl-i teceddüd olan nazarları Garb'a tevcîh etti. O zaman Frenkçe düşünmeye hissetmeye başladık. Ve bu his ta zamanımıza kadar hâkim oldu. Sonra Osmanlılar gayr-ı muntazır bir saâdet-i hayata mazhar oldular; hissettiler ki bir Osmanlılık vardır; çünkü on Temmuz güneşi bütün şa'saasıyla tulû' etmişti. Bu dakikadan i'tibâren bu zümre-i şübbânın samim-i vicdanından bir temenninin nefehât-ı güzîdesi yükselmeye başladı: Onlar diyorlardı ki "bizim bir edebiyat-ı milliyemiz yoktur; bu bir ihtiyactır ki mazhar olmazsak çok yazık olur!" Aynı zamanda son hikmet-i bedâyi' kitablarında gördükleri nazariyelerde kendilerini teşcî' ediyordu; onlar da artık şiir ve san'atın vicdanî, samimi olacağını uzun uzadıya izâh ve isbât etmekte idi. Vicdanî, samimi olacak eserler, giryeler şübhesiz tamamen sahibinin malı demekti ki bu da netice i'tibâriyle inkılâblarının umk-ı ruhlarında husûle getirdiği gaye-i hayalî ile bir edebiyat-ı milliyeye te'sisi arzusuyla, birleşirdi..

İşte aziz kari'lerim, âti-i edebimiz hakkında yazdığım şu makalede ne demek istediğimi artık anladınız..

Evet Osmanlı gençleri bir "edebiyat-ı milliyeye" istiyorlar. Bu onların en mukaddes arzusudur. Ve madem ki âtiye onlar hâkimdir, bu mutlak olacaktır.

Şâhid mi istiyorsunuz onların bugün vücuda getirdikleri eserleri okuyunuz, bütün bu eserler ihtimal meselâ "Mösyö Kangru" nâsirinin kuvvet-i kalemiyyesini hâiz değildir. Fakat samimidir, vicdanîdir; sahte değildir. İşte Refik Halid'in Ya' kub Kadri'nin küçük hikâyelerini, şu henüz pek genç ediblerin mini mini evlâdlarını tedkik ediniz! Göreceksiniz ki başlarında yalancı elmaslar yoktur, sadedirler, fakat nâsiyyelerinde Türklük güneşi parlamaktadır.

Sonra Sahir'in, Hâşim'in, Nahid'in, Fuad'ın... hulâsa bütün bu zümreyi teşkil eden zekâların şiirlerini de okuyunuz. Yalnız bir kalbin; fakat hakikî bir kalbin çarptığını hissedeceksiniz!. Ben yalnız bizde, gençlerde bir şeyi nâkıs görüyorum; o da bu: Çalışmak istiyoruz, fakat istediğimiz kadar çalışamıyoruz, bu niçin?.. Âh bu, ecdâdımızın bizde husûle getirdiği meskenetten başka bir şeyle kâbil-i izâh ve tefsir değildir; o ecdâdımız ki Şark muhitinin fûsûn-ı atâlet-kârı karşısında durmuşlardır. Avrupalılar'ın arkasında kalmışlardır!. Fakat hayır, nevmid değilim; hiç ümid etmediğimiz bir saatte nâ-gehânî bir muzafferiyet-i edebiyenin sadâ-yı mes'ûdunu işiteceğiz; çünkü gençlerin, meydana koydukları eserler cidden birer mahsûl-i zekâdır, birer veled-i meşrû'dur ki mini mini elleriyle yarınını binâ-yı edebiyenin ilk temel taşlarını vaz' ediyorlar!..

Yatılar 13 Kanûn-ı evvel 326

Ali Canib

GENÇLER NE DİYOR?...

Her Günkü Bir Mes'eleye Dâir:

Hangi mesleğe sâlik olursa olsun o mesleğin nazârî ve amelî şerâit-i cedfidesine bî-gâne olanlar muhakkak birer muhâfaza-kârdırlar. Onlar istemezler ki görebildikleri ufk-ı vukûfdan bir adım daha fazla atılabilsin; fakat o mesleğin cesur, azim-kâr evlâdları da bulunur ki bütün o eski muhit-i şümûlü aşar, ve yeni bir ufk-ı müteâliye yükselir. O zaman birinciler: "Bizi derler, harâb ediyorsunuz, biz buradan çıkmak istemeyiz!" ötekiler bütün bu miskin seslere kulak asmazlar, çünkü onlar şimdi yeni bir binâ-yı ma'rifetin esâslarını vaz' ile meşguldürler. Sonra, biraz sonra o mebnâ-yı muazzam-ı âti, zeminden yükselmeye, haşmetini göstermeye başlar; birinciler ikinci bir feryâda başlarlar; fakat bu feryâd acz-âlûddur: "Evet yaptığınız binâ güzeldir, fakat arasına arkanıza da bakınız, çünkü sizden evvelkilerin de meydana getirdikleri şeyler fenâ değildir; hatta belki daha güzeldir. Onları unutmak kof ve ma'nâsız bir hâldir." Bütün bu seslerin sebeb-i evveli nedir, bilir misiniz? Aczdır; meskenettir; boşluktur; kofluktur; çünkü onlar her şeyden evvel düşman-ı teceddüddür!...

İşte inkılâb-ı mes'ûdumuzdan beri, meydanı boş zanneden evvel zaman fikirli, ihtiyar duygulu veyahud hiç duygusuz bir küme gençler fırsat buldukça âti-i edebîmizin meş'ale-keşlerine hücum ediyorlar. Bunların içinde "ahlâk! fazilet! ey büyük insaniyyet!..." diye feryâd eden an'anât-perestân olduğu gibi şiiri lafızda arayan, "tabl-ı pür-âvâze-i bâtını tehlî"ye mâ-sadak azametlü tantanalı kelimât ve terâkibe, evet yalnız bunlara perestiş eden, ve bu münâsebetle "Zılâl-i İlham" nazımını Türkler'in en büyük şâiri tanıyan aceze-i edeb de vardır. Hâlbuki bu zavallılar bilmiyorlar ki meydan doludur, o kadar doludur ki içlerinden birçokları tesâdüf ettikleri kuvvete mukâbele edemediler, düştüler, çığnendiler!.. Fakat yine duramazlar, nitekim duramıyorlar, çünkü yenilik görmeye bî-çare gözlerinin tahammülü yoktur; küçük bir şua' onları duçar-ı feryâd eder; bağırırılar..

Bütün bu küme, bütün bu kütle-i bî-çare-gân bilmezler ki gençler, zannettikleri sözleri söylemiyorlar kimseyi zemm ve tahkir etmiyorlar; çünkü her şeyden evvel böyle saçma sapan şeylerle uğraşmaya vakitleri yoktur; onlar yalnız gaye-i hayalîlerine bir ma'kes-i münevver ihzârına çalışıyorlar. Evet onlar yalnız

diyorlar ki: "Hakikî bir edebiyat Acemler'in, Fransızlar'ın nevhalarını taklid değildir; hakikî şiir de bî-pâyân tasâvîr-i tabîiyye, gayr-ı vicdanî tefelsûfât hiç değildir, ve san'at mutlakâ şahsîdir! Her müntesib edib kalbini terennüm edebildiği derecede san'at-kârdır, şâirdir." Ve yine onlar peri-i şiirlerini o kadar nevâziş-gâr ihtimâmlarla söylemek istiyorlar ki... Bir kelimedede, biraz haşîn görünen bir tek harf o peri-i şiirin rakîk ve nezîh kanatlarını zedeleyecek diye korkuyorlar. Artık bütün bu emelleri besleyen bugün kendi şiirlerini bile arzularına biraz muhâlif görseler beğenmeyen gençler, şübhesiz ki dünün sathî, ihmâl-kâr manzûmelerine lâ-kayd kalırlar ve büyük bir ehemmiyyet veremezler; onları olsa olsa teceddüd-giriz, evvel zaman gençlerine birer mersiye-i igbirâr olarak takdim ederler!..

Hulâsa bugünküler, dünü beğenemezler; çünkü beğenmiş olsalar bugünü hâsıl etmezler. Ve bu hâle sebep "dünde güzellik bulamadıklarıdır!." Lakin bu sözü evvel zaman fikirli gençler, anlayamazlar; zirâ san'attaki hüsnün anâsır-ı mahsûsasından birinin de teceddüd olduğunu bilemeyecek derecede zavallıdırlar!.

Şimdi son bir mes'ele kalıyor: Bu haste-gân-ı ma'rifetin, bu biçare conservateurlerin göz ağrılarını teşfiye kâbil midir; kâbil midir ki onlar katıldıkları karvân-ı edebde, düşmeden, düşürülmeden nasibleri kadar yürüyebilsinler, yarının ufk-ı münevverini görsünler. Ben bütün bir bed-bîn olmakla beraber aslâ nevmid değilim; ve işte onlara hastalıklarını bir kerede yok edecek edviyeyi takdim ediyorum:

(1) Zılâl-ı İlham'ın sahâyif-i acîbepîrâsını ebediyen kapamak ve eğer mi' delerinde o mecmûadan bakıyye manzûmeler varsa ihrâcına tevessül etmek,

(2) Hiç olmazsa bir kaç "estetik" kitabı okumaya ve bi-l-hâssa idrak edebilmeye gayret eylemek,

(3) Bugünkülerin eserlerini tedkik ederek gelişi güzel her ismi bunların arasına karıştırmamak,

(4) Bunları yapmadan bâis-i sudâ' olacak öte berilerle bî-hûde yere meydan-ı edebde dolaşmamak,

(5) Dünkülerden birinin şu sözünü de kulağına küpe yapmak:

Âti çıkınca ortaya mâzi silinmelil.

TÜRKÇE Mİ OSMANLICA MI?

Söylediğimiz dile Türkçe mi, yoksa Osmanlıca mı demek lâzımdır? Bunu anlamak için lisanımızın aslını aramamız iktizâ ediyor. Bazıları, bu lisanı, Türkçe, Arabça ve Farsça'dan mürekkebe bir lisan olmak üzere göstermek istiyorlarsa da bu iddiâ -fikrimizce- muvâfik değildir. Dilimizin aslı Türkçe'dir. Bugün, Osmanlılar'dan gayrı olan Türkler'in söylediği dil ile bizim dilimiz arasında şâyan-ı dikkat farklar varsa da bunlar, lisanın aslına te'sir edecek mâhiyyeti hâiz değildirler. Osmanlı Türkleri, bugün Bahr-ı Sefîd'den Bahr-ı Muhit-i Kebîr'e kadar Avrupa ve Afrika'nın bir kısmıyla bütün Asya'nın şimâl ve vasatında yaşayan âile Azîme-i Turâniyye'dendirler. Tarihin i'dâd ettiği birçok takallübât-ı şûn dolayısıyla muhtelif tecellilerle zuhûr eden bu kavmin, ırkî ve lisanî ihtilâtât ile muhtelif kısımlar göstermesi hiç bir vakit asıllarını büsbütün kaybedecek kadar yek-diğerinden ayrılmış olmalarını icâb etmez.

Osmanlı Türkleri, Küçük Asya'nın Kurûn-ı vustâ medeniyyetiyle temas ederek diğer hem-nesillerinden ziyâde tenevvür etmiş olan Asya-yı garbî Türklerindendir. Moğol istilâ-yı müdhişi üzerine garba hicret etmek mecburiyyetinde kaldıkları hâlde, âdet ve lisanlarını da beraber getirmişler ve kendilerinden evvel Anadolu'ya intişâr etmiş olan Selçuk Türkleri'nden ziyâde kavî bir mevcûdiyyet gösterebilmeleri, onları da kendilerine temsil eyleyebilmeleri âdet ve lisanları sayesinde vukû' bulmuştur.

Osmanlı Türkleri, Söğüd havâlisinde yerleştikten sonra, zâten sâika-i diniyye ve medeniyye ile Arabça ve Acemce'ye verdikleri ehemmiyyeti, tevsî' etmişlerdir. Bundan dolayıdır ki ulemâ ve üdebâsı Arab ve Acem lisanında kitâblar ve divânlar yazmışlardır. Bununla beraber Türkler, kendi lisanlarını unutmamışlardır. Yalnız Arabça ve Acemce'ye fart-ı meyilleri sebebiyle bu iki lisanın birçok kelimelerini Türkçe'ye kabullenmişlerdir. O vakte kadar kavâidi tedvîn olunmayan Türkçe'yi de kavâid-i Arabiyye ve Farisiyye'ye göre kullanmaya başlamışlardır.

Bugünkü dilimizin üç lisandan mürekkebe addolunması bundan dolayıdır. Hâlbuki ecdâdımızın lisanımıza aldıkları kelimâtın büyük bir kısmında asıllarındaki mefhûmdan başka bir mefhûm gösterecek sûrette ma'nâ tegayyürü

husûle gelmiştir. Şive, yavaş yavaş incelmış, zerâfet kesbetmiş ise de Türkçe kelimeler âheng-i aslî-i tetricini kaybedememiştir.

Hele, kelâmın rûkn-i aslîsi olan fiiller ve sıgalar büsbütün istiklâllerini muhâfaza etmişlerdir. Terkib-i kelâm ise ne Arabça, ne Acemce'den müteessir olmamıştır. Şu hâlde diyebiliriz ki lisanımızın aslı Türkçe'dir. Arabî ve Fârisî kelimeler, gayr-ı me'nûs değil iseler, avâm arasında bile anlaşılabilir kadar Türkçeleşmiştir. Lisan-ı edebî dediğimiz ve mahzâ âheng-i câzibleri hasebiyle Arabî ve Fârisî kelimelerden terkib ettiğimiz yazı lisanının halk tarafından anlaşılmaması tabîidir. Zâten bu bir zade-i garâbet olmaktan başka bir şey değildir. Mümkün olduğu kadar sade yazı yazarlarımızı hemen bir ibtidâî tahsili görmüş olanlar bile anlıyor. Bunun fevkinde, mustalah bir ibâre yazmak, hissin ve fikrin inceliklerini yalnız anlayanlara tasvir edebilmek emelinden ileri gelmiş olsa bile tahsin edilecek bir şey değildir. Bu yüzdendir ki lisanımızı ne kendimiz iyi öğrenebiliriz, ne de bilmeyenlere kolayca öğretmek saâdetini edinebiliyoruz. Maa-mâ-fih, ne olursa olsun, lisanımızda ne kadar kelimât-ı Arabiyye ve Fârisiyye, ne kadar terâkîb-i izâfiyye ve tavsîfiyye bulundurursak buluralım, bunlar lisanın aslına te'sir edemez; ve onu Türkçelik'ten çıkarıp, üç lisandan mürekkebe acîb bir halîta hâline koyamaz.

Şimdi bu Türkçe'ye, Osmanlıca mı demelidir? Osmanlılık, her ne kadar Türkler tarafından te'sis edilmiş bir keyfiyyet-i ictimâiyye ve siyâsiyye ise de, bu vatanı yaşayan her unsura âid bir sıfattır. Hâlbuki yalnız gayr-ı müslim değil, hatta müslimler arasında bulunan anâsır-ı muhtelifenin kendilerine mahsûs bir lisanı hatta, eski yeni bir edebiyatı vardır.

Osmanlılar'ın yaşadığı bu vatan-ı muazzeze, hemen her lisanda Türkiye deniliyor. Buraya Türkiye veya Osmanlı memleketi demekte hiç bir fark yoktur. Herkesin kabul etmiş olduğu birinci ta'biri bizim, fart-ı tahassüsle, kabulde mütereddid olmamız ne kadar gülünç ise, lisanımıza da Türkçe demeyi muvâfık bulmayarak Osmanlıca dememiz o kadar tuhaf olur.

Bunu kabul edersek, lisan-ı Osmanî, kavâid-i lisan-ı Osmanîyye gibi zevâidden kurtulmuş oluruz.

(Mes'eleye şöyle sathî bir nazarla bakılırsa Türkçe veya Osmanlıca demekte bir beis olmayabilir. Fakat ilm-i elsine nokta-i nazarından bir Osmanlı

dili yoktur. Burada siyâsi bir fikre ittibâ' etmediğimizi te'min eyleyebiliriz. Bizim nazarımızda Türklük, Osmanlılık nâmına her vakit fedâ edilir. Bir unsur-perest olmaktan ziyâde bir milliyyet-perver olmayı şeref biliriz. Zâten sarf ilmi bir nokta-i nazardan der-miyân ettiğimiz fikirde bir siyâset kokusu aramak bî-hüdedir.)

Türkçemiz umumen zannolunduğu gibi, öğrenilmesi müşkil bir dil değildir. Bunu her vakit söylediler ve isbât ettiler. Güç görünmesi, imlâsının ve bazı kavâidinin intizâm altına alınmamasındandır. Bir mektebde imlâ yazdırılırken dikkat ettim: Bir çocuk (toğrı) yazmıştı. Muallim, imlâda yanlış olup olmadığını sordu; talebeden biri: "Efendim! Doğru, dâl ile yazılmalıdır" dedi; diğeri: "Hayır, tâ ile de yazılır, dâl ile de, ikisi de doğrudur." dedi. Bir başkası ilave etti: "Söylendiği gibi yazılır, efendim. Dâl ile yazıldıktan başka nihayetine de vâv konur."

Bu, bizim imlâmımızdaki noksanı acı bir sûrette gösterir; hiç Türkçe bilmeyen bir çocuk bu üç türlü yazılan bir kelimenin hangi türüsünü belleceğinde mütehayyir ve mütereddüd kalmaz mı? Hele Arabî, Farisî kaidesiyle yapılan terkipler!... Lisanımızı zenginlettiği iddiâ olunan bu şeyler onu ziyâde müşkil kılmaktan geri kalmıyor. Hâlbuki biz, otuz milyon Osmanlı'ya dili bu az zamanda öğretmek mecburiyyetindeyiz.

Lisanı böyle sadeleştirebilirsek, öyle zannediyoruz ki Türkçeliği daha âşikâr bir sûrette meydana çıkar. Ona üç lisandan mürekkebi bir acıbe, bir "Osmanlıca" diyenlerin cesareti de kırılır.

Dilimiz, Türkçe'dir; bütün Türk lehceleriyle mukâyese ederken buna Osmanlı Türkçesi deriz: Nitekim Uygurlar'ın söylediği Türkçe'ye, Uygur Türkçesi, Azerbâycânlılar'ın söylediğine, yanlış, fakat yerleşmiş bir ta'bir ile, Çağatay Türkçesi diyoruz.

Kazım Nami

Hikmet-i Bedâyi` Bahislerinden:

SAN`AT ve MÂHIYYETİ

-Şekle âid bir kalem tecrübesi-

Senelerin uzun ve mütemâdi âmiliyyetiyle biraz kendini anlamaya başlayan ibtidâî beşer, yemek gibi, içmek gibi maddî ihtiyaclarından başka zavallı kalbinin tesellisine de çalışmıştır. Bu onun için ma`nevî bir ihtiyac idi; bu ihtiyacını gurûbdan, tulû`dan hulâsa görebildiği şeylerden toplayarak kelimelerle anlatmış şiiri, renklerle göstermiş resmi, hatlarla tecessüm etmiş heykel-tıraşlığı meydana getirmiştir. Aynı zamanda tabiatta tamam bir nümûnesini bulamadığı hâlde iktibâslarına devam ederek mûsiki ve mi`mârîyi de icâd etmiştir. Nihayet bütün bunlar, ibtidâî beşerin hatlarla, renklerle, kelimelerle, sadâlarla ifâde ettiği şeyler "san`at" nâmını almıştır.

Görülüyor ki san`atın yegâne mevzû`u tabiattır; işte bunun için onun şâmil olduğu muhit bir cümle ile gösterilmek istenilince zannedilir ki "san`at tabiatı taklid etmektir" demek kifâyet eder; hâlbuki san`at tabiatı taklid etmekle beraber yalnız tabiatın taklidinden ibaret değildir; onun taklidden başka iki mühim unsuru da vardır ki mâhiyyetini ancak bunlar tamamlayabilir.

San`at tam bir taklid değildir; çünkü hakikatte en çok riâyet eden bir ressamın yapacağı resimden daha ziyâde doğru bir taklide mâlik olan "fotografi"ye hiç bir zaman "san`at eseri nâmı verilemez. Acabâ bu neden?.. Bu, en kısa bir sözle anlatalım, ruhsuzluktan, hayatsızlıktandır. Menşeyini ta`mîk edenlerce pek sarîh bir hakikattir ki ibtidâî beşer san`attan yalnız bir haz almakla iktifâ etmiş ve bugün bu haz onun en doğru bir gayesi olmuştur. Hâlbuki sevinç gibi, keder gibi şeyler his ve hayalin mahsûlüdür; fikrin vazifesi mutlakâ bir netice, bir fâide aramaktır ki ruhumuzun bu gibi tesellilerine ne kadar yabancı kalacağını izâh etmek lüzûmsuzdur. Ve bu teselliler içinde hazzın bulunduğu pek şübhesizdir. İşte ressam fırçasını eline aldığı zaman yalnız bir haz tevlîd etmeye çalışır; tabiatın birçok yerlerini kendi hissiyle hayaliyle süsler; o zaman meydana getirdiği şey ruh-ı hayata mâlik bir eser olur ki buna "san`at eseri" denilir. Hâlbuki bir fotoğrafın bir adeseden başka hiç bir serveti yoktur, bir şahsiyyeti yoktur ki çıkaracağı resme ilave edebilsin; o zavallı tabiatta ne gördüyse fazla, eksik olmayarak hemen alır; bakarsınız: Pek doğrudur; fakat ruhsuzdur, hayatsızdır;

içinde tabiattan başka bir şey göremezsiniz, ve nihayet haz alamazsınız... Demek oluyor ki san'atın bir unsuru da "mümtâz şahsiyyet" imiş... Şimdi ta'rife bunu da zammedelim: "San'at mümtâz bir şahsiyyetle mezcederek taklid etmektir." Fakat henüz tamamlanmamıştır. Mes'eleyi biraz daha ta'mîk edelim:

Biz biliyoruz ki tabiat karışık bir kütledir; onun içinde en zıd şeyler vardır. Meselâ hasîs bir ihtiyar bir lokma ekmeği âilesinden bile kıskanabilir. Onun üstüne, başına dikkat etseniz der-hâl bu hâlini anlarsınız; meselâ ihtiyarın dört senelik bir paltosu, yamalı ayakkabıları, kırılmış sapı iplikle tutturulmuş gözlüğü, kenarları epeyce yağlanmış fesi... vardır. Nihayet öyle hâlleri de olur ki onun hissetiyle hiç bir münâsebeti yoktur; kederli, mesrûr dakikaları; durgun, geveze saatleri bulunur. İşte bu ihtiyar tabiattan bir cüz'dür; ve mâdemki san'at tabiatı taklid edecektir, bir romancı, bir temâşa muharriri bunu anlatacak olursa - kendi mümtâz şahsiyyetiyle mezcetmek şartıyla - bu hâllerin hepsini mi yazacaktır?... Biz pek a'lâ öğrendik ki san'atın yegâne gayesi bir hazdır; bir muharrir böyle bir "tip" in bütün dağınık hareketlerini gösterecek olursa ruhumuzda husûle gelmesini istediği te'sir de dağılır. Ve biz bir şey anlamamış oluruz. İşte bunun için san'at taklid edeceği şeyin lüzûmsuz yerlerini atar. Onu en ziyâde anlatacak "esâslı mizâc"ını bir noktaya toplar. İşte artık san'atın sonuncu unsurunu da bulduk; şimdi ta'rif edebiliriz:

San'at tabiatı, esâslı bir mizâcını irâe ve mümtâz bir şahsiyyetle mezcederek taklid etmektir.

Ali Canib

BİZDE NİÇİN TARİH YAZILAMIYOR?

Bu suâl, ilk bakışta tuhaf görünür. İ'lân-ı Meşrûtiyyet'ten beri bu kadar tarih kitabı tab' olundu; bunlar göze çarpmıyor mu? Suâli vârid olabilir. Bununla beraber her sahib-i fikr ve insâf bizimle beraber teslim eder ki bunlar, mekteblerin ihtiyac-ı şedîdini tatmin için, evvelce mevcûd olan kitablardan iltikât edinilmiş şeylerdir. Hiç biri bir tettebbu`-ı amîk mahsûlü değildir. Ötesine berisine devr-i sâbıkta söylenilemeyen bazı hakâyık serpilivermekle ortaya mütâlaaya yarar bir kitab çıkarılmış olmaz.

Bir Tarih-i Osmanî Encümeni teşkil edildi; bu ancak şimdiki hâlde vesâik tedârîki ile meşguldür. Şimdiye kadar geçen zamandan anlıyoruz ki bu encümenin neşriyâta başlaması daha hayli sürecektir. Sonra da neşriyât uzayacaktır. Şu hâlde diyebiliriz ki bir sahib-i tedkik zuhûr edib de herkesin câlib-i istifâdesi olacak bir eser vücuda getirinceye kadar bizim şöyle bütün ma'nâsıyla bir Tarih-i Osmanî kitabına nâil olmamız mümkün olamayacaktır.

Bugün tafsilât-ı zâideden âri, vesâik-i mükemmele üzerine müstenid bir Tarih-i Osmanî yazmak kolay bir iş değildir. Elde mevcûd olan tevârih-i müteaddideyi derin bir fikr-i ilmî ile okuyub da, vakâyi'î esbâb ve netâyiciyle tasnif edecek henüz bir müverrihimiz zuhûr etmemiş olmasına teessûf olunur. Bilmeyiz nedendir, bizde ciddî ve oldukça yorucu fakat neticesi büyük bir nef-i ma'nevî husûle getirecek tettebbuâta ehemmiyyet verenler bulunmuyor. Bunda iki sebep buluyoruz. Birisi bu uzun mesâfnin semere-i maddiyyesini iktitâf edememek korkusu, ikincisi de fikr-i ta' kibin mefkûdiyyetidir.

Bugün bir tarih-i umumî yazmak için uzun uzadıya tettebbu` a hâcet yoktur. Tarihte oldukça behre-dâr olan bir muharrir, âsâr-ı Garbiyyenin en mükemmellerinden iltifât etmek şartıyla, ortaya iyi bir tarihî-i umumî çıkarabilir. İşte Ahmed Refik Bey'in Büyük Tarih-i Umumî'si bu vazifeyi büyük bir mikyâsta ifâ edecek âsârdandır. Fakat bir Tarih-i Osmanî vücuda getirmek bu kadar kolay olmayacaktır. Bunun için yalnız bir kaç tarih okumuş olmak kifâyet etmez. Memleketin tabiatını, iklimini, halkının teâmülâtını, ahlâkını, ruhunu tedkik edebilecek bir nüfûz-ı ilmî sahibi olmak lâzımdır.

Geçenlerde Rumeli'nde neşretmekte olduğum Peşte Mektupları'ndan birinde "Tarih-i ebu'l-Fârûk"dan bahsetmiştim. Birçok zevâtı mezkûr esere dâir

beyan ettiğim efkâra muâriz buldum. O zevâtı ma'zûr görüyorum. Çünkü şimdiye kadar tarih nâmına okudukları şeyler, birer zabt-nâme-i vakâyî'den ve daha doğrusu sultanları dâimâ medh ve takdis eden birer riyâ-nâmeden başka şeyler değildi. Onlarda, pâdişâhların her hareketi aynı hikmet ve mahz-ı kerâmet olmak üzere gösterilmişti. Bu yalancı mürâyîlikler içinden sızan hakâyık-ı fecîayı hissedeni kari'ler, birçoğu birer heykel-i mazâlim olan pâdişâhların böyle ufak bir eser-i hicâb hissedilmeksizin medh ve senâ olunmalarından müteessir oluyorlardı. Nazar-ı mütâlaalarına "Tarih-i ebu'l-Fârûk" gibi her hareketi sû-i tefsir eden, o mütemâdiyyen yükseltelen adamları bütün çirkinlikleriyle gösteren bir kitab çıkınca onu mükemmel bir tarih olmak üzere telakki etmeleri tabii idi. Bâ-husûs bu kitabda yek nazarda, ta'mîk etmeksizin inanmak ihtiyacında bulunan ma'sûm fikirlere mantıkî görünen bir takım nazariyyeler der-miyân olunuyordu. İşte biz bu esbâb-ı ruhiyyeyi bildiğimiz için "Tarih-i ebu'l-Fârûk"u beğenenlere karşı, icâbında tasrih-i efkâr etmek üzere, uzun uzadıya münakaşât-ı şifâhiyyeden sarf-ı nazar etmiş idik.

Biz de şimdiye kadar iyi bir tarih yazılmamış olduğunu her vakit iddiâ edeceğiz. Bundan, biz de böyle bir tarih vücuda getirecek zevâtın bulunmadığını iddiâ ettiğimize hükmolunmasın. Hatta tanıdığımız zevât içinde de, Tarih-i Osmanî'ye vukûf-ı tamı olanlar vardır. Fakat ne fâide ki bu zevât-ı müsmir değildirlere. Bir kusurları varsa budur. Sonra kendilerini bu vâdide teşcî' edecek kuvvet yoktur. Şimdi herkes, birer dâhi-i siyâset kesilmiştir. Memlekete yarayacak ciddi işlerle uğraşmadan, bir şöhret-i sehîyle te'min ettiği zannolunan siyâsiyyât vâdisinde dolaşmak tercih ediliyor. Buna da acımamak mümkün değildir.

Bir Osmanlı Tarihi yazmak için elde şimdilik haylice vesâit vardır. Bunlar güzelce okunur, her vak'anın gûzerân olduğu devrin husûsiyyâtına nüfûz edilir, Osmanlılık hakkında ırkî, iklimî, teâmüfî, ictimâî, dinî, siyâsî nikât-ı nazardan muhâkemât-ı ilmiyye yürütülürse iyi bir tarih vücuda getirmek pek kâbildir. Yoksa mevcûd olan, ve rûz-nâme-i vakâyî'den başka bir şey olmayan tarihleri gelişi güzel gözden geçirerek hepsinden bir hulâsa çıkarmak, bir tarih yazmak değildir. Bir devrin vakâyîf yazılırken, o devre âid bütün avâmil derin bir tedkike ma rûz bulundurulmalıdır. Öyle bir kuyumcu gibi ki her hangi bir devrin tarz-ı san'at-kârisine göre bil-farz bir gerdanlık vücuda getirmek için o vaktin

elmaslarını, gerdanlığın muhtelif parçalarına yapılan çiçeklerin en küçük kıvrıntılarını, inceliklerini, kabalıklarını hulâsa kuyumculuk nokta-i nazarından bütün tafsilâtını inceden inceye tedkik eder. Bir de müverrih, büsbütün gayr-ı şahsî bir müdekkikdir. Yazdıklarında kat iyyen teessürât ve infîâlâtına kapılmaz. O soğuk kanlı bir cerrâh gibi iğrenmeyerek, titremeyerek en kirli yaraları açar, nazar-ı ilmiyyesini yaranın en pis noktalarına kadar [nüfûz] ettirir. İşte bu şerâit tahtında yazılacak tarih, bir Tarih-i Millî-i Osmanî, bir eser-i muhalled, ebed-peyvest bir heykel-i irfân olarak kalır. Bundan atşân-ı hakikat olan ensâl-i hâzıra ve müstakbele cidden müstefîd olur. Bundan başka, Arab âlem-i ma'rifetine karşı bizim de bir eser-i millîmiz olduğu gösterir. Bu şerâiti hâiz bir eserimiz mevcûd mudur? Şimdiye kadar bizim nazar-ı tecessüs ve ittîlâ'mıza böyle bir muhalledde isabet edemedi.

Çünkü bizde henüz hizmet-i hakikiyye-i vataniyyenin kıymeti anlaşılamadı. Henüz iyi bir tarihe ihtiyacımızı idrak edemiyoruz. Böyle eserler için evvelâ irfân ve gayret, sâniyyen para lâzımdır. Bunun birincisi mevcûd olsa da, ikincisi daha çok zaman için, maa-t-teessüf, mefkûd olacaktır. İşte bundan dolayı bizde tarih yazılamıyor.

Kazım Nami

GENÇLER ve EDEBİYAT

-Muhit-i Mesâî Musâhabe-i Edebiyyesi Münâsebetiyle-

Selânik'in her şeye müstaid ve pür-feyz muhitinde yeni intişâr eden, unvanının şümûl ve ihâtasında pek çok şeyler mev'ûd olan bir risâlenin ümid-bahş zannettiğim, hepimizin hulyâ-yı san'atını tatmin edecek vehminde bulunduğum sahifeleri arasında Musâhabe-i Edebiyye ser-nâmesini gördüğüm zaman teceddüd-perest ve haşîn dimâğımın karanlık köşelerinde nâ-gehân bir yakaza-i incizâb belirmişti. Mahviyyet ve adem-i vukûf nümâyişlerine hasredilen bir kaç satırını okuduktan sonra derin bir meshûfiyyet ve iştiyâk-ı san'atla mevzû'a geçerkeni -nasıl bilmem- bu cedel-gâh-ı şuûn ve hilkatte her gün tekerrür eden ve artık bu i'tiyâd-ı tabii hâlini alan ebedî bir sükût-ı hayalin tezâhür-i bed-bahtîsini görmüş, evvelki yakaza-i incizâbın yerine, -mevâni'-şiken-i mevcûdiyyet-i mu'terizemin derinliğinde birden tenemmüv ederek yükselen- bir yakaza-i tesâdüm ve i'tirâz kâim olmuştu. Bu husûsta kari'lerimin affını istirhâm edeceğim. Musâhabe-i Edebiyye makalesinde mâzi-perest ve iki üç nazariyye-i munkarîza ile kahve peykelerinde i'lân-ı istiklâl eden mutasallifler gibi, muhitini tedkik ve tetebbu' etmeden her şeyi bir tasdik ve inkâr ile kırıp atmaya alışmış, "sırf hüsn-i niyyet ve arzu-yı gayretten başka hiç bir meziyyeti olmayan nâ-çiz kaleminin kırık, dökük mahsûllerini" neşre kendinde zımnî bir salâhiyyet-i tame bulmuş olan şu imzanın çizdiği hutût-ı mevhûme-i mütâlaâtını vâzihan teşrih etmek ve böyle bir mukaddimeye lâyük olup olmadığını göstermek isterim. Musâhabe-i Edebiyye muharriri duçar-ı inhitât olmuş bir edebiyat her medîdenin, edebiyat-ı atîkamızın halefî olan edebiyat-ı cedîdenin de elbette o kadar bir hayata mâlik olması lâzım geldiğini iddiâ ediyor. Bu mevhûm fakat kat'î olarak ifâde edilen fikrin tefsirinde uzun bir müddet mesâî-i dimâğiyye sarfına mecbur olduğumu i'tirâf etmekle beraber, yorgunluğumun netice-i hüsrânı olarak beynimin mükerrer intikâd süzgeçlerinden geçirdikten sonra elde edebildiğim hulâsa-i ittîlâ'ımı size arz edeyim: İbrahim Necmi Bey Edebiyat-ı Cedîde'nin, edebiyat-ı atîka zaman imtidâdı kadar -beş yüz sene- yaşaması lâzım geldiğini sarîh bir estetik nazariyyesi şeklinde bize beyan ediyor. yani bir kaç asrın tevâlî ve teselsülü bile Edebiyat-ı Cedîde'nin mâhiyyet-i asliyyesini tebdil ve tağyir edememesi icâb edeceğini, daha bedîhî bir tarzda söyleyeyim dünkülerin ta' kib

ettikleri meslek-i edebînin -eğer kat'î ve müstakil bir meslekleri varsa- haricinde diğer bir mesleğin gerek bugünün, gerek bundan sonra gelecek ensâlin ufk-ı san'atından tulû' edemeyeceğini ihtimal ki Çin edebiyatına kıyas ederek iddiâ ediyor. Müddeâlarının daha fazla tenkidâta tahammülü olmadığını kaydederek başka bir noktaya geçiyorum. İbrahim Necmi Bey "Victor Hugo'nun ilm-i edebîsi Emile Zola ve pey-revânı tarafından meydan-ı zaferden ıskât edilince enzâr-ı dikkatte Realism tarz-ı edebîsine in'itâf etti" dedikten sonra aşağıda "âti için parlak ümidler beslemeye vesile olacak" gençleri kaydederken Midhat Cemal nâmını yâd ediyor. Bu nâmı yazarken beynimdeki hamle-i hücûmun daha fazla kuvvet ve elektirikiyet iktisâb ettiğini söylemeye mecburum. Makale sahibi birçok mütezâd ve mütenâkız mütâlaâta meydan vermemek için hiç olmazsa sathî bir nazarla makalesine kifâyet edecek derecede edebiyattaki mesâlik-i muhtelifenin mâhiyyetini, ta'dâd ettikleri gençlerin o mesleklerden hangisine mensub olduklarını tedkik etmeli yahud arkadaşlarından öğrenmeliydi. Ne lüzûm var değil mi? Dûr-bîn ve nüfûz-ı nazar sahibleri olmadıktan sonra kalemin önüne gelen kelimeleri birer birer dökmekte hiç bir be's tasavvur olunabilir mi? Fakat emin olsunlar müştâk-ı san'at; bedâyi'-penâh ufuklara pervâza hazırlanan gençler bu kadar bî-vukûf mütâlaâtata, bu kadar mutasallifâne, hûsn-i niyyet haricinde olmak şöyle dursun hûsn-i niyyet dahilinde yazılmış sahifeler dolusu bî-ma'nâ şeylere tahammül edemezler. İbrahim Necmi Bey Midhat Cemal'in âsârını okumamış, sırf ismini işitmiştir. Tekâmül-i edebînin mevcûdiyyet ve sübûtunu, ibre-i i'tilâsı Realism tarz-ı edebîsine in'itâf eyleyen Edebiyat-ı Cedîde de kabul ettikten sonra bugünküler diye kaydettikleri simâlar miyânında ufk-ı san'atta yalnız bekâyâ-yı enkâzı sürünen bir mektebe mensub mütefessih, teceddüd-giriz bir nâmı yâd etmek -sevgili kari'lerim sizin hakikat-perestliğinize terk ediyorum- söyleyiniz tekâmülün ma'nâsına vukûftan veya adem-i vukûftan mı neş'et eder. Muharrir bey -affınıza mağrûren söyleyeceğim- siz hâl-i hâzır edebiyatının bir ma'kes-i bedîf olan Servet-i Fünûn sahâifini zerre kadar ta'kib etmemişsiniz. Ta'kib etmiş olsa idiniz ve mesâlik hakkında azıcık vukûfunuz bulunsaydı, o sahifelerde büsbütün başka bir tarz-ı hareketin, mûsikinin ihtizâz ve âhengine âşına bir mesleğin -açık söyleyeyim- Sembolizmin mukaddemâtını, tebşîrât-ı evveliyetini görecektiniz. Şimdi son ve oldukça hâiz-i ehemmiyyet bir noktaya

cevab vermektan sonra makaleme hitâm vereceğim. Musâhabe-i Edebiyye muharriri bugünkülerin “Onlar hiçtir! Edebiyata mensub değildir. Edebiyat-ı hakikiyye sade bizdedir.” gibi kof ve ma'nâsız takâzâlarla tezyif ettiklerini bunun parlak bir âti-i şan ve şerefe delâlet edebilmekten pek uzak olduğunu söylüyor. Evvelâ dünkülere hitâben “siz hiçsiniz” denmedi. Onlar her hâlde bir şeydiler. Maa-mâ-fih kullandıkları lisanın bu devrenin tahassüsât ve kâbiliyâtına muvâfık ve müfîd olmadığı iddiâ edildi. Bütün dünyada olduğu gibi, her yeni yetişen, yeni bir lisan ile ifâde-i hissiyyât eden neslin kudemâsına “edebiyat-ı hakikiyye bizdedir” gibi kof ve ma'nâsız değil bil-akis mufassal ve haklı teveccühâtta bulunmaları pek tabiidir. Victor Hugo'nun metin zannolunan mekteb-i edebîsine bir feverân-ı hakikat ve san'atla, muhakkirâne i'lân-ı harb eden Zola bugünkü gençlerin hudûd-ı müddeayât ve istihfâfindan pek ileri varmış, parlak bir âti-i şan ve şerefe [delâlet] edebilmekten pek uzak olduğunu iddiâ ettiğiniz bu tezyifât ve muhâcemâtın neticesinde tahmininizden pek fazla, müşa'şa' ve muhteşem bir âti-i san'ata vâsıl olmuştu. Bu cereyânlarla aks-ül-ameller her devrin âdi bir mahsûl-i sevk-i tabiîsidir. Âleme hiç bir nesil gelmemiştir ki kudemâsının pençe-i tahakkümü altında ezilmeye, tabasbus ve bî-ma'nâ medhiyelerle bütün şahsiyyet ve ruhunu, bütün imtiyâzât-ı şebâbını onların bir iki mevlûd-i his ve hayaline fedâ etmeye râzı ve âmâde olsun. Yine iddiâ ederim ki bugünün pek ziyâde Realist olan ve bizde edebiyat-ı milliyyenin mukaddime-i teessüsünü tebşir eden -isimlerini bile bilmediğiniz iki genç ve metin simâ- Ya'kub Kadri Bey'le, Refik Halid Bey Zola'nın Hugo'ya ref ettiği âvâze-i isyân ve galeyânı dünkülere karşı “edebiyat-ı hakikiyye bizdedir” diye ref etseler cereyân-ı tabiî dâiresinde hareket ettiklerinden dolayı sizin tahmin edemeyeceğiniz kadar ma'zûr ve haklıdırlar.

İstanbul: Muvaffak Galib

VERS LIBRE İÇİN

Muharriri: *Hüseyin Naci*

Yeni ihtiyaclar, yeni uzviyyetler tekvîn eder : Sigara içmek ihtiyacı bünyede ona müsâid bir hâl-i uzviyyet, süslenmek ihtiyacı, bedenin uzviyyet-i hâzırasında onu istifâya kadar yeni bir faâliyyet ve mahâret.. Çok çalışmak ihtiyacı vücud ve dimâğda yeni bir kuvvet ve iktidâr... vel-hâsıl, okumak.. öğrenmek.. anlamak.. ihtiyacları bünye-i dimâğiyyede yeni kudretler, yeni bir şekl-i amel, yeni bir fiil tevlid eder. Yeni hisler ve fikirler, yeni kelimeler, ta'birler, terkipler icâdına ve terkiplerde, ifâdelerde yeni nescler, şekiller ihdâsına sebep olur. Her ihtiyac bir terakkidir. Her terakki için yeni bir safha, yeni bir saha lâzımdır. Zaman, her dakikasıyla yeni bir vücud, bir ihtiyac, bir hayyiz tekvîn eder.. Zamanın pek zarûri olan bu yeniliklerini hissedenerler, ona tab'iyet edenler; terakki etmek, yeni ufuklara çıkmak, kanûn-ı tekâmülden müstefid olmak isteyenlerdir.

Her dakika, bir yeniliktir. Herkes bu yeniliği hissedemezse de hissedenerleri ta'yib etmemelidir. Zamanın ziyâ-dâr ve müteâli adımlarını ta'kir edemeyenerler, yerlerinde duranlar, eskiyenerler, kendileri için artık yetişilemeyecek bir ufuk, bir ikbâl-i istikbâl olan yeni dakikaların yeni ihtiyaclarını idrak edemeyecekleri için o şehriyân-i nûr ve ziyâyı bir belde-i samt ve zalâm gibi görmek isterler ve başka türlü göremezler.

Ve bu hâlde kabâhat, yukarıdakilerin değil, aşağıdakilerindir. İbdâat-ı hayaliyye ve telkînât-ı hissiyyeye tâbi' olan şiir, dâimâ yeniliğe haris ve atşandır. Edebiyatta eskiyenerlerin i'tirâzâtı bu teceddüdü teşvîk ve tesrî' eder.

Her yeniliğin karşısında kemâl-i minnet ile ser-fürû-kâr tebcil olmalıdır.

Ve ben, burada, edebiyatımızın bir safha-i cedîdesinden bahs etmek istiyorum: Nazm-ı serbest ta'bir-i hata-dâriyla yâd edilmiş vers libre'den, pür-mevâid ufuklar gösteren bu yeni açılmış deriçe-i ziyâdan...

* * *

Şiirimizde yeni ihtiyacların hissedilmesi çok eski değildir. Yalnız şiirde değil, medeniyetin bütün diğer safahâtındaki yeni ihtiyacları anlamakta esrâr-ı mâzi ile bî-hoş, hurâfât-ı ecdâd ile hâbide olan kafalar ne kadar çok geç kalmışlardır. Ve bugünkü fenâlık, onlarındır. Kemal ve Şinasi'nin mücâhedesıyla

zamanları hitâma eren mütevefâlardan bahsediyorum. O zamanlara kadar şiirimiz bî-nihâye durgun ve mevt-âlûd bir nehir idi ki dâimâ aynı gulgüle-i bî-ma'nâ, aynı hamûle-i hurâfât, aynı mevecât-ı bî-mûsiki, aynı kaside-i hırmân ve hüsrân ile, hep bir yoldan, hep o bitmez tükenmez hurâfât dikenleri, çalılıkları arasından, her ölen senelerin naaşlarıyla mahmûl, cereyân eder; hiç bir yeni vâhaya, hiç bir yeni hadikaya, yeni bir mûrgistâna uğrayamazdı. Sanki güzer-gâhı müebbed bir hiç... Hâlbuki o hiçler, o zaman, Garb'da kaldırılmış ve kaldırılıyordu. Bunun aks-i te'siriyle bizde de bazı kimseler o yorgun ve durgun nehrin mecrâsını biraz geri ve ıslâh edebildiler. Güzer-gâhına biraz ümid ve teselli, biraz vaad ve emel ezhârı serpebildiler. Mecrâ büsbütün değişmemiş, ölmüş asırların naaşları henüz kâmilen kaldırılamamış idi. Nehr-i şiir, ölenlerin naaşlarından büsbütün tathîr edilemezse yeni ufukların yeni ziyâları altında çirkin manzaralar hâsıl eder.

Büyük şâir Hâmid, dehâsının rûzgar-ı sehâriyle o nehr-i kadîmi, o mütefessih mecrâdan kurtararak yeni ve rengin mevcelerle, köpüklerle tezyin ederek, pür-vaad esmâr bağçeler içinden yollar ihdâsına çalıştı. Ve sağır gözler bu yeni ziyâları göremediler; kör kulaklar bu yeni zemzemeleri işitemediler.

Sonra, nehr-i şiirin bir kaç senelik ârizî tefessühünü Edebiyat-ı Cedîde müessis-i muhteremleri izâleye çalışarak ve muvaffak olarak yeni ve güzel yollara idhâl edebildiler. Mevecât-ı cinâiyyeye biraz yeni renkler, zemzemât-ı hulyâya biraz yeni mûsikiler bahşedebildiler. Nehir, yeni ve mümtâz, medenî bir sadâ-yı zaferle cereyân etmeye başladı. Şiir-perver kalbler bu yeni sadâları, yeni heyecânlarla kabul ettiler.

Burada şâyân-ı dikkat bir nokta var: Edebiyat-ı Cedîde'ye nisbetle eskiyenler, geride kalanlar, muhterem iki şâirimiz, Hâmid ve Ekrem, nehrin bu yeni cereyânını ta'yib etmiyorlar, bil-akis alkışlıyorlardı. Ve esâsen, bi-l-hâssa büyük şâirlerimizin bulunduğu nokta öyle bir kürsî-i mürtefi'di ki cereyâna nisbetle geride kalmış idiyse de bulunduğu mevki'-i bülenden sabahı, nehrin bütün imtidâdını, bütün güzelliklerini kemâl-i vuzûh ile görüyor ve takdir ediyor. Ve buna gerilemek, eskimek değil, yükselmek diyeceğiz; şiiren değilse de fikren ve ahlâken yükselmek.

Hâlbuki fecr-i âti-i edebîmize nisbetle bu ulviyyet nazarı, bu vakâr-ı fikr ve ahlâkîyi Edebiyat-ı Cedîde sahiblerinde görmemekle müteessifiz.

Nehr-i şiir, yeni yollardan, yeni çiçekli yollardan gidiyor idiyse de yeni doğanların ince, hassâs ihtiyaclarını tatmin edememeye başladı onlar istiyorlardı ki mecrâ değışsin, başkalaşsın, ve yenilik, başkalıktır. Öyle şelâleler olsun ki nehir oradan geçerken her mevce-i mâ büsbütün başka ve hulyâ-kâr, büsbütün hassâs mûsikiler tevlid etsin; yeni ufukların, yeni ziyaları sonra in'ikâs ettikçe büsbütün yeni, görülmemiş tirajeler raks etsin. İstemek, muvaffak olmaya başlamaktır.. Yeniler bunun böyle olmasını istediler ve muvaffak olmaya da başladılar.

Ve yenilerin nehirde şelâleler, başkalıklar tevlid edecek vesâit-i muvaffakiyyetlerinden birisi de vers libre'dir.

Hâmid edebiyatı yeni tahassüsleri, tahayyülleri, tefekkürleri ifâde edebilmek için mâzinin mahdûd dâire-i edebiyyesinden çıktı; gazel ve kaside ve kıt'alardan ibaret olan mâzinin o köhne binâ-yı edebisini yıkarak yerine yeni lafzlar, terkipler, ta'birler, ifâdelerle yeni ma'nâlar, hisler, şekiller üslublarla nevîn ve vâsi' bir saray-ı şiir ve edeb te'sis etti. Ve bunda nasıl haklı idiyse Edebiyat-ı Cedîde de kendinden evvelki edebiyatın tarz-ı tebliğini biraz dar bulub, fikirleri, hisleri biraz eskimiş gördü.

Mâ`badı gelecek nüshamızda

Selânik 18 Kanûn-ı sâni; Yahılar: Mekteb-i Sultani muallimlerinden

Hüseyin Naci

CEREYÂN-I UMUMÎ

Edebiyatımız - Ve Bugünkü İtirâzlar...

Senelerin enkâz-ı tahakküm ve istibdâdı altında ezilip de mevcûdiyyetinden, istikbâlınden kat'-ı ümid edilen edebiyatımız inkılâb-ı siyâsîmizin vukû'uyla yeniden tulû' etti... Artık tamamen zannediyorduk ki: Edebiyat-ı Cedîde müessislerinin mahkûm-ı sükût olan kalemleri bir feyz-i hurûşân ile sahne-i berîn-i san'atta bir kaç asır pây-dâr olacak bedfalar, te'siri ebediyyen dimâğlarımızda menkûş kalacak şiirler vücuda getirecek; solan, ölen, nisyânlara karışan bir edebiyatı ihyâ ile muhit-i irfânımızın seviye-i tahassüs ve tefekkürünü yükseltecek; ahfâda şiirden bir tâc-ı dirahşân, san'attan bir serîr-i istiklâl bahşedecekti.

Evet böyle olacaktı; diyorduk... Çünkü muzlim, sisli muhit-i edebîmizin semâ-yı ikbâl ve istikbâlınde ruhlarımızın ihtiyac-ı dâimîsine reşâsât-ı sükûn ve itmi'nânını serpecek, elmas nazarlarının bütün ma'neviyatımıza nüfûz eden heyecânât-ı bedî'yesiyile nûrdan terennümler ibdâ' edecek mini mini bir sitârecik bile yoktu. Garb'ın dehâ-yı san'at ve irfânı pîşinde bir huzû'-ı şükran ile eğilen başlar, o ihtişâm-ı şa'şaa-dârin iltimâât-ı zerrîni ile kamaşan gözler kendi sahne-i fakr ve bed-bahtımıza in'itâf edince derin bir bükâ-yı kalbî ile, tesliyet kabul etmez bir tuğyân-ı enîn-i ruh ile pür-sirişk ve teessür kalıyorlardı..

Her şeyin terakki ettiği, her mevcûdun müstesnâ bir hayata mazhar olduğu bu yirminci asırda, kurûn-ı sâlifeden kalma bir edebiyat ile iktifâ etmek; tabiatın yeni keşfolunan hazâin-i servetine bî-gâne kalıp ta edvâr-ı kadîmenin ibtidâi ma'lûmâtını sermâye edinmek kadar azîm ve gayr-ı kâbil-i telâfi bir felâket, milletlerin tarih-i mukadderâtında mutasavver değildir. Edebiyat, insanların terakki ve temeddünü nokta-i nazarından büyük bir müessir, büyük bir âmil olduğu hâlde onun tekemmülüne çalışmamak tedenniyyi; cehâleti himâye etmek demektir.

İşte bu esâslara ibtinâen, ihtilâl-i siyâsîmiz milleti körletmeye çalışan devr-i leîm-i istibdâda son darbe-i iskât ve indirâsını indirdiği zaman -yukarıda dediğim gibi- bütün şu'bât-ı ulûm ve fûnûnumuzun bi-l-hâssa -mensubu

olduğumuz cihetle- edebiyatımızın âti-i şan ve şerefi için mutantan bir kürsî-i hâle-dâr tahayyül etmiştik....

Zaman... Bütün hakâik-i mübhemeyi meydan-ı vuzûh ve sübûta vaz' eden bu hâkim-i ezeli, bu tahayyül-i sâfdilânemizi de büyük bir kat'iyetle tekzîb etti ve Edebiyat-ı Cedîde müessislerinin mümkün mertebe ıslâh edebildikleri edebiyata - her neden ise- sonra intişâr eden âsâr-ı edebiyeleriyle 1316-1317 hengâme-i zaferinde yazdıkları bedâyi'-i san'at arasında öyle derin, öyle baş döndüren uçurumlar görüldü ki, bu büyük fark onların sükût-ı elem-dârını ihtar ediyordu. Dimâğlarında yeni bir şemme-i icâd ve ilhâm değil, evvelki yazılarını beceriksiz bir sûrette taklid etmek ihtiyacında oldukları anlaşıldı... Çok geçmedi... onlar da sustular....

Bu noktadan sonra, asıl mevzû'-ı bahsimiz olan edebiyat-ı hâzırımıza başlar... Bir seneden beri küçük büyük herkesin, her muharrir geçinen bir takım kimselerin hedef-i ta'riz ve tezyîfi olan bu devr-i cedîd-i edeb, -iddiâ edildiği gibi- acabâ eslâfınun te'sis ettikleri mebnâ-yı muallâ-yı san'ata lâyük değil midirler?.. Kalemleriyle, o tevârûs ettikleri devrin an'anât-ı kalemiyyesini tezhib ve tezyîn edemeyecekler mi? Bütün şu vukû' bulan i'tirâzât, ref' edilen âvâze-i iştikâ ne içindir??...

*

* *

Bu mübrem, bu müz'ic ukdeleri çözmek, bütün hakâik-i mektûmeyi meydan-ı alâniyete vaz' etmek için ikâl, indî nazariyyât ile değil, -aynı şerâit dahilinde olduğu için- delâil-i tarihiyye ile mütâlaatımı tenvîr etmek istiyorum.

Bir zamanlar, Hugo'nun âteşin ve mutantan kaleminden dökülen sadâ-yı ihtişâm, Fransızlar'ın âfâk-ı ma'neviyyâtında aks-i sadâlar tevlid ederek tanîn-endâz oluyorken; Zola'nın o devre pek yabancı gelen sadâ-yı hakikîsi işitilir işitilmez bütün âlem-i matbûatı derin velveleler, şütüm ve ta'rizden mürekkeb bombalar, tezyif ve tahkirden masnû' alevler bürüdü.. Bir taraftan yükselen kahkahalar, diğer taraftan fırlayan sayhât-ı adâvete karışıyor; öteden zuhûr eden enîn-i nevmîdi, beriden fişkırان tufân-ı iştikâ ile birleşiyor, hepsi birlikte derinleşe derinleşe, yuvarlana yuvarlana mehîb bir mermi-i i'tirâz hâline gelerek bî-çare Zola'nın, istikbâl ufuklarını araştıran metin ve cesur nazarları önünde

patlıyordu.... Mermiler patladı.... bombalar alevlendi.... yangınlar ziyâdeleşti. Sonra ne oldu?. Hugo'nun tahtına Zola ve rûfekâsı cûlûs etti....

Romantizmi istihlâf eden Realizim, böyle uzun fırtınalar, muhrib-i sükûn boralardan sonra kendi esâsât-ı asliyyesini vaz' ederek Fransız edebiyatına bir mecrâ-yı nevîn açtı. ruhlar, bu yeni te'sis edilen mesleğin terennümleriyle istinâs kesbetmeye; kulaklar bu bedî' nağmelere alışmaya başlayınca Hugo'nun tanîn-dâr ve muazzam şiirleri artık evvelki te'sirini kaybetmişler, yavaş yavaş kütübhanelerde tozlanmaya mahkûm kalmışlardı. Zola'nın, Flaubert'in, Maupassant'ın vesâir muâsırlarının vücuda getirdikleri âsâr, o günkü devrin şâyân-ı tebcîl ve hürmet-i mevâlîd san' atıydı.

Realizm, uzun bir müddet hüküm sürdükten; mevcûdiyyet-i hakikiyyesini Fransız milletinin dimâğ-ı ihtisâsâtında tesbit ve takrir ettikten sonra ortaya yabancı bir terennüm, terennüm-i mûsiki çıktı: Senbolizm...

İ'tirâzlar, münâkaşalar, tahkirler, istihfâflar, yine başladı. Matbûatta yine bir uğultu, bir gulgule peldâ oldu. Romantizmin sükûtundan sonra kesb-i sükûnet eden deryâ-yı san' at, azîm dalgalarla çalkandı, çalkandı.. Anatolie France'ın haşîn tenkidleri "Jean Moréas"ın âhenin müdâfaâtıyla tekâbül etti.... İ'tirâzlar çoğaldı, münâkaşalar çoğaldı.. nihayet sorulan ciddî suâllere, Senbolizm mektebi sâlikleri cevap vererek bütün muârızlarına bir darbe-i iskât indirmiş, hakikatten dâimâ uzak, dâimâ muhâfaza-kâr düşünen muârızlarına mesleklerinin hutût-ı esâsiyyesini naklederek bütün istinâd-gâhlarını devirmişlerdi.

"Senbolizm, eşyânın mâhiyyet-i hakikiyyelerini doğrudan doğruya izâh etmeyerek timsâli bir vâsıtâ ile herkesin tahassüsâtına göre, mûsiki gibi bir ma'nâ ifhâm etmektir" diyen bu yeni mekteb-i edebî müessisleri tarafından, Hippolyte Taine'nın bir his-i kabl-el-intikâl ile şu:

"Elli sene sonra şiir, mûsikiye mezcolacaktır. yani mûsiki nasıl bir san' at-ı kinâye ile, menâzırı elhân ile tasvir ederse şiirin istikbâli de ona münce olacaktır." sözü üss-ül-hareket ittihâz edilmiş, ve Senbolizm mesleği Alfred de Vigny'yi, Shakespeare, Jean Moréas, Paul Verlaine, Baudelaire gibi eâzıma cilve-gâh-ı nefâis olmuştu...

*

* *

Fransız tarih-i edebiyatına bu basit atf-ı nazar bize gösteriyor ki yeni bir meslek, yeni bir devre teessüs etmeye başladığı zaman dâimî sûrette i'tirâzlar, münâkaşalar zuhûru bir cereyân-ı tabîî hükmündedir. Çünkü hiç bir nesil, hiç bir şahıs kendi mesleğinin sukûtunu istemez. Yeni teessüs eden, -velev ki pek vâzih ve sarîh bir sûrette haklı olduğu âşikâr olan- bir mesleğe muhâlif olanlar tarafından ref' edilen sadâ-yı tahkir kendi muhâfaza-i mevcûdiyyetini düşünmekten, şöhret-i müktesebesinin mahkûm-ı nisyân olmasını arzu etmemekten neş'et eder. Hiç bir inkılâb görülmemiştir ki şiddetli ihtilâllerin bir neticesi, bir netice-i tabîiyesi olmasın...

Edebiyat-ı Cedîde'mizin ilk evân tulû'unda Muallim Naci ve hem-pâlarının hücum-ı müdhîşi ne ile tefsir edilir?.. O vakit edebiyat-ı Osmanîye az heyecânlar mı geçirdi?.. Nihayet neticeten Edebiyat-ı Cedîde müessisini muhârebe-i kalemiyye ve fikriyyeyi muzafferden kazandılar.. Râyât-ı istiklâllerini burûc-ı şiir ve san'ata rekzettiler.

Şimdiki genç nâsiyeleri her fırsat düştükçe tezyif etmekten hâlî kalmayan, kendi ruhlarının bir ma'kes-i hakikîsi olan takâzâlarını, sırf mâziye merbût oldukları için hadd-nâ-şinâslık addeden bir takım bed-endişlerin kopardıkları âvâzeler, dünkü edebiyat ile bugünkü edebiyatın yek-diğerinden ayrılmak zamanı geldiğini; bugünkülerin mevlûdât-ı san'atı dünkülerinkine hiç benzemediği için pek yakın bir âtide kopacak olan ihtilâl-i edebînin mukaddimâtı olduğunu gösteriyor.....

Ben şimdiki gençlere hücum edenlerin -tekmil fikirlerini kabul etmemekle beraber- haklı oldukları i'tikâdındayım. Çünkü bu, bir cereyân-ı umumî ve tabîîdir, çünkü her yeni şeye i'tirâz etmek mâzi-perest, satih-bîn olan dimâğların işidir. Onlar bağıracaklar, hücum edecekler... yıktım zannıyla muâriz oldukları mesleğin esâsâtını tahkim edecekler... Sonunda ne kazanacaklar??..

Tarih, asr-ı dîde bir feylosof ve vaz' iyyet-i haşîniyle cevap veriyor:

Ebedî bir inhizâm ! !...

19 Kanûn-ı sâni 1326

Edhem Hidayet

DÜNE NAZARAN BUGÜN

- Şekle âid bir kalem tecrübesi -

Bugün yeni bir hareket-i edebiyenin başlangıcı karşısında bulunmasaydık bu yazılar yine basılmazdı; fakat dünün kavgaları bugünün kavgalarını ihtimal ki tenvir edebilir. Onun için dünkülerin tarih-i mübârezâtını bugünlere hediye ederek:

-Muvaffakiyyet sebât edenin ve cesur olanındır, haydi diyorum.

Kavgalarım - Hüseyn Cahid -

Mütevâli ve müz'ic meşguliyetlerimden rahat bir zaman bulup ta "Genç Kalemler" için etraflı şeyler yazamadığıma ne kadar müteessifim; hemen şöyle yarım saat kadar matbaaya uğrayarak arkadaşların ibrâmıyla masa başında bir kaç satırlık denecek derecede muhtasar bir makale karalamak pek fenâ oluyor: Ne çare ki muztarım, çünkü talebelerim o yarım saatten sonra beni beklemektedir; fakat bugün şu bir kaç sahifeyi dolduracak kadar bir zaman ihtilâs edebildiğim için o kadar seviniyorum ki... Çünkü Genç Kalemler'in etrafında uçan ve zâten büyük bir kuvvet ve metâneti olamayacağı pek âşikâr olan serseri hezeyânlara cevab değil, sevgili kari'lerime biraz izâhât vereceğim:

Yevmî bir gazete muharriri için siyâsî, ictimâî her mes'elede muvaffakiyyet ve şöhret gayet kolaydır; vukûf istemez, mantık istemez; mensub olduğu "cumhûr"un hod-bînisini okşayacak desîse-kâr bir kalemlerle, biraz tabasbus, biraz riyâ kifâyet eder; çünkü o "cumhûr"un en mühim mizâcî "hiddet ve tahrike son derece kâbiliyet"idir; hulâsa o kat'iyyen "*Raisonneur*" nedir bilmez; bir "cumhûr"u tarâf-dâr etmek için yevmî bir gazete muharririne en iyi vâsita "hissiyyât" üzerine hücum etmek, saçma olsa bile gürültülü, sanki büyük ma'naları hâizmiş gibi görünen cümleler yazmak, ve dâimâ "hüsn-i niyyet"ten bahsetmek... Bu kadar kâfidir!..

Fakat edebiyat için, edebiyat ile uğraşanlar için mes'ele büsbütün başkadır; çünkü, edebî bir makale muharririnin karşısında "*impulsif*" ve câhil bir kütle yoktur; onun kari'leri münferiden düşünürler; vukûf isterler, ciddiyyet

isterler, kuru hüsn-i niyyetlerden, Roşfokold'un dediği gibi bu “nâ-mevcûd an'ane”lerden iğrenirler; hele duâ hiç istemezler. Ve işte bunun için edebiyat sahnesine çıkan acemi, biraz da hisden mahrum amatörlerin hayatı bir çöp parçasının su üstünde husûle getirdiği mevceden bile azdır!.. Ve bunlar o kadar zavallılardır ki kendilerine hitâbdan bile çekinilir, ne be's var, şu bir kaç “sommambule”, âtinin şa'şaalı “fecd”ine kadar, varsın dolaşsın, ve isterse hezeyanlar da söylesin!.. Gençler mesleklerinde pek sebât-kârdır, ve Cahid'in dediği gibi “muvaqqıyyet sebât edenin ve cesur olanındır” şu da mektûm kalmasın ki her ihtilâl, her inkılâb gibi edebî ihtilâller de, inkılâblar da lüzûmunda harâb etmek pek meşrû'dur. Bugün gençler etraflarında yükselen i'tirâz sadâlarına kulak asmıyorlar, fakat bu seslerin biraz tezâyüdünü hissederlerse pervâsızdırlar, hemen çığnerler, harâb ederler.. Ve işte bunun için ben, zâten pek miskin, pek kof birer enîn hâlinde sürüklenen mu'teriz sadâlara “susunuz, derim, çünkü bir gençlik vardır; ve bu gençlik müdhişdir, kuvvetlidir.”

Düne nazaran bugünün mevcûdiyyetini bu bî-çareler hey'etinin en müfrit a'zâsı bile nihayet i'tirâf ederek inâdlarının “sudan geçmeyecek” derecede olmadığını gösteriyorlar; fakat bu i'tirâf da kofluk ve acz neticesidir. Yoksa gençleri tetebbu' ederek, istikrâen husûle gelmiş şahsî bir fikrin mahsûlü değildir. Bunu da yine kendilerinin marîz ve bî-ma'nâ sözleriyle anlıyorum; bi-l-hâssa onları büsbütün istiğrâba duçar eden şey millî bir edebiyatın nasıl olup da teessüs edebileceğidir; zavallılar bunu düşünürken buna bir türlü akıl erdiremiyorlarken, kim bilir nasıl “karikatür” hâllere giriyorlar, belki gözlerini “Zılâl-ı İlham”ın dûrâ-dûr sahifelerine dikerek, “Aşk-ı Memnû”un üzerine el basarak yine yerlerinde adım sayacaklarına yemin ediyorlar!...

* * *

Düne nazaran bugün vardır, ve daha san'at-kârdır; evet dün ancak:

Akşam bütün fûrûg-ı şükûhuyla bir cihân,

Bir âlem-i hayât u ziyâ uska toplanır;

Üstünde âsumân

Bir maî tül yığıntısı hâlinde sallanır.

diyen şiirimizin lisanı, bugün:

*Sular buhayre-i hüznün sevâhilinde solan
Menekşe gölgeli akşamların yeşil suları
Sarardı; düştü mesâfâta la`l-i muhtazarı
Günün, ölen leb-i neylî-i ra`şe-dârından,*

gibi ve belki daha güzel bedîalar vücuda getiriyor; işte bütün bunlar düne nazaran bugünün mevcûdiyyetini, düne nazaran bugünün mükemmeliyyetini, isbât ediyor; dün şiir, sade bir şekilde, hatta zannedildiği kadar muntazam ve san`at-kâr olmayan, bi-l-hâssa kendi ruhuna, ma'nâsına ekseriyâ bî-gâne bir şekilde tecelli ederken bugün bütün bir ruha inkılâb ediyor; bir ruh ki şekli de kendisiyle beraber yükseliyor, alçalıyor, sönüyor, inliyor, süzülüyor, inceliyor, hulâsa bir mûsiki oluyor!..

Ve dün bugüne nazaran pek âciz, pek ihmâl-kârdır; âcizdir; çünkü ufukta hatıralarını yaşatan bir sandal için:

*Ah bilsem götürdüğü helecân
Hangi sevdâlı kalbe âiddir!*

derken. Ve bütün âdi ve ruhsuz kelimelerinden sarf-ı nazar.. Yalnız:

*Bir vakitler gönül ederdi hayal
Süt beyaz bir deniz, beyaz kayalar,
Maî lakin hemen beyaza çalar
Bir semâ, sonra bir beyaz sandal.
Biz o sandalda yâr-ı canımla
Dolaşırdık beyaz seherlerde.*

gibi tahassürleriyle ağlaması lâzım gelirken; o dakika içinde ruhundaki teessürlerin üzerine kalın bir duygusuzluk perdesi çeken:

*Bu ŧetûretle sanki Marmara'nın
 Bir peri-i gûŧâde ŧehperidir;
 ŧûh pervâne-i müzehheridir
 Pak u nevvâr olan ŧu manzaranın.
 Gece mersû-yı nâz olur mutlak
 Ona âgûŧ-ı aŧkî bir adanın...*

gibi zâid tafsillerle san`attaki bî-gâneliğini, ŧâirlikteki aczini göstermiştir.

Yine zavallı dün, yaşadığı mülevves zamanın dimâğına verdiği müdhiŧ bed-bînlikle o kadar ileri gitmiştir ki:

*Uçar uçar gibi kumlar, çimenler üstünde
 Geçen ŧu tâze kadın bir nûmûne-i hevesât;
 Ayaklarında kanatlarla sanki aŧk u hayât
 Uçar uçar gibi kumlar, çimenler üstünde,*

diye anlattığı kadına nihayet:

*Güzel, evet bu revîŧler, güzel o câzibeler,
 Güzel, fakat bu tehâlûk nedir, değılse eğer
 Hayâtı birkaç adım fazla koŧturup yormak?*

diye soruyor; bu san`at mıdır; yoksa san`atı, san`atın uzun uzadıya izâh ettiğı *Caractere essentieli* harâb edecek derecede ŧiddet kesbetmiş "pessimisme"nin hata-âlûd bir mahsûlü müdür?.. Eminim ki o "bîçareler hey`eti" bunu anlayacak derecede vukûf sahibi değıldirler.

Yine zavallı dün:

*Bütûn rengiyle, âhenginle gülŧen
 Garîk neŧ'e, lakin bence mağmûm;
 Tabiat arzeder karŧımda meŧ'ûm,
 Soğuk bir levha, bir tasvîr-i medfen.*

*Evet mest-i hayât ama şu enhâr,
Benim gönlüm değil bundan haber-dâr.*

Denivermiş, ve bu hâliyle kendisini bir an içinde iki şey hisseder fevk-at-tabîa bir mahlûk kıyâfetine sokmuştur!..

Ve sonra yine dün “sonne” diye kabul ettiği garibesiyile, imâleleriyle, zihâflarıyla aynı zamanda müdhiş bir ihmâl-kârdır; yani şeklen bile zannedildiği kadar san`at-kâr değildir.

* * *

Dünkü “edebiyat” tamamıyla “kozmpolit” idi! En ziyâde “vicdanî” olması lâzım gelen şiirimiz bile nihayet:

*Çekiş altında muhakkar ezilir günlerce
Bir demir parçası bir tığ-i mehb olmak için!*

diyebilmiştir; düşünmeli ki bu sözlerin vatanı yoktur; ve bugünün:

*Garb'ın cebin-i zâlimi affetmedim seni,
Türk'üm ve düşmanım sana kalsam da bir kişil..*

diye yükselen sadâlarının muvâcehesinde pek sönük kalır!...Husûsiyle dünün hikâyelerini tedkik ediniz, başına fes giymekten başka Türklük'le münâsebeti olmayan bütün o kuklaların yüzlerindeki maskeleri çıkarınız: Bir Fransız'dan başka bir şey göremezsiniz; ve işte “kozmpolit”lik ona derler. Yoksa Garb'ın bütün edebî cereyânlarını günü gününe ta`kib eden zekâlar, o medeniyetin terakkisine göz yummak, hudâyi-nâbit bir edebiyat vücuda getirmek istemiyorlar; çünkü biliyorlar ki “herkesin kalbinde husûle gelen sesler haricin te`sirinden başka bir şey değildir.” ve medeniyet hâdiselerinin birbirine merbûtiyyetini “bîçareler hey`eti”nin en ileri gelen a`zâsından her hâlde fazla bildikleri için o zavallıların, başkaları tarafından tekrar edile edile yıpranmış müddeâlarını yine kendilerine iâde etmekle iktifâ ederler.

Bugünkülerin nazarı her zaman Garbda'dır: Onlardan bir kısmı Henri Durine'nin, Georges Rodenbach, Émile Verhaeren'in Senbolist nağmelerini tedkik ederken, bir kısmı da, bî-çareler hey'etinin isimlerini bile işitmediğine emin olduğum, Fernand Gregh'in, Charles Gere'nin, Angellier'nin daha yeni, daha bütün bir his, Lanson'nun dediği gibi bir *Sensililite plus vibrante* olan kalblerini dinliyorlar. Tedkik ediyorlar, dinliyorlar, fakat vücuda getirdikleri bedfalar Garb'ın değil Şark'ın oluyor!..

Fakat ben bunu zuhûr ve zâid mahlûkların bütün bu sözleri anlayacak kadar idrak sahibi olduklarından şübhe-dârım; bunun içindir ki "Aşk-ı Memnû'"un "kozmopolit" tipleriyle Servet-i Fünûn'un birbuçuk senedir neşrettiği hikâyelerdeki millî karakterlerin tahlilini bir başka makaleme terk ediyorum.

Yatılar: 10 Şubat 1326

Ali Canib

Bugünküler:

ÜSLUB MES'ELESİ

İ'tirâf etmeliyiz ki bugün, bütün edebiyat müntesiblerini, bütün genç kalemleri en ziyâde alâka-dâr eden şey, üslubdur; dünküler, mevcûdiyyetlerini gösterirlerken, -çünkü bu, dâimâ böyledir- nasıl üslublarını ta'yine, kendiliklerine göre üslublarına muayyen bir şekil vermeye çalıştırlarsa, bugünküler de, dünkülere hiç benzemeyen üslublarını bugün, mevcûdiyyetlerini göstermeye başladıkları bu zamanda, daha iyi ve mükemmel bir sûrette ta'yine çalışıyorlar; daha doğrusu genç ve hassâs kalemlerde üslub sâbit değildir, dâimâ ilerler, tenevvü' eder. Fakat her devrin, her mektebin üslubları beyninde mer'î ve nâ-mer'î, derin bazı revâbit-i samimiyye, rişte-i uhuvvet vardır ki bu, yavaş yavaş taayyün eder.

İşte şimdi, bugünkülerin tekâmül-i dimâğisi, tarz-ı tefehhüm ve tahassüsü bunu ta'yin ile uğraşiyor.

Lisan, ihtiyac-ı beyan ve ifâdenin bir tatmin fikri ve nutkisi olup düşünme-i mâzide toplanan hamûle-i irfânı ensâl-i âtiyyeye isâl eder ki onun irâdî bir hareket-i müstakilesi yoktur; ihtiyac-ı beyan ve ifâdenin tebeddülüyle değiştiği gibi, o ihtiyacın makarr ve merkezi olan secâyâ, insâl ile de tebeddül ve tagayyür eder.

Lisanın ihtiyac ile onun menşesine tâbi' olmak üzere bir hüviyyet-i gayr-ı mer'iyesi vardır ki buna üslub derler. Bunun, neşv ü nemâsı neslin tekâmül-i dimâğisine vâ-beste, husûsî bir taazzuvu vardır; devirlerle değişen dimâğ ve müfekkire, yahud dimâğ ve müfekkire ile değişen devirler başka başka üslublara mâliktir; çünkü insanlar kelime ile düşünür, kelimeler de birer ihtiyac eseridir. yani üslub hulkidir, yalnız tenemmüv ve tezehhür eder.

Tekemmül eden bir müfekkirenin ihtiyacı çoğalıp inceldikçe başka başka kelimeler icâd olunarak üslub tebeddül edeceği, inceleyeceği, daha güzelleşeceği gibi, büsbütün başka kelimelerden mürekkep üsluba mâlik bir neslin, bir devrin de evvelki devirden başka türlü düşündüğü muhakkaktır; yani üslub, tarz-ı tefehhüm ve tahassüse göre değişir..

Lisan ve üslubun nasıl değişeceğinden bahsedecek değilim; yalnız demek isterim ki bugün değişen bir üsluba kimse i'tirâz edemez; çünkü bu, kimsenin

elinde değil, âdetâ gayr-ı ihtiyarî gibi olur. Çünkü [her zaman kavâid-i husûsiyye-i lisanı vardır.]

Edebiyat, mesâf-i dimâgiyyenin faâliyyet ve temâdîsi nisbetinde terakki eder. Ve melekât-ı akliyye ile efkârımız müsâdeme ederek aralarına giren gizli bir nükteyi, yeni bir hissi tasvir için yeni, büsbütün başka bir kelime meydana gelir.. Ve böylelikle üslub dâimâ değişir ve tekemmül eder. Yalnız çalışmak, tettebbuâtta bulunmak lâzımdır.

Yoksa, dünkülerin de i'tirâf ettiği gibi, [edebiyatta değişmek bir nişâne-i tenemmüv, inhidâm bir alâmet-i terakkidir.] Cenab Şehabeddin.

*

* *

Artık vâzih bir sûrette taayyün eden bugünkülerin mevcûdiyyetine kâil olamayanlarla, bugünkülerini dünkülerden ayırmak istemeyerek hepsinin birer mukallid-i eslâf olduğunu iddiâ edenlere "Ya' kub Kadri"nin son eseri "İstimdâd" münâsebetiyle, bugünkülerin ne kadar başka bir üsluba mâlik olduklarını ne kadar başka türlü düşünerek, başka türlü hissettiklerini ihtar etmek isterim.

"İstimdâd"ı tahlil ile Ya' kub Kadri'nin "sisler ve buzlar ikliminde boşluktan sarhoş, nasıl asâsız ve abâsız" kaldığını, bunun, bu ince tülün altındaki hakikatleri teşrih etmek istiyordum; fakat şimdilik kari'lerin terbiye-i fikriyyelerine tevdi' ile mümkün mertebe i' mâl-i zihn ederek tahlile çalışmalarını ricâ ederim. Yalnız ben bir şey söylemek isterim ki bu üslub, dünkülere kat'iyen benzemiyor; bu yalnız Ya' kub Kadri'ye, yalnız bugünkülere hâsır. Ve o kadar müstakildir ki dünküler böyle senbol bir mevzû' u bu tarzda düşünmemişler, böyle yazmamışlardı..

Sonra niçin i'tirâf etmemeli, bugünküler senbol şiirlerde fevk-al-ade, kendilerine mahsûs bir kudret-i san'at-kârâne ile muvaffak oluyor ve dünkülerin bıraktıkları merhaleden başlayarak lakin onlara hiç benzemeyerek dâimâ tekâmül ediyorlar.

Meselâ Refik Halid, Ya' kub Kadri, Şehabeddin Süleyman.. ne üslub ve ne de mevzû'ca dünkülere hiç benzemezler. Hepsinin mümtâz ve müstesnâ şahsiyyetleri vardır; şiirde de Hâşim, Subhi, Fuad... büsbütün başka hislerle, yine büsbütün başka bir üsluba mâliktirler.

Ve bütün bunlar öyle pisikolojik hikâyeler, öyle rakîk ve müstesnâ şiirler yazmışlardır ki âti için pek büyük ümidler bahşediyor.

Sonra bunların eser ve üslubları, renk, zerâfet ve âhengleriyle beraber ma'nânın, intisâc-ı dahilînin bir tezehhür-i şûh ve rakîkidir de..

Bugünkülerden Refik Halid'le Ya'kub Kadri, Hamdullah Subhi ile Mehmed Fuad'ı tedkik ediniz, onların üslubları, sizi o kadar işgâl etmez, şeffâf bir vâsıtadan ibarettir; orada gayr-ı tabîi ihtişâm, bî-lüzûm ziynetler yoktur. Her şey yerli yerinde ma'nânın kudret-i cevelânı nisbetinde vaz' edilmiş ve mevzû mâhîrâne fırçalarla itmâm edilen bir tablo gibi, medîd i'tinâlarla çizilmiştir.

Ve mademki bunlar, bugünküler büsbütün başka bir üsluba mâliktir; üslub şahsiyyetin bir dereceye kadar eser de sûret-i muntabî'ası olmak i'tibâriyle muharrirlerinin tarz-ı idrak ve tahassüslerinin de dünkülerden ayrı bir husûsiyyete mâlik olduklarına birer delil teşkil eder.

Çünkü hiç şübhe etmeyiniz, kari'lerim, bir şâiri taklide çalışan onun tahakküm-i hissîsi altında kalır; ve üslubda şahsiyyete mâlik olanlar, tarz-ı tahassüs i'tibâriyle de husûsiyyete mâliktir.

Ve bazı şeyler olur ki herkes aynı sûretle düşünür fakat muharrirlerinin üslubları başka türüdür; herkesin üslubu bir alâmet-i fârikadır ki o herkesin aynı sûretle düşüneneceği şeyi benimsemeye bir sebep-i kâfidir. O hâlde üslub burada fikirten, mevzû'dan ziyâde ehemmiyyet kesbeder.

Hulâsa, madem ki edebiyatta da sâbit hakikatler mevcûd değildir. Dünkülerin gerek üslub ve gerek vezin ve kafiyelerinin sâbit kalacağına inanmak büyük bir hamâkat olur. Asıl mes'ele, bugünkülerin lâyıkıyla değişmiş olup olmadıklarını tedkiktir, ki bugün mevzû'un tahammülü nisbetinde tedkike çalıştık..

Refik, Ya'kub ve Şehab'ın eserleri güzelce tedkik ve tefahhus edildiği takdirde kat'iyen tahakkuk eder ki mümtâz ruhların tarz-ı tefehhüm ve tahassüsün bir "tınnet-ı mahsûsası" olan üslubla beraber muhit ve zamanla değişen mevzû'da başkadır.

İşte tarz-ı tefehhüm ve tahassüs, üslubu, mevzû'u, dünkülere benzemediği, ve kendi aralarında ince bir tül bulunduğunu yahud yukarıda da söylediğimiz vech ile o şekli almaya başladığı hiss olununca, bugünkülerin mevcûdiyyetine.. bugün

tarih-i edebiyatımızın büsbütün başka bir devrinde bulunduğumuza hükmedebiliriz.

Bunun daha vuzûhla tenvîrini diğer bir fırsata ta'lik ederek, menâtik-ı terakkiden uzak olmadığımız için daha büyük terakkiler ümid etmekte haklı olduğumu zannedirim.

Mustafa Haluk

VERS LIBRE İÇİN

O saray-ı edebînin fevkinde yeni bir cümle-i fikir ve şiir te'sis etmekte ve onu hakikî hisler, fikirler, san'atlar, endişe-i san'atlarla, yeni edâlar, ifâdeler, ziynetlerle tertib etmekte öylece haklı idi... Ve bu hakkın aynı derece-i kuvvetiyle de Fecr-i Âti edebiyatı, Edebiyat-ı Cedîde dâire-i mâziyyesinden çıkıp yeni bir mürg-zâr-ı edebde yeni bir kâşâne ve mâlikâne te'sis etmek istiyor.

İşte o kâşâne-i edebîyi te'sis edecek genç üstâdların elindeki vesâit-i muvaffakiyyetten biri de zannederim ki, vers libre olacaktır.

Vers libre nedir?...

Nazm-ı serbest diye tercüme edilmek istenilen ve fi-l-hakika bir veznin aynı mevecât-ı sadâiyyesini muhâfaza etmek şartıyla yazılan şiirlere bedel, bir veznin muhtelif derecede eczâ-yı mevecâtını isti'mâl etmek sûretiyle bir serbesti kazanan bu tarz-ı ifâde -bazılarının zannettikleri vechile- büsbütün serbest, her türlü kuyûd-ı vezniyyeden âzade bir şekl-i edâ değildir. Bil-akis esâslı ve bi-l-hâssa kelimelerin kıymet-i mûsikiyeleri üzerine müesses kavâide tâbi'dir.

Vers libre'i tercüme eden nazm-ı serbest ta'biri hatalı olduğundan bu makâmda eski bir ta'bir-i edebîmize vâsi' bir ma'nâ vermek sûretiyle müstezâd demeyi muvâfık görüyorum. Müstezâdın şekl-i kadîmi pek mahdûd ve yalnız bahr-ı hezec evzânından olan (*mef'ûlû mesfûilû mesfûilû feilûn*) veznindeki mırâ'lara ilk ve son cüz'lerinin ilavesiyle teşkil edilen şekle münhasırdır. Bu müstezâd, eski ve yeni edebiyatımızda isti'mâl edilmiştir.

Istilâhât-ı Edebiyye, müstezâddan bahsederken bunun üç kısım olduğunu, fakat Osmanlı edebiyatında yalnız bu şeklin müst'amel bulunduğunu yazıyor. Diğer iki kısmın nasıl olduğuna dâir başka bir yerde izâhâta tesâdüf edemedim. Müstezâdın şimdi te'sis edilen ve daha pek çok misâle ihtiyacı bulunan şekli ise yalnız mezkûr vezne münhasır değildir. Her vezinden müstezâd yapılabilir. Mes'ele kemâl-i san'atla muvaffak olmaktadır. Şimdi en ziyâde (*mef'ûilûn feilâtûn mesfûilûn feilûn*) ve (*feilâtûn mesfûilûn feilûn*) vezinlerinde tatbik olunuyor. Şurasını i'tirâf edeyim ki yeni müstezâdın şerâitini anlayarak tatbik eden ve muvaffak olan yalnız Ahmed Hâşim'i biliyorum, diğer bir kısım gençlerimiz tarafından da bu şekil kullanılmış ise de epeyce anlayamamış

olmasından hüsn-i tatbik edilemiyor, hiç bir kaideye riâyet edilmediği ve şerâit-i teşekkül gözedilmediği için vücuda getirilen şekil, bir şeye benzemiyor..

* * *

Yeni müstezâd ne gibi kavâide tâbî`dir?..

Bu bahsi dört noktada toplayabiliriz:

Evvelâ veznin eczâsını teşkil etmek.

Sâniyyen: Eczâyı zevk-i sâmiaya ve âhenge tevfikten tertib etmek.

Sâlisen: Eczâyı tatbik olunacak kelimenin intihâbı, mûsikisi.

Râbian: Eczânın takfiye edilip edilmemesi.

Bahsimizin birinci kısmı: Veznin eczâsını teşkil etmek; burada en mühim cihet veznin husûsiyyet-i âhengini ihlâl etmeyecek, diğer vezinlerden addolunamayacak sûrette cüz'ler bulmaktır. Bu eczâyı bulmakta umumî ve her vezin için kâbil-i tatbik bir usul gösterilemez. Bu, pek nâzik ve mühim bir mes'eledir ki onu en ziyâde halletmeye salâhiyyet-dâr olan şey, kaide değil, zevk-i san`at-kârânedir.

Ancak bazı vezinler hakkında tatbik olunabilmek üzere bir iki usul gösterilebilir:

Bir kere vezin tansif olunur: Meselâ (*mefâilün feilâtün mefâilün feilün*) vezninden birinci mısra' (*mefâilün feilâtün*) ve ikinci mısra' mâba'dı olmak üzere iki mısra' vücuda getirilir.

Sâniyyen vezin teslîs olunur: Aynı vezinden: *mefâilün feilâtün - feilâtün mefâilün feilün*.

Bir cüz' mukaddim ve üç cüz' muahhardan iki mısra' teşekkül edebilir: *mefâilün - feilâtün mefâilün feilün*.

İlk ve son cüz'lerin terkibiyle bir mısra' vücud bulur: *mefâilün feilün*.

İlk cüz'ün birinci hecesinden başka hecelerle son cüz'ün terkibi sûretiyle bir mısra' olur: *fâilün, feilün*.

İlk cüz'ün nisfiyle son cüz' tam: *ilün feilün*.

İlk cüz'ün son hecesiyle son cüz': *lün feilün*.

Ve nihayet yalnız son cüz': *lün feilün*.

Ve bir heceden ibaret: *lün*.

Bu vezinden daha başka sûretle de mısra'lar teşkil olunabilirse de veznin âheng-i mahsûsunu muhâfaza edemeyeceği ve başka vezinlere mahsûs bir âheng hâsıl olacağı için tecvîz olunmamalıdır. Meselâ mezkûr veznin birinci ve üçüncü cüz'üyle (*mefâilün mefâilün*) sûretinde bir mısra' ve kezalik ikinci ve sonuncu cüz'lerle (*feilâtün feilün*) şeklinde diğer bir mısra' daha teşkil edilebilirse de bunlar başka vezinlere mensubiyyet hâsıl edeceklerinden veznin cereyân-ı husûsiyyesine tevâfuk edemez.

Muhtelif iki veznin eczâsını terkiib etmek sûretiyle teşkil olunacak mısra'larda zevki te'min edecek derecede bir kıymet-i vezniyye husûle getirilebilirse -ki pek müşkildür- isti'mâl olunabilir. Fakat bunun için bir usul gösterilemez. Ve bu, tamamen hakikî ve medîd bir kudret ve nüfûz-ı san'at eseri olur.

Bir misâl daha arz edebilmek üzere diğer bir vezinden de eczâ-yı müstezâd teşkil edelim: Evvelâ veznin eczâ-yı tamesi -münâsebet-i sadâiyye gözetilerek- muhtelif sûretlerle terkiib olunabilir. Meselâ (*mef'âlû fâilâtün mefâilû fâilün*) vezninden (*mef'âlû fâilün*), (*mef'âlû fâilâtün*), (*mef'âlû mefâilû*), (*mefâilû fâilün*) mısra'ları ve derece-i sâniyyede (*lün fâilün*), (*fâilün*), (*ilün*), (*lün*) mısra'ları vücûda getirilir.

Genç şâirlerimizin en mümtâz simâlarından Ahmed Hâşim'in vers libre-müstezâd tarzında yazılmış nefis eserleri vardır ki mevzû'-ı bahsimiz için nâdîde bir kaç misâldir.

11 Mart 326 tarihli Servet-i Fünûn'dan bir şiirini naklediyorum:

GELMEDEN EVVEL

Kalbim

Benim, bir ormandı,

İsimsiz, âsûde

Bir büyük orman...

Ve gölgelerde revân

Olan hafî suların aks-i şevk-i muttaridi

Dağıtırken sükûtu bî-hûde,

Düşünürdüm ki hangi gün, ne zaman..

*Ne zaman,
Girecekdik o kalb-i mes`ûda?
Etmeden zehr-i bâd-ı fasl-ı elem
Reng-i eşcâr ve âbı fersûde,
Dolacak mıydı seslerin, bilmem,
O tehî saye-zâr-ı mesdûda.
Sanma kıramana bir teselliydi
Şeceristân-ı kalb içinde revân
Olan hafî suların mûsiki-i nevmidi.*

Ahmed Hâşim vers libre-müstezâd tarzındaki diğer şiirlerinde de muvaffak olmuştur. Yalnız Yollar nâmındaki şiir-i nefsin bu yolda bir hatası vardır ki o da ilk mısra'ı teşkil eden (bir lamba hüznüyle) kelimeleridir. Bu kelimelerin teşkil ettiği vezin, şiirde intihâb edilen veznin âheng-i mahsûsunu hâiz olmadığı için eserin cereyân-ı mûsikisine nisbetle ecnebi görünüyor.

Diğer genç şâirlerimizin vers libre usulüyle kaleme aldıkları âsar miyânında muvaffak olanına , maa-t-teessûf tesâdüf edemedim. Ve fakat şübhesiz ki ileride edebiyatımız, bu tarzda pek nefis eserlere mâlik olacaktır.

Mevzû`-ı bahsimizin ikinci kısmı: Eczâ-yı vezniyyeyi tertib etmek. Acabâ eczâ-yı vezniyyenin tertibi için bir usul gösterilebilir mi? Hayır.. Bu tertib tamamıyla kudret-i san`ata, nüfûz-ı zevke âiddir. Bazen vezni ile teşkil olunan bir mısra`ın yanında yalnız bir cüz`den ve belki bir heceden müteşekkil bir mısra` da bulunabilir; bazen cüz`ler gittikçe mütezâyid veya gittikçe mütenâkıs bir şekilde tertib olunur. Bazı kere de büsbütün karışık olur. Bütün bu tertibâtı, şiirin mevzû`u sahibine ilhâm eder.

Üçüncü nokta, kelimâtın intihâbı. Şiirde kelime intihâbı esâsen mühim bir mes`ele olmakla beraber müstezâdda bu ehemmiyet tezâyüd eder. Kelimeler, hecelerinin memdûdiyyet ve maksûriyyetine göre muhtelif derecede mevecât-ı sadâiyyeyi ve binâen-aleyh muhtelif nisbette kıymet-ı mûsikiyyeyi hâizdirler. Küçük cüz`lerde mevecât-ı sadâiyye ve mûsikiyyesi uzun kelimeler intihâb olunmak iktizâ eder. Veznin eczâ-yı sagîresinde kısa heceler büsbütün küçülür. Ve belki âhengi ihlâl eder.

Bu ifâdelerimi, misâllerle de izâh etmek isterdim. Fakat belki uzun bir bâb-ı i'tirâz açılması korkusu beni bundan men'etti.

Zâten bütün bu müşkilâttan dolaydır ki müstezâd şeklinde şiir yazmak hakikî bir san'at ve kuvvete tevakkuf eder.

Mevzû'-ı bahsimizin dördüncü noktası eczânın takfiyesidir.

Her cüz', bir mısra' addolunacağından takfiyesine lüzûm olup olmadığını ta'yin etmek, esâsen manzûmelerin mukaffâ olup olmaması lüzûmünü halletmek demektir ki mes'elemiz haricindedir. Şiirde fazla bir kıymet-i mûsikiyeyi kolaylıkla te'min ettiği için takfiye lüzûmuna kanâatim vardır.

Vâkıâ büsbütün kafiyesiz, yeni bir şekli-i nazm daha vardır ki vers blanc-beyaz şiir deniliyor. Bu şekildeki manzûmeler, kafiyelerin vereceği zevk-i mûsikiyi mısra'ların nihayetlerindeki kelimelerin lutf-ı şiir-perverinden alırlar. Ve kafiyesiz olduğu için sem'a mukaffâ mısra'lar zevkini te'min edebilecek sûrette son kelimeleri kullanmak büyük bir kuvve-i san'at-kârâneye lüzûm gösterir!

Büyük misâllerimiz yoktur. Yalnız büyük şâir Hâmid'in bir dereceye kadar bu tarzda addolunabilecek iki eserini gördüm ve fî-l-hakika bu tarzda muvaffak olabilmek için Hâmid'in sihr-i şiirine mâlik olmalıdır bu iki eserden birisi Hediye-i Sâl nâmıyla, Servet-i Fünûn'un vaktiyle çıkan nüsha-i mümtâzesini tezyin eder. Diğerini geçen sene Servet-i Fünûn nüshalarından birinde görmüştüm.

18 Kanûn-ı sâni Yatılar: Mekteb-i Sultanî muallimlerinden

Hüseyin Naci

Tenkid:

SİYAH KİTAB MÜNÂSEBETİYLE

Muharriri: *Tahsin Nahid*

Bir dostum sormuştu: Üdebâ-yı cedîdeden size kıymetli hiç bir şey kalmadığını iddiâ edebilir misin? Bir latife olsun diye: Kıymetli iki şey kaldı demiştim; Faik Ali ve Celal Sahir...

Celal Sahir'in son eserinden bahsetmek istediğim şu sahifelerde hiç latife etmek istemezken en evvel aklıma gelen bu oldu. Dünkülerle beraber yazı yazdığı hâlde bugünkülerle de refâkat-ı hissiyyede bulunmaya muvaffak olan, Faik'le Sahir'den başka kimseyi görmüyorum. Ve buna ne Hâşim kadar memnun, ne de Sahir gibi müteessifim; nasıl memnun olabilirim ki artık epeyce başlanan hayat-ı edebiyatımızda "Eylül" gibi bir roman hâlâ yazılmadı. Teessüf de etmediğimi söylemiştim; çünkü: Dünküler, eğer şimden sonra, Tevfik Fikret Bey'in merhûm Şuayb için yazdığı mersiye gibi Şuayb'dan ziyâde kendi hayat-ı san'atının acıklı bir mersiyesi olan eserler vücuda getirmekten başka bir şey yapamayacaklarsa sükûtlarına teessüf etmeğe hakkımız olmayacağını zannediyorum.

Hayata doğan her şey gibi Edebiyat-ı Cedide'nin de bir âkıbeti olacağı muhakkakdı; işte o âkıbetin, tedricî bir intihâr ile bugün pek yaklaşmış olduğuna eminim; ve Celal Sahir'i asıl tebrik ettiğim nokta budur. O, hayat-ı tabii-i edebisini yaşamak istiyor; ve şübhesiz muvaffak da oluyor. Bu muvaffakiyyetinin ne kadar kat'î olduğunu izâh için eski eserleri ile yeni eserleri arasında bir mukâyese yapmak kifâyet eder. "1316" da yazdığı parçaların en güzellerinden olan Leyâl-i Sâhiriyyet'le son zamanlarda yazdığı Siyah Kitab'ı tezyin eden:

*Girdi dâmân-ı âsumâna mesâ
Erguvân rengi bir uzun dantel;
Çekiyor şemsi başka bir ufka
Mûtehakkim, görünmeyen bir el...*

*Şimdi gittikce titreyip yayılan
Gölgeler kaplıyor mesâfeleri;
Daldı bir hâb-ı samta, pür heyecân
Gündüzün hây u hây-ı ser-te-seri...*

*Şimdi bir anda bin küçük yıldız
İşliyor göklerin derinliğine,
Gecelerden hayât alan bir kız,
Dest-i şev hande bir zerrin iğne...*

*Şimdi bir muztarib kadın nefesi
Gibi titrek nahif bir rûzgâr
Esiyor, dalların içinde sesi
Okuyor bir neşide-i esrâr...*

*Şimdi ben, bir muhâl-i ümide esir,
Gezinirken bu kimsesiz yolda,
Sine-i mahreminde bir lamba
Nâ-gehân parlayan sevimli odan,
Dökerek hüzmeler ziyâsından
Ediyor reh-güzârımı tenvîr*

Teşrin-i sâni, 1326

Şu eser-i nefis arasında bir mukâyese yapılacak olursa bir sükût değil ne kadar şayân-ı memnuniyyet bir tekâmül olduğu anlaşılır. Acabâ dünkülerin birazcık tanıyan bir taraf-dârı; Tevfik Fikret Bey'in evvelce yazmış olduğu, nisbeten en fenâ bir eseriyle, Şuayb merhûm için yazılan mersiyeyi mukâyese ederse son eserin daha mükemmel olduğunu iddiâ edebilir mi?..

Celal Sahir'in mes'ûd bir hayat-ı edebî ile yaşamakta olduğu; -bu bence birinci mes'eledir- sâbit olduktan sonra şâirin hayat-ı san`atında geçirmiş olduğu safahât-ı ruhiyyeyi tedkik etmek isterim: Edebiyata ilk girdiği zaman hassâs bir musavvir-i tabiat olan Celal Sahir git gide bir perestîş-kâr-ı müfrit-i neseviyyet olduğu; hâlde bir aralık "Buhran"ı dolduran bedâyi` arasında o kadar ihtirasalûd parçalara tesâdüf ettim ki o eski meclûb-ı mahâsin-i şâir-i nezîhi bir daha bulmak kâbil olmayacak zannettim ve buna, ne yalan söyleyeyim, Şehabeddin Süleyman Bey gibi memnun değil, mükedder oldum. Fakat; şimdilik Celal Sahir'in son

eserlerini ihtivâ eden “Siyah Kitab”ın mütâlaası bu kederimin nâ-be-mahal olduğunu, ve ihtirâsâtın geçici bir buhrandan ibaret bulunduğunu bana isbât etti.

Bu eserinde Celal Sahir; ne fikir, ne tahayyül, ne de ihtiras şâiridir. O, bu eserde sade bir şâir-i kalbdir. Bir kalb-i mahâsin-perest nelerden müteessir olursa onlardan bahseder. Esâsen kendisi de söylüyor:

*Ben bütün bentliğimle bir kalbim,
Bir kırık erganûn-ı hissiyyât
Ki onun tellerinde bestelenir
Her zaman başka bir azâb-ı hayât,
Senden, ey kari'im, budur talebim:
Beni fikrinle etme hiç takdir!
Okuyorken beni, senin kalbin,
Hasta bir kuş gibi garîb ve hazîn
Bakarak titresin; bu kâfidir.
Yoksa kalbinde böyle bir hummâ
Sana şiirim yabancısıdır. Okuma;
Ara fikrinle başka bir şâir!*

Mestî-bahş-ı hayalâtının rahîk-i pür-şiiriyle size bir âlim-i fevk-al-beşer yaşatan şâirlerden hoşlanıyorsanız Celal Sahir sizi memnun edemez kezâ, Darwin nazariyyesini manzûm ve mukaffâ dinlemek; arzusu hastalığına tutuldunuzsa başka bir şâir aramalısınız. O, yalnız beşerî olan kalbinin duygularına lisan veren, onları terennüm eden bir şâirdir. On dokuzuncu asrın büyük feylesofu Renan diyor ki: “Şiir; vezinli, kafiyeli laf söylemek demekse şâir olmayanlar şâyân-ı tebriktir. Lakin böyle değil de şiir, mümtâz bir kısım-ı beşerin feryâd-ı ruhları ise şiiri anlamayanlar insan bile addolunmamalıdır.”

Sahir kadınlığın ve tabiatın şâiridir; ve diyebilirim ki kadınların güzelliği ile tabiatın letâfetini birbirine mezc husûsunda onun kadar muvaffak olanlar enderdir.

.....
 .....
 Çıktık yavaşca balkona, gündüzki yağmurun
 Hâlâ bütün rutûbeti üstünde lerze-dâr
 Balkon. Mukadderât-ı muhitâta girye-bâr
 Bir güz gibiydi... Gökte bulutlar elemnümün

Bir i'vicâc içinde... Ve eşcâr-ı pür-gusûn
 Muzlim birer kadîd-i mehib ve nazar-şiken...
 Biz böyle karşı karşıya mahfûf-ı samt iken
 Nâ-gâh uzakta bir saatin düşmen-i sükûn
 Rakkâsı vurdu: Bir, iki, üç, dört...

Sekiz, dokuz,

Tabiatın bu zî-hayat tasvirinden sonra:

Gölden bakıp semâların a'mâk-ı târına:
 Sâhir, dedin, inanma onun istitârına
 Mutlak yarın çıkar.. Ve öbür gün bütün yokuz!

Birden sesin kesildi; ve şûh u emel-fürûz
 Sinen kabardı, itti vücûdunda inhinâ..
 Kalbim bu havf-ı sâf ve samimine âşinâ
 Bir hisle serpmek istedi bir saye-i huzûz,

Bir saye-i huzûr ve teselli: Dudaklarım
 Sâk-ı nahîf-i hüsnünün üstünde râşe-dâr,
 Gülgûn-ı leb-i melûl ve sükûtuna mest u hâr
 Yaklaştı - pür-şitâb ve tereddüd adım adım...

* * *

Bir kuş sesiyle cınladı bir bâse-i medîd,
 Âgûş-ı şebde güldü onun aksi, pür-ûmîd...

Kadın ve tabiattan sonra Celal Sahir'de üçüncü bir müessir de maraz-ı asr olan bed-bînliktir. Onun bed-bînliği ne Ahmed Hâşim'inki gibi pür-feverân, ne de Refik Halid ve Ya' kub Kadri'ninki gibi müstehzîdir. O, sâkin ve muhâfaza-kârdır; şubhesiz bunda nihâfet-i bedeniyyesinin büyük bir te'siri var.

*Mâtemî bir güneş ufuklarıma
Yine nûr-ı siyâhını saçtı
Kalbimin sâk-ı ra`şe-dârında
Yine bir gonca-i siyâh açtı*

*Açarak hande, gül kanadlarını
Uçtu artık leb-i melâlimden;
Yine kış geldi, giryе bâranı
Dökülür çeşm-i pür-leyâlimden.*

*Daha gencim, bahâra müştakım;
Gülmek, eğlenmek en büyük hakkım.
Çekil, ey çehre-i şitâ-yı azâb!*

*Ne kadar benziyor yüzün ölüme?
Durma karşımda, istemem, gelme..
Gülme beynimde, ey sadâ-yı gurâbl...*

Celal Sahir'de bulduğum mezâyâyı mümkün olduğu kadar muhtasaran tedkike çalıştım. Musâhabeme nihayet vermezden evvel tasavvur olmak üzere tevehhüm ettiğim bir şeyden bahsetmek isterim; bu da Sahir'in bazı tasvirlerinde bulduğum garâbettir; meselâ:

Dudaklarım gülgün dudaklar ki adım adım yaklaştı.

Yahud:

*Leblerin şimdi sürmelenmiş bir
Hacle.....*

Ve

*..... güzel, sevimli, ılık
Bir tebessüm küçük adımlarla
Mütenezzihdi hüsn-i şühunda...*

Bu gibi şeyleri hiç güzel bulmuyorum; fakat bunların güzel veya çirkin olduklarını ta'yin husûsunda -i'tirâfa mecburum ki- elimde kendi zevk-i san'atımdan, samimiyyetimden başka hiç bir mihek-i âdil yok... Hutûta, şekle âid olan hikmet-i bedâyi' kaideleri; bu gibi şeyleri takdirde bizi zevkimiz gibi mütelevvin bir mi'yarla yalnız bırakıyor.

* * *

Her şeyi vaktinden evvel solduran bu muhitte Celal Sahir'in temâdi eden, ve edecek gibi gözükken muvaffakiyyâtı şübhesiz pek şâyân-ı tebrik ve memnuniyettir. Ve Celal Sahir'in muvaffakiyyetlerini bugünün genç edibleri için mübeşşir-i hayat ve san'at olmak üzere telakki ediyorum; Şübhesiz memnuniyyetimin büyük bir kısmı tevlid eden de bu....

Cağaloğlu; 14 Şubat 1326

San`at ve Edebiyat:

EDEBÎ İNKİLÂBLAR

Muharriri: *Ali Canib*

-*Yeni Lisanla*-

Her zaman hayatta iki zıd ruh vardır: Eskilik, yenilik; bunu şöyle de anlatabiliriz: An`ane, terakki... Bu iki ruhun mutlakâ evvelki harâb olmaya, ölmeye mahkûm hatta müstehakdır; çünkü o nazarlarını mâziye dikmiştir; terakki istemez. Küçük bir teceddüd eseri zavallıyı çıldırtır. Hâlbuki mâzi nihayet bir serâbtır; yalnız onun ihtişamıyla ser-mest olanlar; şübhesiz ki “o”ndan, o serâbdan ibaret kalırlar; o serâb ise bir hiçtir.

İşte on yedinci asrın ma`hûd “eskiler ve yeniler mücâdelesini”nden tutunuz da zamanımıza, bizim son edebî teceddüdümüzün [muâdehesine] kadar bütün hâdisât bunu isbât etmiştir. “Klasizm” edebî mesleğinin âdetâ kanûnu hükmünde olan “*Artpoetique*” öyle vehmettiriyordu ki sahibi lâ-yemûttur. Onun dogmatik fikirleri, aklın mutlak sûrette hâkimiyetini iddiâ eden nazariyyeleri eskilere hürmet isteyen emirleri, her şey... İstiklâl-perver, faâl, zeki bir genç olmaktan başka bir mâhiyeti olmayan “*Perrault*”nun cesur “*Relanyüvist*” mukâbelelerinin altında ezildi, kahroldu.

Bugün edebiyatımızın tarihine karışan birkaç hâdisede yine bunu, dünün ölme, bugünün yaşamaya istihkâkını izâh eder. Hâmid Edebiyatı’nın bundan on beş sene evvel dâimâ mütekemmil bir şekil almaya başladığı zaman, bir kaç asırlık köhne Şark mektebinin son ve gayr-ı meşrû` çocukları birden tehâcüm gösterdiler. Bu tehâcüm muhtelif tarzda husûle geliyordu: Evvelâ her şeyden bahsettiği hâlde hiç bir şeyde vukûfunu isbât edemeyen Ahmed Midhat Efendi: “Mademki, dedi, Garb edebiyatını taklid edeceğiz işte esâsından başlamalıyız; Realistlere Romantiklerden evvelâ Klasikleri tedkik etmeliyiz..” Ekser mantıklar gibi bu da zâhiren büyük, mutantan, hatta haklı, fakat hakikatte boş, saçma idi; o zaman verilen cevaplar arasında Cenab’ın şu sözleri pek kat’î, pek ciddî oldu: “Fransızlar, İngilizler, Almanlar şu nokta-i fikriyyeye vâsıl olmak için şu yollardan geçmişler, şöyle yürümüşlerdir, diyerek biz de o nokta-i fikriyyeye varmak isteyince o yollardan geçmeye, öyle yürümeye özenecek olursak mutlakâ sendeler, mutlakâ düşeriz, bütün mesâî-i masrûfemizin mahv ve hebâ olduğunu

görürüz, çünkü bu hareket kuvve-i tabiiyyeye karşı icrâ edilmiş olur. Fransız'ın; İngilizler'in; Almanlar'ın birer gidişi; birer tarîk-i mahsûs-ı efkârı olduğu gibi bizim de husûsî bir gidişimiz, husûsî bir râh-ı dimâğımız vardır; bu yolu da ta'yin etmeye; aramaya hâcet yoktur; o kendi kendine ayaklar altına serilir. Bizim Avrupa'nın Klasik âsârına muhtac olmadığımız onlara adem-i râğbetimizle müstedildir, tıpkı sebze sevmeyen bir adamın muktezâ-yı bünyesi olarak sebzeye pek az muhtac olduğu... gibi” Ahmed Midhat Efendi bu sözlerin haşmet ve kuvveti önünde pek zavallı kaldı ve artık “İkrâm-ı Aklâm makalesini okuyan bir muharrir-i zî-iktidâr, kalemi eline aldığı gibi yine bu ser-nâme ile kocaman iki sütünlük bir makale-i mukâbele yazıvermiş ki ferdâsı Pazartesi günü İkdâm refikimizin sütünlerinde manzûr-ı çeşm-i şûkrân oldu. İşte muharrir böyle olur. İşte gazete böyle yazılır.” demekten ve netice olarak “benim maksadım latifeydi” diyerek susmaktan başka çare bulamamıştı!

Daha sonra yine Ahmed Midhat Efendi “Dekâdânlar” mes'elesini ortaya çıkardı artık Mehmed Celal'ler, tufeyliler en münâsebetsiz, en çirkin tavırlarıyla o zamanın gençlerine, Cenablar'a, Fikretler'e, Cahidler'e... hücumla başladılar. Nihayet “hayat-ı matbûât”ın âteş-nâk, pervâsız bir iki darbesi hepsinin şütümüne nihayet verdi; o kadar ki zavallı Mehmed Celal Bey sonunda Geveze Gazetesi'nin sermuharrirliğini kabule kadar sükût ettiler.. Ve bu onun hakkı idi.

Şimdi de, bugünkü gençliğin karşısında hangi nesle mensub olduğu bile anlayamayan birçok edebiyat mürteci'leri var. Bunlar evvelâ bugüne hücum etmek istediler; fakat iki âmili olanların kollarını bağladı: Bu âmillerden biri bugünkü gençlerin cidden birer “zekâ eseri” olan şiirleri, hikâyeleridir; çünkü bu şiirlerdeki nezâhet, incelik, mûsiki, bu hikâyelerdeki necâbet, Türklük zoraki muhâlefetlerle görünmeyecek gibi değildir. Nâ-çâr “evet , dediler bugün vardır, ve biz de sizdeniz; aranızda kabul etmelisiniz; çünkü her inkılâb taraf-dâra muhtactır.” Zâhiren Ahmed Midhat Efendi felsefesi kadar haklı olan bu sözler hakikatte ondan da boştur; çünkü her şeyden evvel bir edebî meslek, bir siyâsî cem'iyet değildir; gaye-i hayalîsini tevhid edemeyenlerin oraya girmek hakkı olamadığı gibi o mesleğin de lüzûmsuz taraf-dârlara hiç ihtiyacı yoktur. Evet o zavallıların bugüne duhûl edebilmeğe nasıl hakkı olabilir ki. Bir edebî meslek kendi kendine teessüs

edecektir; te'sis edilmeyecektir, binâen-aleyh "merkezinden baîd" düşünenlerin bugünde hiç bir hakkı yoktur.

Siyâsiyyatta mes'ele bûsbütün aksidir. Bir kitle, bir cumhûr düşündürülmeksizin idâre edilebilir. O hakikat aramaz, yalnız yaşar, o kadar... Kuvvetli bir istibdâd, siyâsî bir inkılâba bâdi olamamıştır; ancak o istibdâdın meskenete, acze düşmesidir ki bunu yapar. Ve yine siyâsî bir inkılâbda şübhesiz her fazla adam bir fazla kuvvettir. Biraz evvel yıkılmaz ve yılmaz bir tahakküm altında inleyen, fakat mutî' olan halk o tahakkümün izmihlâliyle ihtilâle âmâde olunca ruhlarda bir ittihâd meyli uyanır, ve artak ihtilâlcilerin çokluğuna, azlığına göre inkılâb çabuk veya ağır vücuda gelir. Fakat hayat kıyasla halledilemeyeceği için bu keyfiyet edebî bir ihtilâli izâh edemez. O nihayet on on beş gencin dünden ayrılmasından ibarettir. İngiltere'de Bayron'un yetişmesi on dokuzuncu asır edebiyatında nasıl vâsi' bir "lirizm" inhimâkı uyandırmaya kâfi gelmişse Fransa'da da hâile-pirâ, azametli klasik manzûmelerden küçük bir nefret, "*Meditations*" şâirini vücuda getirdi. Buna Vigny, Hugo, Muasset'da iltiâk edince şa'şaalı bir Romantizm hâsıl oldu. Fakat biraz sonra Leconte de Lisle'in "*Pormes anlípues*" *Pormes barbares* mecmûalarını neşretmesi, Hugo'nun muhteris ictimâî mevzû'larına mukâbil, Yunan, Hind hayatını ihyâya çalışması Parnas mektebinin teessüsüne sebep oluyordu. Artık üç beş sene evvel bütün bir aşk ile okunan "*Feuilles, dautonine*" istihfâf ediliyor ve edebiyat üstâdı "Leconte de Lisle" oluyordu.. O zamanın dünkûleri kıyâmetler koparıyorlar "hani içinizde bir Hugo var mı?" diyorlardı: Hâlbuki zavallılar bilmiyorlardı ki bir edebî inkılâb için mutlâka bir Hugo'ya ihtiyac yoktur; kâfi ki o beğenilmesin, gaye-i hayalîsi harâb edilsin!. Daha sonra âzade, rind, der-beder bir Verlain yetişiyor, "teessüre bigâne şiir olmaz. O, hüzün, meserret her şeydir! Bu keyfiyetler mûsiki ile mezc edilebilmelidir ki hakikî şiir olabilsin.." diyor; o zaman bir başka cereyân açılıyor; san'at ve şiirin perisi semâdan zemine iniyor; durgun akşamlar, hulyâ-kâr geceler, hatta maî, siyah, genç ihtiyar gözler bütün mevzû'ları teşkil ediyor. Albert Samainler, Henry de Regnier, Georges Rodenbach, Emile Verhaerenlar zâhiren biraz fakat hakikatte geniş ideâllerini temsile başlıyorlar. Bu kitleye "*La maison del, enfance*" şâirleri Fernand Gregh da dahil olarak "Senbolizm"i daha incelediriyor. Fakat mütemâdiyen aynı mevzû'ları tekrar etmeleri ruhlarda bir

aks-ül-amel hazırlamaktan hâli kalmıyor. Nihayet bir “Auguste Angellier” çıkıyor, “*Dans la lumiere antique*” unvanıyla dört beş kitab yazıyor, âdetâ zannediliyor ki Romantizmin bir muhyisidir; çünkü ideâl birden değişiyor! Sisli ve mübhem akşamlara mukâbil eski Yunanistan'ın, Roma'nın hayatını yaşatıyor. Ve Fransa'nın şimdiki şiirine Romantizmin, Naturalizmin, ve Sembolizmin terkiibinden mütevellid bir başka şekil veriyor.

İşte edebiyatta mütemâdiyen böyle seri bir “dün-bugün” husûle gelirken “dün vardır” demek şiddetli bir cehâlettir. Bugünün hiç bir şeyini anlamayanlar Hâmid'le Hindistan'a, kurûn-ı evvelîye giden şiir perisinin Fikret ve arkadaşlarıyla beşerî ve bugünkülerle de kalbî olduğunu olsun idrak edebilmelidirler!..

Yalılar, 29 Mart 1327

Gençlik Kavgası:

MUHİT-İ MESÂİ'YE CEVAB

Muharri: *Muvaffak Galib*

Muhit-i Mesâî Musâhabe-i Edebiyye muharririnin muhit-i edebîsinde neşrettiği zehir katrelerinin marazî bir hâl almaması için yazdığım makale-i cevabiyyenin bu kadar seri bir sihr-i iskâta mâlik olacağını ümid etmezdim.

Edebiyatın dâire-i salâhiyyetinden haric bir kaç makalenin iânesiyle iktisâb ettikleri şöhretin füsûn ve câzibesine kapılarak hakikat-perest, müdekkik nazarların saye-i huşûnetinden firâr etmek isteyen İbrahim Necmi Bey bir girizgâh buluyor ve "sen şunu bilmiyorsun, bunu okumamışsın gibi basit nezâket ve muâşeret âdâbına olsun tevfiik edilemeyen şeyler yazmamış olsaydınız makalenize belki mukâbele edilebilirdi.." diyor. Muharririnin mükerreren aflarını istirhâm ettikten sonra bu birkaç satırın ne mevt-âlûd bir cidâl-i ma'nevinin mahsûlû olduğunu göstermek isterim. Evvelâ şunu söyleyeyim ki bir naaşın feth-i meyyit ameliyyâtında nezâketin zerre kadar hakk-ı müdâhelesi olamaz. Ve nezâket muhâtabının ahlâk ve âdâtını okşayacak sûrette hareket etmekten başka bir şey değildir.

Bir müşerrih kadavranın elyâf-ı adalâtını nasıl haşîn bir lâ-kaydı ile teşrih ederse ve yine bir müşerrih meşhûdâtını fen nâmına nasıl doğrudan doğruya bî-fütûr söyleser, muhâtabının safsatasını tedkik ile uğraşan bir adam da netice-i müşâhedâtını aynı lâ-kaydı ile zerre kadar müsâmaha etmeksizin söylemeye mecburdur. Bu nokta halledildikten sonra muhâtabımın nezâketin sine-i himâyetine ilticâ ederek cevabdan sebep-i istinkâfını söyleyeceğim. İbrahim Necmi Bey'in kendilerine isnâd edilen adem-i ma'lûmât, muhit-i edebîyi adem-i tedkik ve tetebbu' gibi nikâfî tebriye-i zimmet için delâil-i vâziha ile red ve cerh etmeğe çalışması lâzım gelirken böyle bir rica'tla meydan-ı mücâhededen sıvışması, adem-i ma'lûmât ve tetebbu'nun celi ve berrin bir tasdikidir.

Şimdi ikinci bir râh-ı tedkik ve tenkide giriyorum. Muharrir bey: "Sâhib-i makale beni bugünkü gençlerin muâriz-ı mesleği zannediyorsa çok hata ediyor" diyor. Burada kendilerine küçük fakat oldukça müfid bir tavsiyede bulunmaklığımıza müsâ' de etsinler: Bir fikir beyan edileceği zaman müteselsilen en baid i'tirâzâtın duhûlüne mümkün mertebe gayr-ı müsâid bir hâle ifrâğ edildikten

sonra beyan edilmeli. Yirminci asrın meşîme-i i'tikâdından doğan bu tarz-ı tefekküre riâyet edilmedikçe muârizâtın ile-l-ebed devam edeceği bedîhîdir.

İbrahim Necmi Bey'in bana hitâben yukarıya naklettiğim satırları o kadar tıflâne, o kadar ibtidâî bir tarz ile söylenmiştir ki, âlem-i edebiyattaki bu sükût-ı fecî'lerine kahkahalarla gülmek elden gelmiyor. Bunu bilmelidirler ki bir şeyin yani bir mevcûdiyyetin muârızı olmak için o mevcûdiyyetin vücud ve sübûtuna kâni' olmak ve bu kanâatin teessüsü için de onun vücud ve sübûtundan haber-dâr bulunmak icâb eder. Maa-t-teessüf muhit-i mesâide neşredilen makalelerinde gençler hakkında hiç bir fikir edinemediklerini, ve bu husûsda azcık olsun it'âb-ı zihn ederek tedkikât ve tetebbuâtta bulunmadıklarını gösterdiler. Gençlerin en mûmtâz ve müstesnâ simâlarının mesleklerinden değil, hatta mevcûdiyyet-i edebiyelerinden bile bî-haber bir muharrir için "bugünkülerin mesleklerine muâriz değilim; beni böyle biliniz" demek ne kadar mantıksız ve gayr-ı ma'kûl, ve ne kadar tafra-furûşâne, kelimelerle göz boyayarak, müfekkireyi başka şeylerle işgâl ederek kuvve-i esâsiyye-i mes'eleden inhirâf ettirmek isteyen hokkabâzâne bir hâldir. İbrahim Necmi Bey "Teceddüât-ı Edebiyye" unvanlı makalelerinin son cümlesinde -bu cümle tamamen bana râci'dir- insan sevk-i teheyyücûyle yanılıp da silahını kendisiyle bir sâfda teceddüd ve terakki için doğuşen silah arkadaşına tevcih etmemelidir" diyor. Ve sonra bu güzîde fikrini bir dâhinin inzimâm-ı mütâlaasıyla te'yîd için ilave ediyor: "Her fazla adam, bir fazla kuvvet demektir!" bu mütâlaanın hedefi kendileri olamayacaklarını maa-t-teessüf şimdiden ihtar edeyim. Eğer kendilerini bir amac-gâh-ı teceddüd ve teâlîye şitâb eden bugünkü gençlerle aynı sâfda zannediyorlarsa, piş-gâhında mechûl-i ecsâm gören mecnûnlara, marîzlere hâs vehm-âlûd bir dalâlet hissin "*Hallucinaton*" esiri olduklarını da söyleyim! "Edebiyat-ı Cedîde"nin edebiyat-ı atîka zaman-ı imtidâdı kadar yaşaması lâzım geleceğini vâsi' bir güşâyiş-i fikr ve mütâlaa, bir iştiyâk-ı tahlil ile söyleyen bir kimse oldukları müddetçe -kendilerine nisbetle- hulyâdan başka bir meziyyeti olmayan böyle samimi mütâlaât şeklindeki sözlerin zerre kadar isabet ve liyâkati olamaz.

İbrahim Necmi Bey edebiyatın ve bi-l-hâssa san'atın -çünkü san'at umumîdir- nazariyyât-ı basitesine ne kadar bî-gâne olduklarını gösterdiler. Kim bilir hangi bir yedd-i ma'nevî ve mağrûrun bahşettiği salâhiyyet-i mevhumu

dâiresinde hareket eden muharrir beyin ihtimal ki ebediyyen kendilerine meçhûl bir saha üzerinde, bu kadar yuvarlandıktan, şedîd bir mukâvemet gösterecek yerde bu kadar müstahkar bir hezîmet-i fikriyye ile ric`at ettikten sonra, muhitinin boş beyinli kafalarının telkînât ve safsatâtına meczûb olarak büyük, hâkim olmak isteyen bir gurur-ı ma`nevi ile hareket etmesi, ka`r-ı mevcûdiyyetlerinde, benliklerinin en serâir-nişîn yerlerinde tutuşan yangınların, inhidâm eden hulyâların, bir kaç günlük ihtimâm ve nevâzişle beslenilmiş büyütölmüş hulyâların aks-i fecâat ve mâtemîsidir.

Onun gibi simâlar her muhitin artık olarak en çok tevlid ettiği simâlardır. Bununla beraber her muhitte en çok alkışlanan, avâmın zevk-i yâbis ve haşînine temas eden onlardır, avâmın ma`neviyyâtını okşayarak telzizine hizmet ederek yazarlar olmasaydı, ihtimal ki beşeriyetin tahlilât-ı ruhiyyesine istinâd eden san`at şekl-i hâzır-ı bedî`ini almazdı.

- İstanbul : 22 Şubat 1326 -

San'at ve Edebiyat:

GARB MEKTEBİNİN ÂMİLLERİ

Muharriri: *Ali Canib*

Her hâdiseyi basit bir veya birkaç müessirin mahsûlü zannetmek gülünçtür. Taine'nın ırk, muhit, ân diye âmiliyyeti üç kuvvete hasretmesi çürüyle hayli zaman oldu. O, birçoğunun idraki bile mümkün olmayan sebeblerin zarûri bir neticesidir, bizim Garb mektebimizi te'sis eden müessirlerden birincisi, şübhesiz, siyâsi intibâhlarımızdır; büyük ceddinin, dünyaları hayrette bırakacak bir fedâ-kârlıkla aldığı muazzez toprakların birer birer elinden çıktığını gören Üçüncü Sultan Mustafa geceleri muttasıl düşünüyor, buna bu sükûta çareler arıyordu. Rus askerinin bir taraftan Tuzla Suyunu geçmesi, öte taraftan Kürdistân, Ermenistân gibi yerlerimizi işgâl etmesi ve nihayet Boğaz'ı tehdide başlaması ordunun tensîki, memleketin teceddüdü için pâdişâha büyük bir iştiyâk veriyordu. Zavallı Sultan Mustafa bir taraftan Prusya kralı Friedrich muhâtabını güldürecek derecede câhilâne, fakat sâf ve samimi mektublar yazarken bir taraftan da vâridâtın çoğalması, ecnebi mallarına edilen râğbetin kalkması için dest-gâhlar kurduruyordu. Bu bir teceddüd meyli idi ki biraz sonra Napoleon'un Üçüncü Sultan Selim'le münâsebet te'sisi, İstanbul'a mühendisler, topçu muallimleri, zâbitler, tersâne tensik me'mûrları göndermesi, yeni sistemde bir nümüne taburunun teşkili gibi hâdiselerle bir muayyenet kesbetmiş ve netice olarak edebiyatımız da dahil olduğu hâlde ictimâî hayatımızda gözlerimizin Şark'tan, Garb'a dönmesini mücib olmuştur; bu şübhebiz, bu sarihtir, fakat Garb mektebinin teessüsüne yalnız bunlar ve bunları ta' kib eden 41 ve 55 hâdiseleri değildir. Onun ikinci bir müsebbibi de Fuzûlî'yle ağlayan, Bâkî ile bahtiyârlığı anlayan, Nef'î ile yükselen, Nedîm'le inceleşen, Gâlib'le derinleşen edebiyatımızın Şark mektebi son zamanlarda güzelliğini, hissini, fikrini kaybetmesi, cinas gibi kelime oyuncakları arasında boğula, boğula nihayet Keçecizade İzzet Mollâ gibi, Sünbülzade Vehbî gibi adamların elinde sönmesi, mahvolmasıdır. Bu tefessüh şübhesiz ki bir teceddüde bâdî olacaktı; nitekim bizimki kadar değil, Zola mesleğinin biraz fazlaca kabalığa inmesi "*Laterre Yer*" romanının intişârından sonra "*Paul Margueritte*" gibi ma'nâsızlıklardan kaçan gençleri isyân ettirmişti; Fransızlar artık kendiliklerini unutmuşlardı; birden ecnebi edebiyatlarına tehâcüm

gösterdiler; İngiltere'den "George Eliot" Rusya'dan "Dostoyevski", "Tolstoy" nakledilmeye başladı. Bunları İskandinavlılar'ın "Henrik İbsen"leri, "Björnstjerne Björnson"ları, Almanlar'ın "Sudermann"ları "Hauptmann"ları "Nietzsche"leri, İtalyanlar'ın "D'annunzio"ları, "Fugazzaro"ları... ta' kib etti ve hâlâ da etmektedir. İşte edebî bir meslek bir mekteb yıkılmaya, kokmaya başladığı dakikada böyle bir cereyân, bir başkalık, bir hiç benzememek ihtiyacı uyanır. Bizde de böyle oldu:

O zamanın gençleri bütün eski ve âdi, hatta berbâd, ma'nâsız kelimecilige düşman oldular. Yeni fikirler yazmak istediler; Âkif Paşa Şeyh Müştâk'a yazdığı meşhur mektubunda "hâsılı azizim siz muhabbette dâim ben hidmette kâim; lakin seni ben nasbettim, bilir misin? Şöyle etmedin, azledeyim mi? Böyle etmedin değıştireyim mi? Gibi abur cubur şeylerle iki günde bir başımıza kakılıb durulacak ve bu muâmele iş güç olacak ise tahammül eder, dururum dersem yalan söylemiş olurum: "Ne yapalım, el-hükmü li-İlâh!" diyecek kadar samimi oldu; hafidine dâir yazdığı mersiyede:

*Tıfl-ı nâzenînim unutmam seni
Aylar, günler değil geçse de yıllar
Telhkâm eyledi firâkın beni
Çıkar mı hâtırdan o tatlı diller!..*

Gibi bütün bir başkalık, mâzi ile hiç bir alâkası olmayan bir yenilik gösterdi. Bu meyl gittikçe genişleyen bir cereyân hâlini aldı: Pertev Paşa Jean-Jacques Rousseau'dan, Victor Hugo'dan bir kaç parça tercüme etti. Bunu Şinasi'nin Lamartine'den, La Fontaine'den, Ziya Paşa'nın Molière'den, Rousseau'dan tercümelemleri ta' kib etti; ve şu genişleyen cereyân büsbütün şiddetini arttırdı.

Garb mektebinin esâslanması sebeb olan üçüncü bir keyfiyyet de şu bir kaç tercümenin genç dimâğlara orada o ma'rifet güneşinin doğduğu yerlerde nasıl bedîalar nasıl henüz bizde söylenmemiş fikirler olduğunu öğretmesidir. Ve işte bu irşâddır ki Hâmid'i, Kemal'i, Ekrem'i yetiştirdi; bir mebzûlluk, bir güzîde eserler tûfânı başladı: Târiklar, Eşberler, Tezerler, Duhter-i Hindular, Makberler... Cezmiler, Âkif Beyler, Gülnihâller, Zavallı Çocuklar... Zemzemeler, Nağme-i

Seherler, Tefekkürler... hepsi, hepsi mâzideki fikir ve his yoksuzluğuna mukâbil meydana gelmiş bedialardır.

Yatılar 20 Nisan 1327

Gençlik Kavgası:

“PLEVNE TARİH-İ HARBİ” MÜELLİFİ
MÜTEKÂİD MİRÂLAY MAHMUD TAL'AD BEY'E

Muharriri: *Yekta Bahir*

Sizi uzaktan şahsen de tanırım; arasına gazetelerde yukarıki uzun unvanınızla öte beri yazdığınızı da görürüm, şimdi de “Genç Kalemler”in aleyhinde bulunuyorsunuz; şanlı ordumuzun vaktiyle düşmanlar elinde esâret çekmiş ihtiyar bir zâbitini terakki ve teceddüd [aleyhinde] görmek emin olunuz ki kalbimin en derin yerlerini kanattı. Siz bir zamanlar nasıl kılıcınızla düşman üstüne saldırdınızsa bugün de biz gençler yine öyle bir düşmanın, milletin etrafını saran cehâlet nâmındaki zâlimin, üzerine hücum ediyoruz. Silah arkadaşları böyle mi olmalıdır, Tal'at Bey?.. Bugün sizin hakkınız köşede oturmak, millete duâ etmek ve o milletin mücâhid çocuklarını gayrete getirmektir... Yoksa onların al ve beyaz renkli îlânlarını “bukalemun”a benzetmek, mecmûalarını “kuyruklu yıldız” diye tahkir etmek, her şeyden evvel bir zamanlar mensub olduğunuz büyük ordunun size verdiği terbiye ile te'lif edilemeyecek küçüklüklerdendir. Beni bu âdi sözlerinize size cevap vermek mecburiyyetinde bulundurduğunuz için, bu satırlarda yaşınızı unutarak vukû'a gelecek isyânlarımdan mütevellüd bütün günahlar size âiddir. Ben esâsen size cevap vermeyecektim; fakat arkadaşlarım Yeni Lisan'ın müdâfaası için ettiğimiz ahdi ihtar edince nâ-çâr kaldım; ve artık başlıyorum:

Yeni Lisan için sakat ve hasta bir ibâreyle “umuma ve husûsiyle benim gibiler için bundan böyle hiç bir te'siri olmamak cihetiyle” diyorsunuz ki bu sizin gibi yeni fikir ile, yeni dünya ile hiç bir münâsebeti olmayanlar için en doğru bir keyfiyettir. Fakat bunu umuma teşmîl etmeyiniz; çünkü o “umum” zavallı sözlerinizden anlıyorum ki sizden çok uzak, ve çok yüksek düşünüyor.

Yeni Lisan nedir, bilir misiniz?.. Bu sevgili vatanın halâscısı, bu büyük millete âid istikbâlin habercisidir; o mukaddestir; ona el uzatmak cürümdür; bunu anlamıyorsanız bile anlayanlardan öğreniniz, bakınız, tarih sizi ona hakâret

edenler miyânında hiç olmazsa bir nokta gibi teşrih edecek; bunu düşününüz ve titreyiniz!.. Yok böyle yapmayıp da yine inâd ederseniz: “Artık gazete sütûnlarında şimdiye kadar hod-bînlik aleyhinde müteenniyâne sözler söylemek lehinde yazmış olduğum nasâyihe bir nazîre olan” dediğiniz sözler yalnız sizde kalsın!..

Sizin zannettiğiniz gibi bir pâdişâhımızın Türklere resmî olarak Arabça'yı kabul ettirmeye çalışmasını tenkid etmek cehâlet değil, asıl cehâlet kendi kavminin kıymet ve lisanını muhâfaza etmesindeki hakkını idrak edemeyecek kadar bî-çare olanların söz söylemeye yeltenmesidir; buna emin olunuz!..

Lisanlarını size ders verecek kadar iyi bilen gençlere hata ve haşv isnâd edeceğinize “Kalyon-ı Osmanî” gibi “Ayasofya-i Kebîr” gibi şeylerin ne büyük kusurlarla ma'lûl olduğunu anlamış olsanız daha iyi olur.

Plevne esâretinden avdetiniz esnâsında müşâhede ettiğiniz bir Arab'la bir Türk'ün kavgasından çıkarmak istediğiniz lisan tevhide fikriniz nihayet bir kahkahaya değer; korkarım ki bu sözlerinizin neticesi kalbleri büyük bir ittihâd, büyük bir terakki emeliyle çarpan ve bu emellerin uğrunda her zaman ölmeye hazır bulunan gençlere karşı “Arablar'ı sevmiyorsunuz” gibi fecî bir iftirâ olmasın; öyle bir şey söylemek kelimenin olanca ma'nâsıyla bir cinâyettir!.. Türkler, Arablar siyâseten biribirinde kat'iyen ayrılmaz iki öz kardeştir. Bakınız reisi Türk olan hükümetimizin Harbiye ve Maârif nâzırları Arab'tır. Fakat bilmelidir ki her iki kavmin ayrı ayrı iki lisanı vardır; tıbkı iki kardeşin ayrı ayrı mâlik oldukları kese gibi... Ve bu lisanlar yalnız sahiblerinin malıdır. Hiç biri ana dillerini terk edemezler; ederlerse mensub oldukları kavmin vefâsız evlâdları olurlar... Arablar başka bir lisandan kelime alabilirler; fakat o kelimeyi kendilerine mal ederler; ve o kelimenin âid olduğu lisanın kaidesini kat'iyen kabul etmezler; Arabça cem' yaparlar; Arabça terkiib kullanırlar. Bu her kavim için böyledir; Türkler bu umumî usulden niçin hâriç kalsınlar? Sebeb nedir? Yoksa Türk olmak günah mı? Turânın evlâdları diğer kavimler kadar bir şerefe mâlik değil mi? Hayır onların hâiz oldukları şeref pek büyük, pek yüksektir; “Tâc-ül-luga ve sahâh-ül-arabiya” unvanlı büyük lûgati yazarak Arab âlimlerine: “Dilinizi bir yabancından öğrenin” diyen “Ebu Nasr İsmâil bin el-Hammâd el-Cevherî” Türk'tür. “Berthelot” gibi Garb'ın en büyük bir kimyâgerini bugün bile hayrân bırakan “İbn-i Sinâ” Türk'tür. Aristoteles'nun felsefesini Arablar'a öğreten “Fârâbî” Türk'tür. “Cebir ilmi”nin

müccidi “Muhammed bin Musâ el-Hârizmî” ki kitabı İngiltere müsteşriklerinden Monsieur “Ronden” tarafından 1831'de Arabça metniyle İngilizce'ye tercüme ve tab' edilmiştir, Türk'tür. Semerkand'a ilk rasadhaneyi inşâ ettiren meşhur “Ulugh Bey” Türk'tür. Daha vardır, Arab medeniyetinin Arab maârifinin terakkisine hizmet eden dâhilerin çoğu Türk'tür; fakat onlar ana lisanlarını ihmâl ettikleri için yalnız Arablar şeref kazanıyor ve kendilerinin mensub oldukları kavim, Türklük Avrupalılar tarafından zorba, serseri, barbar zannediliyor. Bütün bu ithâmlar cedlerimizin bu garib hareketlerinin, Türklüklerini unutmalarının neticesidir; fakat artık biz o büyük Turân'nın hakikî evlâdları bu yanlış yoldan gitmeyeceğiz, bağıracağız ki: “Türkler vardır: Ve barbar değil, medeniyetin en büyük hâdimidir, işte tarih!”

Siz bütün bunlardan gâfil iken, başka bir yola, edebiyata da girmek, ondan da bahsetmek istiyorsunuz; ne çare ki onun en ma'lûm çehrelerini tanıyacak kadar olsun vukûfunuz yok!.. “Bâb-ı Hümâyûn” civârındaki masna' çeşmenin üstündeki kasideyi yazan Vehbî ile ma'hûd “Tuhfe” sahibi Vehbî'yi aynı şahıs zannediyorsunuz; hâlbuki onlar ayrı ayrı adamlardır.

Birincisi 1100 tarihlerinde İstanbul'da Kabataş'da doğmuştur. “Sâlim Tezkiresi”nin rivâyetine göre babası Yenişehir Fenâr kadılığından ma'zûl olarak vefât eden İmâmzade Efendi'nin kethüdâsı Hacı Ahmed Efendi'dir. Hatta nesebi “sâdât-ı Hasaniyyeye”den Hüsâm-üd-din Hazretleri'ne muntehâ olduğu için ilk zamanlarda “Hüsâmî” müsteârını kullanmıştır; ona “Vehbî” ismini veren şâir Ahmed Neyfî'dir. Vehbî müderrislik silkine girmiş Halep Mevleviyyeti'ne kadar yükseldikten sonra 1149'da İstanbul'da vefât etmiştir. İşte yukarıda arzettiğim gibi Üçüncü Sultan Ahmed tarafından inşâ edilen çeşmeye dâir tarihî kasideyi tanzim eden bu zâttır. Seyyid Vehbî Osmanlı şâirleri içinde oldukça ileri gidenlerdendir; Ziya Paşa bile:

Vehbî-i kadîm nâktedândır.

diyor. Muallim Naci de “Osmanlı Şâirleri” isimindeki kitabında: “Sünbülzade ile karşılaştırılınca derece-i vustâdaki şâirlerimizin büyüklerinden addolunmaya lüzûm görünür” fikrindedir. Size iyi bir nasihat olabilmek kıymetini hâiz bulunan:

*Sen de aklın var ise bir nesne tahsîl et yürü
Âlemin ta'n etme tiryâkisine, ayyâşınal.*

beyitinin bugünkülerce büyük bir ehemmiyeti olmasa bile:

*Müstağni-i irşâd olur erbâb-ı hakikat
Sükkân-ı Harem neyley imiş kible-nümâyı!*

sözleri fenâ değildir.

İkincisi 1130 tarihlerine doğru Maraş'da doğmuştur; babası oranın hânedânından Râşid Efendi'dir; evvelâ kadılıkla şurada burada dolaşmış, sonra sefâretle İran'a gitmiş, nihayet yine kadılığa rücû' ederek 1224'de vefât etmiştir. Şiir nâmına bir takım herbeler yazan, Osmanlı Edebiyat Tarihinde bir leke teşkil eden bu ikinci Vehbî "Sünbülzade" diye şöhret bulmuştur; onun öyle râvuhları vardır ki Ziya Paşa merhûm bile:

Benzer kokusuz güle cebelde!

diye istihzâ etmiştir; ihtimal siz onun:

*Çoktan ayağın altına şevk ile döşendik
Sâki der-i meyhânede biz eski hasırız!*

gibi sözlerden hoşlanırsınız; fakat Naci Efendi kâbilinden pek hassâs olmayan edebiyat muallimleri bile "şiirinde zevk-i hakikî ashâbının arayacağı halâvet bulunmaz." diyorlar. Onun "Tuhfe"si "Nuhbe"si nihayet biri Fârisî öteki Arabî iki lûgattır; bir dehâ eseri değildir; hatta bunları manzûm yazması da büyük bir saçmadır; tıbkı Hârûn-ür-Reşid'in huzûrunda bir iğnenin gözünden yirmi iğne geçiren adamın gösterdiği hüner gibi... Müşârûn-ileyhe nasıl o adama yirmi sopa atmış ise Vehbî de böyle gösterdiği lüzümsüz hünerden dolayı iki yüz değneğe hak

kazanmıştır; sizin “Plevne Tarih-i Harbi”nden her hâlde meşhur olan eserinin içinde:

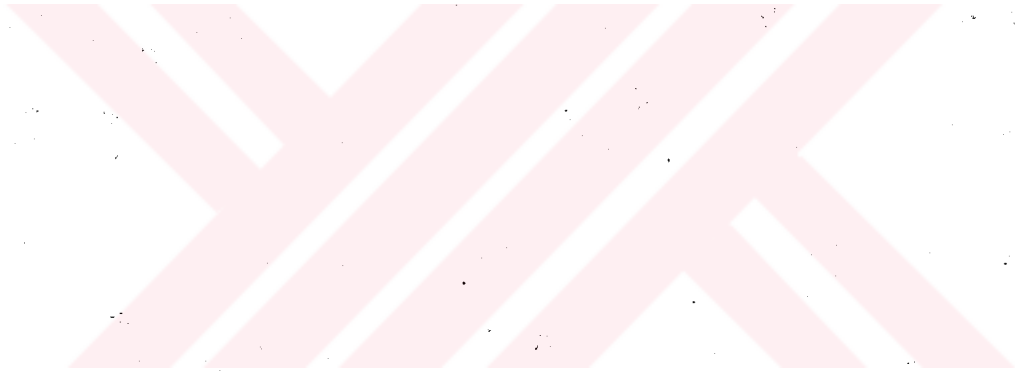
İtibâr etme hele hendeseye

Düşme ol dâire-i vesveseye

gibi ne kadar saçmaları vardır, bir bilenden öğrenseniz!...

İşte görüyorsunuz ki “bunları bilmek için hengâm-ı şebâbetleri müsâid olmayan Genç Kalemler” diye tezyif etmek istediğiniz gençler sizden hiç bir şey öğrenmek ihtiyacında değildirler; öyle ise köşeciğinizde rahat rahat oturunuz efendim.

Selânik 23 Nisan 1327

San'at ve Edebiyat:

MİLLÎ LİSAN ve MİLLÎ EDEBİYAT

Muharriri: *Ali Canib*

Âdi, ictimâî her müteazzvın yaşayabilmesi için kendisiyle muhiti arasında kat'î bir "*accommodation* ülfet" bulunması icâp eder. Şübhesiz ki Grönland'da portakal ağacı yetişemeyeceği gibi Hind Denizleri'nde de bir balina mevcûdiyyetini idâme edemez. Aynı zamanda her muhit değişmez bir sahâdan ibaret değildir. 1789 Büyük İhtilâlî'nden evvelki Fransa ile şimdiki Fransa bir değildir. "Hayat" ilminin uzun uzadıya isbât ettiği bu mes'eleyi bizim Yeni Lisan'ımızın doğuşu da pek güzel anlatır. Dünkü lisan muhitiyle ülfet etmediği için mütemâdî yumruklara uğramış, Veysî gibi, Nergîsî gibi iki zâlim kalemin elinde büsbütün "*artificial* ca' lî" bir şekil aldığı hâlde daha evvel Sinan Paşa ile, daha sonra Koçu Bey'le.. Şinasi'yle.. Cahid'le.. Emin Bey'le.. çok kere noksan ve bazen de yanlış cereyânlara tâbî olmakla beraber, hırpalanmış, düzeltilmek istenilmemiştir. Fakat o şimdiye kadar bütün sarsıntılara mukâvemet etti; çünkü asırlara hâkim müstebidler gibi kuvvetli bir "*Prestige* i'câz"a mâlikti. Bugüne kadar yaşadığı muhit onun hâkimiyetini yıkacak kudreti hâiz değildi. Fakat 10 Temmuz artık bu i'câza hâtîme çekti; çünkü dimâğlarda tefekkür şartları değişti. Osmanlılık kendisini hissetti ve aramaya başladı. Artık ecnebilikten, mevcûdiyyetini tanımayıştan uzaklaşmıştı: "Vatanım diyordu, benim de vatanım var" ve bunu her milletten biraz daha kuvvetle söylüyordu. Hangi bir kalem eserini tedkik etseniz ondan, o vatansız eski lisandan uzaklaştığını görürsünüz. Artık eski lisan "ölüm"e her dakika biraz daha yaklaşıyordu. Çünkü onun yalnız şartları hilâfında yazı yazılmıyor, "*Discussion* muâheze" başlıyordu. Genç Kalemler "eski lisan nedir, aslâ konuşulmayan, vatansız bir dil, bize şu ve şu şartlar içinde bir lisan bir Yeni Lisan lâzım." dedi.

Bazıları bu Yeni Lisan'ı "muhite nüfûz edemeyen gençlerin mukâvelesinden mütevellid boş bir şey zannetti. Onlar lisanı istifâdan müstesnâ "fevk-at-tabîa" bir mevcûd zannediyordu. Fakat ümid edilmediği hâlde, ihtimal Genç Kalemler'in yazdıklarını henüz okumamış bir zât bu hafta Sırât-ı Müstakim'de Âkif Bey'in "Safahât" unvanlı şiir mecmûasını tenkid ederken: "İnkâr edilemez ki edebiyatımız bir taraftan büyük fakr ve fîkdân içinde

bulunmakla beraber, diğ er taraftan da hayli bedî` eserelere mâliktir. Bunlar içinde rengiyle, râyihasıyla, ruhları teshîr eden güller, goncalar eksik değıl; insan bunları okurken kendisini lâhûfî gülistânlarda görürür.. Pek ruhânî pek nâzenîn bir hâl! Fakat bunun zımnında Türkçemizin hukuku gasbedilmiş olursa.. Yalnız Türkçe bilenlerin bunlardan hisse alması imkânı nez` edilmiş olur.. Bu hâl ruha dokunmaz mı?.. Hayali incitmez mi?. Tabiat ölmüş!.. Bir güzel eserdeki lûgatlar ekseriyyetle Türkçe değıldir, Arabî ve Farisîdir. Biz bunları ağızlarımızın alışamayacağı bir sûretle telaffuz ediyoruz. Aklımızın alamayacağı bir sûretle yazıyoruz. Böyle olunca yapamıyoruz, anlayamıyoruz. Bu lûgatların istifi, istenilen ma`nâlarda yatırılmak için tertibi, terkibi yine Türkçe değıldir. Arabî ve Farisîdir. Niçin?... Sanki Türkçe'de bunları işletecek kuvvet, usul yokmuş!.. Vâkıâ bugün bir çaresizlik içindeyiz. Bugünkü ince fikirlerin nâzlı ma`nâların edâsı gâyet güçtür. Hatta bazen bayağı ifâdelerde de bir çaresizlik var; meselâ: “(Gül) demek, (gonca) demek, (tâze) demek lâzım gelse (gül) deriz, (gonca) deriz, (tâze) deriz. Çünkü Türkçe'de bunlara mahsûs lûgat yok. Bunları telaffuz ederken Farisî âhenge uyarız; yazarız. Yazarken Farisî ferhenge bakarız. Peki, bunlara şimdilik katlanalım. Fakat (tâze gül), (tâze gonca) yerinde (gül-i tâze), (gonca-i tâze) deyip kat kat olmak fazladır” sözlerini yazdı; bu sözlerin bizden daha başka düşünöldüğünden sarf-ı nazar, aramızda müşterek bir vasıf var: Eski lisandan şikâyet!... Yine bu hafta Servet-i Fünûn'da “Harâb Ma`bedler”i tenkid ediyorken pek değıerli bir gencimiz Ya`kub Kadri Bey: “Hâlîde Sâlih Hanım'ı, bana da ilk def`a olarak tanıtın şey, tarz-ı beyanındaki müşkil husûsiyyet oldu. Fi-l-vâkı` en basit, en âdi tahassüsât ve tefekkürâtın bu lisanla bâlâ-terfîn, dil-firîb ve derin şekiller aldığını gördüm. En solgun, en râyihatsız, en bî-ma`nâ kelimelerin, yalnız usul ve kavâid-i mevzûanın mahkûm ettiği mevki`lerini değıştirmek sûretiyle mûsiki-i kalbin en hayal-dâr, âheng-dâr işâretleri hâline geldiğini hissettim. Meş`ûm bir mutâvaatla dâimâ zulm-i nüfûzlarına esir kaldığımız, Arabî ve Farisî terkiblerin tard ve ilgâsıyla, hislerimizin zindegi ve tarâvâtına mukâbil, dâimâ ölü ve bârid kalan cümlelerin donmuş damarlarında birden bire, nasıl mu`cize-kâr bir harâret-i hayat geldiğini yine Hâlîde Sâlih Hanım'ın eserlerinde gördüm. Ne dersiniz deyiniz, Hâlîde Sâlih Hanım; kuru bir sahrâya benzeyen ve her hatvemizde çoraklığı ve kuraklığı ile dizlerimizi bük en Türkçe edebiyat lisanında

birçok keşifler icrâ etti. Ve bize bu sahrânın birçok merâhilinde serin, saye-dâr ve itr-nâk birçok vâhalar buldu. Senelerden, senlerden beri sadeliğe susamış olan lisana, menba'ları değilse bile menba'ların yolunu gösterdi. Sonra en mühimi, bu nev'î şahsına münhasır üslubuyla "san'atta şahsiyyet" nazariyyesini yegâne düstûr-ül-amel (ittihâz) eden yeni nesil edebde şahsiyyetine, husûsiyyetlerin en mutlakını ve en kat'îsini veren san'at-kâr oldu. Ve mâzinini te sirlerinden en büyük bir cesaretle, en kat'î bir tarzda silkinip çıkan, bize üzerinde hiç bir yabancı eski çehrenin aksi görülmemiş bir âyine gibi hâlis ve zâtî (*Original*) bir simâ gösteren, yine bu muharrir, yine Hâlide Sâlih Hanım oldu." diyor. İşte eski lisana karşı muâheze başladı. Psikolojiye vâkîf olanlar pek iyi takdir eder ki bu, eski lisanın o tabiata muhâlif u'cûbenin yakında mezarına gömüleceğini haber veriyor. Fakat eski lisanın eski beyinli pürüzleri hâlâ anlayamasalar haklıdırlar; bunların en büyük akîdeleri yirminci asrın fennî ve tecrübî ayakları altında ezilen köhne kıyaslardır. Onlar bir taraftan tıbkı eski devletlülerin efendilerine karşı besledikleri câhil itâatlar gibi "biz efendimizden, eski lisanımızdan ayrılamayız" derlerken bir taraftan da "Millî Edebiyat olmaz diye ısrâr ederler. Onlar her nasılsa duymuşlar ki "tarih bir tekerrürdür." Mademki bu Büyük İhtilâl Fransa edebiyatına "kozmpolit, karmakarışık" bir şekil vermiştir; mutlakâ 10 Temmuz'dan sonra Türk edebiyatı da -sanki şimdiye kadar değilmiş gibi- ecnebi edebiyatlarıyla mülemma' bir u'cûbe olacaktır! Onlar bilmezler ki zannettikleri gibi bir tekerrür değildir; o kendini husûle getiren kuvvetlerin muhassalasına göre zarûrî bir şekil alır. Fransızlar Büyük İhtilâl Motesquieu'nun Voltaire'in biraz evvelki te'siri altında memleketlerini ıslâh için gözlerini dışarıya atmak ihtiyacında idiler. Türkler, vatanlarını kaybetmemek için şimdiye kadar unuttur gibi oldukları benliklerinden bir dakika ayrılmak lüzûmünü hissediyorlar. Ve işte bunun için "millî lisan Millî Edebiyat" gibi temenniler, kuru arzular değil, meşrû ve tabii iştiyâklardır. Fakat bunu kıyas anlatamaz; ancak tarassud ve tecrübedir ki gösterir. Âh bu zâlim kıyas değil midir ki biraz Rum, biraz Bulgar, biraz Ermeni hatta biraz Fransız, biraz İngiliz olan abur cubur "dogmatik" tiplere Yeni Lisan'ın san'at lisanı olmayacağı vehmini ilhâm ediyor. Onlar henüz tecrübe edilmek üzere olan Yeni Lisan'ın kudretsizliğini göstermek için mukâyeselere kalkışıyorlar. Fakat ne ile?. Eski lisanın yüz binlerce manzûmesine mukâbil, Yeni Lisan'ın iki

üç parçasıyla!.. Bu parçalar farz edelim ki fenâdır; acabâ bunların fenâlığı mutlaka Yeni Lisan'ın kudretsizliğini isbât eder mi?.. Eğer bu mantık doğru olsaydı, bizde eski lisanı çürütmek için ta'mik etmez, hemen:

*Hep şa'saa, hep füyûz-ı câvid
Olmakta cihet cihet nümâyân;
Bu leyle-i bî-kıyâs-ı envâr
Bu subh-ı münevver ve fûrûzân,
Bu neşve-i rûh, feyz-i berter
Ulviyyetine değil mi bürhân?*

gibi saçmaları gösterir, isbâta kalkardık!..

San'atta güzellik ne kelimenin, ne terkinin bünyesine dahil değildir. En âdi bir kelime bir söz sırf isti'mâlinin başkalığıyla güzel olur; çünkü san'atta güzelliğin en mühim unsuru nedir bilir misiniz? "Yenilik"tir! Ya' kub Kadri Bey'in pek güzel teşrih ettiği gibi meselâ Hâlide Sâlih Hanım Harâb Ma'bedler'de ne kadar güzellikler te'min ediyor: (Ruhunun kesel ve melâlini anlatmak için "ruhumda akşamdı. Şimâl akşamlarının uzun, renksiz, müphem hayalleri içinde yüzüyordum" yıldızlı bir semâdan bahsederken "gece, mütebessim, sâkit kandillerin altında" diyor) bu güzellikler ne sayesinde hâsıl oluyor? Sırf "yenilik, Yeni Lisan" sayesinde! O dünkü vatansız lisanla "yetime-i ruhumda bir şâm-ı garibândı... ilah.." deseydi nihayet Halid Ziya'yı taklid etmiş olacaktı. Bütün bunlardan haber-dâr değilken mekteb çocuklarının bile artık saçmalığını anladığı ma'hûd Eflatun nazariyyesinden -sanki çürüklüğünü hiç birimiz bilmiyormuş gibi - muallimâne bir tarzda!- bahsetmek bir çocukluk, ve hele bunu bil-hassâ "Perviz"e öğretmeye kalkmak ihtimal ki alaturka bir Don Quichotteluk'tur. Arkadaşlarımın içinde "san'at fâide içindir" diyecek kadar dar düşünceli kimse yoktur. Hepsi san'at perisinin istiklâlini müdâfaa eden gençler ve an'ane bilmez ruhlardır. Pek iyi bilirler ki bir şiirin sihri, ulviyyetini otuz milyon halk takdir edemez. San'at şimdiye kadar "aristocrate, asil" yaşamış ve şimdiden sonra da yine öyle yaşayacaktır. Onun en hakikî gayesinin "bedî bir haz" olduğunu da kimseden öğrenmek ihtiyacında değildirler. Fakat bilmeyenlere öğretmek istiyorlar ki eski

lisanın saçmalığı teslim edildikten sonra, bir milletin iki türlü dili olmayacağı için o artık san`attan da matrûddur. Henüz pek iyi tanımadan: “San`at! san`at!...” diye bağırın bu tipler san`atın her şeyi kolay yazmak isteyenlere kucakını açmayacağını bilmelidirler. Dünkülerin mu`âvenetiyle edebiyat sahasında sekenler nihayet düşmeye mahkûmdur. Bir şâiri arkadaşlarının seviyesinden yükselten “mümtâz şahsiyyet” onlardan ayrılmasıyla vuzûh kesbeder. Yüz binlerce def`a kullanıla, kullanıla kokmuş terkiblerin vücuda getirdiği yalancı ve ölücü kafiyeler sıralamak bunu te`min edemez. Refik Halid'i, Ya`kub Kadri'yi okuyun; üslublarında Mâî ve Siyah'ın “bârân-ı dürr ü elmas”ını göremezsiniz; yüzde bir kere bir terkibe tesâdüf edersiniz; bunlar mı san`at-kârdır; yoksa Halid Ziya'nın bir zeyli olmaktan başka hiç bir liyâkati olmayan -isimlerini yazmak istemiyorum- birçok gençler mi?..

Millî edebiyat mes`elesi gelince: Bu da o kadar yanlış anlaşılıyor ki yine anlatamayacağımdan korkuyorum. Edebiyat deyince yalnız şiiri hatırlamamalı; o esâsen kalbî ve vicdanîdir. Bu mes`elenin idraki için onun “hikâye” kısmına bakmalı; “Aşk-ı Memnû”da yaşar gibi görünen şeyler bu muhitin adamları değildir; hele “Bravo Maystro” ve “Mösyö Kangru” gibi mevzûların Türk edebiyatıyla hiç bir münâsebeti yoktur. Bunlar “kozmopolit” bir edebiyatın malıdır. Teessüs edecek Millî Edebiyatı derk edebilmek için meselâ Refik Halid'in “Hakk-ı Sükût”unu, “Nebbâş”ını okumalıdır. Bunların kahramanları içimizde yaşıyor; Türk'dür, hâlis Türk'dür. Biraz Fransız, biraz İngiliz, biraz bilmem ne değildir. Eger millî bir edebiyat bizce yalnız şeklen teceddüdde olsaydı, Türkçe şiirler sahibi Emin Bey'in eserlerini kozmopolit değil, en büyük Türk şiirleri diye iddiâ ederdik!.. Fakat bunları anlamak zevkin fâideli olabileceğini düşünmek garâbetinden her hâlde müşkildir.

-Yatılar 1 Mayıs 1327-

Gençlik Kavgası:

“BENİ TERK ET” ŞİİRİNE! DÂİR

Muharri: *Perviz*

-*Muhyiddin Bey'e-*

Azizim; bugünlere hücum ediyorsunuz: “Onlar yoktur!” diyorsunuz. Vâkıâ bu iddiânız redde bile değmez. Size cevap vermeye kalkanlar vakitlerini israf etmiş olurlar. Çünkü sizin fikrinizi tashih etmek imkân haricindedir. İnâd sizde o kadar marazî ve müzmin bir hâl kesbetmiş ki artık aslâ tahavvül kabiliyetiniz kalmamış! Mâzinin, kıymetsiz mâzinin müdhiş bir müdâfisiniz. Yeni bir şey, eskiye benze[me]yen her şey sizin nazarınızda fenâdır. Mizâcınız doktorların tecessüsünü mücib olacak derecede garib.. Evet azizim, bugün Muallim Naci, yahud Şeyh Vasfî sağ olsaydı, bin üç yüz yirmi altı sensinde, bin dokuz yüz onda, yani yirminci asrın orta yerinde, zavallı Servet-i Fünûn sahifelerine:

Ulû-l-bağye yağdırdı nâr-ı azâb

Cezâ-yı tahattî-i hakk u savâb

Vahîm-ül-avâkıb, hezîl-ül-menâs

Ecel, gölgesiyle ederdi temâs

Tarzında mesneviler, böyle korkunç ve kuvvetli saçmalar yazmaya cesaret edemeyecekti. Fakat siz, bütün değişmek isteyen bir gençlikten sıkılmadınız. Buna cesaret ettiniz. İsmine varıncaya kadar yanlış tercüme ettiğiniz bir romanı kitab şeklinde bastırırken, bütün ihtarlara, alaylara tenkidlere rağmen -hiç olmazsa ismini olsun!- tashihe teşebbüs etmediniz. Evvel zamanda okuyup yazma bilmemekle iftihâr eden kahramanlar gibi hatanız ve cehâletinizle kabardığınız. Sonra Rumeli'nin en hassâs, san'at-kâr bir şâirine hücum etmeye kalkıştınız, o şâir ki bugün bütün san'atını, edebî mizâcını milliyetine, vatanına fedâ etmeye hazırlanıyor. Ustâlarınız tarafından katlolunan “Yeni Lisan”ı, tabii lisanı, konuşulan ana lisanını İstanbul Türkçisi'ni neşretmek ve edebî bir lisan hâline koymak, ilim ve edebiyatı bütün Türkler'e, bütün vatana ta'mim etmek istiyor.

Siz bu kadar esâslı, bu kadar âlî düşünen müteceddid bir gence sıkılmadan hücûm ediyor, onun “büyük fikr”ini idrak edemiyorsunuz.

Ben, size cevap verecek, bu kadar zaman sonra hücûmunuzu iâde edecek değilim. Yalnız hiç bir güzellik göremediğiniz “Beni Terk Et!” şiirine dâir bir kaç söz söyleyeceğim. Siz yine diyeceksiniz ki: “Ne hakla? Ben seni tanımıyorum!..” vâkiâ doğru... Fakat Münif Paşa'nın şu meşhur sözünü hatırlayınız:

“İstedigini söyleyen; istemedigini işitir.” Siz nasıl tanımadığınız bir gence hitâba kalkıyorsunuz, tanımadığınız bir adamın da size hitâbına tahammül edeceksiniz.

*
* *

“Beni Terk Et!” şiiri evvelâ “Yeni Lisan”la yazılmıştır. Durunuz, acabâ siz “Yeni Lisan”ı takdir edebiliyor musunuz?.. Zannedirim ki, bu da “yeni” olan her şey gibi nazarınızda fenâ ve münâsebetsizdir. Lakin ihtiyarlamış gençler onun ehemmiyyetini anlarlar:

Düнкü lisan, “edebiyat-ı atıka ve cedîde”nin lisanı Türkçe değildi. İhtiyac her lisana ecnebi kelimeler sokar, lakin ecnebi kaideleri sokamaz. Bir kaç yüz sene evvel kendi milliyetlerini takdir etmeyen şâirlerimiz, ediblerimiz, esâsen ve aslen lisanımıza son derece yabancı olan Arabça ve Acemce'den kaideler almışlar; dünyanın en kısa ve en mükemmel sarfına mâlik olan lisanımızı berbâd etmişlerdir. Sonra bu kaideleri kimse -bir malmış gibi- atmaya kıyamamış, hatta sizin ustâlarınızdan yalnız biri başka lisanlardan alınmış bir takım kelimelerin ihtilâtından meydana gelme musanna' bir lisanın yaşayamayacağını iddiâ ve “teessüf olunur ki lisanımıza Arabî, Farisî kelimelerle beraber Arabî ve Farisî kaideler de almışız [15]” diye teessüf ettiği hâlde cesaret edememiş, fenâlığını vicdanen bildiği tarza dâir “sarf ve nahiv” yazmıştır.

İşte bugünün bir kaç genç, Ali Canib ve arkadaşları Türkçe'yi berbâd eden Arabî ve Farisî kaidelerini, Türkçeleşmemiş edatları, bu üzücü ve tabiatımıza muhâlif kapitülasyonları atmak istiyorlar. Yalnız Türkçe'nin sarfını bütün kelimelere hâkim kılmaya, bu sûretle Arabî ve Farisî kelimeleri tedricen Türkçeleştirmeye çalışıyorlar. Ve muvaffak oluyorlar. İşte iki aydan ziyâde oluyor

[15] Kavgalarım, sahife:300.

ki "Rumeli"nin baş makaleleri bu tabii lisanla intişâr ediyor. Tekellüm lisanına girmiş, klişe hâline geçmiş terkiplerle, ıstılâhlardan başka Arabî ve Farisî kaideleriyle yapılmış bir şey yok.

Ali Canib ve arkadaşlarının fikirleri pek tabiidir; çünkü dünyada ne kadar edib, ne kadar lisan âlimi varsa kendi dillerini sadeleştirmeye, hatta en muhâfaza-kâr olan İngilizler bile ma' hûd müzekkerlik ve müenneslik garâbetinden kurtulmaya çalışırken bizim en basit ve tabii olan zavallı lisanımızı teşvîşte devam ve inâd etmemiz çılgınlık değil midir?

Lakin, azizim Muhyiddin Bey madem ki bu çılgınlık mâziye âiddir, siz onu bir şeref, bir şân addedersiniz. Yine öyle addediniz!. Tabii olan "Yeni Lisan"ın galebesi bütün eskilerin muhakkak ölümü demektir. Ve biraz düşünen inkâr edemez ki millî bir edebiyat ancak annelerimizin konuştuğu lisanla, İstanbul Türkçesi'yle hani birbirimizle her gün konuştuğumuz bir lisanla vücuda gelecektir. İşte vatanlarını, milliyetlerini seven gençler buna çalışıyorlar. Siz mukâvemet ediniz. Eskiye, eskileri, eski lisanı müdâfaa ediniz. Bakalım müstakbelde neresi ölecektir?

*

* *

"Beni Terk Et!"i ancak şimdi izâhımın sebebi, arkadaşlarımla beraber, onun Yeni Lisan'ın esâslarını hazırlamakla meşgul olduğumdandır. Fakat nasıl olursa olsun "Yeni Lisan"a âid hücumları yıkmaya ahde ettiğimizden işte şimdi boş vakit bularak bunları yazıyorum:

Siz "Beni Terk Et!" şiirindeki tabiîliğin kıymetini anlamadınız. İstiyordunuz ki sizin ve arkadaşlarınızın kasideleri, mesnevileri gibi uzun sıkıcı olsun; ancak o vakit "güzel" diyebilecektiniz. Hâlbuki bir şiirin güzelliği veya fenâlığı hacmen büyüklüğünde, küçüklüğünde, uzunluğunda, kısalığında değildir. Dört mısra'lık bir şiir olabilir ki en uzun romanlardan ziyâde insanı mütehassis edebilir. Yabancı olmadığınızı iddiâ ettiğiniz Garb edebiyatında birçok şâirlerin ne kadar "minyon" şiirleri vardır ki anlamayan bir nazara, ancak bir hitâb, bir güzellik gibi görünür. Lakin o küçüklükteki derinlik, o kısalıktaki ma'nâ...

Âh azizim Muhyiddin Bey, insanı çok yoran, bedîi meyillerini öldüren gazetecilikten vaz geçip edebiyatı kendinize bir meslek edinseniz, okusanız, biraz

“san`at”ı anlarsanız, o anlatılmayan ma`nâyı anlayacaksınız. Siz onun, Yeni Lisan'ın:

BENİM AŞKIM

*Benim aşkım zavallı bir çocuğun
Bazı çılgın, hayâtı mülstahkar,
Bazı pek hasta pek hazîn, yorgun
Râhunun hisli bir mûmâsilidir.*

*Benim aşkım, bu çiçek ki uzun
Ömrü yokdur; hemen solar, ve erir;
Kır kopar her yerinde bir solgun
Tâzelik var ki bak, ne hoş ezilir.*

*Kır, kopar lakin atma, sakla onu;
Bir zamân sonra bir hediyem olur
Sana öksüz, hazîn, bugün boynu*

*Kır kopar lakin atma zâlim... Durl!
Beni pek titretir bu gizli firâr,
Çünkü genç, büyük gurûrum var!..*

gibi samimiyyetlerini hiç takdir edemiyor musunuz? Bunlar, mini mini hemen şöyle bir kaç satırdan i`bâret de onun için mi fenâ? Durunuz öyle ise aklıma gelen bir iki küçük Fransız şâirini de yazayım. İşte Akademi azâsından Jean Aicart'ın bir şiiri:

Se ver luisant

Petite liciole

Folle,

Fuits, Je t'attra perai.

Petite liciole

Folle,

Cache - toi, je t'aurai

Petite liciole

Folle

Eteins - toi, je mourrai.

Hiç bir şey! Değil mi? Hakkınız var... Fakat biraz daha sabrediniz, size dünyanın en küçük şiirini; mısra'ları yalnız bir heceden i baret olan "Jules de Resekiye"nin meşhur soneciğini yazayım. Senelerce (hatta hâlâ!) birçok şâirler tarafından çalışıldığı hâlde bir misli ibdâ' olunmayan bu esere, bu san'at incisine ne diyeceksiniz?.

SONNET

Fort

Belle,

Elle

Dort,

Sort

Fréle

Quelle

Mort

Rose

Close

La

Prise

L ' a

Prise

Bu da hiç! Değil mi?. Öyle ise heyhat Muhyiddin Bey, siz “Beni Terk Et!” şiirindeki güzelliği yazık ki görmek ve anlamak istidâdından kat’iyyen mahrumsunuz. İsterseniz bir kere de beraber okuyalım.

BENİ TERKET!

***Kirli, pek kirli bir güzelliğin;
Dikkat ettim senin hayâtına ben
Bir sükût ey zavallı her nefesini!***

***O kadar kirlisin ki âh bilsen
Senden ayrıldım işte ben bile bak,
Ayrılık bence tıbbı ölmekken.***

***Pek çamurlandın ey güzel zambak;
Sen o mâziye belki ağlarsın;
Beni terket, fakat uzaklaşarak;***

Çünkü gencim, yazık çamurlarsın!..

Fenâ ve-s-selâm değil mi;. Siz onun “şekli” ve “ruhi” güzelliğinden, şimdiye kadar hiç bir ustânızın yapamadığı kafiye nescinden sonra mini mini on satır içinde ki büyük tahlilinden bir şeyler çıkaramıyorsunuz değil mi?... Karikatürünüz de tafsil edilen yazı müteahhidliğine bile lâyük değilsiniz; benden size nasihat: Siz yine tavukçuluğa, ticârete, zirâate avdet ediniz azizim.

Bâki ihtirâmlar...

Gençlik Kavgası:**MİLLÎ, DAHA DOĞRUSU KAVMÎ EDEBİYAT NE DEMEKTİR?****-Köprülüzade Mehmed Fuad Bey'e-****Muharriri: Yekta Bahir**

Bazı adamlar vardır ki zihinlerindeki budalalıklarla müsâdeme ettikleri zaman haricî muârizlarla mücâdele ediyoruz zannederler. Bunların zihinlerinde mantikî bir "vahdet"e mâni' olan teâkküsleri izâle için derûnî bir mücâhede etmelerine, hakikatlerin kuvvetiyle ârizî budalalıklarını şahsiyyetlerinden "tecrîd"e çalışmalarına -tasvibden başka!- bir şey yapılamaz; fakat yine bunlardan birisi "Don Quichotte" gibi kendi kafasında "dev" "birsâm, *Hallucination*"larını, "ifrit" "hurâfe *Superstition*"larını haricdeki şahıslarda görmeye, ve kendi vicdan âleminden dışarı çıkarak budalalıklarını ictimâî âlemde tesâdüf ettiği şahıslarda arayarak hücum etmeye başladığı zaman muvakkat bir cünûna duçar olduğuna hükmedilir ve kolları bağlanır!..

Genç Kalemler'in ikinci nüshasında "ilim, beyn-el-milel bir mâhiyyeti hâiz; siyâset, millî bir kıymete mâlik olduğu gibi lisan ve edebiyat da kavmî bir husûsiyyete sahibdir. Memleketimizde Turân edebiyatından başka Arab, Ermeni, Bulgar, Rum edebiyatları da vardır." demiştik. Genç Kalemler'in esâslı maksadı "Yeni Lisan"ın ta'mimi olduğu kavmî edebiyat ta'biri lisanın kavmî mâhiyetten teferru' etmiş bir mes'ele bulunuduğu için bu telakkinin tefsir ve izâhını sonraya bırakarak yalnız "Yeni Lisan"a vâk'î olan hücumları def' ile iktifâ etmiştik. Bu hafta intişâr eden "Servet-i Fünûn"da Köprülüzade Fuad Bey "Edebiyat-ı Milliyye" ser-nâmesiyle bir makale yazıyor; ve "henüz fikirlerini izâh edemedikleri cihetle Edebiyat-ı Milliyye taraf-dârlarının bu terki ile ne demek istediklerini, nasıl bir nokta-i nazar ta' kib ettiklerini lâyıkiyle bilmiyorum." diyerek Genç Kalemler'in bu husûstaki nazar noktasını bilmediğini i'tirâf ediyor; fakat bizim fikrimizin ne olduğunu öğrenmeden kendi zihninde köklenmiş olduğu anlaşılın "mutlakîyyet" ve "ırk" mefhûmlarına şiddetle tehâccüm gösteriyor ki bu biraz budalalık, biraz şımarıklık daha sarîh bir ta'birle hâlis Don Quichottelük'tur!...

Genç Kalemler, bir taraftan "lisan" ilminin diğer taraftan meşrûtiyyet hayatının büyük bir ısrârla lüzûm gösterdiği "Yeni Lisan"ı ta'mim etmek istedi.

Muârizlar “Osmanlıca üç lisandan mürekkebe bir halîta olduğu için Arabî ve Farisî terkiblerle cem’ler terk edilemez.” dediler. Biz Türk lisanının ancak Türkçe olabileceğini ve bir kaç lisandan mürekkebe bir lisan yaşayamayacağını, hatta mevcûd sayılamayacağını isbât ettik. Yine onlardan bir kısmı “Yeni Lisan” bir ilim lisanı olabilir, fakat “bir san’at lisanı olamaz dediler, bu boş i’tirâza da geçen hafta Ali Canib cevap verdi, dedi ki: Eski lisanın saçmalığı teslim edildikten sonra, bir milletin iki türlü dili olamayacağı için o artık san’attan da matrûddur. Henüz pek iyi tanımadan san’at! san’at! diye bağırın bu tipler san’atın her şeyi kolay yazmak isteyenlere kucağını açamayacağını bilmelidirler. Dünkülerin muâvenetiyle edebiyat sahasında sekenler nihayet düşmeye mahkûmdurlar. Bir şâiri arkadaşlarının seviyesinden yükselten mümtâz şahsiyyet onlardan ayrılmasıyla vuzûh kesbeder. Yüz binlerce def a kullanıla kullanıla kokmuş terkiblerin vücuda getirdiği yalancı ve ölücü kafiyeleli sıralamak bunu te’min edemez. Şimdi de “edebiyat beyn-el-milel bir mâhiyyeti hâiz” olduğu rivâyeti var. “Bedâat” ilminin, san’at kaidelerinin ilim gibi beyn-el-milel olduğuna şübhe yok. Dehâların, bâriz ferdiyyetlerin umumî meş’aleler olduğunu da kimse inkâr etmiyor; fakat unutulmamalıdır ki edebiyat diğer san’atlar gibi kavmiyyetten tecerrüd edemez; çünkü ancak kavmî bir mâhiyyeti hâiz bulunan bir lisan vâsıtasıyla tecelli edebilir. Ne zaman edebiyat “Esperanto”yu umumî bir lisan olarak kabul edip te kavmî lisana ihtiyac arz etmezse o vakit belki “beyn-el-milel” olabilir.

“Lisan” ilmî Türkçe’nin Arabî ve Farisî terkib ve cem’leri müstemil bulundukça “*memsûh Paradoxal*” bir hâlde bulunacağını isbât ediyor meşrûtiyyet hayatı, unsurları ictimâî bir müsâbakaya icbâr ettiği sırada Türkçe’nin “demokratik” bir şekle girmesini de istilzâm ederse edebiyat bir müstebid vaz’iyyetiyle bu doğru ve mübrem ihtiyac karşısına çıkarak, “ben, seni olduğun gibi bırakacağım; sadeleşmeye meydan vermeyeceğim; çünkü Arabî ve Farisî terkib ve cem’ler vezin ve kafiye için kolaylık olduğu gibi nesirdeki bu boşlukları setr içinde süslü bir ihtişâm, muğfil bir gâzedir.” diyebilir mi?.. Vezin ve kafiye için kolaylıklar arayan koflukları gizlemek için terkiblerin yalancı ihtişâmına ilticâ eden bir edebiyat hastadır, âcizdir, miskindir, hatta yoktur! Lisan edebiyatın temelidir. Edebiyat temelinin sağlam olmasına i’tirâz edilemez. Lisan

istiâreleriyle, mecazlarıyla, hayalleriyle her türlü bedîî güzelliğiyle bir "hadsî edebiyat"tır. Edebiyat lisanın ihzâr ettiği ibtidâî maddeleri isti'mâl etmek mecburiyetindedir. Lisanın ibtidâî yahud mütakâmil; muttarid yahud memsûh şekillerde bulunmasının edebiyat üzerinde kuvvetli te'sirleri vardır; edebiyat için en yakın muhit lisandır. İşte bunlar i'tirâz edilmez hakikatler olduğundan Mehmed Fuad Bey tahrir lisanıyla eskiliğe iştiyâkını göstermekle beraber i'tirâz edemiyor, yalnız mugâlata yollarına saparak: "Mes'elenin Edebiyat-ı Milliyye fikriyle en çok münâsebet-dâr olan kısmı ırkların psikolojisi cihetidir." diyor. Biz "ırk"dan bahsetmedik. "Kavm"i nazara aldık. Kavim bizce, "lisanî bir cemâat"tan başka bir şey değildir. Bir lisanla tekellüm edenlerin mecmû'u bir kavimdir. Bir kavim teşkil edebilmek için bu fertlerin bir ırktan neş'et etmesi icâb etmez. Kavimden maksûdumuz "Gustave Le Bon"un tavsif ettiği tarihî ırklar değildir. Fuad Bey henüz intisâbına çalışmakta olduğu "ictimâ" ilminin istilzâm ettiği bir gözle tedkik etsin. Görecektir ki memleketimizde ne tabîî, ne de tarihî ırklar mevcûddur. "Osmanlı unsurları" nâmını verdiği kütteleler, "mezhebî cemâat"larla "lisanî cemâat"lar ibarettir. Lisanî cemâatlara "kavim" nâmını veriyoruz, mezhebî cemâatlara da "ümme" kelimesinin husûsiyyetine mebnî "mezhebiyyet" diyebiliriz. Bunların hepsini hukukî bir devlet nüfûzu altında tutan bir de "Osmanlılık" vardır ki buna da "millet" ismini vermekteyiz.

Türk kavmi, Türk ırkı demek değildir. Irkın nesebî müesseriyyetini kabul etmekle beraber bu mefhûmu "Yeni Lisan" bahsinden haric tutarız. Bir mes'ele iyi hâlledilebilmek için iyi vaz' olunmak lâzımdır. Mademki Fuad Bey bu bahse karışmak istiyor; bir düzine isimlerle göz boyamaya kalkmasın; çünkü onları burada kendisinden daha dikkatli okuyanlar var. Her şeyden evvel aşağıdaki suâllere cevap versin:

(1) Üç lisandan kelimeler, kaideler alarak teşekkül etmiş sun'î bir lisan olduğunu kabul eder misiniz?

(2) Türkçe'nin Yeni Lisan'a doğru tekâmül etmekte olduğunu inkâr edebilir misiniz?..

(3) Yeni Lisan, bir ilim lisanı olabilir mi?

(4) Yeni Lisan şiir ve san'at lisanı olabilir mi?

(5) Şiir ve san'at, Yeni Lisan'ı kendi kolaycılığına, kendi tenbelliğine münâfi gördüğü için reddedebilir mi?

(6) Yeni Lisan kabul edildiği takdirde, Türk edebiyatında daha büyük bir güzellik, daha samimi bir "muaşşeriyet", daha vâsi' bir mevcûdiyyet husûle gelmeyecek mi?..

(7) Edebiyat, beyn-el-milel ve millî muhitlerin te'sirleri altında olduğu hâlde, lisanî ve kavmî muhitlerin müesseriyetinden âzade kalabilir mi?

İşte bir zamanlar "Fliksfor"un "hücre-i iştigâl"ine girenlerin, hulyâda şampanya içenlerin yaptıkları gibi isimlerini kütübhane katologlarında okuyabildikleri adamları kendi Don Quichotteluğ'una siper yapıyorlar bu suâllerin hepsine dâir fikrini açıkça söylesin. Ve sonra karşımıza çıksın; yoksa boşluklar içinde "ne oldum delisi" olarak "Edebiyat-ı Milliye" ile bir ırkın husûsiyyât-ı ruhiyyesini, tahassüsât-ı samimiyyesini musavver bir edebiyat murad etmek isteyenler Felsefe-i San'at müellifinin ırk, muhit, ân nazariyye-i münderisesine hâlâ kâni' olanlardır." diye fala bakmasın; biz de onları biliriz, bildiğimiz içindir ki epeyce müddet evvel "Taine'nın ırk, muhit, ân diye âmiliyyeti üç kuvvete hasretmesi çürüyle hayli zaman oldu." [16] demiştik.

Bize göre kavmî edebiyat dört esâsa istinâd edebilir.

(1) Edebiyat bir "üst tabaka"dır ki "alt tabaka"sı lisanıdır. Edebiyat lisanının ictimâî ve ilmî istihâlelerine mâni' olamaz. Lisan mantıkî ve meşrû' olmak şartıyla hangi şekli kabul ederse edebiyat hür ve muhtar olan ibdâ'larını bu temel üzerinde inşâya mecburdur.

(2) Lisan hadsî bir edebiyat olduğundan edebî bir ruha, bedîf bir isti'dâda, şiiri birçok seciyelere mâliktir. Edebiyat lisanın bu gizli ve müstevlî bedaatinden âzade kalamaz.

(3) Ferd için mukallidlik devresinden sonra bir ibdâ'cılık zamanı olduğu gibi kavim için de taklid devresini ta'kib eden bir "yaratıcılık" devresi vardır. Mübdi' bir ferdin olduğu gibi ibdâ'cı bir kavmin de husûsî bir şahsiyyeti, husûsî bir üslubu bulunur.

(4) Edebiyat mevzû'unu uzaklarda arayabildiği gibi bir kavmin samimi hayatında da arayabilir. Bu hayatı, bu hayatın esâslı iştiyâklarını ictimâî lisanın

[16] Genç Kalemler: numara 2, sahife 34....

edebî ruhuna göre ibdâ'cı bir üslubla tasvir etmek kavmî edebiyatı kabul etmekten başka bir şey değildir.

Ekser genç ediblerimiz, Mehmed Fuad Bey de dahil olduğu hâlde bu cereyanı pek sönük bir sûrette ta'kib etmektedir. Fuad Bey "Riplay"e atfen bir kavme ruh vermek için "temâyülât-ı mübhemenen netâyic-i hayaliyye çıkarmak" icâb ettiğini söylüyor; fi-l-hakika bir ictimâî hayatta bir takım mübhem temâyüller vardır ki onlardan hayalî "netice değil!" gayeler çıkararak bu temâyüllere "kıymet" vermek lâzımdır. Ve yeni hayat bu "hayalî gaye"lere kıymet vermekle başlar. Kavimlerin psikolojisini tedkik edenler kavimlerde sâbit ve değişmez ruhlar aramazlar, bil-akis bu mübhem temâyüllerden "intizâ" ettikleri "hayalî gaye"lerde müttekâmil ve müteharrik bir "ruhiyyet" görürler. Bu gayeler tahakkuk etmemiş, fakat mübhem bir temâyül hâlinde mevcûd olmakla beraber "şuûrlu" bir şekle girdikten sonra "kuvvet-fikir"ler mâhiyyetini iktisâb ettikleri için tahakkuka başlamış "ruhî hâlet"lerdir. İctimâî hayatın en esâslı seciyyelerini irâe eden bu temâyüllere kıymet vermek, bu mübhem gayeleri tasrîh ve tervîc etmek edebiyat için bir mevzû' olamaz mı? Ondan bu kuvveti kim selbedebilir?..

Eski kıymetleri yıkan, yeni kıymetler ibdâ' eden bir inkılâb devresinde, edebiyat bu tahavvüllere yabancı kalabilir mi? Ve bu yeni kıymetlerin idrak ve tervîcinden ibaret olan "yeni hayat"ı mevzû'ları sahasından nasıl dışarı atabilir?..

Biz, yeni neslin yeni iştiyâklarına "Türk ruhu" diyoruz. Bu mübhem iştiyâkların gayelerine verilen kıymetler, bizde bir "yeni hayat" yaşatacaktır. Bu yeni hayata "Türk hayatı" nâmını veriyoruz. Bu hayatı "vukû'a gelmemiş, fakat vukû' gelebilir" bir tarih sûretinde bize hikâye edecek eserlere "Türk edebiyatı" diyeceğiz. Bizce Türklük "lâik *Laique*" bir ideâldir ki "yenilik" ta'birinin hemen mürâdifidir. Avrupa'da "Rönesans" Yunan ve Roma hayatını yeniden, yeniden yaşamak üzere başladı. Hâlbuki bu, büsbütün bir "yeni hayat" yaşamaktan başka bir şey değildi (Yunan), yahud (Roma) ta'birleri (lâik) bir ideâl) ihtiyacının ilticâ-gâhiydi. Korkmayınız Fuad Bey "Yeni Lisancı"lar sizi gerçekten "Karakurum"a götürmeyecekler, size hakikaten bir "Oğuz Han" hayatını yaşatmayacaklar; size Altun Ordu'nun eski kahramanları gibi "olunuz!" demeyecekler; fakat her tarafı Bizanslanmış olan memleketimizin kısmen Çinliler gibi geriye bakan, kısmen Garb'a âid -iyi, kötü- her şeyin maymun gibi bir

mukallidi olan “kozmpolit” halkını ictimâî tekâmülünün hedefine, o mübhem temâyüllerinin “gaye”lerine da’vet edecek ve siz gençlere de diyecek ki: [Sizin, yeni kıymetlere ve bunların muhassalası olan bir yeni hayata iştiyâkınız var. Bunları arayınız, bulunuz, “kuvvet-fikirler” hâline getiriniz. İstikbâlin bânisi olmak için bu yolda çalışmanız lâzımdır. Gençliğin vazifesi budur. Gençlik dünyacılık, vatansızlık -Bekir Fahri Bey'in ta birine göre!- “âlem-şümüllük” değildir. Gençlik yenilikler yaratmak, ictimâî hayatın müteharrik bünyesinden yeni kıymetler çıkarmak, yeni hayatın temellerini kurmaktır. İşte bugünün genç edebiyatı da, gençliğin bu feyzli ruhundan nasib almalıdır ve alacaktır!..]

Zannederim ki (Genç Kalemler Tahrir Hey’eti)nin maksadını artık epeyce izâh edebildim. Mehmed Fuad Bey mugâlataya kalkacağına, hepimizin bildiği ırkın psikolojisi sahalarından çok mağrûr ve muallimâne dolaşacağına mes’elenin esâsını ta’mik etmiş olsaydı kendi zihnindeki (mutlakîyet) ve (ırk) budalalıklarını haricde görmez ve Genç Kalemler'in yalnız Yeni Lisan ve yeni hayata kıymet verdiğini, ve kavmî edebiyattan, bu Yeni Lisan'la, yeni hayatın san’at eserlerinde tecellisini murad ettiğini anlardı. Fakat yazık ki fazlaca çalıştığı için İstanbul gençleri içinde en çok sevdiklerimizden olan genç sosyolog gözönündeki hâdiselerle uğraşacağına (iskolatikler) gibi (figürler âlemi)nde sekmeği tercih etmiş ve mes’eleği hâlde yarayacak bir söz söylemeyerek pek şımarık bir tarzda bir (ilm-i ictimâî) dersi vermiş ve sonunda (bence bu gibilerin en büyük kabâhati, ancak yirminci asırda dünyaya gelmeleridir) diyerek saçmalamıştır. Hâlbuki bizim nezdimizde de âlem-şümüllerin en büyük cürümü On Temmuz'dan sonra Türk nâmı altında yaşadıkları hâlde kavmiyetlerini tanıyamamalarıdır!

O bizi “dokuma bir şalvar giyerek su başında yanık dâstânlar inşâd” edecek “Şem` ü Pervâne, Gül ü Bûlbûl, Leylâ vü Mecnûn gibi kelimelerden bir nefha-i milliyyet” duyacak diye tezyif etmek istiyor. Hâlbuki biz hem evvelki irsî ve intisâfî her şeyini, bütûn an’anelerini yıkmaya, hem de onun (milletim nev`-i beşerdir, vatanım rû-yı zemin!) terânesiyle (dem-sâz olan herze-vekillerini boğmaya, kat’iyyen bir nefes aldirmamaya azmettik). Fuad Bey bizi (yanlış yollara gidiyorlar) vehmiyle tahtiye edeceğine kendisinin ne saçmalar savurduğunu öğrense daha iyi olurdu: O, bir kere kavimlerin psikolojisini, kavimlerin kat’i ve

sâbit ruhlara mâlikiyyetini zannederek reddediyor ki işte asıl belâhet budur. Kavimlerin ruhları ictimâî hayatlarında tezâhür eden mübhem temâyüllerden, iştiyâklardan ve bunların şuûrlu bir hâle gelmesinden mütevellid “mefkûre”lerden ibarettir. Sonra terakkiyi ancak maymun gibi mukallid olmakla izâh etmek istiyor ki bu da hezeyândır. Bugünküler, ancak dünkûleri beğenmeyerek, taklid etmeyerek teâli edebilir. Almanlar, Fransa inkilâbını müteâkib Fransızlar'ın bütün husûsiyyetlerini beğenmedikleri ve Fransızlığın bütün tezâhürlerine hücum ettikleri için büyük bir terakki husûle getirdiler. Ruslar da kendilerini en necib bir kavim görerek, Avrupa kavimlerini “bozulmuş *Dégénééré*” addederek husûsî bir terakki cereyanının ikâ'ına çalıştılar. Japonlar'da da bu taklid etmemek, ibdâ' etmek temelleri meşhûddur. Dünyada Şarklılar'dan başka bütün kavimler diğer kavimleri beğenmemek, istihkâr etmek hisleriyle kavmî gururlarını muhâfaza ve bu gururlarla ma'nevî kuvvetlerini idâme ettikleri hâlde biz Şarkîler bu kavmî gururdan mahrumuz. Anglosaksonlar, Almanlar, İtalyanlar, İspanyollar, Ruslar, Japonlar hatta son zamanlarda Fransızlar bu kavmî gururla mütehassis ve mübâhîdir. İçimizde bile Rumlar, Ermeniler, Arablar, Arnavudlar kavmî gurura mâlik oldukları hâlde biz mahrumuz; çünkü bizde şahsî gurur var; çünkü biz Mehmed Fuad Bey gibi yalnız şahsımızda bir kıymet bir iktidâr, bir dehâ görürüz; kavmimizi tahkir, tezyif, tezlîl ederiz.

Ve yine Fuad Bey'in saçmalarından biri de bizim, edebiyat kavmî olsun diyenlerin “başka kavimlere mensub şâirlerin, ediblerin eserleri okunmasın, bunlardan istifâde edilmesin. Garb kavimlerinin ilmî, sanâî, felsefî terkiplerinden habersiz kalalım!” dediğimizi zannetmesidir. Hâlbuki biz böyle bir hezeyân söylemiyoruz; fakat diyoruz ki: “Garb'ın bütün hazinelerini iktitâf ettikten sonra bunları kendi ideâlimize göre terkiib edelim; kendimize göre yeni ve husûsî bir âlem yaratalım. Mahsûllerimizin “unsurları” muktataf olmakla beraber “terkipleri” bizim olsun muhtelif taklidleri terkiib ederek ibdâ'lar yapalım.”

Yenilik kendi muhitimizi taklid etmek olmadığı gibi başka muhitleri taklid etmek de değildir. Yenilik ilmin, san'atın, felsefenin ruhlarda iş'âl ettiği yeni ideâlleri sarîh ve tervîc etmektir. Ma'lûmat ictimâî, ilmî, iktisâdî, âdâbî sahalarda mümâsil tipler husûle getirebilir, fakat san'at ve ahlâk sahaları -ki şahsîdir- oralarda “kozmpolit-karmakarışık” enmûzecler hâsıl edemez. Fikirler ve

işler taklid vâsıtasıyla intikâl edebilir; fakat hisler ve telakkiler müntakil olamaz müntakil olsa bile “gölge-hisler” hâlinde intikâl edebilir. Fransız şâirlerinin sönük taklidlerinden ibaret olan şiirlerimizde zî-hayat hisler yoktur; “kuvvet-his *Sentiment-force*”ler mefkûddur. Şâirlerimizin çoğunda tecelli eden hâl bir “bî-gâiyyet *Psittacisme*”den ibarettir. Kelimeler, papağanların taklid ettikleri kelimeler gibi hisden ârîdir, çünkü şahsiyyetten mahrumdur. Bir şiirde şahsiyyet bulunursa onda kavmiyyet de mevcûd demektir. Taklidlerde ne şahsiyyet ne kavmiyyet aramayınız; çünkü gölgeden başka bir şey bulamazsınız “kozmpolit” enmûzecde bulunan şâirler, edibler “Bizans”da tevellüd edebilir, fakat onun haricinde yaşayamaz; çünkü Bizans gençlerinde “dünyacılık” fikri hâkim bulunduğu hâlde taşradaki gençler “vatancılık” hissiyle müteharriktir ve “kavmiyyet” onlarca, taşra gençlerince en mukaddes bir perestîdedir. Kavmiyyetin ehemmiyyetini anlamak için orada, hiç bir yere benzemeyen Beyoğlu âlemlerinde değil burada, bu muhitte dolaşmalıdır. Makedonya’da bir tek adamı Rum, Bulgar, Sırb, Ulah yapmak için birçok liralara fedâ ediliyor. Dün Ulah tanınan bir köy bugün parayla, tehditle Rum, yahud Bulgar oluyor. Bir taraftan Hristiyan Arnavudlar Rumlaştırılıyor, bir taraftan Hristiyan Kürdler Ermenileştiriliyor, bir taraftan Anadolu’nun Türkçe’den başka lisan bilmeyen Ortodoksları Rumlaştırılır iken Bizans sâkinleri Karadeniz sâhili ahâlisine “Laz” Şarkî Anadolu’daki Türkler’e Kürd; Arnavutluk civârında yaşayan Türklere Arnavud, Arabistân Türkleri’ne Arab nâmını veriyorlar! Biraz daha eski zamanlara da gidersek İstanbul halkının “Türk” kelimesini tahkir mevki’inde isti’âl ettiklerini ve kendilerine “şehri” dediklerini görürüz. “Şehri” kozmpolit bir enmûzecedir ki Osmanlılığın inhitâtına bâdi olmuştur. Bu inhitâta mukâvemet lâzımdır. Her asır kendi kavmiyyetini i’lâya çalıştığı, necâbeti, gururu kavminde aradığı bir sırada Türk gençleri onu yıkmamalı, şahsî gurur ve necâbet iddiâsında bulunmamalıdır. Bu asırda “kavmiyyet” lisanla beraber vicdanda yaşayan bir mâhiyyettir. Türk olmak için “ben Türküm!” demek kâfidir. Nasıl ki Osmanlı olmak için de (ben Osmanlıyım!) deyivermek kifâyet eder. İnsanlık da böyledir. “Kavim, millet, ummet” gibi cem’iyyetler ferdlerin vicdanlarında yaşar birer “kuvvet-fikir”den başka bir şey değildir. Vatan, devlet, meşrûtiyyet, hürriyyet gibi kelimeler de böyledir. Bu “kuvvet-fikir”lere “müsbet” kıymetler verilmelidir ki (zihni

mevcûdiyyet)den (haricî ve hakikî mevcûdiyyet)e geçebilsinler. Bunlardaki kıymetleri nefy etmek ictimâî hayatın en esâslı râbitalarını (cenîn) hâlinde iken öldürmek demektir, yani büyük bir cinâyettir!..

Bugün Rumeli Anadolu gençleri (Türk) kelimesini (Yeni Lisan) yahud (fevk-al-lisan) kelimesinin mürâdifi addediliyor. Türkler mâzinin en kahraman kavmidir, istikbâlin de en mütakâmil milleti olacaktır. Türk olmak için mutlakâ Moğol kanına mâlik olmak lâzım değildir. Birçok Çerkesler, Kürdler, Arnavudlar ve melezler vardır ki Türklüğü ıslâha çalışıyorlar; çünkü biliyorlar ki Şark kavimlerini Garb'ın istibdâd ve ihtikârından kurtaracak ancak Türklük'tür. Asya'nın yüz milyon Türk'ü ictimâî adâletle beraber beyn-el-milel adâletin fatih ve müessisi ve nâşiri olacaktır. Hakikaten Köprülüzade olan bir genç de -bizim i'tikâdımıza göre- başka türlü düşünemez; fakat yine bizim i'tikâdımıza göre birçoklarını anlamadan okuduğu ve tercüme ettiği kitabların sahibleri gibi hareket etmelidir. Biz husûsiyle kendisi gibi (anlamak) isteyen gençleri severiz. Buraya gelsin, biraz gezsın (muhit)ini anlasın, sonra elini kalbinin üstüne koyarak birçok düşünsün. Görecekdir ki (kozmpolit)lik bu zavallı vatan için müdhiş uçurumlar hazırlıyor!..

-Selânik, 13 Mayıs 327-

Tenkid:

HALÛK'UN DEFTERİ ve BUGÛNKÛ FİKRET [17]

Muharriri: *Yekta Bahir*

Bütün bir hendesesizlik, bir şûridelik, bir şâirlik -bilmem² ta' bir biraz garib olacak mı?- bir ittirâdsız intizâm, hulâsa bütün bir güzellik olan şekli büyük ümidler vermediğine rağmen yine Halûk'un Defteri'nde "zararsız *Passable*" manzûmeler bulabileceğimi zannetirmişti: Açtım, ve okumaya başladım:

Hepsi, "Halûk'un Defteri"ni, "Ümid Ölmez"i, "Bir Tasvir Önünde"yi, "Zelzele"yi... hepsini hepsini okudum, bitirdim; ve sonra düşünmeye başladım. Dudaklarım ihtiyarsız kımıldadı: "Zavallı Fikret!" dedim.

Bu kitab bana pek müdhiş te'sir etmişti. Hayatımda bundan daha âdi bir şiir mecmûası okuduğumu hatırlayamıyordum.

"Halûk'un Defteri" Muallim Naci Edebiyatının "Gark-ı Nûr" gazellerinden de fenâ idi, evet dünün Fikret'i, necib ve mütefekkir şâiri, bugünün Nâbî'si belki bir Sünbûlzade'si olmuştu; o kadar âdi, o kadar berbâdtı. Bir zamanlar "La dans Serpantin" yazan Fikret şimdi "Devenin Başı"nı karalıyor ve: "Bir varmış bir yokmuş" diye tıbkı masala başlıyor gibi:

Vaktiyle büyük bir devenin bir başı varmış...

Başsız deve olmaz ya, masal, neyse; bütün gün

Yaz kış, bu beyinsiz, bu çürük baş

Çöl, kır, tepe, dağ, taş

Bî-çareyi bî-hûde sürükler ve yorarmış...

Saçmalarıyla La Fontaineleşiyor... Tefelsüfe inhimâkını bildiğim için "belki diyordum, belki sonunda güzel bir felsefe yapacak!" ve bî-çare gözlerimi en âdi, en berbâd kelime çâklarından müteşekkil satırların üstünde sürüklüyordum. Fakat heyhât!. "Koca Râgıb Paşa"nın "Hikmetler"inden başka bir şeye rast gelemedim. İşte son mısra :

[17] Bir hafta evvel Rumeli'de intişâr eden bu tenkid lüzûmuna mebnî tafsil edilmiştir.

Haksızlık eden başları bir gün... koparırlar!.

Bunu okudum, ve "eyvah dedim, Fikret bu kadar mı âdileşecekti? !." Evet bu kadar, daha fazla bile!.. Devam ettim:

*Hani bir gün seninle Topkapı'dan
Geliyorduk; yol üstü bir meydan
Bir çınar gördük, enli, boylu, vakûr
Bir ağaç; hiç eğilmemiş, mağrûr
Kuru bir gövde; belki altı asır,
Belki ondan da fazla, dalgın ağır
Kaygısız bir ömür sürüb gelmiş...*

Diye ancak A. Nâdir Bey'e yakışır uzun, müdiş bir çınar tasviri, kaba bir şey, bir hiç yazmak cesaretinde bulunmuş; zavallı Fikret!..

Evet zavallı Fikret ki bize on beş sene evvel hiç olmazsa bir "Suhâ ve Pervin" okutmuştu. Şimdi de "Halûk'un Defteri"ni yani ikinci "Hayriyye"yi kaleme almış ve:

*Bu geçid işte böyle dar, mu`vec [18]
Ey şetûretili yolcu, sen yürü, geç.
Sen bu menhelde kalma, sıçra, atıl,
Bir ziyâ kârbânı bul ve katıl
Gez, dolaş kâinat-ı eskârı,
- Dâimâ önde dâimâ yukarı, -
Pür-tehâllük hayât u kuvvetten
Ne bulursan bırakma; san`at, fen
İ`timâd, i`tinâ, cesâret, ümid...
Hepsi lâzım bu yurda; hepsi müfid.
Bize bol bol ziyâ kucakla getir:
Düşmek etraft görmemekdendir!.*

[18] "Mu`vec" in musaddarı i`vicâcdır; binâen-aleyh bu türlü okunuşu Mehmed Ali Tevfik Bey'in zannı gibi yanlış değil doğrudur.

tarzında nasihatlar yazmıştır biraz daha gayret etseymiş:

*Ey nihâl-i çemen-ârâ-yı edeb
Nâr-bahşâ-yı dil ü dîde-i eb!*

diyecek: Ve:

*İlim bir lûcce-i bi-pâyândır,
Onda âlim geçinen nâdûndır.*

Kafiyeleriyle “Nâbî”nin “Karacahmed” mezarlığından çıktığını vehmettirmekmiş!..

Ben en ziyâde bir manzûmeye, “Halûk'un Defteri”ne tahammül edemedim; çünkü bu hepsinden uzun ve berbâdtı. Aman yâ Rabbi:

*Koşan elbet varır, düşen kalkar,
Kara taştan su damla damla akar.*

demek şiir olmak şöyle dursun, acabâ bir laf mıdır?

Fikret:

*Âdem evlâdı bıkmamış cidden
Ne ezilmek, ne hakkı ezmekten!..*

diyor; bu söz onun hakkıdır; çünkü o nesil, eski Servet-i Fünûn nesli pek marîzdir; edebiyatımız onların elinde öksürüklü bir hastaya, iğrenç bir veremliye dönmüştü, istibdâdın zâlim ve katı elleri o zamanki genç dimâğları hemen şöyle ezivermiş, yüksek bir ses çıkarmağa kudret bırakmamış, ve üstlerine o kadar kalın ve siyah bir perde örtmüştü ki en kuvvetlileri bile “Coppee”nin karikatürü olmaktan başka hiç bir mahâret gösterememiş, ibdâ' nedir hatırına bile getirmemiştir!.. Ah o nesil, o zavallı akîm nesil pek marîzdi, pek marîz olduğu içindir ki vaktiyle:

*Ne diyordun bak: Âdem evlâdı
Canlı bir ceyf, bir yürür pıhtı,
Salya yahud yalan kusan bir ağız,
Bir taazzuv ki kan, irin yalnız...*

Gibi müdhiş, karanlık şikâyetler yazmıştı; fakat bunlar yine güzeldi, gecelerle örtünse bile şiirdi... Hulâsa onların her sesi aczdi, meskenetti: “Kahkaha-i Ye’s” gibi kuvvetli sadâlar, istihzâlar yok denecek derecede azdı; fakat kâbil değil “Halûk’un Defteri”ndeki:

*Duymamış hiç bu işte yorgunluk;
Bir teselli, hemen tokat, yumruk,
Yumruk elvermemiş, topuz vurmuş;
“Hak!” diyen ağız taşla susturmuş.
Oda kâfi değil, bugün karalar
Ve denizler zehirli kumbaralar,
Bombalar, güllelerle mâl-â-mâl
Biraz âciz misin, zebûn musun; al
Bir tokat, bir topuz, ya bir gülle;
İşte hakkın... Fakat güzel belle!
Sen de bir gün cihân bu, kendinden
Daha âciz biriyle istersen
Aynı dilden tekellüm eylersin;
Sen de en gür belûgatınle sesin
Çıktığı, yettiği kadar gürler,
Ve yakarsın... Semâda şimşekler,
Yıldırımlarla aynı dersi verir:
Bütûn âlem esir-i kuvvettir!..*

Satırları kadar boş ve saçma değildi. Zavallı Fikret'in beyninde bir fikir saplanmış, kalmış: “Kuvvetten şikâyet!.” şimdi dâimâ, dâimâ yüzlerce binlerce

defa onu tekrarlarsa bıkmıyor; artık her manzûmesi yalnız şu sözlerle hulâsa edilir: “Mel’ûn hayat, zâlim kuvvet!” tıbkı “Zade-i Şâir” sahibi Mehmed Celal Bey’in “Büyükada, Çiçek, Kelebek, Jale”leri gibi... Basit düşünceler şübhesiz âdi manzûmeler doğurur, bir zamanlar zavallı “Safâ” bir karınca yuvasının başına çömelmiş çocukça fikirlere dalmış, sonra:

*Muammâ, ne işler yapar karınca
Şaşar lâneli mûra insan bakınca*

Matla’lı acâib bir şiir meydana getirmiştir. İşte bugün de Fikret “karaların, denizlerin, kumbaralarından, bombalarından” bahsediyor. bî-çare sâfdil istiyor ki hayat, Bizans’ın ruhu gibi süssün, kıvıldamasın!.. Hâlbuki o, hayat, kanlarla, ateşlerle yükselecektir, her genç Türkiye’nin genç evlâdları vücudlarını karaların, denizlerin kumbaralarından, bombalarından hiç saklanmayacaklar; çünkü onlar biliyorlar ki “her millet ferdlерinin fedâ-kârlığıyla yaşar,” ve fedâ-kârlığın yerini ne zekâ, ne servet tutar...

Şimdi hatırlıyorum: Avrupa’nın bilmem hangi şehrinde bir müsâmere olmuş, herkes kısa kısa nutuklar irâd etmiş. Sıra bir markiye gelmiş: bî-çareyi hayatında paradan başka hiç bir şey meşgul etmemiş olmalı ki ayağa kalkmış: “Efendiler, ma’lûm olduğu üzere paralar umumiyyetle madenden ma’mûl ve tekerlektir!” diyerek bir hakikat söylemiş; işte şimdi Fikret te:

*Buna râzı değil ukûl elbet
Haktadır, haktır en büyük kuvvet!..*

gibi ma’nâsı bir, lafzı nâ-mütenâhî fikirleriyle markiye nazire söylüyor.

*

* *

Halûk’un Defteri’ni bitirdim; istibdâdın kara kanadları altında dâimâ marîz, dâimâ bed-bîn olan Fikret’e Meşrûtiyyet bir “kuvvet” bir “nîk-bînlik” vermemiş, ihtimal her aradığı şeyi bulamadığı için gördüğü çirkinlikler, liyâkatsizlikler dimâğında fenâ intibâ’lar hâsıl etmiştir. Onun nazarında “aynı

çamur”dan yapılan “bu yığın”; bu insanlar kümesi her zaman nihayet bir cüfedir; gayz, hased, tahrib o kümenin en sevdiği şeylerdir; ve nâ-çâr dün “Ramazan Sadakası” yazan Fikret, bugün daha düşecek, tarihle ataisme, sosyalisme girecek ve nihayet boşluklar içinde sönecektir. Her bed-bînin hakkı budur.

Fikret bugün isyancı, ihtilâlcî bir şâir gibi görünüyor; acabâ muvaffak olabilecek midir; asla!.. Çünkü bir kere isyân yapacak, ihtilâl çıkaracak kuvvete mâlik değildir. O bir anarşist ki bir elinde bomba tutuyor, bütün fenâlıkları bir dakika içinde mahvetmek istiyor, fakat öteki elinde mendil vardır, ağlıyor. Bize gençlere “vatan gayyûr insanların omuzları üstünde yükselir.” tarzında nasihat ederken kendisi onu unutuyor, muhitinden kaçıyor, yükseklere, Bebek tepelerine çıkıyor, çünkü mücâhedeye tâkati yoktur; çünkü mücâhede için, vatani için didişmeğe bir türlü râzî olamıyor; siz onun “fikri hür, irfânî hür, vicdanî hür bir şâirim” demesine bakmayınız, o pek bî-çare bir esirdir: Çünkü Maksim Gorki'nin dediği gibi “Mücâdeleden korkan hür değildir!” San`at hayatında “ictimâî” gibi görünen “Rübâb-ı Şikeste” şâiri akîm bir “ferdî” mizâca mâliktir. Bir ferdî mizâc ki son zamanlarda daha şiddetlenmiş, onu hayattan kaçır bir “tip” yapmıştır. Her “yıldırımın bir gece, gölge devireceğini” yazdığı hâlde vatani için bir kalem bile kıramıyor. Yazdığı bütün bir acz, bütün bir meskenet olan bed-bîn tazallümleri Tanîn münekkîdinin zannettiği gibi Turân'ın yavrularına müfid değil, muzırdır; bir kere müfid değildir. Kuru nasihatlar hiç bir dimâğa hatta küçük bir te'sir yapamaz; yapamadığı içindir ki bugün ahlâk kitapları bile bunlarla doldurulmuyor. Sonra muzırdır; çünkü artık bize karanlıklar boğuk ve muzlim şikâyetler, fenâ görüşler değil, aydınlıklar, yüksek, pervâsız hitâblar lâzımdır. Ve bu “Halûk'un Defteri”nde yoktur. O, korkan Robinson gibi tek başına yaşamak kâbiliyyetinde bulunan zavallı bir “fikir hastası”nın zeminden bir karış yükselermeyen iniltileridir. Türklüğün istikbâl hayatına en yabancı şey hayattan korkmak olacaktır. İşte bunu bir “Ferdâ” te'min edemez; hâlbuki “Halûk'un Amentüsü” gibi Nâbî üslubundaki gazeller harâb eder; bakınız, Fikret bu zehirli gazelde “Halûk”una “âti-i milletin mechûl elektirikçisi”ne ne öğretiyor:

*Toprak vatanım, nev`-i beşer milletim... İnsan
İnsan olur ancak bunu iz`ânla, inandım.*

Acabâ bilmiyor mu ki bu fikre “*vatanım toprak, milletim nev'-i beşer*” fikrine kıymet vermek bizim için felâkettir; bilmiyor mu ki Turân'ın evlâdları şimdiye kadar hep bu saçma fikrin doğurduğu neticelerle zedelenmiştir...

*

* *

Yukarıda “*Servet-i Fünûn*” nesline ve husûsiyle Fikret'e pek “marîzdir” dedim; bu belki ilk nazarda kanâ time, şimdiye kadarki iddiâlarım muhâlif gibi görünür ki katiyyen istemem: İzâh etmeliyim:

Şübhesiz ki şâirlik “tabii” bir hâl değildir; fakat “tabiîliğin altında” da değildir. “Mariziyet” onun en esâslı mizâcıdır. Bunun içindir ki “hakikî bir şâir mutlakâ hastadır.” Yüksek bir gölün akabilmesi nasıl bir mecrâya, bir muvâzenesizliğe muhtac ise daha âdi marazla bir olmakla beraber bir dimâğın da ibdâ kuvvetini hâiz olması, büyük faâliyetler gösterebilmesi için böyle bir mecrâya, bir muvâzenesizliğe ihtiyacı vardır. Fikret'in eserlerinde de bir maraziyet; bir girye görüyoruz; fakat bu nasıl bir şeydir, tedkik edelim:

Rimbaud diyor ki: “Bir şahıs mizâc i'tibâriyle ya nîk-bîn, ya bed-bîndir.” Fikretin mizâcını tedkik ediyoruz, dolgun vücudu, hastalık bilmeyen bedeni, hayattaki intizâmı onun kuvvetli bir nîk-bîn, hatta hoş-bîn olduğunu gösteriyor. Şiirleri bile bunu te'yid ediyor. Yazdığı: “Bahâr-ı Mağmûm”u okuyunuz, yalancı bir girye altında hakikî handeler görürsünüz. O manzûmede Fikret sanki iki şahısdır. Biri “cihanı pür-neş'e, cennetten nişân” görürken, öteki “kalbini vakf-ı hazân” zannediyor. Bu böyle birçok manzûmelere tesâdüf ediyoruz. Bu ne ile izâh edilir, anlatalım: Fikret “*égotiste*, hod-nümâ”dır. Hod-nümâlık herkese benzememek herkesten başka türlü görünmek ihtiyacından doğar; Fikret'de bu hâli ayânen görüyoruz. Hayattan; insanlardan, her şeyden kaçıyor, “bana herkesten başka bir şahıs desinler” diyor. Ve bu “egotism” onun san'at hayatına giriyor ve işte herkesten başka türlü görünmek arzusuyla dün Bahâr-ı Mağmûmlar'ı, bugün Devenin Başları'nı yazıyor, ve Max Nordau'un iddiâsı gibi hod-nümâlık “*paradoxal* gariblik gösteren adamlar yetiştireceğinden” sönmüyor, âdileşiyor Fikret'e “egotism” yerine “*égoisme*, hodkâmlık” hâkim olsaydı şübhesiz büyük meziyetler tevlid eder, yükselirdi. Çünkü hodkâmlık, digerkâmlıkla intizâc

edebilir. O zaman şübhesiz Fikret böyle hayattan kaçan garib bir simâ yalancı bir hasta olmayacağı gibi şiirleri de bu “tabiiliğin altında”ki mizâcın doğurduğu “kuvveti sevmeyen, miskin manzûmeler” gibi yarınki kuvvetli Türk nesli için Muzır bulunmayacaktır.

Ona “ihtilâl şâiri” diyorlar; Fikret için bundan daha büyük bir iftirâ olamaz; bir adam ki herkesten ziyâde “*Amour-propre* nefis muhabbeti” ile muztaribdir, bir adam ki hayattan korkuyor, eskiliğin küçük bir hücumuyla Sultaniyye'yi terk eder etmez Âşiyân'ın sâmit sakfına ilticâ ediyor, hulâsa bir adam ki kendi nefsinin fedâ ederek milleti için lekelenmeye rızâ gösteremiyor, o her şeyden evvel hür değildir, nerede kaldı ki bir ihtilâl şâiri olacak!.. Fakat bu zan, onun bir ihtilâl şâiri olduğu zannı nereden doğuyor?.. Bu pek çabuk bulunur. Bizde “sath-bîn”lik bir vebâ hâlini almıştır; en müdekkik görünenler madalyanın yalnız bir yüzünü görebilirler. Fikret'in son şiirleri:

Zulmün topu var, kal'ası var güllesi varsa

Hakkın da bükülmez kolu, dönmez yüzü vardır.

Tarzında şeylerdir. İşte Fikret'in bir ihtilâlî şâir olduğu buradan, bu gibi manzûmelerin tevliid ettiği şübhelerden doğuyor. Hâlbuki bilinmiyor ki “herkesle hoş geçinin, fedâ-kârlık edin” gibi nasihatlar nasıl bir ahlâk dersi teşkil edemezlerse bu türlü manzûmeler de bir ihtilâl şiiri olmaktan o kadar uzak kalır....

1 Haziran 1327

San`at ve Edebiyat:

MİLLÎ EDEBİYAT MES'ELESİ

-1-

Muharriri: *Yekta Bahir*

Ma'nâsı lâyıkiyla anlaşılammış kelimelerden çok korkmalıyız; çünkü onlar pek zâlimdir; bizi istediği kadar birbirimize çarpıştırır, ve zavallı Kemal'in zannı gibi "fikirlerin çarpışmasından hakikat şimşeği" çıkamayacağı için i'tikâdlarımız bir olsa bile yine bizi fâidesiz yormaktan hâli kalmaz.

"Yeni Lisan" mes'elesinin meydana çıkması münâsebetiyle Genç Kalemler'in bir kaç makalesinde tekerür eden "Millî Edebiyat"ın, evet bu iki kelimenin ma'nâsı lâyıkiyla anlaşılmmış olsaydı, ona i'tirâz edenler "nuhâ-i şevkî"lerine değil, "zekâ"larına tâbi bulunsaydı, şübhesiz gayretinden dolayı kendisini dâimâ sevdiğimiz Köprülüzade Mehmed Fuad Bey zihindeki birsâmlarla mücâdele etmeyecekti.. Aynı zamanda onun her nasılsa yanlış telakkisinden cesaret alan herze-vekiller de ortaya çıkmak küstahlığında bulunmayacaklardı!..

Bu iki kelime belli başlı iki türlü "tip"leri şaşalattı. Bu tiplerden birinci kısım hepimizin bildiği san`at nazariyyelerini eğri büğrü öğrenebilenler, ikinci kısım da nasıl olursa olsun "milliyet"ten tevahhuş edenlerdir.

Düşündüm, takdir ettim ki Voltaire'in nasihatini dinleyerek kelimelerin ma'nâsını ne kadar ta'yin edersem edeyim, mes'eleyi ne kadar aydınlatırsam aydınlatayım, isbât edeyim, hulâsa ne yaparsam yapayım, onlar kâbil değil, "Millî Edebiyat"ı "Şalvarlı Edebiyat"la bir görmekten vaz geçmeyecekler, yine bağıracaklardır ki "Millî Edebiyat olmaz!.." ve işte bunun için bu ma'nâsı anlaşılmmaya ahdedilmiş olan iki kelimeyi Genç Kalemler'den silmeye karar verdik. Bunun yerine fikrimizi daha güzel izâh edeceği şübhesiz bulunan "İbdâî Edebiyat" terkiibini kullanacağız. İhtimâl yine anlamamak isteyenler olacaktır; fakat tekrar ediyorum, derme çatma sözlerle başımızı ağrıtmayınlar; karşımıza geçsinler, yalancı terkiiblerin anlaşılmmazlıklarına gömmeden, açıkça yazdığımız fikirlere i'tirâz etsinler; Genç Kalemler Tahrir Hey'eti cevab vermekte bir dakika teehhür etmez; yoksa yine kaçamak yoluna giderek "Millî Edebiyat olamaz." cümlesini uzatmaktan başka bir şey yapmazlarsa iddiâ ederim ki: Onlar her şeyden evvel câhildir.

Şimdiye kadar “millî” ta’biriyle anlatmak istediğimiz “İbdâî Edebiyat” nedir, izâh edelim:

Bedâatin bize öğrettiği bazı hakikatlar var. Meselâ biliyoruz ki san’atın en esâslı unsuru “*imitation* taklid”dir. “Taine”ın taklidsiz san’atlar dediği mûsiki ve mi’mârlık bile taklidsiz, yoktan var olmuş şeyler değildir. Kalbimizdeki her ses haricden çarpan birçok sadâların aksinden ibarettir. Bu o kadar kabul edilmiş bir mes’eledir ki Süleyman Fehmi Bey’in birçok köhne nazariyyelerle dolu edebiyat kitabını okuyan bir mekteb talebesi bile bilir, ve bize der ki: “Musset’in dediği gibi taklidsiz lahana bile söylenemez.”

Meselâ: Birkaç milletin edebiyat tarihlerini tedkik ediyoruz, görüyoruz ki her türlü hâdiseler gibi edebî hâdiseler de tabiatın sâbit kanûnlarına esirdir. Ve hiç bir edebiyat sebebsiz vücuda gelmemiştir. Birbirini taklid etmişlerdir. Meselâ Almanya’da “Klasism” ancak Fransızlar’ı taklid sayesinde teessüs etmiştir. Fransa’da “Romantism”, başta “Biron” olduğu hâlde “Burns Shelley” ve arkadaşlarını taklid ederek hâsil olmuş, meselâ Alexandre Dumas, Walter Scott’un ilhâmıyla koskoca kitaplarını yazmıştır. Fakat yine görüyoruz ki, “Klasism”i Fransızlar’dan alan Almanlar “Romantism” için onları beklemediler. Goethe, Schiller; Lamartine’den, Hugo’dan evvel meydana çıktılar. Aynı zamanda Fransızlar “Romantism”i İngiliz ve Alman şâirlerinden aldıkları hâlde “Natüralism” için hiç de onları beklemediler; bu niçin böyle oldu?.. Bu, ibdâ’dan başka hiç bir şeyle izâh edilemez; fakat bilmelidir ki “ibdâ” da dehâ gibi hür ve müstakil değildir. İbdâ’ın da serbest zannettiğimiz rüzgarların tâbi’ olduğu sâbit kanûnlar gibi kanûnları vardır. Fakat yalnız maddî bir muayyeniyete kâni’ değiliz, “Fouillée” ile beraber iddiâ ediyoruz ki zihni mevcûdiyyet de bir varlıktır; fikirler de hayatta âmildir, “ibdâ’ ederim!” diyenlerle “edemem!” diyenler arasında Londra ile Patagonya kadar uzaklık, hayır “hayat” ile “memât” arasındaki kadar fark vardır. Biz kendi edebiyat tarihimizi tedkik ediyoruz, görüyoruz ki Şark Mektebini teşkil eden şâirlerin en mümtâzları maymun gibi mukallid olmaktan kurtulamamışlardır.

Ahmed Paşa ile açılan bu akîm çığırın en zeki kurbânı Nedîm’dir. O bile Acem şâiri Şevket’in kurnaz bir hırsızdır. Garb Mektebinde de yine bunu sanki edebiyatın daha yakın muhitlerden bir nefhâ olsun almaya mecâli yokmuş gibi,

yalnız harice göz diktiğini görüyoruz. İçlerinden en dâhisi bile müdhiş sirkatler irtikâb ediyor; Klasikleri, Romantikleri soğana çeviriyor....

Bu cereyân her gün şiddetini artırıyor; Ekrem'i okuyoruz; bol bol Musset'yi buluyoruz, görüyoruz ki edebiyatımız tozlu bir aynada görünen bir Fransız çehresinden başka bir şey değildir. "Edebiyat-ı Cedîde" müessislerinin en mütefekkirleri Gaston de Champ'ın kitabını; ismini bile tebdile lüzûm görmeden, tercüme ediyor ve "benim malım!" diyor; en liyâkatlileri Coppee'den kucak kucak satırlar çalıyor. Şimdiki gençleri de tedkik ediniz; en muktedir görünen hikâyecileri bir mevzû' ibdâ'ına bile [muvaffak] olamıyor: Serâpâ Maupassant! [19] Şâirlerinde Rodenbach'ın, Verhaeren'in feyyâz hayallerinden aksetmiş zekâsız, kuru gölgeler seyrediyoruz. Hulâsa işte yüz seneye yakın bir zamandan beri dâimâ, dâimâ Fransızlar'a bakan gözlerimiz başka hiç bir şey göremiyor. Onları bir gölgeden daha sâdik acz ile yerlerde sürünerek ta'kib etmekteyiz. Hulâsa bir asırdan beri kuvvetli bir maymunlukla ma'lûlüz, bu bir kavim için ne felâkettir. Onu da sonra izâh edeceğiz....

Kavmiyyetten mütevahhiş muârizlarımız bir kere de Fransızlar'ı tedkik etseler onların bile kendi kendilerini taklidden bıktıklarını göreceklendir. Göreceklendir ki kırk kırk beş sene evvel Parnasyen denilen bir kısım gençler Hugo'nun ağır ve ictimâî mevzû'larından bıkarak nasıl büsbütün başka bir "edebî cemâat *Foul litteraire*" teşkil ettilerse yirmi yirmi beş sene evvel de en genç Naturalistler hocalarından, Zola'dan ayrıldılar, serbest kaldılar. Mizâclarının samimiyyetine sığınarak büsbütün başka yoldan gittiler, bugünkü Fransız şâirleri de böyle bir cereyân hazırlıyorlar.

Nihayetsiz akşamlar onları bıktırıyor, bazısı "eski ziyâlar içinde" diyerek Yunan ve Roma hayatını yaşatıyor [20] hele *Paul Geraldıy* gibi en genç ve en

[19] Hepsini topluyoruz; lüzûmunda neşredebiz!..

Y. B

[20] Bu haftaki Muhît-i Mesâ'î'ye Genç Kalemler aleyhinde yazı yazan mechûl zât her kimse "bizi Oğuz Han'a âid an'anelerle Karakurum'a götürüyorsunuz" diye pek câhilâne ve saçma sözler söyleyeceğine Auguste Angellier'nin: "*Poeme civique*"larını okusa veyahud öğrense idraksizliğine nihayet vermiş olurdu. Her hâlde Gençlik Kavgasını beklesin!.

Y.B

muktedirleri öyle bedialar yaratıyorlar ki hayret etmemek kâbil olamıyor. Hulâsa Gustave Lanson'nun pek güzel keşfettiği gibi Fransız edebiyatının yarını bütün bu gençlerle Senbolismin dar ve mukassî karanlığından kurtulacak, Romantismin, Realismin, Senbolismin terkiibinden mütehassıl “tamamî *integraliste*” bir şekil alacaktır; çünkü bu gençlerin kuvvetli bir imânları var, diyorlar ki: “San`at beşerî şahsiyyetin *parsonalitéhumaine*”ın “teessürlü ifâdesinden *expression émue*” başka bir şey değildir, ve yine şiddetle kâildir ki: Yalnız “*Les vies encloses*” şâirinin durgun sularını, abajurlu lambalarını, bitmez tükenmez gecelerini dâimâ tekrar etmek bir “*edebî iflâs banqueroute litteraire*” hazırlamaktan başka bir şey değildir. Ve şâirin kendi mizâcını tedkik etmeden bütün o şeyleri tekrarından husûle gelen şiirlerde sade “gölge hisler *sentiments refléts*”le doludur. Biz bunu ne biliyoruz ne de takdir ediyoruz çünkü biz de nasıl yaşatılırsa öyle yaşamak hastalığı var. Çünkü biz değil böyle büyük mes`elelerde hür kalmak, en âdi şeylerde bile esiriz. Bütün gençler bir sünnet çocuğu kadar ma`sûmuz. Binde kaç tanemiz Ali Kemaller'in, Mizâncılar'ın siyâsî belâhetlerine aldanmadık? Hâlâ kaç tanemiz Kâmil Paşa gibi, Said Paşa gibi yeni dünya ile kat'iyen alış verişi olmayan eski siyâsetcilerin iş başına gelmesini temenni etmeyecek derecede serbest düşünebiliyoruz? Bu neden?.. Bu sırf akâmetden ve mâzinin “i`câz *prestige*”ından kurtulamamaktan, yani sırf maymunlar, papağanlar gibi mukallid olmaktadır. Bugün şiir yazan gençlerimiz içinde kaç tanesi var ki Fransız hislerinin gölgelerinden başka bir şey vücuda getirebiliyorlar? Fransızlar'ın en büyük hakkı 1870'den sonra ağlamaktı. Onlara Sarse lüzûmsuz yere darılıyordu. Bugün bile giryeden kurtulamasalar, isyân edemeseler ma`zûrdurlar; biz; büyük on Temmuzla yaşamaya liyâkatimizi gösterdikten sonra niçin ağlayalım? Şübhesiz ki şiir şahsî ve vicdanîdir; gençliği ağlatan aşk da oraya dahildir, fakat henüz aşka temas etmediğini eserlerinden pek güzel anladığımız bazı gençlerimiz bile hiç sebepsiz yalancı göz yaşları döküyorlar!..

Yaşadığımız asrın hâdiseleri pek güzel isbât ediyor ki: Artık hayat şiiri yaptığı kadar ve belki daha ziyâde şiir hayatı yapıyor. Monsieur Lönki de “Fiyevri Romatismal”la sönü veren âciz bir Batrin “Childe Herold”la koskoca Garb'ın koskoca “efkâr-ı umumiyye”sini zavallı Türkiye'nin aleyhine çevirebiliyor, Yunan'a istiklâlini kazandırıyor. Fransa'da bir “Santekler”in intişârı bütün cihanın

modasına kadar nüfuz ediyor; herkes alacalar elbiseler yaptırıyor. Fikret'in bir "Sis"i İstanbul'un ebediyyen "Köhne Bizans" unvanından kurtulamamasını intâc ediyor. Üç perdelik bir temâşâ bugün her yerde dehşetli cereyanlar açmağa kâfi geliyor.

Şiir hayata bu kadar hâkim bulunduğu bir vakitte zinde hislerimizle kuvvetli bir edebiyat yaşatabilmek kâbil daha doğrusu zarûriyken yalancı göz yaşlarının, hakikî şahsiyetimizi bir türlü gösteremeyen bitmez tükenmez mübhem kederlerin mevcûdiyyeti neyle izâh edilebilir? Bana kalırsa yalnız bir şeyle: Taklid!

Bu sözlerimden yine birçokları korkacak, yine milliyetten kaçan birçokları te'villere kalkacak, onlar sanacak ki hür ve müstakil olan san'at perisini birçok herze-vekiler gibi küflenmiş bir ahlâkın siyah ve kanlı pençesi altında zebûn edeceğim... Hayır ben yirminci asrın en hakikî i'tikâdıyla haykırıyorum: San'at şahıs içindir! Ve bugünkü edebiyatımızda gördüğümüz yalancı göz yaşları kâbil değil bizim şahsiyetimizi izâh edemez; çünkü bizim değildir...

"Max Nordau" nasıl beşeriyeti edebiyatın bu lâyıksız maraziyyetinden kurtarmak için muharrirleri büyük şehirlerden atmak istiyorsa ben de kâbil olsa her şeyin maymun gibi mukallidi olmaktan başka bir şey yapamayan Köhne Bizans muhitine hiç bir Türk gencini sokmazdım.

Şimdi ihtimal diyecekler ki: Pekâlâ, Fransızları maymun gibi taklidden ayrılalım; fakat nasıl ve neyi ibdâ' edelim". "Nasıl ibdâ' edelim!"in cevabı sarih ve kolaydır:

Yine Garb'ın bize akıttığı san'at, felsefe, ilim hazinelerinin ruhlarımızda doğurduğu yeni ideâllerle!.. Senbolistler ideâllerini on dokuzuncu asrın mûsikisinden almışlardı. Şunun ve yahud bunun şiirlerini maymun gibi taklid ederek değil!.. İşte "nasıl ibdâ' edelim"in cevabı budur, bugünkü ve yarınki Türk şiirleri hiç şübhe yok ki:

Can kardeşi, şan kardeşi, kan kardeşiyiz!.. Tarzında ibtidâî şeyler, ve yanık subaşı destanları değildir; fakat yine şübhe yok ki "sadâ akisleri" de değildir. Üç ay evvel biri:

Esiyor akşamın ipek nefesi

diyor, şimdi bir başkası da:

*Havâ-yı hüsnünü andırdı akşamın nefesi
Melûl, ipekli ağır bir havâ-yı müstesnâ!*

tarzında daha eski bir üslubla aynı şeyi tekrarlıyor!. Edebiyat tarihi meydanda: Bugünkü genç Sembolistlerin müstesnâ şiirleri gibi derin, ve ulvî değil, pek basit bir manzûme olan “Rûhî-i Bağdâdî”nin “Terkib-i Bend”i tarzında şeyler bile muakkiblerinden hiç biri tarafından hakkıyla tanzir edilememiştir. Nerede kaldı ki:

*Le soir tombe parfois comme uncaillou dans l'eau:
Le ciel lointain en est eclaboué d'étoiles;
Le soir tombe parfois comme, avec sanglot,
Sur mer, un oiseau las s'abat ouhaut des voiles*

“*sentiment-force*”ların gibi karşısında:

*Akşam,
Miyâh-ı rûha düşer penbe bir sitâre-i şâm..
Akşam,
Uzak sevâhilin üstünde gezdi ra`şe-i şâm...*

Yolunda “*sentiment reflet*”lerle bir “şahsiyyet” gösterebilelim!.. Nasıl onlar Sembolistler on dokuzuncu asrın mûsikisini kendi mizâclarıyla mezcederek şu bedîalari vücuda getirmişlerse biz de yirminci asrın felsefesinden, san`atından yükselen büyük sesleri dinleyerek ibdâ` kuvvetimizi tenmiye etmeliyiz. Fakat “neyi ibdâ` edelim?... “ İşte onu bilmeliyiz. Çünkü hiç bir yeni hayatın hiç bir müessisi neyi ibdâ` edeceğini bilmiyordu; çünkü o kendi kendine “muayyenet” şeklini alır. Biz yalnız “mübhem temâyüller”den “hayalî gayeler” çıkararak bunlara “kıymet” vereceğiz; ve işte yaşayacağımız yeni hayat bu gayelere verilen kıymetlerden doğacaktır. “Verlaine” Parnas şâirlerinin tunc kadar sağlam, kalbsiz

şiiirlerinden iğrendiği zaman “bize müzikî lâzım!” demişlerdi; fakat Senbolism nedir. İşte zavallı bunu bilmiyordu. Wagner’in ruhundan gelen temâyüllerden bir “hayalî gaye” çıkardı ve bugünkü Senbolismin babası oldu, o kadar!...

İşte bizim bugüne kadar “Millî Edebiyat” dediğimiz şey! Karşımızda anlaşılmaz şikâyetler duyuyoruz; iddiâ ederim ki bu sesler yeniliğe dâimâ haykıran: “İstemezük!”den başka bir şey değildir; tıbkı onlar gibi “zekâ”larıyla değil “nuhâ’-i şevki”leriyle bağıyorlar: “İstemezük!...” Fakat neyi? İşte cevabı: Yeniliği, yeniliği!...

25 Haziran 1327

Eser ve Zât:

MEHMED RAUF BEY

-Cidâl Münâsebetiyle-

Muharriri: *Reşad Nuri*

“Eylül”ün; “Siyah İnciler”in, “İhtizâr”ın o nefis ve mümtâz revnakını arayıp ta bulamamak bizim için ne büyük bir elem, ne tahammül olunmaz bir keder olduğunu anlamak pek kolaydır. Rauf Bey’in piyes olarak neşrettiği eserlerin hiç birisi intişâr etmeseydi, hiç şübhe yok ki onun mübeccel nâmı nûrdan bir dehâ hâlesi arasında kalacaktı; fakat “Pençe”, “Cidâl” çıktı... Ve bunlardan dolayı ne kadar teessûf etsek azdır. Görüyoruz ki Rauf Bey temâşâ san’atına vâkıf değil. Aynı zamanda hem vâkıf olacağını vaad etmiyor, hem de olsa bile muvaffakiyyet ihrâz edeceğini isbât edemiyor. Mehmed Rauf Bey tiyatro adamı değildir, o ruhî hâletler müdekkiklerinin belki en birincisidir, bunu inkâr edemez; fakat bu tahlil, bu tedkik yalnız hikâyenin hudûdu içinde kalması icâb eder, ve sahnede cevelân eylediği takdirde “Cidâl” gibi “Pençe” gibi şeyler çıkar, ve buna, biz, Rauf Bey’in perestiş-kârları, kendisi râzı olsa bile, râzı olamayız.

“Cidâl”i okudum; ve yüzüncü def a olarak aynı sözlere, aynı cümlelere rast geldim: Bu, tabii benim taaccübümü mücib olmadı, çünkü buna hazırdım. Rauf Bey’in bütün eserlerini bilmek için bir tanesini okumak kâfidir! Binâen-aleyh “Eylül” kifâyet eder. Bütün hikâyelerinin ve piyeslerinin “şahıs”ları da o kadar birbirine benzer ki insan ihtiyarsız gültüyor. “Eylül”de, “Ferdâ-yı Garâm”da, “Pençe”de, “Cidâl”de tesâdüf ettiğimiz âşık, ma’şûk, genç kız, hanım, efendi, beyefendi, misafir hanım, damad bey.... Hepsi birbirine benzeyen, fakat taaccüb ve dikkat-i nazarını celbedecek kadar birbirine benzeyen insanlar değil midir? Ve, dikkat edin, bütün bu şahıslar ruhu bir mümtâziyyet ile dolu, kalbi bir şâirlikle müzeyyen insanlardır. Bir def a ma’şûkaların hepsi piyano çalar, âşıkların hepsi mûsiki budalasıdır. Ve “ole, ole!” dinler, hepsi delicesine *santimental*dir. “Eylül”de, “Ferdâ-yı Garâm”da, “Cidâl”de “Pençe”de “hanımefendi”ler, o isimsiz “hanımefendi”lerdir. Dünyanın en iyi kadınları, şefkatli anneler, mûnis nedimeler, iyi zevceler... Sonra damad beyler, tombul tombul damad beyler. Hatta kendi tombul olmasa bile isimlerinin tombul zannettirdiği damad beyler: “Eylül”deki Fatin “Cidâl”deki Memduh...

Âşıklarla ma'sûkların hepsinin mûsiki delisi olduğunu söylemiştim. "Eylül" ile "Cidâl" arasında şu fark vardır ki; ikincide, Rauf Bey Garb'ın operalarından müfriz soğuk parçaları biraz unutmuş; o çıldırtıcı ve hârik-ül-âde güzel "Klasik" mûsikiyi dinlemiştir. Zâten "Ferdâ-yı Garâm"da bu terakkinin alâmetleri müşâhede edilmiyor mu? "Eylül"de Klasiklerden, meselâ Schumann'dan, Mendelssohn'dan, Bethoven'dan, Mozart'dan hiç bir şey anlamadığını itirâf edecek kadar hamâkat gösteren âşık efendi. "Cidâl"de "sonate pathétique"i tutturuyor. Onu biraz terakki etmiş buluyoruz; çünkü artık "Necib", "Mecdi"dir hatta "Mâcid"dir. Daha doğrusu üçünde de (heyhat Pertev'de bile!) muharriri buluyoruz. O bütün rikkatiyle, bütün nezâhatiyle tezâhür ediyor. Her kitabta gördüğümüz âşık yine odur. Aynı hassâs, genç, aynı nefâset ve neseviyyete meftûn bir çocuk, câzibeli bir erkek! Fakat Necib Mecdi olduğu vakit o mümtâziyyetten en câzibeli ciheti kaybediyor. Acabâ yeniden doğarken eski hâlini; kalbini, ruhunu unuttu mu? Maa-hazâ bu âşıklar, her şeye rağmen dikkati celb eden erkeklerdir. En büyük kusurları birbirlerine pek ziyâde benzeyişleridir.

Ve bunun, bu Mecdi'nin, Paris'te öğrendiği, ezberlediği mûsiki o kadar karışık, o kadar *Concert populaire* mûsikisidir ki en bayağı Polkaları en nefîs "Klasik" parçaları mezc ederek mûsiki hakkında umumî bir fikir peydâ etmeye muvaffak olmuş... Ve ma'sûka da öyle, o da öyledir. O da pis bir "vals"ten "sonate pathétique"e yahud Schumann'ın bir konçertosuna atlayan zevkten mahrum genç kadınlardan... Schumann'ı, Beethoven'ı lâyıkiyla takdir ettikten sonra âdi salon valslerini işittikçe insanın tüyleri ürpereceğini de burada ilave etmeğe hâcet yoktur. Maa-hazâ bunlar oralarda değil; patırtı olsun da, ma'lûmât-fürûşluk edilsin de nasıl olursa olsun. Ah azizim Rauf Bey, gramafonun dimâğımızda ne meş'ûm bir te'siri olmuş, piyanonun ne mel'ûn bir nüfuzu varmış!...

"Cidâl"de bir garâbetten; bir garâbete düşüyoruz, fenâ bir rüyâ görüyormuşuk gibi ne zaman biteceğini kendi kendimize soruyoruz. "Piyas"ın mevzû'unu anlatmak abestir. Çünkü hem yok gibi, hem de pek çocukçasıdır. Eğer arzu ederseniz onu, telhîs için Rauf Bey'in bir cümlesini istiâre edelim. Behice diyor ki:

Aramızdaki "cidâl" de benim mağlûb olacağım muhakkaktı.

"Nesime" cevap veriyor:

- Aramızda değil iffet ve ismetle, kizb ve ihânet arasında... (5 inci perde)

İşte mevzû'. İffet ve ismetin kizb ve ihânetin muhârebesi... Hâlbuki kizb ve ihânet nâmına Behice'de hiç bir şey yok: Kadıncağız seviyor, ve müteahhil olduğundan kâzib ve hâin addediliyor... Fakat piyesten lâyıkıyla bahsedebilmek için biraz mevzû'unu anlatmak icâb [eder]. Şöyle telhîs ediyorum:

1- Mecdi Paris'te üç sene resim tahsil ettikten sonra hâlasının evine geliyor.

2- İki kadın ve bir erkek olmak üzere üç hâlazadesi var: Nesime, Ferhunde, Naim.

3- Naim Behice isminde bir genç kız almış.

4- Nesime ile Behice Mecdi'yi seviyorlar.

5- Behice ile "iş pişiyor!"

6- Nesime yandıkça yanıyor. Sonra derdini ablasına itirâf ediyor.

7- Memduh, Ferhunde'nin kocası Mecdi'ye gidip Nesime'nin hâlini anlatıyor, izdivâc teklif ediyor. Mecdi yarım ağızla rızâ gösteriyorsa da Behice'nin telâşını üzerine mağlûb oluyor. Ve Behice'ye aşkını isbât için o akşam evine geleceğini vâad ediyor.

8- Nesime bunları dinlemiş. Bir taraftan Naim'i keyfiyyetten haber-dâr ediyor. (İmzasız bir mektubla) bir taraftan da Mecdi'ye Naim'in haberi olduğunu söylüyor, öldüreceğini anlatıyor. Gitmesine mâni' oluyor. Ve-l-hâsıl iyi bir dolap çeviriyor, o iffet ve ismet sahibi!

9- Serseri Naim İzmir'de bir iş buluyor, karısıyla gidiyor.

10- Hâdiselerin sayesinde Nesime (iffet ve ismet...) gâlib geliyor. Ve Behice de (kizb ve ihânet) mağlûb oluyor.

11- Nesime Behice'yi alıyor.

12- Onlar ermiş muradına ve ilah...

Bu kadar. Görüyorsunuz ki karışık değil, fakat bu müteaddid safhalarda öyle mudhik şeyler var ki kari' şaşırıyor. Ben kendi hesabıma Rauf Bey'in bunları

ciddiyyetle mi, yoksa çirkin âdetlerimizi, “alafranga”lığımızı temeshur maksadıyla mı yazdı, bir türlü ta'yin edemedim; Fakat, şimdi Rauf Bey'in pek ciddi yazdığına maa-t-teessüf kâni'im. Evet maa-t-teessüf, maa-t-teessüf...

*

* *

Piyesi ta' kib edersek o gülünç noktaları daha kolay buluruz. Evvelâ pek mebzûl soğukluklar tahrir tarzı hakkında pek fenâ bir fikir veriyor. Şahıslar, görünüşe nazaran, pek iyi terbiye görmüş, mutlakâ “müsiki-şinâs”, “Fransızca bilir” adamlar. Fakat tekellüm tarzları, bir attâr, bir mahalle kadını konuşmasından aşağı kalmaz. Sonra Rauf Bey'e hâs olan bir şey varsa şahıslara bir takım zâid, gülünç, insanî bir istikrâh ra'şesiyle rahatsız eden “yapmacıklar” vermesidir...

Meselâ:

Behice kalkarak:

Estağfirullah, efendim... Emrediniz... (Panoya geçer, Mecdi koşarak mumları yakar) Teşekkür ederim, efendim. (Oturur, eliyle temennâ yapar.)

Bu temennâ nedir? Bu temennâyı yapan kadın kimdir? Bizim tiyatrolarda perde arasında çıkıp münâsebetsiz yapmacıklar yapan kadın mı, yoksa iyi bir terbiye görmüş, “mürebbiye”lerle büyümüş, “alafranga”lık öğrenmiş Behice Naim Hanımefendi mi?. Aman yâ Rabbim! Bîz ne mülevves maymunlarız. Hepimiz, erkekli dişili!.. Biz de Garb'ın terbiyesi bile nasıl cereyanlar almış! Şark'ın pek nefis olan terbiyesini o kadar unutmuş; Garb'dakini o kadar fenâ taklid etmişiz ki bize “gülünç” gelmesinden başka hiç bir kelime ıtlâk olunamaz.

Sonra aynı tahsile mâlik olan Ferhunde Memduh “Hanımefendi”de müşâhede olunan “banalîté âdilik” tasavvurun fevkindedir. O en küçük, en ma'nâsız, dikkati en az celbeden sözlerinden meydana çıkıyor. Meselâ Nesime'ye aşkını i'tirâf ettirdiniz “Memduh”a öyle anlatıyor ki ihtiyarsız tebessüm ettim:

-Ah zavallı kız görse, ne sâf yüreği ne altın gibi temiz ve pâk bir kalbi var, bey. On, on beş gündür, her gün daha mahzûn daha düşkün

görünyordu... Nihayet; dün gece kendisini biraz sıkıştırdım (!)... Meğer o kadar dolu imiş ki (!) zavallı ağlayarak her şeyi bana i'tirâf ediyordu... Meğer ne vakitten beri Mecdi Bey'i sevmekte imiş. Ve bu sefer avdette, artık Mecdi elbette evlenir. Evlenirse benden başka kimseyi almaz fikrine düşmüş...

Buradaki "sıkıştırmak" kelimesi kadar çirkin, âmiyâne bir kelime tasavvur edilebilir mi? Ve görüyoruz ki yalnız evlenmek derdine düşen Nesime (iffet ve ismet) âdi, miskin bir kuş dili küçük hanımı! Sonra da, "mûsiki-şinâs" Mecdi Beyefendi Nesimeciğ'i Chopin'in valslerine teşbih ediyor. İzâh edeyim: Efendim, yek nazarda Chopin'in valsleri çok çirkin imiş, hatta en bayağı valsler onlara tercih olunmuş, fakat güzellikleri sonradan meydana çıkarmış (o da neden, ve nasıl bilmem...), onlara sonra meftûn olunmuş... (zâten de öyle olacak...) Rauf Bey, yahud Mecdi Bey, lütfen Chopin'in, meselâ "*grande valse brillânte*"ını bir kerecik (bir kere!..) dinlemek zahmetini ihtiyar etseydi, onu sonra birinci perdede ismini bile okuyamadığım valsle mukâyese etmek külfetine katlansaydı. Fransızlar'ın *énormite* dedikleri bu sözü söylemekten ictinâb ederdi zehâbindayım. Ben bu i'tikâdayım ki Rauf Bey eserlerinde hiç mûsikiden bahsetmese kendisi için pek hayınlı olur, çünkü kari'leri içinde anlamayan, yahud aldırmayan pek çoksa da, bir kaç tane de anlayan çıkabilmek ihtimali mevcûd...

Ta'kib ediyorum... Mecdi köşkünde Behice ile... laf atarken (aman, oradaki "*scène d'amour* aşk sahnesi"ni görmeli! Geçerken anlatayım ki "*d'amour scène*"lerden hem artık gınâ geldi, hem de tiyatro âdetlerinden silinmeğe başladı. Bu yegâne kusur olmadığı için susuyorum...) Evet laf atarken birden Nesime ile Ferhunde ve Memduh geliyorlar. Behice tabif saklanıyor. Nesime artık dayanamamış, karıkoca kızı tutub getirmişler, sonra onu bir götürüşleri var ki insan gülmek için ne yapsa kâbil değil, kahkahaları salıveriyor!. İşte:

Ferhunde:

Ne ise Allaha ısmarladık, Mecdi Bey... Haydi bakalım Nesime düş önüme... (!)

Nesime, mahzûn ve donuk bir tavırla:

Allaha ısmarladık, Mecdi Bey... Fakat size her gün muntazır olduğumuzu unutmayınız...

Bu gülünçdür, âdetâ gülünç... Bunu yaparlar , fakat ciddiyetle değil... Fransız piyeslerinde genç kızlarda aynı tavrı müşâhede edersiniz, fakat muharrir bunu istihzâ ve istihfâf makâmında kullanmıştır. Rauf Bey'deki ciddiyet ise insanı hayrette bırakıyor. Gözünüzü kapayın, o sahneyi tasvir eden, Ferhunde önde, Nesime ortada, Memduh arkada pinti pinti gidişlerini gözünüzün önünden geçiriniz... Bundan gülünç bir şey olur mu? Nesime merhamete şâyân olmaktan ziyâde insanı güldürür. Onun hem vaziyeti, hem de hâli tuhaftır. Fi-l-hakika bir genç kız için en gülünç ve en güç vaziyet aşkıdan haber-dâr olan büyüklerinin yanındaki hâlidir... Meselâ yukarıda gösterdiğimiz sahne... Nesime'nin büyükleri arasındaki bu tavrı bana tuhaf bir şey hatırlattı. Bundan sekiz sene evvel, bir gün Galatasaray'ının önünden geçiyordum. Arkamda iki ihtiyar kadın, önlerine bir genç kız düşürmüşler, gidiyorlardı. İhtiyar kadının biri ötekine şikâyet makâmında anlatıyordu: -"Ah bu kız!... Akşam Lion, sabah Lion!. Lion der yatar, Lion der kalkar. Ben ne yapacağım bilmem!.. "İhtiyârsız arkama döndüm genç kız bu sözleri duyuyordu, tabii kendisinden bahsolunduğunu anlamış, hazîn gam-nâk bir çehre takınmıştı. Henüz on iki yaşında idim. Fakat küçüklüğüme rağmen o mükâlemelerini derin tefekkürlere sevk etmişti. Aşkın bu kadar miskin olduğuna ihtimal vermemiştim. O fenâ Rum şivesiyle söylenen Fransızca herifin isminin çirkinliği, kızın hâli beni iğrendirdi. O kızı hâlâ görürüm. Hâlâ annesinin önünde yürür. İşte "Cidâl"i okuduğum zaman, Nesime Hanım'la teşerrûf ettiğim vakit, bu kız aklıma geldi. Bir âşık genç kıza böyle tavırlar verdirmek, aşkını terzîl etmek haysiyetini pây-mâl eylemektir!... Daha Türkçesi zevkten mahrum olmaktır.

Devam ediyorum... Bir sahnede Nesime ile Behice'nin kavga eder gibi olduklarını görüyoruz. Behice bi-t-tabi' Nesime'ye aşkıdan ferâgat etmesini tavsiye ediyor. Ve sonra, uzun uzadıya söylendikten sonra lakırdısını bitirmeden, hiç bir şey yokmuş gibi birden piyanoya oturuyor, bir Polka (çalmaya) başlıyor. Polkayı çalarken... bir de bakıyor ki... ne görse iyi? Hayır bir arpa boyu yol gittiğini görmüyor; fakat işi "sonate pathétique"ine çevirdiğini görüyor.. Ve "sonate pathétique"i duyar duymaz Mecdi zuhûr ediyor. Eski hikâyelerde devler

kahramanlara üç tel saç vererek; "lâzım olduğu vakit birini yak. Ben yetişirim!" dermiş işte bu da öyle sonate çalınır çalınmaz Mecdi çıkıyor, ve Behice'nin ensesine bir bûse indiriyor! Olur al.. Artık kavgalardan serzenişlerden bahsetmiyorum...

Sonra dördüncü perdede Naim evine gelerek Behice'ye birçok doğru sözler söylediği vakit karısı şöyle cevap veriyor!

Lâkin anlamıyor musun ki bu hareket bir beye, bir adama yakışır bir hareket değildir. Bütün tavırların, bütün sözlerin bir tulumbacı, bir sürüçüye yakışır şeyler..

"Bir beye yakışır".... Ah ben sanıyordum ki bu saçma ta'biri yalnız lâlâlarımız, dâyelerimiz, hırçınlık zamanlarımızı teskin için söylerlerdi! "Sonate pathétique"i çalan bir hanımın böyle *argument*'ler bulacağına aklım ermezdi!

Beşinci perdeye gelebildik... Nesime sarsılmış, hastalanmış yatıyor... Perde açılır açılmaz Ferhunde gelerek Nesime'ye bir tebşîr getiriyor:

Ferhunde:

-Sana sevinecek bir haber getirdim de...

Nesime ne cevap verse beğenirsiniz? Buyurun:

-Aman ne haberi bakayım?

Kendimi Kasımpaşa'da zannediyorum.. Hâlbuki Nesime bu hayırlı haberin gelmesinden hastalanan Nesime sevindirecek haberin ne olduğunu bilecek. Anlamasa bile o yolda sormayacak... Komşu dedikodusu dinler gibi: "Aman ne haberi bakayım?" demeyecek.. Ferhunde neyi haber verse iyi? Mecdi gelip "hepsinin huzurunda resmen" Nesime'yi isteyecekmiş!. İşte şimdiden bize pek gülünç, pek alaylı, pek "orta oyunu" hazırlanıyor! Fi-l-vak'a o meş'ûm sahne geliyor. Herkesin önünde Mecdi gelip birçok zevzeklik yaptıktan sonra Nesime'ye

zevcesi olub olmayacağını “resmen”(!) ciddiyyetle soruyor. Ve Nesime hiç gülmeyerek cevap veriyor:

-Maa-l-memnuniyyel..

Evet, Mecdi, Nesime gülmüyorlar, oradakiler gülmüyor, ihtimal Rauf Bey de yazarken gülmemiştir; fakat ben güldüm... O kadar güldüm ki gözlerimden yaş geldi. Her şeyi kabul ederim; fakat bu gülünç sahneyi aslâ!.. Düşünün gözünüzün önünde o alayı tecessüm ettiriniz.. Bütün âile efrâdı... Behice... Nesime... Mecdi... herkesin karşısında gülmek, Nesime'ye bir takım şeyler anlatmak, sonra onu resmen talep etmek... O da cevap vermek: “*Hay! hay!*” Düşünün bu gülünç değilse dünyada gülünç bir şey yoktur. Sonra Naim de bu mudhik sahneyi bir inci dizisiyle tetvîc ediyor:

-Bir taleb-i izdivâcda bu alafranga olur değil mi?

Daha bitmedi... Sakın bitti sanmayın... İşkencenize bir sahne daha inzimâm edecek.. Zirâ bu piyesin bir de “*moralité ahlâkiyyet*”i var. Zâten asıl şıklık orada!.. Behice (kizb ve ihânet) ve Nesime (iffet ve ismet) aşağı, yukarı barışıyorlar. Ve biraz atıştıktan sonra yukarıda söylediğim gibi Behice bu cidâlden kendisi mağlûb olduğunu i'tirâf etmesi üzerine Nesime tarafından “kavga iki kadın arasında değil, iffet ve ismetle kizb ve ihânet arasında vukû' buldu” yolunda mukâbelede bulunuyor. Alın size bir de *allegorie!*...

İnsan *comédie lamoyant* denilen Diderot'nun, bâ-husûs Crébillon Fils'in bitmez tükenmez fâcialarını düşünüyor. Bunların Fransa'da on sekizinci asrın gayesinde revâca mazhar olduklarını, fakat rakîk hissiyyâtı olanların o zamanlar bile istihzâlarına, istihfâflarına duçar olduğunu düşünürsek “Cidâl”in de aynı hâle ma'rûz kalacağını görmek güç değildir. Hele şahısların, kahramanların ahlâkı, en sonundaki *moralité* bunların hepsi bize o eski piyesleri hatırlatıyor...

Piyesin *technique* cihetinden noksanlarını göstermedim. İki dakikada, perdenin ortasında hizmetçi sigara çalıncaya kadar yemek yenildiğini söylemedim. Mecdi'den de bahsetmiyorum; çünkü o yalnız bir bebektir, beyinsiz, muhâkemesiz,

müfekkiresiz bir kukladır... Ne niçin Behice'yi çıldırasına sevdiğini biliyoruz, ne de niçin ondan birden bire vaz geçib Nesime'ye şitâb ettiğini!... O budalanın biridir. Bir kediye ciğer göster nasıl koşarsa o da öyle her tarafa [saldırıyor]. Mecdi'ye bir *caractere* vermek, bize ne istediğini, ne hissettiğini göstermek lâzımdı. Hiç ses çıkarmadan "gık demeden!" Behice'den kaçib Nesime'ye koşuyor. Bu nedir?

İşte "Cidâl"deki garâbetler... Ve eğer Rauf Bey mukaddimesiyle bir şey söylemek, bir ma'zeret ileri sürmek istiyorsa yanılıyor. Mukaddime bile bir eserin icrâ ettiği fenâ tesiri izâle edebilecek mukaddime değil...

-Erenköyü, Mayıs 1327-

Felsefe:

YENİ HAYAT ve YENİ KIYMETLER

Muharriri: *Demirtaş*

Biz siyâsî inkılâbı yaptıktan sonra ikinci bir vazifenin önünde kaldık: İctimâî inkılâbı hazırlamak!.. Siyâsî inkılâb, meşrûtiyyet mekanizmasının hükûmete tatbiki demek olduğu için istihsâli pek kolaydı. Fakat ictimâî inkılâb mihâniki bir fiil ile değil; uzvî bir tekâmül ile hâsıl olabileceği için gâyet güçtür...

Siyâsî inkılâbın icrâsı için hürriyyet, müsâvât, uhuvvet gibi meşrûtiyyetin ruhunu temsil eden kuvvet-fikirlerin intişârı kâfi idi. Hâlbuki ictimâî inkılâb kuvvet-hislerin inkişâf ve teâlisine bağlıdır. Fikirlerin kabul ve reddi zihnin irâdesi dahilindedir. Hisler, asırlarca süren ictimâî i'tiyâdların izleri olduğundan kolayca istihâle edemez. O hâlde ictimâî inkılâb bundan sonra bütün kuvvetimizle çalışacağımız en güç ve en uzun bir mücâhededir.

*

* *

İçimizde müslim olmayan unsurlar var. Bunlar eskiden beri siyâsî hayattan uzak buldukları için yalnız iktisâdî bir hayat yaşamışlar. Hükûmetimiz her unsuru kendi cemâat teşkilâtında serbest bıraktığından bu husûsî teşekküller ictimâî teşebbüslerin anası olmuş, bu sûretle müslim olmayan vatandaşlarımızda eskiden beri iktisâdî teşebbüslere, ictimâî taazzuflara büyük bir kâbiliyyet husûle gelmiş...

Siyâsî inkılâbdan sonra ictimâî bir inkılâba lüzûm olduğunu hepimiz birlikte hissettiğimiz zaman, müslim olmayan vatandaşlarımız iktisâdî ve ictimâî hayatlar dâiresinde böyle müsâid bir vaz' iyyete mâlik idiler. Siyâsî meşguliyyetler biz müslimleri iktisâdî ve ictimâî hayatlar i'tibârıyla pek za'yıf bırakmıştı.

İctimâî inkılâb ne demektir?

Eski hayatı beğenmeyerek yeni bir hayat ibdâ' etmek..

Bilirsiniz ki hayat ta'biri gâyet umumî bir ma'nâya delâlet eder. Bu kelimedede iktisâdî, âilevî, bediî, felsefî, ahlâkî, hukukî, siyâsî bütün hayatlar da mündemicedir Yeni hayat demek (yeni iktisâd, yeni âile, yeni bedâat, yeni felsefe, yeni ahlâk, yeni hukuk, yeni siyâset) demektir.

Eski hayatı değiştirmek, iktisâdî, âilevî, bedîf, felsefî, ahlâkî, hukukî, siyâsî husûsiyyetleriyle yeni bir yaşayış yaratmakla kâbil olabilir.

Yine bilirsiniz ki bir hayatın mâhiyyetini teşhis eden âmiller, onun tervîc ettiği kıymetlerdir.

Eski hayatın kendine mahsûs iktisâdî kıymetleri olduğu gibi âilevî, bedîf, felsefî, ahlâkî, hukukî, siyâsî kıymetleri vardı. Eski hayatı beğenmemek bu kıymetleri takdir ve tervîc etmemek demektir. Yeni bir hayat ibdâ'ına çalışmak bu şu'belerin her birine âid hakikî kıymetleri aramak ve onlara revâc vermek mecburiyyetindedir.

*

* *

Yeni hayatı gaye ittihâz edenler, bu hakikî kıymetleri aramak ve onlara revâc vermek mecburiyyetindedir.

*

* *

Yeni hayatı gaye ittihâz edenler, bu hakikî kıymetleri arayan gençlerdir. Yeni hayat anlaşılacak için evvelce bu hakikî kıymetlerin bilinmesi lâzımdır. Acabâ bu kıymetler ma'lûm mudur?..

Bu suâle kat'î bir cevap vereceğimize hükmederseniz aldanırsınız. Evvelâ bilmelisiniz ki bir kıymet idrak olunduğu dakikada takdir olunur. Takdir olunduğu dakikada revâc bulur ve o andan i'tibâren hayatımızda hüküm sürmeye başlar. O hâlde hakikî kıymetlerin şimdiden ma'lûm olması onları şimdiki hayatımızda hâkim bulunması demektir.

Böyle bir şeyi farzettiğimiz takdirde yeni hayata ve yeni kıymetlere ne lüzüm var? Eski hayatımızın kıymetleri en doğru kıymetlerdir; ictimâî inkılâba lüzüm yoktur!..

Biz eski hayatı ve eski kıymetleri beğenmiyoruz yeni bir hayat ve yeni kıymetler istemiyoruz. Demek ki henüz tanıyamadığımız birçok kıymetler var. Yeni bir hayat var ki biz henüz onu yaşamak değil; tasavvur bile etmemişiz. Siz diyeceksiniz ki şimdiye kadar yaşamadığımız ve henüz tasavvur bile etmemiş olduğumuz muammâlî bir hayattan ne anlaşılır? Ve bu hayatı terki eden meçhûl kıymetleri düşünmekten ne fâide hâsil olur? Bu i'tirâzınız biraz mantıkîdir. Fakat

(psikolojik) ruhî değildir! İnkâr edemezsiniz ki bu âna kadar insaniyeti i'lâ eden yegâne âmil mefkûre (*idéal*)lerdir. Mefkûreler mühim ve mechûl bir takım gayelerdir ki insanları ancak mübhemiyetlerindeki câzibe ile, mechûliyyetlerindeki sihir ile sürüklemişler, terakkiye doğru götürmüşlerdir. Bazı kere bu gayeler aranılmayan hâtra getirilmeyen muvaffakiyyetlere bâdi olmuştur, işte size bir iki misâl: Simyâyı arayanlar kimyâyı buldular, nücûmla uğraşanlar hey'ete âid hakikatleri keşfettiler. Salib ordusu mukaddes toprağı zabt etmek isterken Arab medeniyetini iğtinâm etti. Sosyalizm, feminizm gibi mübhem gayeler ictimâî adâletin, ictimâî hürriyyetin teessüsüne hizmet etti.

Evet! Bazı sosyalistler bazı feministler gayelerini musarrah bir sûrette ta'yin etmişler, birer hayalî İrem (*utopie*) tasavvur eylemişler. Fakat açık bir sûrette görüyoruz ki sosyalizmin, feminizmin ictimâî hareketleri bu hayalî İremler'e doğru gitmiyor, evet, sosyalizm hareket ediyor, feminizm yürüyor, fakat nazariyecilerin muhayyilelerinde inşâ ettikleri mevhûm cennetlerden uzaklaşarak!...

Yeni hayatçılar (mevhûme *fiction*)ler arkasında koşan bu nazariyeciler gibi bir (hayalî İrem) tasavvur edemeyecek, muayyen bir programla sarîh bir gayeye doğru gitmeyecek! Yeni hayat bir harekettir, hem de mübhem ve mütemevvic bir harekettir, bu hareketin bizi hangi hedefe isâl edeceği, ne gibi neticeler tevlid eyleyeceğı şimdiden bilinemez, kestirilemez.

*

* *

Yeni hayatın gayesi ma'lûm değil, programı yok, fakat muntazam bir usulü var. Program istikbâlin bütün safhalarını irâe eden peygamberce bir keşfi icâb eder. Zâten istikbâle âid bir fiilî vukû'undan evvel keşfettiğı için (program-pişnüvişt) nâmını almıştır. Usul bunun gibi mağrûr değildir. Yükseklerde uçmaz ilimlerin usulleri var, programları yoktur.

Çünkü ne gibi hakikatler keşfedeceğini evvelce kat'î bir sûrette tasârlamaz. O muntazam bir usule mâliktir ki yalnız onu ta' kib eder. Hakikatler de yavaş, yavaş meydana çıkar...

*

Yeni hayatın usulü:

Yeni hayatcılar ibtidâ sa'ylarını parçalamışlardır. Hayatın her safhasına âid kıymetler muhtelif müteharrifler tarafından husûsî eserlerde, yeknüvişlerde *monographie* tedkik olunacaktır.

Hiç bir müteharrif kendi icthâdlarını yeni hayatın kat'î hakikatleri sûretinde göstermeyecek. Takdir, hatta tervîc olunacak yeni kıymetler ancak muvakkat ve tekâmülî mâhiyyetleri hâiz olacak. Kat'î kıymetler iddiâ etmemek (yeni hayat)ın en mühim düstûrudur.

Yeni hayata âid kıymet taslakları on paralık kitaplara ta'mim olunacaktır. Bunlar hakikî kıymetlerin birer eksik taslağı olmakla beraber eski kıymetlere müreccah olduğu için kuvvetli bir sûrette takdir ve tervîc edilecektir.

Yeni hayata âid tedkikler en yeni amelî ve felsefî nazariyelere istinâd edecek, mümkün olduğu derecede indî icthâdlardan ictinâb olunacaktır. Yeni hayat kitaplarını yazacak bütün münevver gençlerimizdir. İhtisâsı olduğu mebhaslara dâir birer kitabcık yazması her gençden ricâ olunacak ve her ferdin kanâati muhterem tutulacaktır.

*

* *

Yeni hayatın usulünü biraz daha izâh edelim: Doktor İsnar (her şey ilim iledir ve insaniyyet içindir; *tout pour la science et pour l'humanité*) diyor.

Yeni hayat bugünkü insaniyyeti milliyet mefhûmunda mütecellî gördüğü için bu düstûru "her tekâmül ilim iledir ve vatan içindir" sûretine kalbediyor. Yeni hayatcılarının birinci vazifesi edebiyat, ilim ve felsefe vâsıtalarıyla Osmanlılığın kuvvetlenmesini, yükselmesini te'min etmektir. Yeni hayat dehri bir yaşayış değil, millî bir yaşayıştır.

*

* *

Yukarıda müslim olmayan vatandaşlarımızın iktisâdî teşebbüsler ve ictimâî taazzuvar husûsunda bizden daha tecrübeli olduklarını söylemiştik. Şimdi de onlar için daha müsâ'deli olan bir hâli izâh edeceğiz.

Müslim olmayan vatandaşlarımız yeni bir hayat yaşamak için onu uzun uzadıya aramaya hiç ihtiyac görmediler.

Avrupa milletlerinin medenî hayatı onlar için (hazır elbise) mağazalarında satılan müheyyâ bir zarf gibi uygun gelmişti.

İçimizdeki ekser Rumlar, Ermeniler, Bulgarlar derhâl Avrupalılar'ın bütün medenî âdetlerini, ictimâî mizâclarını kabul ettiler. Biz İslâmlar hayatımızdaki husûssiyyetten dolayı medeniyyetin bu hazır kaidelerini, basma kalıp maişetlerini taklid edemezdik. Bizim için ısmarlama elbise kâbilinden ölçümüze muvâfık maişetler, kaideler lâzımdı. Bu vatandaşlar eski hayatı terk eder etmez Avrupa hayatını meşk ittihâz ettiler.

Biz ayrı bir ümmet olduğumuz için bu meşki istinsâha meyletmedik. Kendi karîhamızdan yeni bir medeniyyet ibdâ'ına lüzûm gördük. Ve bu lüzûmun sevkiyledir ki (yeni hayat)ı tasavvur ettik. Yeni hayat ibdâ' edilecek bir hayat olacaktır. Yeni kıymetler Osmanlılığın ruhundan doğacak iktisâdî, âilevî, bedîî, felsefî, ahlâkî, hukukî, siyâsî kıymetlerdir. Osmanlılık yeni bir medeniyyet ibdâ' edebilmek için yeni bir iktisâd, yeni bir âileviyyet, yeni bir bedâat, yeni bir felsefe, yeni bir ahlâk, yeni bir hukuk, yeni bir siyâset ictihât edecektir. Bu millî irfânlar sayesinde Osmanlılığın millî medeniyyeti Avrupa medeniyyetlerine gıbtalar ilham edecektir.

*

* *

Müslim olmayan vatandaşlarımızın iktisâdî, ictimâî hayatlar i'tibâriyle bizden daha müsâid bir vaz'iyette olduğunu söylemiştik. Bu fikir tamamıyla doğru değildir. Onlar ancak yeni hayata âid iktisâdiyyât ve ictimâiyyâtta daha kabiliyetlidirler. Biz yeni hayata girmek için yeni ilimlerin, ve yeni felsefenin meş'alelerine mürâcaat edeceğimiz için hayatın bütün safhalarında ittihâz eyleyeceğimiz meslekler daha (asrî *moderne*) olacaktır.

Meselâ biz iktisâdiyyâtta küçük san'atlara tenezzül etmeyecek, doğrudan doğruya fabrikacılığa teşebbüs edeceğiz denizlere hâkim olmak için ticâret gemilerinin en mükemmellerine mâlik olacağız. İctimâî hayatımız (cemâat *communauté*) esâsına müstenid olmayacak, hür irâdelerin mahsûlü olan teâvün ve teâzud asıllarına istinâd edecek. Medenî hayatın her safhasında en yeni nazariyelerden, hakikatlerden istifâde edeceğiz.

Onlar Avrupa medeniyyetinin tereddüdsüz mukallidleridirler.

Biz, yukarıda anlattığımız gibi bir medeniyet hayatı ibdâ' edeceğiz. Hakikî kıymetleri arayacak tervîc edeceğiz. O hâlde ictimâiyâtta öteki vatandaşlarımızın bizden daha müsâid bir vaz'iyette bulunduğu yalancı bir hakikat imiş. Yeni hayat başkalarını parlak ve bizi sönük gösteren bu gibi yalancı hakikatlerin foyalarını meydana koyacak, gösterecek ki Avrupa medeniyetleri çürük, hasta müteaffin esâslar üzerine istinâd etmiştir. Bu medeniyetler inkırâza, izmihlâle mahkûmdur. Hakikî medeniyet ancak yeni hayatın inkişâfıyla başlayacak Türk medeniyetidir. Türk ırkı diğer ırklar gibi ispiro ile, sefâhatle bozulmamıştır. Türk kanı şanlı muhârebelerde çelikleşmiş, gençleşmiştir.

Türk zekâsı başka zekâlar gibi tefessühe başlamamış, Türk hassâsiyeti başka hassâsiyetler gibi kadınlaşmamış, Türk irâdesi başka irâdeler gibi za'yıflamamıştır. İstikbâlin hâkimiyeti Türk [şekliyesine] mev'ûddur.

*

* *

Alman filozofu Nietzsche'nin tahayyül ettiği fevk-al-beşerler Türkler'dir. Türkler her asrın (yeni insanları)dır. Bundan dolayıdır ki yeni hayat bütün gençliklerin anası olan Türklük'den doğacaktır.

Yalılar, 26 Temmuz 1327

Tenkid:

ERGANÜN İÇİN

Muharriri: *Edhem Hidayet*

Bazı gençlerde pek garib, garib olduğu kadar da mühlik bir ibtilâ var: Eser neşretmek...

Kırık dökük üç beş manzûmeyi bir araya toplayıp bir mecmûa sahibi olmak öyle zannediliyor ki edebiyatın en yüksek mevki'ni kazanmak demektir...

Hiç bir edebî kıymeti hâiz olmadığı hâlde neşredilen "Ruh-ı Bî-kayd" ve "Timsâl-i Aşk" muharrirlerinin çocukça ve geçici bir heves sâikasıyla düştükleri bu siyah ve derin uçuruma bugün "Erganün" sahibi Mehmed Behcet Bey'in de düştüğünü; hatta daha elim, daha acınacak bir sükût ile yuvarlandığını görüyoruz... Gençliğin kuvvetini, bil-âhire elde edilmesi gayr-ı kâbil olan cevval zekâsını dâimâ tettebbu'a, öğrenmeğe hasretmeyerek iki üç "mefâilün, mefâ'lün" diyerek ortaya "bir şey oldum!"larıyla bir mecmua fırlatmak kadar bugün gülünç, ve edebiyatın istikbâlini kalın ve siyah kefenlerle saracak bir düşüncesizlik tasavvur olunamaz.

İstikbâl... O, genç zekâları faâl ve azim-kâr dimâğları bekleyen istikbâl böyle ma'nâsızlıklar, çocukluklarla süslenmez. Onun muhteşem tâcına böyle geçici heveslerle titreyen eller birre pırlanta, birer inci takamaz. Ona şiirin bütün incelikleri ile müstesnâ bir âlem yaşayan her nâmesiyle ruhlarda bedîî sızlayışlar uyandıran kalemler lâzımdır. Eğer üç beş mısra'ın, üç beş manzûmenin bir araya gelmesiyle hakikaten bir şey te'min edilirse haydi hiç durmayalım ondan kolayı yok...

İşte "Erganün"da bu kolaylık zümresinin üçüncü evlâdıdır. Ben eminim ki Behcet Bey şiirlerini topluyorken muhayyilesinde tezyîn ettiği birçok büyük büyük muvaffakiyyetlerin kendisine bu kadar çok kolaylıkla mal olduğuna taaccüb etmiştir. Çünkü bir edebî eser vücuda getirmenin, kari'lerin ruhunda ebedî ihtizâzlar tevlid edecek bir (mecmûa-i eş'âr) yazmanın ne kadar zor olduğunu, bunun için de birçok şeyleri tettebbu' etmek lâzım geldiğini -şübhesiz ki- herkes teslim eder. İşte Erganün'da bu aranılan kıymetler olmadığı için her manzûme hiç beyni yormadan hemen bir iki dakika içinde yazılıyormuştur, diyeceğim geliyor... Biz şiir mecmûasında felsefî, ictimâî, ahlâkî kıymetler arıyoruz zihâbına

düşülmesin. Biz şiir mecmûasında -doğrudan doğruya taallukî olduğu cihetle- psikoloji arıyoruz. İnsanların ruhî hâletlerini bilmeyen bir şâir onları teheyyüc edemez. Onların ma'neviyyetlerine ihtisâs ve ifhâm etmek istediği inceliği telkin edemez. Erganûn'da ruhî tahlillere kat'iiyen tesâdüf edemiyoruz. Yalnız mevzûn ve mukaffâ birçok sözler görüyoruz ki onlara "söz"den başka bir isim vermek bence pek büyük bir gûnahtır. Ve ona (mecnûa-i eş'âr) deneceği yerde "laf kumkuması" densesydi en muvaffak, en güzel bir isim konulmuş olurdu...

Erganûn sahibi ma'nâya ruha kat'iiyen ehemmiyyet vermeyerek yalnız Arabî ve Farisî terkiplerin sâmiaya vermiş olduğu kâzib inceliklerine, klişe olmuş terkiplerin emek-dârlığına aldanmış, kendi lisanımızın inceliğini tedkik etmeyerek onların aldatıcı parıltılarından kendini kurtaramamıştır. İşte bu ibtilâ sâikasıyla o kadar mübheh, o kadar ma'nâsız yazılar yazmıştır ki hemen her manzûmesi tabîlik meziyyetinden pek, ama pek çok uzak kalmıştır...

Bilmem böyle bir mecnûa, sahibine ne gibi mevki'ler te'min edebilir?... Bana kalırsa yalnız sahibi Bâb-ı âli Caddesi'nden inerken, kütübhanelerin tozlu camekânlarında boynu bükülmüş, eflâtun rengi solmuş, hazîn bir vaziyette olmağa mahkûm gibi duran Erganûn o zavallı, o acınacak hâlini anlamayarak mağrûr ve müftehir, arkadaşlarına: "İşte Erganûn'um." diyecek, bu kadar.

Ah lâkin gençler, gençlik böyle mi olmalı?... Yalnız bu kadarcık mı düşünmeli?... Kavî ve mükemmel bir edebiyata sahib olmak böyle mi olur?... Eğer şimdi gördüğümüz bir kaç genç bu kadar basit düşünmeseydiler, bu kadar sâf olmasaydılar birçok saatlarının mezarı olmaktan başka bir şey olmayan eserleri böyle doğar doğmaz zevâl bulmazdı...

*

* *

"Bir leyle-i mehtâb idi bilmem düşünürsen"

"Rüyâ-yı garâmında bulursan..."

mısrâ'ları bütün bir "Halûk'un Defteri'nden" daha kıymetli olduğu hâlde aynı manzûmeyi okumakta devam edersek:

"Bir müsikî-i sîm-i serâirdi semâlar"

“Bilmem ne fısıldar?”

“Mehtâb-ı azâbın lemeât-ı ebedisi

“Bir girye terennüm ediyordu.

“Belki

“Bir hande. Tecelli...”

gibi saçmalara tesâdüf ederiz ki bunun be-heme-hâl bir kaç dakika içinde bir şiir meydana getirmek hevesinden ileri geldiğini anlarız. Hem de misâl olarak irâe ettiğimiz bu mısra'alarda her okuyanın nazarını celbeden kavâid hataları da vardır ki Behcet Bey'in bunları göremediğine taaccüb ettim. *“Semâlar bir mûsiki-i sîm-i serâirdi”* diye mâzi-i şühûdî edatından sonra *“Bilmem ne fısıldardı”* demek icâb ediyorken *“Bilmem ne fısıldar?”* diyor. Bunun gibi birçok kavâid hataları göze çarpıyor ki her birini ayrı saymak hem uzun olur, hem de kari'lerin canı sıkar....

Bazı parçalarda ise o kadar ca'li, o kadar samimiyyetten mahrum noktalar vardır ki insanı birden bire okuduğu parçayı ta' kibden vaz geçirir... *“Vahşilik”* nâmındaki manzûme tamamen ca'li, ve samimiyyetten mahrum yazıların birincisi, hatta parmakla gösterilmeğe lâyık olanıdır:

“Ey kadın? Ez.... beni öldür! Bana sen yüz verme”

“Bir büyük düşmanısın, gelme sakın hiç evime”

“Ölürüm!. Gelme sakın! Kaç! Boğarım sonra seni”

“.... bu akşam seni aramakla! Şifâ bulmalıyım”

“Fevk-i re'sinde gezinsin o müheyykell Pâyım”

Aman yâ rabbi! *“Kadının başı üstünde gezinecek”* daha doğrusu kadının başını ezecek o müheykel ve mehîb ayak acabâ nasıl bir garibe, bir hilkat garibesidir? Devam ediyorum

“Ellerim, ah o ıstırganlı! Demirden! Eller”

“Yine bî-şübhe bu akşam seni nâ-bûd! Eyley”

“Ben bu akşam seni hep parçalamak istiyorum!”

“Na`şının! Üstüne çıksam da tepinsem! Diyorum!”

Ricâ ederim söyleyiniz, bu mısra`larda zerre kadar samimiyyet ve tabiiyet var mıdır?.. Şâirin ısırganlı, ve demirden elleri acabâ nasıl bir kerâmet ibraz ederek kadını nâ-bûd ediyor! Nâ-bûddan maksad öldürmek midir? Bir yumrukta öldürmek hâ?... Bravo!!.....

“Yine bi-şübhe bu akşam seni nâ-bûd eyler” mısra`ı okunduktan sonra eminim ki her kari` şu suâli irâd etmiştir:

-Şâir kadını bir kaç def a mı nâ-bûd etmiş?...

*

* *

Bilmem neden Ergânün şâiri bir mefhûmu en aşağı iki def a tekrar etmek istiyor. Bazı noktalar olur ki teşdîd için yek diğerinin mürâdifi olan kelimeler kullanılabilir. Fakat hiç bir ma`nâyı hâiz olmadığı hâlde sırf mısra` doldurmak da pek abes bir şey olur. Âti'deki mısra`ların müstezâdlarına dikkat ediniz:

“Uzak ufuklara nakletti “hûzn-i âti”

“Serâb-ı mer`iyi”

“Seninle ey ebedî mülhimem “nedîme-i rûh”

“Sen ey “ilâhe-i şûh”

“Nezâhetiyle solan “ihtizâr-ı envârı”

“Mesâ-yı bi-dârı”

“Onun o ilâhe-i aşk-ı pür-maâlinin”

“O nûr-ı âlînin”

“..... uzun geceye”

“Zılâl-ı müz`iceye”

“Bir cev-v-i tesadüm yine bir “kal`a-i âhen”

“Bir hısn-ı rasîn.....”

Bunun gibi birçok lüzûmsuz yazılarda her okuyana -itirâf edilmesi lâzım gelir ki- pek büyük bir sıklet veriyor. İnsan, kavâid hatalarından, ca`li ve samimi olmayan çirpinişlerden, ve nihayet böyle soğuk soğuk tekrarlardan sarf-ı nazar etse bile “ye`s-i nigâhımda” “dağıldı sine-i ib`âda hep harîr-i nisâ” “[kırdım]

bütûn âmâlini [pâyımla]... pür ihrâk!" “[dendân-ı harisimle] *senin aşkını [ezdim]*” gibi ma`nâsızlıklar ve tuhaflıkları hiç bir zaman affedemez...

Behcet Bey'in 142 sahifelik mecmûa-i eş`ârını dolduran 56 manzûmesini ayrı ayrı tedkik edersek hepsinin muhtelif üslubları olduğunu görürüz ki bu da sahibinin hiç olmazsa bir üslub sahibi bile olmadığını gösterir.

Bazısında Tevfik Fikret'i, Cenab'ı, hatta Kemal'i, Hâmid'i bazısında da Hâşim'i, Emin Bülend'i, Ali Tevfik'i taklid ettiğini o kadar vâzih ve sarih bir sûrette göze çarpıyor ki genç şâirimiz Behcet Bey'in pek elîm, ve pek acıklı olan bu taklid yoluna sapmasına -i`tirâf ederim ki- acıdım. İnsan hiç bir şey yazamamış olsa bile hiç olmazsa ötekinin berikinin himâye-kâr kanadı altına ilticâ etmek tenezzülünden kurtulmuş olduğu için iftihâr edebilir. İşte misâl olarak aşağıya yazdığımız üç beş beyit, bu müddeâmıza birer şahiddir:

“Bir taze gelindi”

“Karşımdaki mehtâb

“Râhumda uyandı

“Bir hande-i mehtâb”

Şu manzûme Cenab'ın:

“Artık uyan ey mâh”

“Ey mâh-ı kemâlât

“Etti güzzer eyvâh

“Saat-ı mülâkât”

manzûmesinin hemen bir ikincisinden -daha doğru bir ta`bir ile- bir gölgesinden başka bir şey midir?...

“La`net sana artık ey bive-i zillet”

(Ve çaresiz vereceksin bütân mehâsinini)

(Çiğnetme sakın, çiğnenemez şanlı vatan hiç)

(Adl üstüne, hak üstüne bir şehper-i memdûd)

Mısrâ'ları, ve bu mısrâ'ların teşkil ettikleri beyitleri Tevfik Fikret'in o herkesce ma'lûm olan şiirlerinden tereşşuh etmiş birer katre değil midir?..

(Asker! Vatanın her yanı her cephesi kandır)

(Ecdûdının en pâk olan ervâhına şandır)

(Ka'be'n, ebedî ma'bedin i'lâ-yı vatandır)

Mısrâ'larında (Ka'be'n, ebedî ma'bedin i'lâ-yı vatandır) ma'nâsızlığına dikkat etmesek bile bunlarda Kemal'in, Hâmid'in âteşin ve ihtilâlcî manzûmelerinden çalınan bir koku olduğunu derhâl anlarız....

(Cehennemle bu şeb yaktığın yeter artık)

(Kadın o ateşi söndür, kadın gurûrunu yık)

Beyiti bundan takriben on altı on sekiz ay evvel Servet-i Fünûn'da Ali Tevfik Bey'in (Asi Terâneler) unvanıyla neşrolunna dört beş şiirindeki üslubun, ve kat'î emirlerin hemen hemen aynıdır. Hatırimda kalmış olsaydı buraya aynen yazardım. Şunu iddiâ ederim ki bu mısrâ'lar ya Ali Tevfik Bey'in şiirlerinden koparılmış ve hiç işâret edilmeyerek intihâl edilmiştir. Yahud da pek mâhirâne yapılmış bir takliddir. Maa-mâ-fih eğer söylediklerime i'tirâz olunursa Servet-i Fünûn'u karıştırır, bulur ve gösteririm...

(Söndür tuyûf- ye'sini rûh-ı alimin)

(Aç şahbâl-i nûrunu ferdî târım)

(Öldür vuhûş-ı leylini hırs-ı sefîlimin)

Kör heykel-i gurûrunu yeldâ-yı zârım)

Beyitlerinde, ve bu beyitlerin teşkil ettiği manzûmede Hâşim'in Servet-i Fünûn'da intişâr eden (Rûşd) unvanlı manzûmesiyle daha bir iki manzûmesi cidden pek güzel taklid edilmiştir!

*

* *

İşte böyle şekle âid birçok hata ve illetlerle ma'lûl olan Erganûn mütâlaa ediyorken:

(Heyecânât-ı garâm)

(İle mestûr olalım ağlayalım)

(İki üç sâniye sonra)

(Gülelim:)

(Gel ey nedime-i rûhum leyâlî hep silelim)

(Bu gayz-ı hâilî tezyîf için bu şeb gülelim)

gibi ruh-ı garibelere tesâdüf olunursa hiç hayret edilmesin. Çünkü artık tamamen anlaşıldı ki Behcet Bey her okuyanı ilhâmlar, ve bedif heyecânlar içinde mest edecek mükemmel şiirler yazmak istememiş, yalnız şekli manzûmeler yazmak sahifeler doldurmak niyetiyle güzel ve ele geçmeyecek olan vakitlerini öldürmüştür.

Eğer Tanîn'in edebî münekkidi Mehmed Ali Tevfik Bey gibi tenâfürle, ma'nâdaki düşüklüğe, vezinlerdeki sakatlığa -daha doğrusu- her manzûmenin şekline, ruhuna müteallik hastalıkları teşrih ve teşhis etmeğe (Genç Kalemler'in) sûtûnları müsâid olmuş olsaydı o vakit, Erganûn'u teşkil eden manzûmelerin kuru, ve hiç bir meziyeti hâiz almayan birer iskeletten başka bir şey olmadığını, şekle, ruha, ma'nâya, esâsa âid olan hata ve noksanlarıyla isbâta çalışırdım.

Ne yapayım ki birçok güzel manzûmeler ve istifâdeli makalelerle kar'ilerinin mütâlaaya âid ihtiyaclarını tatmin etmek mecburiyyetinde olan (Genç Kalemler) bu epey uzayan tenkidimi bile ihâtaya kâfi olmadığı için sözümü bil-mecburiyye burada kesiyorum.

Fakat yirminci asırda, uzun uzun terkipler eski ve köhne hayallerle doldurup da Ergân'un bir köşesine yerleştirilen (Nergisî)nin (Veysî)nin ruhuna rahmet okutan Behcet Bey'in bir gazelini sûzîşli bir hâtîme olmak üzere okuyorum:

(Ben mest-i rahîk-i şeb kulyâ-yı dil-ârâm)

(Minâger yeis-i âver rûyâ-yı dil-ârâm)

(Mehcâr-ı visâl ü ebedî mâh-ı pür-sitem)

(Ben giryenüvis elemefzâ-yı dil-ârâm)

(Bus-ı leb-i yakut ile melûf-ı hayalim)

(Hicrân ile ben şâir-i şeydâ-yı dil-ârâm)

(Pervâz ederim cennet-i esrârına her an)

(Ben tâir-i kudsiyyet-i ulyâ-yı dil-ârâm)

30 Ağustos 1327

San`at ve Edebiyat:

ÜSLUB - ŞAHSİYYET

Muharriri: *Yekta Bahir*

Genç Kalemler'in geçen nüshasında bir tenkid vardı. "Erganûn" unvanlı bir şiir mecmûasına âid olan bu tenkidde şu satırları okudum:

"Behcet Bey'in 142 sahifelik mecmûa-i eş'ârını doduran 56 manzûmesini ayrı ayrı tedkik edersek hepsinin muhtelif üslubları olduğunu görürüz ki bu da sahibinin hiç olmazsa bir üslub sahibi bile olmadığını gösterir."

Bu sözlerden üslub sahibi olmanın en kolay bir şey zannedildiği anlaşılıyor. Hâlbuki umumiyyetle san`atta, san`atın her şu'besinde en müşkil şey budur, *Style original* zâti üslubdur. Bir şâir, bir ressam, bir heykel-tıraş, ve sonra bir kavim, bir millet, diğer şâirlerden, ressamlardan, heykel-tıraşlardan, kavimlerden; milletlerden üslublarıyla ayrılarsa o derece yükselmiş olurlar; çünkü san`at dâimâ *Subjectif* nefsi bir kıymeti hâizdir; ve şübhe yok, san`at tarihlerinde birer muazzam ve yıkılmaz heykel gibi duran dâhiler sırf zâti birer üsluba mâlik oldukları için mevki'lerini muhâfaza etmişlerdir. Heykel-tıraşlıkta Mısırlılar'ın, Yunanîler'in edebiyatta Romalılar'ın hâiz oldukları liyâkat ancak üslublarının zâtiliğiyle izâh edilebilir. Dün Mısırlılar'ın edebiyatta, Romalılar'ın heykel-tıraşlıkta, bugün Japonyalılar'ın resimde, bi-l-hâssa resmin adaleye âid kısmında muvaffakiyyetsizliğini gösteren "bedâat" bütün bunları üslubsuzlukla tavzîh ediyor.

Üslub şekilden ibaret değildir. O sahibinin fikri, hissi, hayali, her şeyidir. Üslub bir adamın, bir kavmin "*personnalité şahsiyyet*"i demektir ve san`atta en mühim şey şahsiyyetin tebyînidir. Bu esâsı, bir düstûr hâlinde en evvel takdir ve i'lân eden Buffon'dur. 1700 tarihlerinde yaşayan büyük adam bundan tam iki yüz seneye yakın bir zaman evvel aynen şu sözleri söylemiştir:

"Le style n'est que l'ordre et le mouvement qu'on met dans ses pensées"

Evet bu, bugün de bir hakikattir. Üslub düşünülen şeylerin hareket ve tertibinden başka bir şey değildir. Ve bu düşünülen şeyler nasıl şahıslara göre başkalaşırsa, ona verilecek hareket ve tertib de yine şahıslara göre başkalaşır. Fakat şubhesiz ki meşhur bir garb müdekkikinin dediği gibi "İnsanlar içinde en az olanlar düşünenlerdir, ötekiler onların fikirlerini tekrardan başka bir şey

yapmazlar.” ve işte insanlar içinde düşünöenler azlığı teşkil eylediğı gibi üslubun iki rüknünü, “*mouvement* hareket” ve “*ordre* tertib” kuvvetlerini hakkıyla hâiz olanlar da yine azlığı teşkil eder; bunun için üslub sahibi olmak, başka bir ta'birle zâtına mâlikiyyet pek az kimselerin nasibidir. Bedâatin bu iddiâlarından şu netice çıkıyor:

İsminin san'at tarihine geçmesini isteyen şâir, heykel-tıraş, mûsiki-şinâs, ressam, mi'mâr, hulâsa her hangi bir san'at-kâr arkadaşlarından ayrılmalıdır. San'atta mekteb tanımak, ölüme bir adım atmak demektir; çünkü san'at müntesibleri birbirine ne kadar yaklaşırlarsa o kadar şahsiyyetlerinden kaybederler.

Şu esâsları edebiyata naklederek, ihtimal şimdîye kadar düstûr hâlinde yazıldığından dolayı iğlâka duçar olan tevdî'lerimi izâh etmek istiyorum:

Eski edebiyat kitablarının lafzî, ma'nevî san'atlar diye iki kısma ayırarak saydığı teşbihler, istiâreler, nidâlar, kat'lar, lef ü neşrler, şunlar bunlar. Bütün o kitabların zannı gibi fikirlerimizin süsünü değil esâsını teşkil ederler.

Meselâ:

*Ta uzaklarda işte bir piyano
Taze parmakların temasıyla
Ağlıyor bir hazân havasıyla*

mısrâ'ları sadece anlatılmak istenirse:

*Uzaklarda genç bir kadının çaldığı piyano
Âdetâ inliyor!*

diyebiliriz; fakat bilmelidir ki bu iki sûret iki ayrı fikri hâvidir. Ve şâir bu üç mısra'ı vücuda getiriyorken o mazmûnu şu sade tarzda düşünüb de sonradan söylenmiş değildir. Belki o piyano sesinin ilk intibâ'ı onda hemen şu üç mısra'ı doğurmuştur. Hulâsa eski edebiyat hocalarının “sanâyi'-i lafziyye” “sanâyi'-i ma'neviyye” dedikleri şeyler fikirleri tezyîn eden sonradan gelme süsler değildir. Bütün bunlar fikrin esâsına dahildir. Bunun için o san'atlar hangi dimâğî kuvvetten doğmuş ise onunla izâh edilmelidir. Bunlardan hangileri müfekkire,

hangileri muhassise, hangileri muhayyile mahsûlü ise o kuvvetlerin izâhı miyânında gösterilmelidir. Bu sûretle esâs i'tibâriyle şu kuvvetli hatadan kurtulunacağı gibi netice i'tibâriyle de san'atta şahsiyyetin ehemmiyyeti izâh edilmiş olur, çünkü o zaman talebe anlayacaktır ki teşbih, istiâre, tefric.... ilah..... sonradan eklenmiş şeyler değildir. Bunların husûlü için şu veya bu edibin, şâirin teşbih, istiâre, terdîd, tefriclerinden istifâde ederek onlara benzer teşbihler, istiâreler, terdîdler, tefricler yapmak sahibine bir kıymet vermez. Mademki bunlar dimâgî kuvvetlerimizin mahsûlleridir, o kuvvetleri tenmiye ve terbiye etmeliyiz. Bizde meselâ bir *imagination créatrice* yaratıcı hayal, bir *sansibilite vibrante* titreyici hassâsiyyet tevellüd etmelidir ki güzel bir teşbih, güzel bir istiâre..... yapabilelim.

*

* *

İşte bütün bunlar dağınık bir kısım fikirlerdir ki muhassalası san'atta şahsiyyetin, üslubun ehemmiyyetini gösterir.

Şahsiyyet kazanmak, üslub sahibi olmak. Bu her san'at-kâr için en mukaddes bir mefkûre *idéal* olmalıdır.

Genç Kalemler Tahrir Hey'eti'ni takdire, Fransa'da *muçafir* [?] müsteârlı bir renksizi tezyife sevk eden "Kin" unvanlı manzûme sahibi Emin Bülend Bey eğer kendisinde vâzihan gördüğümüz "*disposition* kabiliyyet"i çalışır, "*talent* ehliyyet"le tetvîc ederse, o zaman birçok arkadaşlarının *Futile* değersiz manzûmelerine mukâbil *passable* zararsız görünen şiirlerine birçok *chef-œuve* şehnüviştler zammemiş olur. Bugün en beğendiğimiz "Kin" manzûmesinde birçok kusurlar görüyoruz, tahrir san'atına belâgata, hatta nahve, ve hatta sarfa âid tasavvurlar.. Bugün Emin Bülend Bey'in edebî uzviyyeti, san'at noktasından *normal* bir hâlde değil, ma'lûl her biri o edebî uzviyyetin bir tarafında ârızalar vücuda getiren şu kusurların izâlesi lâzım. Çünkü o güzel bünyeyi yoruyor, zâlim intânlarla şahsiyyetini örtüyor. yani bugün Emin Bülend Bey bütün kabiliyyetine rağmen üslubcu olamıyor. Bu onun âtisi için mühliktir.

Fakat şunu unutmamalıdır ki bütün bu mütâlaalar, kendilerinde istidâd gördüğümüz gençlerin hepsine şâmilidir. Bunların hepsinde bâriz bir çehre göremiyoruz. İçlerinde "ehliyyet"e en ziyâde yaklaştığı söylenen Ahmed Hâşim

Bey, vâkıâ bugün “enîn” ile “kadın”ı kafiye yapmak... uzun ma'nâsız satırlar vücuda getirmek gibi hastalıklardan az çok uzaklaşmıştır. Fakat şunu hiç gözden kaçırmamalıdır ki gençler arasında “*lyrisme rübâbiyyet*” en az Hâşim'de vardır. Ve bu bir tehlikedir; çünkü şiir birçok şekillere girer, muhtelif mekteblerin te'siri altında başkalaşır, fakat lirismden bir karış uzaklaşamaz. Bilmem biraz acele mi etmiş olacağım? Ben Hâşim Bey'in istikbâli için şöyle düşünüyorum: O, Senbolism içinde nihayet bir Parnas şâiri olabilecektir. Bu iki şekilden mütevellid mevcûdiyyet bir kıymeti hâiz olsa bile sahibini, bugün Fikret'in yuvarlandığı uçurumdan halâs edemeyecektir! Evvelce yine Genç Kalemler'de söylediğim bir fikrimi burada Hâşim Bey'i nazara alarak tekrar ediyorum ki *Les vies encloses* şâirinin feyyâz hayallerenden muktebes “*sentiment reflet* gölge his”ler bugün için ne kadar parlakça görünse husûsiyle Hâşim Bey gibi hassasiyeti ve hayali az bir Parnasyana şahsiyyet vermek liyâkatinden her zaman uzaktır; hele eski yalancı ve köhne ziynetleri artık bir güzellik yaşatmaktan uzaklaşmıştır; ricâ ederim, şu gencin en son yazdığı manzûmeden şu parçayı okuyunuz:

Mehtâbda Leylekler

*Civâr-ı âba dizilmiş, sükûn ile bekler
Fûsûn-ı mâha dolan pür-hayal leylekler.
Havada bir gölü tanzîr eder semâ bu gece
Onun bu böcekleri güyâ nücûmdur yekser*

*Neden bu âb-ı semâvide avlananlar yok
Bu haşr-ı nûr-ı huveynâtı hangi kuşlar yer?
Eder bu hikmete güyâ ki vakf-ı rûh u nazar
Fûsûn-ı mâha dolan pür-hayal leylekler!..*

[18 Eylül tarihli Servet-i Fünûn'dan]

Ricâ ederim bir daha okuyunuz... Burada bir genç simâsını gösteren üslub var mı? Tevfik Fikret'in beş altı sene evvel değil, Naci edebiyatının te'sirinden henüz kurtulamadığı zamanlarda yazdığı ma'hûd “akâle”lerle dolu manzûmelerin

bundan ne farkı var? Evet “Mehtâbda Leylekler” yirmi sene evvelki bir şeklin bugüne kadar yaşamış münâsebetsiz bir çocuğudur. Kâânînin meşhur “Medd-i vele'd-dâlin”ine nazîre olarak yazıldığı zannedilen son derece uzun “pür-hayall... lerden, “nücûmmm”lardan sarf-ı nazar “su civârı” gibi samimi bir ta'bir varken “civâr-ı âb” demek Nergisî'nin “şâir” diyecek yerde “hezâr-ı her-dem figân-ı gülistân-ı belâgat” dediği safsata kadar değersiz ve eski değil midir? Hâşim Bey bir kaç makalesinde çok yüksek bulduğunu i'tirâf ettiği “Remi De Gormon”un niçin bu husûsdaki nasihatini dinlemiyor. O, kelimelerin “*objectif şey'i*” güzelliğini izâh ederken. “bir lisanın güzel kelimeleri o lisanın tecvîdine mutâbık olanlardır.” diyor ve bugünkü Fransızca'da isti'mâl edilen birçok Yunanca ve Latince lafzları atarak onların yerine hâlis Fransız kelimelerinin ikâmesini istiyor. Hâşim Bey bazen çok yanlış anladığı hocasının bu nasihatini dinlemeli “su” varken “âb”a koşmamalı idi.

Burada, gençler içinde en hatasız Hâşim Bey'i gören Mehmed Ali Tevfik Bey'e de:

Civâr-ı âba dizilmiş, sükûn ile bekler

Eder bu hikmete güyâ ki vakf-ı rûh u nazar

Bu haşr-ı nûr-ı huveynâtı hangi kuşlar yer?

Vahşî karaltılardaki sîmîn kuşlar!

mısrâ'larındaki çok fenâ kusurlara dikkat etmesini ehemmiyetle ricâ ederim.

Ben Hâşim Bey'in bu şiirini hem liyâkat, hem de ehliyyetteki yoksulluğuna zâlim bir delil görüyorum. En yeni tarafı Acemce bir “güyâ” olan şu dört mısra'ı okuyunuz:

Güyâ cihân-ı sayede metrûk-ı nûr olan

Fecr-i âşinâ melikelerin muğber elleri

Koymuş kenar-ı sâhile fağfâr kâseler,

Mâhın birikmiş orada ziyâ-yı mukattarı.

Ve pek büyük şey olmuş! Eski şâirlerin, husûsiyle Nef'î'den sonra gelenlerin i'tiyâd ettikleri "giriz-gâh"lardaki tasvirlerin münâsebetsizliği bundan ziyâde midir?.. "Kenara fâğfür kâseler konmuş" ve "oraya mâhın ziyâ-yı mukattarı birikmiş!" meşhur markinin "paralar tekerlektir!" dediği kadar kocaman bir hakikat!..

*

* *

İşte bu münâsebetle bir kaç cihetten "üslub"un ehemmiyyetini izâh ederek geçen haftaki tenkid sahibinin şu noktadaki isabetsizliğini anlatmış oldum.

Şu bir kaç cihetteki fikirlerimi lüzûmunda istenildiği kadar tevzîh edeceğimi şimdiden vaad ederim.

Yatılar, 9 Teşrin-i evvel 1337

KÎL U KÂL

Muhterem Ali Canib Bey kardeşime;

Erganûn hakkında yazdığım tenkidin bir noktasına geçen nûshada Yekta Bahir Bey i'tirâz ediyorlardı. İ'tirâz ettikleri cihetin isbâtı için serdettikleri mütâlaalar bi-t-tabî' her genç tarafından takdir ve teslim edilmiş hakikatlardır. Ve buna mugâyyir söz söylemek de şüphesiz ma'nâsızlıktır.

Tenkidimde gerçi üslub mes'elesi bir parça iyi ifâde edilmemişse de Yekta Bahir Bey'in dediği gibi üslubu ehemmiyetsiz bir şey addetmediğimi de dikkatli okuyanlar anlamışlardır.

Biraz tavrîh edeyim:

Edebî bir eseri elimize alır almaz, yani onu bir mûnekkid nazarıyla okumağa başlar başlamaz, birinci olarak aradığımız şey şübhesiz ki -şâirin edebî şahsiyyetini gösterecek olan üslubudur. Ruhî ve şeklî hatalar ikinci derecede kalır... Edebî eserde mümtâz bir şahsiyyet olmazsa onda şekle ve ruha âid hatalar bulunmasa bile bence, o eserin hiç bir edebî kıymeti yoktur; ve böyle olmak lâzım gelir, zannederim; binâen-aleyh Erganûn'da kavâid hatalarına varıncaya kadar gördüğüm yanlışlıklar, beni "sahibinin hiç olmazsa kendine mahsûs bir üslubu bile yoktur." demeğe mecbur etti. Bundan, her eserde asıl olarak aradığımız üslubun ehemmiyyetini lâyıkıyla takdir ettiğim, ve "birçok hatalarla ma'lûl olan Erganûn'un kendine mahsûs bir üslubu olmuş olsaydı kıymetini bir dereceye kadar tezyîd ederdi." demek istediğim pek iyi anlaşılıyor.

Yekta Bahir Bey'in der-miyân ettikleri mütâlaalar pek doğru olduğu için kendileriyle tamamen hem-fikirim. Yalnız üslubun ehemmiyyetini takdir edemediğime dâir olan nokta-i nazarlarını tashih etmeleri için şu küçük mektubu kendisine gösteriniz.

Edhem Hidayet Bey'e

Geçenki i'tirâzımı haksız buluyorsunuz; fakat işte bu mektubunuzu da okudum, yine haksız olmadığımı kâni' oldum. Eğer "birçok hatalarla ma'lûl olan Erganûn'un kendine mahsûs bir üslubu olmuş olsaydı" diyecek yerde "kendine mahsûs bir üslubu olmayan Erganûn'un hiç olmazsa bu kadar hataları olmasaydı" deseydiniz o zaman anlamış olurduk; çünkü ma'lûmdur ki san'attaki hüsün

(*complexe* mürekkebirdir). Ve meşhur bedâatçılardan Charles Lalo'nun pek güzel izâh ettiği gibi bu hüsnün mükemmeliyyeti, mecmû'un tevliid ettiği zevkin, cüz'lerden her birinin husûle getirdiği ayrı ayrı zevklerden yüksek bulunmasına mütevakıftır. İşte bu noktadan bakarsak "Erganûn"da üslub aramakta haklı olmadığımızı görürüz, o şimdiye kadar çıkan bütün şiir mecmûaları gibi nihayet bir heves-kârlık mahsûlüdür.

Erganûn'un içinde bütün övüncü muhit olarak san'at-kârların ve arkadaşlarının çehrelerini bulmak zarûridir. Teslim edersiniz ki "heyecân *émotion*"ları "maddileştirmek *materialiser*" kadar güç bir şey yoktur. Aynı zamanda maddileştirilmiş heyecânları taklidden de kolay bir şey mevcûd değildir. Bir "Madonna"yı ancak bir "Rafael" ibdâ' eder; fakat bu ibdâ' edilen "Madonna"nın kopyasını her fotoğraf mâlik olabilir!.. Bazen bu bile kâbil olamıyor. Nitekim bir Abdülhak Hâmid olmak ne kadar müşkilse, Abdülhak Hâmid'e benzemek hevesiyle Faik Ali gibi gülünç bir mevki'de kalmak da o kadar vâridir, hulâsa efendim bu mes'ele san'atın muğlak olmasa bile tavzihe muhtac cihetidir. Bunun için on dördüncü numarada bi-l-hâssa bahsedeceğim. Ümid ederim ki o zaman bendenizi haksız bulmazsınız efendim.

Yekta Bahir

San`at ve Edebiyat:

İBTİDÂİYYET

Orginalité

Muharriri: *Yekta Bahir*

Niçin eserlerimize Avrupalılar ehemmiyet vermiyorlar - Léon Cahun'nun fikri - Medeniyet ve san`at tarihleri ne demektir? - Bir müdekkikin sözleri - Mısır'ın san`at eserleri ve mefkûresi - Biz insan değil miyiz? - Başka milletler neler yaratıyorlar - Bizde kimler yetişiyor? - Edebiyatın Çakırcalı'sı, felsefenin Ali Kemal'i - Faik Ali ne diyor? - D'annunzio ve bizimkiler - Hepimiz ben del. -

Bu makalede izâh ve halletmek istediğim mes'elelere şunu sormakla başlıyorum:

Bulgarlar'a, Sırbalar'a varıncaya kadar her milletin, edebî bediaları diğer lisanlara tercüme ediyor da niçin bizim edilmiyor? Ve yine niçin hiç bir Garb müdekkiki bizi anlamaya çalışmıyor? Evet, niçin ve neden?

Bu suâlin cevabını Türk tarihini yazan "Léon Cahun"dan alabiliriz; o diyor ki: "Türkler hiç bir zaman ibtidâî bir medeniyet yaşayamadılar. Çin medeniyetini İran'a, İran medeniyetini Çin'e naklettiler. Bu i'tibârla medeniyet tarihinde bir mevki'leri vardır; fakat kendileri için husûsî bir medeniyet ibdâ' edemediler. İktisâdî hayatta nasıl başka ma'mûrelerin servetlerini iğtisâb ile yaşadılarsa fikrî hayatta da başka milletlerin felsefelerini, edebiyatlarını, hukuklarını, ahlâklarını öyle aldılar; ve bunları aldıktan sonra temsil bile etmediler. Eğreti bir süs gibi takındılar. Ne dimâğlarını bu müesseselere, ne bu müesseseleri dimâğlarına uydurdular....."

Bugünkü tedkikler bize anlatıyor ki medeniyet tarihi müesseselerin i'tikâdlarda, dinlerde... muhtelif şartlar dahilinde husûle gelen tahavvüllerin tarihidir. Onun, bir şu'besi olan san`at tarihi de böyledir. O da tahavvül eden şekilleri havsalasına alır. Kopyeleri değil...

Yunan, Roma ve sonra Bizans, Roman, Arab, Gotik mi'mârî usulleri Dicle ve Nil sâhillerinde nebeân eden zekâ menba'larından aktığı halde hâiz oldukları husûsiyyet san`at tarihinde her birine ayrı ayrı mevki'ler veriyor. Bunlardan hiç

biri ne asıllarına, ne de her birinin diğere rabteden fer'lere benzer. Yunan'ın (Parthenon)u Mısır'ın (Karnak)ının bir kopyası olmadığı gibi Roma'daki (Pantheon)da bunlardan hiç birinin benzeri değildir. Ve sonra San Paolo, Ayasofya, Elhamra, San Serten, Notre-Dame de Paris.... ilah.. de başka bediadır. Hatta Romalılar gibi mi'mârîde büyük bir dehâ gösteremeyen kavimlerin bile eserlerinde yine bir husûsiyyetin izini buluyoruz. Bir Garb müdekkikinin dediği gibi "eski Roma'nın manastırları, sarayları, kemerleri, müsennemleri Yunanîler'in, yahud bunların şâkirdlerinin eserleridir. Böyle iken bu âli binâların vaz'ları, vaziyetleri, ziynetleri, hatta vûs'atları bizde artık Atina dâhilerinin nâzik ve şâir hatıralarını ikâz etmiyor, belki Roma'nın satvet, istilâ, askerî ihtiras fikrini uyandırıyor..."

Bu niçin böyle olmuyor? Bunun da cevabını "bediyyât"dan alacağız: San'at eserleri haricin "*idéaliser*" mefkûreleştirilmesinden değil, mefkûrenin "*matérialiser*" maddileştirilmesinden doğuyor.

Şu düstûru Mısır'ın asırdan asıra dâimâ birer hârîka olarak intikâl eden mi'mârî eserlerini tedkik ederek izâh edelim: Yine o şâir olmadığı hâlde pek hassâs olan Garb âlemi diyor ki: "Mısır fenâya mahkûm eserlerden, geçici şeylerden nefret ederdi. O bütün sa'yini her milletten ziyâde ebediyete hasretmişti. Vücuda getirdiği şeyler dünyanın en eski binâları olmalarına rağmen ihtimal diğere bütün binâların mahvolduğunu görecekler, ve hepsinden ziyâde yaşayacaklardır. Soğumuş küremize boş ve makhûr fezâda yuvarlanırken, üstünde son insan ölmüş, en azametli eserlerimizin tozları dağılmış bulunurken ehrâm bâki kalacaktır. Belki taarruzdan masûn kalmış bir lahdin dibinde, mumyanın biri, yanında vaktiyle hayatını teshir eden şeyler, duvarların üstünde eski zevklerinin kayalara oyulmuş tasvirleri bulunduğu hâlde asırlarca uzanan uykusuna, teheyycsüz devam edecektir. Belki de medeniyet fecrini ilk tulû' ettiren Mısır, ebediyyen susmuş ve boş kalan küremizin üstünde insanın yaşadığını bir kere daha iddiâ edecektir...."

Evet bu böyle olacak; fakat anlayalım niçin, niçin Mısırlılar ebedî eserler vücuda getirmiştir? Çünkü Herodotos'un dediği gibi "onlar dünyanın en din-dâr bir kavmidir." Mısır'ın mefkûresi ebediyyet ile meşbû' idi. Ve bu ebediyyet başka manevî âleme değil, bu dünyaya âid bulunuyordu. İşte bu mefkûreyi

maddileştirerek yukarıda sardık asıra dâimâ birer hârika olarak intikâl eden mi'mârî eserlerini meydana koymuşlardır. Ehram Mısırlıların ruhu demekle birdir, ve böyle olduğu için san'at tarihinde dâimâ en parlak sahifeleri işgâl ediyorlar ve edeceklerdir. Sonra bu san'at bediasının, mi'mârlığın Yunanistan'a da girdiğini görüyoruz! Fakat yine görüyoruz ki Yunan ma'bedlerinin hiç biri Mısır ma'bedlerine benzemiyor. Onlar da, Mısır'ın asırlara karşı duran azametine mukâbil, rakik ve hulyâhânîlerin, nihayetsiz bir mavilik içinde uyuyan ufukların izlerini buluyoruz; çünkü bunlarda mensub olduğu kavmin mefkûresini tercüme ediyor, ve Yunanlılar NE kenarında müdhiş ağızlarını açmış timsahları, hurmalıklara saklanmış canavarların parlak gözlerini değil, Adalar Denizi'nin berrak safhalarını görüyorlardı. O hâlde Yunanlılar Mısırlılardan hiç mi bir şey almadılar. Hayır, iki şey aldılar.: Usul "*méthode*" ve [*mehniyyât*] "*thechnique*"... ve her millet diğerinden bunları almak hakkını her zaman hâizdir; çünkü terakki vâsıtaları bunlardan i'bâretdir. Biz Türkler şimdiye kadar böyle yapmadık; başka kavimlerden bu iki vâsıtayı beraber onların ilimde, san'atta buldukları hakikat ve bediaları eski çapulcularımız gibi iğtinâm, ve bunlarla iktifâ ettik. Ve hâlâ da böyle yapıyoruz.

Niçin?. Biz insan feğilmiyiz?. Biz de yeni hakikatlar, yeni bedialar çıkaramaz mıyız, yaratamaz mıyız?.. Heyhât! Vaktiyle Çinleşmiş âlimlerimiz, Acemleşmiş şâirlerimiz Türklüğü temsil edemedikleri gibi bugün Avrupalılaşmış münevverlerimiz yine bir şey yapamıyorlar... Âlimlik gramofonluk, maymunluk, papağanlık değildir. O hâlde nedir?.. Nedir mi, anlayalım: Kulaklarımıza her gün akseden İngiliz felsefesi, Fransız edebiyatı, Alman mûsikisi gibi ta'birler var. Bunlardan İngilizlere münhasır bir felsefe, Fransızlara âid bir edebiyat, Almanlara mahsûs bir mûsikinin mevcûdiyyeti mi anlaşılıyor. Hayır! Belki felsefede bir yenilik var ki bunu İngilizler meydana koymuş, edebiyatta bir yenilik görünüyor ki bunu Fransızlar ortaya atmış, mûsikide bir yenilik vücûda gelmiş ki bunu Almanlar yapmış...

Bugün bir İspanyol dimâğdaki hüceyrelerin müstakil (nevronlar) olduğunu isbât ederek fen âleminde büyük inkılâblar yapıyor. Bugün bir Fransız bütün kâinatı muhit olan muayyeniyet "*déterminisme*"den ruhun istisnâiyetini iddiâ ederek felsefeye hiç ümid edilmez bir cereyân veriyor. Nihayet yine bugün işte en

yakın koşumuz olan Ruslar kimyâda, ruhiyyâta, ictimâiyyâta, edebiyatta hârikalar gösteriyor... Bütûn bu ilim ve san'at gulguleleri arasında yalnız bir kavmin sesi işitilmiyor; o da bizim, Türklerin!.. Niçin? Çünkü biz o iki vâsıta ile kanâat etmiyoruz, hangi ses bize aksederse tıbkı hamam kubbesi gibi onu tekrarlıyoruz. Ve bunun içindir ki yirminci asrın ta orta yerinde bizde ya edebiyatın müdhiş bir Çakırcalı'sı olan Ali Kemaller.. Yahud felsefenin kuvvetli bir Ali Kemal'i olan Rıza Tevfikler yetişiyor; o zaman bunlardan birisi kendi şekâvetini bir mahâret hâline koyabilmek için zavallı Anatol Frans'ı yalancı şâhid çıkararak ortaya bir "fetret" koyuyor. Bir fetret ki ne bir hikâye, ne bir tarih, ne bir tarihçe.. En ehven ta'birle bir hezeyân.. Sâhibinin on dört sene evvel irtikâb ederek bugünün nisyâna gömülen sirkatlerinin üstüne rekedilmiş bir şekâvet heykeli!..

Öteki de bunun gibi. Rübâb-ı Şikeste şâirinin "yegâne feylesofumuz" dediği Rıza Tevfik Bey de, insan için hiç bir zaman bir meziyyet olmayan kuvvetli bir "hâfıza" sayesinde "Spencer"ın artık tamamen köhneleşmiş nazarriyelerinin bir ezbercisi olmaktan başka bir liyâkati hâiz değildir. Henüz feylesof olmadan bütûn arkadaşlarına "bana feylesof deyiniz!" tavsiyesinde bulunan; ne çare ki bu dakikadan i'tibâren pek zarûrî olarak aldığı kitabların mukaddime ve neticelerini okumak sayesinde biraz felsefeden dem vuran bu zât, bugüne kadar hangi bir yeni hakikat meydana koymuştur?.. Heyhât, hiç!...

* * *

Ve işte bunlar böyle.. sonra zavallı Faik Ali "genç şâirlere" diyor ki:

*Ey zümre-i münevvere, ey fırka-i şebâb
Dest-i hayalinizde sükût inleyen rübâb
Fânî tahassüsât ile yalnız heves-nümûd
Bir lemse-i nevâzişe bin bûse-i sürûd
İsâr için değildir.. o rûh-ı erganûnun
Elhân-ı şevk ü neşe kadar pür-gırîv-ı hûn
Feryâdı var.. Sürûd-ı garâm u emel kadar
Esvât-ı gayzı, ve lüle-i velvele-yi intifâyı var.*

*Ey gençler, ey ketibe-i mümtâz ve mûntehâb
Bilmem ki bilmiyor musunuz, her tarafta hep
Mağlûb olan, mezâlim ve vahşetle su-be-su
Bed-nâm olan İtalya'yı hâlâ " D'annunzio"
Alkışlıyor, selamlıyor âheng ve reng ile
Meşhûn olan "neşâidhûn", şiir-i ceng ile*

Evet henüz yirmi, yirmi beş yaşlarında iken yazdığı "Şehvet Çocuğu" gibi "Ölümün Zaferi" gibi birçok romanlarının bütün lisanlara tercüme edildiği gören bu muhteris, bu serseri İtalyan şâiri okuduğu ecnebi müelliflerinin şâirlerinin eserlerine aks-i sadâlık etmedi. Etmediği içindir ki mensub olduğu milletin cinâyetine bile tercümân oluyor, fakat bizim genç şâirlerimiz şiirlerini tekrar ettikleri Fransız Senbolistlerinin nağmeleri arasında Trablus için bir manzûme bulamadıkları için ebkem kalıyorlar. Bu, pek feci` bir manzaradır!..

En der-beder, en kayıdsız ve sarhoş bir Fransız şâiri olan Paul Verlaine bile "Mitz"i o "çocukluğunun güldüğü şehri, o müdâf'asız kal'e"yi bir türlü unutamıyor: "Ey Mitz, ey kaderin hükümlerini keşfeden beşiğim..." diye feryâd ediyor, ve bu "namusuna tecâvüz edilen mahcûb, bâkir Mitz"ın "muhteşem sahrâlar"ına "ağaçlı bayırlar"ına ağlıyor. Ve "sabret!.." diyor.....

Bizim genç şâirlerimiz ise en hâin, en feci` bir tecâvüzden o kadar müteessir olmuyorlar ki eğer bu bir büyük kabâhatse pek azı kendilerine isabet etse bile en mühim kısmı dedelerimizindir!... Ve ben kâbil olsaydı Trablus'a değil genç arkadaşlarımın şu mestfisine acıklı bir mersiye yazar; ne çare ki o mersiyeden sarf-ı nazar şu bir kaç sahifeyi bile, "Henri Mut"un "Gustave Le Bon"un "Potiye"nin kitaplarını karıştırmadan meydana çıkaramadım.

3 Kanûn-ı sâni 1327

Eser ve Zât:

RIZA TEVFIK'İN FELSEFESİ

Muharriri: *Celal Sakıb*

-FELSEFE ve MİZÂC-

[“Beni” Avrupalı ve medenî olmak üzere tanıyanlara kemâl-i memnuniyet ile i'tirâf ederim ki “ben” o saz şâirlerinden ziyâdesiyle anlarım, hammâllardan ziyâde mütelezziz olurum. Demek ki kurûn-ı vustâ hayatına hâs olan an'anata “ben” bile bir cihetten gönlümle bağlı kalmışım, “İngiliz, Fransız, ve Alman feylesoflarıyla” samimi münâsebet-i fikriyem ve Avrupalıca terbiyye-i zihniyem “beni” bu an'anâttan ayıramamıştır..... “Ben” şiddetle liberâl, hatta sarâhaten radikal bir adamım; fakat milliyete müteallik husûsatta pek conservateurum, “İngilizler, Japonlar da” böyledir.]

Türk Yurdu, sayı:4, sahife:71-92

Rıza Tevfik

Berlin, 25 Kanûn-ı Sâni 1912

Bitmez tükenmez meşguliyyetimin biraz müsâ'de ettği şu günümü Rıza Tevfik Bey'in felsefî şahsiyyetini teşrihe hasrediyorum. Bu satırları, sevgili Doktor'un her zaman şen ve şûh, ve arasına daha ileri giderek tuhâf ve mizâhî bir şekil alan yazılarına alışan kari'lerinin okuyacaklarını düşünerek Doktor'un mizâcıyla mezce mecburiyyet hissettim. yani pek ciddî olan makaleme biraz mizâh buluşturdım. Ümid ederim ki bütün okuyanların kat'iyen canları sıkılmayacaktır:

Rıza Tevfik Bey maddeci mi, muayyeniyetci mi, müsbetci mi, tekâmülcü mü?.. Yahud bunlara tamamen zıd bir mesleğe mütemâyil mi?.. İşte şimdiye kadar halledilmeyen muammâlardan biri de budur. Halledilemediği içindir ki ben de şu mesleklerin hepsini onda, yahud onu bu mesleklerde arayacağım:

-1-

Rıza Tevfik Bey, Maddeci matèrialiste

-Olabilir mi?-

Mizâcını bilmediğimiz için buna hiç bir mâni' görmezsiniz. Hâlbuki o kendi “vicdaniyyet”i müstesnâ olmak üzere bütün gayr-ı uzvî, uzvî, fevk-al-uzvî kâinat hakkında maddeci olabilir; fakat kendi “ene”sini bundan istisnâ etmekte şiddetle musirdir.

“Descartes” hayvanları birer hayat makinesi addederek bütün hareket ve faaliyetlerinin “insiyâkî *automatidue*” hareketler olduğunu söylüyordu. Diyordu ki hayvanların bütün hareketleri “mün`akis hareketler *mouvements reflexes*”den i`bârettir. Descartes şu fikrine, yani hayvanları “şuûrsuz münâklar *automates inconcients*” telakki etmesine rağmen bütün insanlarda “vicdaniyyet” kabul ediyordu. “Düşünüyorum o hâlde varım!” diyerek ruhun vicdandan i`bâret olduğunu meydana koyduğu zaman bu vicdanı nefsine hasretmiyordu; yani diğer insanları kendisinden ayırmıyordu. Bunun için “Descartes” biri vicdandan i`bâret bir “mefkûre âlemi”, diğeri fezâdan mürekkebi bir “madde âlemi”, yani iki âlem kabul ediyordu. Bizim filozof Descartes'a bir noktadan muhâlif, bir noktadan muvâfiktir. Muhâlifdir, çünkü madde âlemini insanlara da teşmil eder muvâfiktir, çünkü kendi bânî mevcûdiyyetini maddiyyet ve mihânikiyet âleminde tamamıyla tenzîh eyler. Rıza Tevfik Bey “hâcis bir vicdaniyyet *conscience sbontanée*” hür ve muhayyer bir ruhiyyet mevcûd olduğuna kâildir. Hâmid'in:

Ben râha nasıl derim ki mefkûd

Hissettiğim ıztırabı mevcûd

Sânihasını kendi vicdanî ilhâmının bir nâypâreden tecellisi gibi addeder; çünkü kendisinin gayrı olan insanlar -hatta en büyük filozoflar ve şâirler- kendi vicdanlarında mütecelli -Taine'nın ta`birince- “gerçek birsâmlar *halutations vraies*”dan ibarettir. Ve bütün mer`î kâinat kendi görüşleri, kendi duyularıdır. Kendi her şeyi, herkesi -ki bunlar da “şey”lerden i`bârettir- görür, fakat kendisini hiç bir kimse görmez; çünkü ondan başka gören, bilen, anlayan yoktur; “ferdâniyyet *solypseime*”in bu şekline “vicdaniyyet” denilebilir ki derviş filozofumuz ancak bu makâmda karar kılmıştır. Rıza Tevfik isteyen, düşünen, yaratan bir faaliyettir. Maddeler, bu vicdanlı faaliyete harici ve vicdansız mukâvemetlerin irâs ettiği infiallerdir. İrâdesinin, “ihtisâs *sensation*”larındaki bu mukâvemeti büsbütün hükümsüz bıraktığı dakika “Hürmüz”, “Ehremen”e tamamıyla galebe çalmış olacak.

Hulâsa Rıza Tevfik'in “lâ-ene”si “madde” ve “ene”si “lâ-madde”dir. Maddecilerle olan ayniyyet ve gayriyyeti, “nümûd-ı dîde” hâlini bütün mâsivâsına

teşmil ettiği hâlde “bûd-bîninde” hâlini nefsine tahsis etmesinde mütecellidir. Ümid ederim ki bu izâhlarımdan onun nereye kadar maddeci olduğu, nerelerde maddecilerden ayrıldığı anlaşılacaktır.

-2-

Rıza Tevfik Bey, Muayyeniyetçi déterministe

-Olabilir mi?-

Mizâcını tedkik etmediğiniz için bu suâle de belki “evet!” cevabını verirsiniz. O kadar acele etmeyiniz, sabırlı olunuz!.. Çünkü Rıza Tevfik Bey, buna da bir hudûd çizmiştir.

Bu asrın en büyük filozoflarından “Bergson” muayyeniyeti cemâdiyyet âlemi için pek doğru buluyor. Hatta aklın cemâdlara verdiği mantıkîyyet, muayyeniyet, hendesiyyet, mihanikiyyet gibi hasîsaları, ve bunlardan müteferri' bütûn sıfatları “Kant”ın iddiâ ettiği gibi “nisbî” değil, tamamıyla “mutlak” addediyor. Çünkü Bergson'a göre “akıl” hayatın ve onun zübdesi olan vicdanın câmid ve sulb madde üzerine i'mâller icrâ etmesinden, ve bundan âletler, silahlar, binâlar, makineler, hulâsa her türlü eşyâ i'mâl eylesinden husûle gelmiştir.

Arz üzerinde aklın zuhûru “Kesik Taşlar Devri”ne nisbet olunmuyor mu?.. Hayat, muhite intibâk için iki vâsitaya mâliktir; ya “selika *instincte*” vâsıtasıyla kendi bünyesinden yeni uzuvlar yapar, yahud “zihin *intelligene*” vâsıtasıyla haricdeki sulb maddelerden yeni âletler i'mâl eder. Bu yeni uzuvlar, yeni âletlerdir ki hayat, muhitin yeni icâblarına mukâbele eder. Bu hâlde “akıl” sînâf i'mâllerden doğmuş, sulb ve câmid maddenin bütûn hâssalarıyla şekillenmiştir. Hiç şübhe yoktur ki maddeden doğan bir meleke maddenin bütûn kanûnlarını sebebiyyetlerini, muayyeniyetlerini bilecektir, hem de mutlak bir ilimle bilecektir. “Akıl” sulb ve câmid madde üzerinde yapılan i'mâllerden doğduğu içindir ki aklın tedvîn ettiği ilk ilim “sulb cisimlerin şekillerini ve bu şekillerin kanûnlarını gösteren” [hendese] olmuştur.

Cemâdiyyet âleminde muayyeniyetçi olan Bergson hayat ve ruh âlemine girince büsbütûn değişiyor ki: “Madde bir takım kütlelerdir, bu kütleler kısımlardan mürekkebirdir. Bu kısımlar ayrılır, sonra yine birleşir, teşettüt ve temasından maddede hiç bir tahavvül husûle gelmez; çünkü madde “kemmiyyet”den ibarettir. Madde yani kemmiyyet üzerinde “müddet”in hiç bir

te'siri olamaz. Kütteleler senelerce aynı vaziyeti muhafaza edebilirler. Hâlbuki uzviyyetler böyle değildir. Müddet uzviyyetler üzerinde müessir bir kuvvettir. Uzviyyetler müddetin te'siriyle dâimâ yaratıcı bir tekâmül hâlinindedirler. Uzviyyet kısımlara ayrılmaz, uzviyyetin âhengine dokundunuz mu, ya tamamıyetini muhafaza için mücadele eder, yahud büsbütün muzmahil olur; cemâdiyyete inkılâb eder. "Kesret" iki türlüdür. Birisi "telâhukî kesret"dir ki munfasılların mecmû'dur. Kütteleler bu nevi'dendir. Diğeri "zevebânî kesret"dir ki tefriki mümkün olmayan ve tefrik edildiği dakikada mâhiyyetini kaybeden hâdiseler mecmû'dur. İşte uzviyyet bu iki kısma dahildir. "Vicdan" bir uzviyyettir; ruhî hâdiselerde "kemmiyyet" yoktur. Onlar başdan aşağı "keyfiyyet"lerden ibarettir. Bu hâdiselerde "şiddet" nâmını verdiğimiz hâller "kemmiyyet" değil, birer yeni "keyfiyyet"ten ibarettir. Üç gün devam eden heyecân başka bir keyfiyyet, beş yahud iki gün devam eden heyecân büsbütün başka bir "keyfiyyet"tir. Vicdanî hâdiselerden birini murâfıkları olan diğeri vicdanî hâdiselerden ayırmak mümkün değildir. Bunlar sun'î olarak tefrik olununca maddileşirler. İctimâî bir âmil olan "ruhî" hâdiseleri maddileştirir; tefriki kâbil olmayan vicdanî hâdiseleri "tecrîd" vâsıtasıyla tefrik eder. Ve bunlara cemâdlara verdiği isim gibi birer "ad" koyar. "Kelimeler" madde hâline gelmiş "vicdanî hâdiseler"dir. Kelimelerle düşündüğümüz zaman "müddet" âleminden çıkarak "imtidâd" âlemine intikâl etmiş oluruz. "Hadsî müfekkire" zevebânî bir kesret olduğu hâlde "lisan"ın neticesi olan "zihnî müfekkire" telâhukî kesretlere mümâsildir. Vicdanın nesci müddettir. Vicdanın "vâsıtasız i'tâyâtı *donnée immébiat*" müddettir. Müddet müessir ve yaratıcı bir keyfiyyettir ki yalnız vicdan âleminde mahsûstur. Haricî âlemde zaman nâmını verdiğimiz ve ezelden ebede mûmted bir rişte sûretinde tasavvur ettiğimiz şey "imtidâd"ın, yani "fezâ"nın başka bir şekilde tasavvur edilmesinden ibarettir. Müessir bir keyfiyyet olan müddet ise hakikî bir mevcûddur. Hâlbuki te'sirsiz ve âtil tasavvur olunna zaman imtidâdın bir başka safhasıdır. İmtidâd maddenin, müddet ruhun nescidir. Vicdanımızın hadslarını, ruhumuzun hâcis duygularını kelimelerle düşündüğümüz zaman bunları maddileştiririz. O zaman bunlarda maddeci bir muayyeniyet kabul ederiz ki bu kat'iyen bâtıldır. Çünkü, akıl, mantık, lisan ruhun madde, kemmiyyet ve fezâ âlemlerindeki faâliyyetten doğmuştur. Bunlar hayat ve ruh âleminde mümeyyiz

olamazlar. Vicdanda, ruhta hatta hayatta hürriyyet ve muhayyiriyet vardır. Hürriyyet ruhun tamamıyyet ve külliyyetle faâl olmasıdır. Bu arada muayyeniyet câri olamaz, muayyeniyet, piş-bînliği iltizâz eder. Hayat ve ruh yaratıcı bir tekâmüldür. Bu dâimî istihâle ve tekâmülde piş-bînlik olabilmek için ruhu onların hepsine iştirâk etmek, binâen-aleyh bu ruhla ân-be-ân beraber yaşamak, ve neticeye kadar beraber gitmek iktizâ eder. O hâlde bu piş-bînlik değil, tedkik olunan ruha hulûl ve tenâsüh etmektir. Hayat ta ruh gibi bir uzviyyettir. Bunda da “müddet” yaratıcı, ve tekâmül ettirici bir müessirdir; binâen-aleyh hürriyyet ve muhayyiriyet dediğimiz vicdanî ve insanî keyfiyyet ta hayatın ilk cürsümelerinde başlamıştır.

Ruhî ve hayatî hâdiseleri akıl anlayamaz. Ruh ve hayat “ilm”e sığmaz. Bunlar “mâ-ba`d-et-tabia”ya ve “felsefe”ye âiddir ki ancak hayattaki “selikalar *intincte*” “muhasseleser *Sympaties*” tarikiyle derûnî bir ba`se mazhar edilecek onlardan istilhâm edilmek ve ruhî ve hayatî “hadsleri *instuitions*” bânî bir mümeyyize vâsıtasıyla isti`mâk olunmak sûretiyle keşf ve istiknâh edilebilir. Akıl bu “zevk” ve “hâl” melekelerine ancak muâvin olabilir. Yoksa müstakil bir mümeyyiz ve hâkim olamaz.

Rıza Tevfik Bergson'a da bir cihetten muhâlif, bir cihetten muvâfıktır. Muhâlifdir, çünkü mâddiyyeti, hendesiyyeti, fezâiyyeti, mantıkıyyeti -kendisi mütesnâ olmak şartıyla- bütün hayat ve ruh âlemine teşmil eder. Muvâfıktır, çünkü kendi hayat ve ruhunu bu fezâyî mihanikiyle hendesi mantıkıyyetten tenzih eyler. Kendisi hür, muhayyer, ve mâverâidir. Fakat diğer insanlar umumıyyetle münâklardan, hayat ve ruh makinelerinden ibarettir.

Hulâsa etmek lâzım gelirse: Yegâne filozofumuz kendisinden mâadâ bütün kâinat hakkında muayyeniyetci, kendi hakkında muhayyiriyetcidir; yani “taayyün âlemi” kâinat, “lâ-taayyün âlemi” nefsidir.

-3-

Rıza Tevfik Bey, Müsbetci positiviste

-Olabilir mi?-

Müsbetçilikten maksad “Auguste Comte”un meşhur felsefesi ise filozofumuz bununla da tamamıyla birleşemez. “Auguste Comte” insanıyyeti “ma`bûd addediyordu. Rıza Tevfik bu kadar şumüllü bir mescûd kabul edemez, o

ancak kendisidir; çürkü kendisinden başka fevk-al-madde, fevk-at-taayyün, fevk-al-mantık yoktur ve olamaz.

-4-

Rıza Tevfik Bey, Tekâmülcü évolutionniste

-Olabilir mi?-

Tekâmülcülükten maksad "Spencer" felsefesi ise iş biaz karışır; çünkü tefsirde ihtilâf çıkar; Spencer madde ve vicdan âlemlerini te'lif edebilmek için "gayr-ı münfehim *inconnaissable*" kabul etmişti. Rıza Tevfik'de bir "gayr-ı münfehim" kabul edebilirse de bu ancak kendi dehâsı, kendi ilhâm hazinesi, kendi kibriyâ-yı ene'sidir. Yoksa mâsivâsı olan madde ve vicdan âlemlerinin iç yüzleri de, dış yüzleri de kendisine tamamıyla münfehim ve ma'lûmdur. Rıza Tevfik Spencer'a ancak böyle bir pamuk ipliğiyle bağlıdır.

-5-

Rıza Tevfik Bey, Kuvvet-Fikir idée force cu

-Olabilir mi?-

Bunu da tedkik etmeliyiz; çünkü Rıza Tevfik Bey Türk Yurdu'nun dördüncü sayısında neşrettiği bir makalede "kuvvet-fikir"lerder bahsediyor. Acabâ bu kanâatin sahibi olan Alfred Fouillée ile bir alakası var mıdır?:

Fouillée maddeyi vicdandan, fikri irâdeden, kuvveti iştihâdan, muhayyiriyeti muayyeniyetten iştikâk ettiren "hep-ruh *panpsychiste*" bir filozoftur. İnsanlara, ve hatta en büyük filozof ve şâirlere müşâbehten son derece istikrâh eden Rıza Tevfik, hiç hayvanlarda idrak, nebâtlerde şuûr, cemâdlarda vicdan kabul edebilir mi? Kuvvet-fikirlere gelince onlar da ancak kendi fikirleri, kendi tasavvurları olabilir. Meşrûtiyeti, irticâ'ı, muhâlefeti, kavmiyeti, [muhtariyeti], feminismi, ateismi, immoralismi, anti-militarismi, daha birçok "ibtidâî *orginal*", memsûh *paradoxol*", "şeytanî *diabolique*" mefkûreleri ibtidâ fikir hâlinde yaratan, sonra şeklinde tahakkuk ettirmeye çalışan kendisi değil midir?

Hulâsa: kendisinin fikirleri "kuvvet-fikir"ler, başkalarının tasavvurları "gölge-fikir"lerdir. Cidden acınacak bir şey varsa bütün fikirlerinin akîm kalmasıdır.

-6-

Rıza Tevfik Bey, İnfirâdcı individualiste

-Olabilir mi?-

Bu rivâyet epeyce şâyi'dir, acabâ doğru mudur? Araştıralım:

İnfirâdcılar siyâsiyyâta karışmazlar, hatta ictimâiyyâtta da uzak yaşarlar. "Fevzâviler *anarchiste*" yalnız "devlet aleyhinde ferd" oldukları hâlde infirâdcılar aynı zamanda "cem'iyet ve ictimâiyyet aleyhinde ferd" olduklarını iddiâ ederler. İnfirâdcılar hem devletin düşmanı, hem milletin aleyh-dârıdırlar. Bunlar kanûn, kaide, ahlâk, namus ve haysiyyet, edeb ve terbiyye, vatan ve millet. moda ve merâsim nâmlarıyla cem'iyetlerin riâyet ettikleri bütûn kıymetlere "ictimâî yalanlar, maarûf münkirler, makbûl merdûdiyyetler" nâmını verirler. "Max Stirner" [21]ın açtığı bu yolu "Palant" son haddine kadar götürmüştür. Şimdi yukarıdaki rivâyete inanlara derim ki: "Rıza Tevfik infirâdcı ise nasıl siyâsi hayata, ictimâî maîşete iştirâk ediyor?"

Diyorlar ki: [Rıza Tevfik aynı zamanda bir "fiiliyyatçı *pragmatiste*"tir. İngilizler'den, Amerikalılar'dan spor merakını iktibâs ettiği için bu amelî felsefesini de benimsemiştir; fakat şu kadar fark vardır ki fiiliyyâtçılar cem'iyetin hayatına yarayan hükümleri hakikat addettikleri hâlde bizim filozofumuz yalnız kendi şahsiyyetine kendi enâiyyetine, fantezisine elverişli olan fikirleri hakikat telakki eder; ve bu sûretle infirâdcı olmakla beraber siyâsi ve ictimâî hayatlara da iştirâk eder; çünkü zamanına göre siyâsi ictimâî yalanlara "hakikat"; ahlâkî ve felsefî nakısalara "fazilet" nâmını verebilir. Hatta o daha ileri giderek "Nietzsche" gibi "hiç bir şeye doğru değildir, her şey mubâhtır." derse de maksadı niceliğinden kat'iyen başkadır. Denebilir ki bir infirâdcı ile bir fiiliyyâtçıyı birbirine aşılalım: İşte Rıza Tevfik!..] Ben Doktor'un "ittikâni *systematique*" bir mesleği olduğuna inanmazsam bile her hâlde felsefî bir şahsiyyete mâlikiyetine kâni' bulunduğum için bu te'vili kabul edemem. Hayır Rıza Tevfik bir halîta değildir; çünkü burada iki şıkdan birini kabul etmek lâzımdır: Ya filozoftur, o hâlde bir şahsiyyeti vardır, yahud şahsiyyetten mahrumdur, o hâlde filozof değildir.

-7-

Rıza Tevfik Nedir?

[21] Bir Alman Filozofudur; asıl ismi "Jean Kaspar"dır.

Bu husûsta Şark ve Garb filozoflarının ictimâdları mütehâlifdir.

Hiç bir filozofa benzemeyen garib dâhimiz “nısf-ı ulyâsının İbrâni olduğunu” iddiâ ettiği için felsefî şahsiyyetini en iyi ta'yin eden “Max Nordau” olmuştur. Nordau'a göre Rıza Tevfik “egotist *égotiste*”tir. Bu mesleği “enâiyyet” [22] sûretinde tercüme ediyoruz. Nordau “hodkâmlık *égotisme*” ile bunu tamamıyla ayırıyor. Diyor ki: “Hodkâmlar ictimâî terbiyeden kâfi bir nasib alamadıkları için lezzetçi ve menfaatçılardır. Bunlar ahlâkî mükemmeliyyetten mahrum olmakla beraber telezzüz ve fâidelerini umumun menfaatıyla te'lif edebilirler. Bundan dolayı hodkâmlık hasta bir haslet değil, çok kere sağlam ve nâfi bir hasîsadır. Hodkâmlar siyâsî ve ictimâî hayatlar noktasından tehlikeli adamlar değildir. Bunlardan devlete ve millete fâideli adamlar yetişebilir; çünkü husûsî menfaatler umumî menfaatlerle zâten mü'telifdir. Bunlar arasında görülmekte olan tezâdlar tabii değil, sun'îdir. Enâ'îlere gelince: Bunlar ne kendi fâidelerini, ne milletin menfaatlerini düşünürler. Bunların yalnız bir düşünceleri vardır: Kendilerinin hiç kimseye benzemediğinin herkes tarafından bilinmesi..... İsterler ki kendileri bir hârîka, bir mu'cize, fevk-al-nâsût telakki olunsunlar. Ayaklarına dâimâ alkış çiçekleri dökülsün, başlarına takdis efserleri ithâf edilsin. Nâmlarına tâklar, heykeller âbideler yapılsın. Tarihler, felsefeler, şeh-nâmeler hep kendilerinden bahsetsin. Her günkü gazeteler altın mürekkebe ve celi hatla nâmlarını, musavvir mecmûalar muhteşem ve muhabbet-nümâ tasvirlerini i'lân etsin. Siyâsî ve ictimâî makâmın en yüksekleri kendilerine hasredilsin. Sonra kendileri bütün bu takdirleri, tebcîleri, tekrîmleri bir ayak darbesiyle yıksınlar, mahvetsinler. Kaderlerinin bu takdislerden daha âli, kıymetlerinin ibcâllerden daha bülend olduğunu bu sûretle bir daha gösterebilirler.

“Alkibiades” herkesin kendisiyle meşgul olması için hiç bir vesile bulamazsa köpeğinin kuyruğunu, kulaklarını keserek sokağa salıverirdi. Bu enâ'îler için en büyük bir ihtiyactır. Kisvelerinin, mişvâr ve edâlarının başkalarına

[22] Bundan epeyce evvel Genç Kalemler'de kardeşim Yektâ Bâhir egotisme “hod-nümâlık” demişse de şumûlû i'tibârıyla benim bulduğum ta'birin daha münâsib olduğunu zannediyorum. Her hâlde kelime üstünde fazla durmaya bir lüzüm yoktur.

büsbütün mugâyir olması, her işte hiç kimseye benzemez görünmeleri bundandır. Halk kendileriyle bir ân iştigâlden fârig olsa bunu ebediyyen affetmezler.

Hulâsa “enâiyyet”, cem’iyyetler için müdhiş bir âfettir. Bu âli ve muhteşem hastalar insanların en tehlikeli kısmıdır. Siyâsi ve ictimâî tekâmüllere kuvvetli birer pâbend olan zavallılar hiç bir sûretle şifâ kabul etmez ebedî hastalardır.

Benim fikrimce “Nordau” enâiyyet hastalığını iyi ta’yinemiş olmakla beraber sebeplerini izâh edememiştir. Çünkü bu hastalık maddî bozukluğun neticesi değil, “ma’nevî tereddî”nin mahsûlüdür. ma’nevî hastalıkları ancak “ictimâiyyât” ilmi izâh edebilir. Hâlbuki Nordau, bunun için “gariziyât” ilmine mürâcaat etmiştir. Maddî tereddî hücreleri teşkil eden “proplazma”nın bozulmasıdır. “Ma’nevî tereddî”ye gelince: Bu bir mefkûre hastalığıdır.

İctimâiyyât ilminin hakikî müessisi olduğu bugün Garb âlimlerinin icmâiyle sâbit olan “Durkheim”ın beyanına göre ferdler “ma’şer foule” hâline gelince ferdî vicdanların garib ve anlaşılmaz bir imtizâcından büsbütün yeni bir ruhiyyet husûle gelir. Bu ictimâî ruh şiddet ve ciddiyetiyle, hasebiyyet ve kudsiyyetiyle ferdlerin lezzetçi ve menfaatçı ruhlarından temeyyüz eder. Mefkûreler buhran zamanlarındaki galeyânlı ma’şerlerden doğar. Bu mefkûrelere “mişkât” olan ictimâî “mevcûde”lere “kıymet” denir. Ferdî vicdan -ne kadar zengin ve kuvvetli olursa olsun- ne bir mefkûre, ne de bir kıymet ibdâ’ edemez. Ferdler ancak ictimâî bir hayat yaşamakla ictimâî vicdanın lâhûtî ilhâmları altında kalmakla mefkûreci ve kıymetçi olabilir. O hâlde enâiyyet asabların harici hâdiselere adem-i şeffâfiyyetinden değil, ferdî ruhun ictimâî mefkûrelere şeffâf olmamasından mütevelliddir. Bundan dolayıdır ki maddeten ve ma’nen münferid bir hayat yaşayanlar, ictimâî ruhaniyyetten, medenî ma’neviyyetten münselih bulunurlar. Bunların ruhunda hiç bir mefkûrenin kıymeti, hiç bir kıymetin mefkûriyyeti yer tutamaz. “Palant” gibi bazı şaşkın filozoflar hakikî mefkûrelerin, âli kıymetlerin ferdî vicdanlardan doğduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu fikrin saçmalığı bu günkü ictimâiyyât ilminin derin tedkikleriyle meydana çıktığı gibi bizzât Palant “*sensibilité individualiste*” nâmındaki son eserinde infirâdcılığın hiç bir mefkûre kabul edemeyeceğini, ve her türlü ümid ve nik-bînlikden uzak ictimâiyyet düşmanı bir hayırsız olduğunu iddiâ ediyor. O hâlde hakikî ma’nâsıyla

mefkûresizlikten, kıymetsizlikten başka bir şey oymayan “nâsûtî *laiqe*” zihniyyet, bu infirâdcıları “ictimâî illiyyîn”den uzaklaşmış “hayatî sâfilîn”e doğru sürüklenmiştir.

İşte Max Nordau “tereddi *dégénéressence*” sınıfına idhâl ettiği bu ruh hastalığını garizziyyât ve ruhiyyât âlimlerinin yardımıyla izâha çalışıyor. Diyor ki: Enâ dedigimiz şahsiyyetimiz haricî ve dahilî ihtisâsların telâhukundan husûle gelir. Bu ihtisâslar yekûnünde haricî ihtisâslar ne kadar ziyâde bulunursa şahsiyyetimiz o kadar “şe’niyyet *réalité*” ile yakınlaşır. Dimâğ ile haricî âlem arasında şeffâf bir vâsita olan sınırlar bazı kimselerde bir nevi’ bozukluğa duçar olarak kesâfet peydâ eder. O zaman “enâ” haricî vücuddan kalın duvarlarla ayrılmış bir mu’tekif vaz’iyyeti alır. Bu sûrette yalnız dahilî ihtisâslar ve iştihâların te’siri altında kalır. Mefkûreler muhiti bir “melâ-i a’lâ”dır ki bunun ma’nevî nüfûzu altına girenlere “seciyyeli insan *homme decaractere*”lar deriz. “Selikalar âlemi” bir “melâ-i esfel”dir ki behîmî bir hûbûtla bu mülevves bataklığa düşenlere mütereddî, bozuk adamlar *dégéné* nâmını veririz.

Bu cihetle Max Nordau'un hodkâmlığı ictimâî faziletlerle i’tilâf edebilen sağlam bir hasîsa telakki etmesi de doğru olamaz.

Hodkâmlık ictimâî bir hayat yaşamayan hayvanlarda garizî bir haslet olabilir. Bu haslet müctemi’ ferdlerde ictimâî bir dâfia kuvvetinden başka bir şey değildir. Bu dâfiayı tevfiq ve ta’dîl edecek ictimâî câzibeler, ancak mefkûre kuvvetleridir. Mefkûreler ictimâî vicdandan doğarak ferdlerde “irâde” sûretinde tecelli ederler. Hayatî arzular ancak bu ictimâî irâdelerin murâkebesi altında zararsız mecrâlar ta’kib edebilirler. İctimâî inzibât mefkûrelerin selikalara, irâdelerin, arzuların hâkimiyyeti demektir.

Hodkâmlık hayatî selikaların ictimâî mefkûrelere [yani ictimâî vicdana] isyânıdır. Enâiyyet ise ruhî şahsiyyetin, kendisini bu mefkûrelerin, yani ictimâî vicdanın mevki’ne ikâme etmesidir. Hodkâmlık “ictimâî bir fîsk”, enâiyyet “ictimâî bir şîrk”tir. Hodkâm, mefkûrelere karşı mübâlâtsızdır. Enâ’î kendisini “teşetün *réalisation*” etmiş bir mefkûre görür:

***Güft ü gü çok hased ü aşkda cumhûra göre
Hakkı kendinde ara mezheb-i mansûra göre***

* * *

Netice

Felsefe hadsî bir rû'yet, yahud ittikânî bir ictihâd mıdır, yoksa "Nietzsche"nin iddiâsı gibi garib ve müstesnâ bir mizâc mıdır?

Felsefe tarihi bize birinci ve ikinci enmûzecde birçok filozoflar gösteriyor Nordau'un ifâdesinden anlaşıldığına göre Rıza Tevfik üçüncü enmûzece mensubdur. Felsefî şahsiyyetin esâsı "tereddi *dégénéressence*" sınıfına dahil bir ruh hastalığıdır. Maa-mâ-fih bu hasta mizâcın taşgın ve muvâzenesiz zemini üzerinde Garb'ın felsefesi, Şark'ın tasavvufu, Şark ve Garb'ın bin çeşid ilim ve hünnerleri o kadar rengin ve zengin, kendi ta'birine göre belki de [nâzenîn], basit bir sözle karmakarışık bir irfân sergisi te'sis etmiştir ki Ninnova'nın asma bahçelerini andıran bu çürük temelli dehâ karşısında mütelezziz mütehayyir ve aynı zamanda hayrân olmamak, onu sevmemek kâbil değildir.

Eser ve Zât:

DESCARTES ve FELSEFESİ

Muharriri: *Subhi Edhem*

Mevcûdiyyeti maddiyetten değil, vicdan ve tefekkürden istidlâl ile uğraşan Descartes, bugünkü felsefenin müjdecisi, pederidir. "Matafizik"te mühim bir mevki' işgâl eden bu büyük mütefekkir kadar "tarih-i felsefe *Histoîr de la philosophie*"de nâmını, mesleğini uzun müddet yaşamış hiç bir feylesofa tesâdüf olunamaz.

Almanlar'ın meşhur feylesoflarından "*Hegel*" Descartes'tan bahsederken diyor ki: "Felsefe tefekkürü, prensipler gibi kabul ve ittihâz ettiğine nazaran hikmet-i hâzıranın hakikî mücid ve müessisi doğrudan doğruya, Descartes'tır. Gerek bu asır ve gerek kendi asrı üzerinde bu zâtın nüfuzu aslâ ifrâta düşmeyecektir."

Gabriel Séailles ile birlikte bir "Tarih-i Felsefe" yazan "Paul Janet" de aynı fikirdedir. İngiliz feylesoflarından "Hugsley"e nazaran da bugünkü felsefe ve ilimlerin esâsı, cez'î gibi i'tibâr edilen birçok mütefekkirlerin Murahhası "René Descartes"tır.

Daha birçok ecnebî muharrir ve feylesoflarının pek esâslı bir mefâhîr silsilesi arasında gözükken bu "câmi'-ül-ciheteyn" ismine lâyık dâhinin hayat ve felsefesi Türkler arasında hemen o kadar mechûl ve yabancı bir mevki' işgâl etmiştir ki, hayret etmemek elden gelmez. Mülkümüzde birçok feylesof geçinenlerimiz de dahil oldukları hâlde, bu büyük hakîmin felsefe ve hayatına âid yazacaklarını vaad ettikleri birçok düşüncelerin uzun ve muannid bir sükût ve terâhînin kurbanı olması karşısında pek muazzam bir işi der-uhde ettiğimi düşünüyorum da son derece üzülüyorum.

Thomas Hugsley "âlemde, diyor, iki nevi' büyükler mevcûddur. Bunlardan bir kısmı kendi asırlarının zî-hayat birer âyinesidirler ki, muhitlerinin bütün düşüncelerini takrir ederler [23]. İkinci kısımda bulunanlarda umumun fikirlerini ancak iki üç asır kadar ifâdeye muktedirler. İşte Descartes bu sonunculardandır."

[23] Bu düşünce şâir "Voltaire"indir.

Fransız tarih-i felsefesine büyük bir "Descartes" bahşeden tesâdüf, medenî kavimlerden hiç birine böyle bir lütufda bulunmamıştır. Biz Türkler'e gelince: Maa-l-esef felsefede değil, düşüncede bile pek gerideyiz.

Kurûn-ı vustâda Türkler arasında yetişen "İbn-i Sinâ, Muhammed bin İsmail Buhârî, Uluğ Bey" son asırlarda Hoca İshak gibi hemen pek sayılı, üçü beşi geçmeyen mütefekkirlerimizi yalnız kamûslarda larousselarda görmek, okumakla iktifâ ediyoruz. Hâlbuki benim i'tikâdımca, her kavim kendi ilmî tarihinde yaşamış olan mütefekkir ve dâhileriyle iftihâr eder. Bu fahrin doğurduğu gurur da zannedildiği kadar ehemmiyetsiz değildir. Fakat, biz bu husûslara karşı o kadar lâkayd ve o derece şahsiyetimizden bi-haberiz ki...

...Eski zamanlarda cengci olduğu kadar "kûmmelîn-i efâzıldan" sayılan Türklüğün uykudan henüz uyanmak üzere bulunan gençliği ictihâd meydanında daha metin adımlarla yürümesini te'min için her çalışan gencin hissesine bir şey düşüyor. Ben payıma isabet eden vazifeyi ifâ maksadıyla Garb'da yetişip bizce mechûl kalmış simâları bugünün terakkiye meyyâl ferdlerine ithâf ile sa'yımda sebât edeceğim. Yabancılara bakarak belki bizim de millî gururumuzun nâzik noktaları tahriş edilir, ve bu sûretle biz de kendimize hâs ilmî, fikrî bir cereyânın te'minini tekeffül ederiz.

* * *

Descartes 1596 Miladî tarihinde, Mart'ın sonuncu günü "Tours" civârındaki "La Haye" karyesinde dünyaya gelmiştir. Descartes tevellüdünden hemen bir kaç gün sonra bir göğüs hastalığından vefât eden vâlidesinden öksüz kalmıştır. "Sill-ür-rie"nin müfterisakûr elleri altında can veren bu kadından kendi oğluna kalan yegâne mirâs, yalnız kuru bir öksürük ile bünyece derin bir za'fiyettir. Küçüklüğünde bu hasta, cılız çocuğu maddî ilâçlarla, işfâ ve bünyesini takviyeye çalışan birçok doktorlar onun hemen yirmi yaşında, belki daha genç iken vefât edeceğini söylemişlerdi.

Hekîmlerin tavsiyesi üzerine onu dâimâ temiz, ve mugaddî maddelerle beslemeye çalışıyordu. Sekiz yaşına doğru Descartes, bu sayede, vaktinden evvel yetişmiş, güzîde bir mahsûl hükmünde idi. O bütün eşyâya karşı ruhunda teskin olunamaz, derin tecessüs ve merak duyuyordu. Gözüne ilişen en âdi şeylerin mâhiyyetini anlamak, terkebine destres olmak maksadıyla muhitindekileri birçok

mütevalli istifhâmlar ile işgâl ediyor, ve yürüyordu. Onun istimzâc ve “niçin”lerinden derin bir zevk duyan müşfik pederi, Descartes'a ekseriyâ “küçük feylesof!” diye hitâb ediyor, ve bu küçük meraklının bütün arzu ve hazlarını yerine getirmekten geri durmuyordu.

Descartes, mektebe o kadar erken başlatılmamıştır. Hemen sekiz yaşında iken “cizvit *Jesuite*”lar tarafından idâre olunan “*College de la Flèche*”e gönderildi. Bu mektebde iken şiire karşı kendisinde derin bir temâyül görülmüştür. Descartes'ın bütün hayatını bu zevk ve heves işgâl edecek kadar esâslı bir metânet kazanmıştır. O “*College de la Flèche*”de iken bütün mesâfi saatlerini yatakta geçirebilmiştir. Vâlidesinin teşrihi seciyyesine vâris olan bu za'if vücudu hastalık hiç bir gün bırakmamış, ve her def'a haşin elleri ile onu ezmekten geri durmamıştır. Müzâkereleri, ders zamanlarını tamamıyla tâkatsiz, dermânsız bir hâlde ta'kib eden bu hasta çocuk, o günün derslerini ancak sabah uykusundan uyanır uyanmaz sıcak yatağının içinde yorganını başına kadar çekerek oturur, ve burada o günün vazifelerini yapar, yazar, okurdu. Ve sonra tekrar muktedir olduğu kadar uyur, uyurdu.

Descartes görünüşte metin bir tenbel idi. Fakat fikrinin tenmiyesi, güşâyişi için gâyet mu'tedil bir sa'ydan da geri kalmazdı. O, en ziyâde “mihanik” ile iştigâli severdi. Bi-l-hâssa, bu merak kolejde bulunduğu zamanın son senelerinde daha şiddetle kendisini belli ediyordu. Felsefe ve fen ile tevaggülü kendisince mübrem bir mecburiyyet tanımıştı. Descartes bir yerde şöyle bir i'tirâfta bulunuyor:

“Bütün arkadaşlarımın öğrendikleri şeylerin hepsine ben de vâkıf oldum. Lakin, refiklerim arasında pek münevver, ve pek merak-engiz gibi i'tibâr edilen bütün kitabları müzâkere ve münâkaşa ederek gözden geçirdiğim hâlde beni mektepte tadrîs edilen ilimlerin hiç biri hoşnûd edememişti.”

Bununla beraber, Descartes en ziyâde riyâziyye, bi-l-hâssa cebir ile çok uğraşmıştır. On yedi yaşında iken yanında kendisine oda hizmet-kârlığı eden lâlâsı olduğu hâlde Paris'e gitti. Orada bütün te'lifâtı tedkik ve tetebbu'a fikir ve mevcûdiyyetini hasrederek pek mesrûrâne bir mesâfi hayatı yaşamaya başladı. Descartes, âşiyânında çalışmak için kendi dâiresine kapandığı müddet zarfında ne

dostları, ne de hiç bir kimse ondan haber-dâr olamazdı. Hatta arkadaşları bir kaç def alar, bu sıralarda onun “Biritanya”ya gittiğine zâhib olmuşlardı.

Descartes, hukuku, “Poitier”de tahsil etmiştir [24]. Hatta 1616 senesi 9 :10 Teşrin-i sânisinde Mösyö “Bosir” onun sicili üzerinde bir de Latince yazılmış medhiye görmüştür. Bunu müteâkib seneler artık diğer ilimler üzerindeki taharriyatını bıraktı. Bil-âhire Flemenk'te Prens “Maurice de Nassau”nun idâresi altında kendi arzusuyla, askere gitti. Vücutça zaif olan bu gencin kavgacılıktaki insiyâkı da gittikçe zaafa uğramıştı.

Descartes'ın yegâne emeli, ecnebî memleketlerinin hepsini birer, birer gezmek ve bu sûretle muhtelif kavimlerin millî san`atlarını gözleriyle yakından görmektir. Bu arzusu, en nihayet, onun muhtelif âlimlerle münâsebete girişmesine vesile teşkil etmiş oldu.

Bir gün Descartes “Breda”da geziyordu. Bir flama üzerine ta`lik edilmiş büyükçe bir i`lân etrafına toplanmış bir insan kümesi gözüne ilişti. Küçükdenberi dimâğında nemâ bulan tecessüs hissi bir yer bulub onu o kalabalığın içine sokmuştu. Yanında bulunanlardan birine bu i`lânın neden i`bâret olduğunu kendisine i`zâh etmesi için istirhâmlarda bulundu. Pek nâzik ve pek mültefit bulunan muhâtabı onun muhteviyâtı bir hendese mes'elesinin halli için bir müsâbaka açıldığından i`bâret olduğunu anlattıktan sonra, latife makâmında kendisinin de bu müsâbakaya iştirâk edip matlûb olan mes'eleyi yarın getirmesini ilaveden çekinmedi.

Bu zât “Collége de Dordecht”in mümtâz riyâziyye muallimlerinden Mösyö “Isac Beeckman” idi. Ertesi gün, Descartes Beeckman'ı buldu, ve mes'elenin hallini taşıyan kağıtları kendisine uzattı.

Descartes bu mühim mes'elenin hallinde temâyüle muvaffak olmakla beraber ifâdesinde onun pek hoşlandığı bedif bir âhengin mevcûdiyyeti riyâziyye muallimini hoşnûd etmişti. Artık bu genç zâbit, büyük üstâdın eski bir dostu gibi kabul ve telakki olunmuştu.

İkinci senenin nihayetinde Descartes, Almanya'ya gitmek için Flemeng'i terke mecbur oldu. Ve bu esnâlarda Otuz Sene Muhârebesi'nin ilk mübârelerinde

[24] Poitier Saint-Hilaire'in vatanıdır. Paris'in 232 kilometre garb-ı cenûbîsinde güzel bir şehirdir.

de bulunabilmişti. Bundan sonra geçen üç sene zarfında hiç bir şey yapmaya muvaffak olamadı.

1619 senesi ibtidâlarında “Bavyera” hudûdu üzerindeki “Neobourge”da ikâmeti mecburiyyet altında kalmıştı. Burada eğlenecek bir şeyi, derdleşecek bir refik bulamadığından sâkinâne yaşıyor, ve küçük bir soba ile ısınan hücre-i iştigâlinde kendisine “nedîme-i ruh” olarak yalnız tefekkürâtını buluyordu.

İşte cebir ve hendesedeki umumî kaideleri icâd etmek muvaffakiyyeti Descartes'a bu müddet esnâsında yüz göstermiştir.

YENİ LİSAN VE HASTA BİR MANTIĞIN PSİKOLOJİSİ

Muharriri: *Kazım Nami*

“Tasfiye esâsını kabul edenlerce bu tarz hareket pek ma’kûl ve mantıkîdir, fakat [iyi ve ma’kûl] ile [kâbil-i tatbik] arasında pek büyük farklar mevcûd olduğu için bi-t-tabi’ saha-i tatbike çıkamadı.”

Köprülüzade Mehmed Fuad

Servet-i Fünûn, numara: 1082, sahife: 369

Mantıkcılığın en me’yûs teşebbüsü, hayatın yeni fevârlarını i’tiyâdın zihinlerde açmış olduğu eski ve dar mecrâlarda isâleye çalışmak ve geçmiş feyzânların mutasallib izleri olan o köhne kanatların, bu feyz-i tuğyanları istiâb edemeyeceği görülünce önüne bir takım çürük engellerle muhâlefet sedleri çekmeye kıyâm etmektir.

Köprülüzade Mehmed Fuad Bey geçen hafta çıkan “Servet-i Fünûn”da Yeni Lisan hareketini işte böyle bir mantıkla durdurmaya çalışmış, hiç bir zaman içinden çıkamadığı rüyâ âleminde -yine kendi kendine- adamakıllı bir iş yaptım, vehmine düşmüştür.

O, “ilim lisanına iddiâ-yı vukûf etmiyorsam da” diyor ve bu sözünden sonra ne yazarsa ilmî bir esâsa istinâd edemeyeceği için bir sabun köpüğünden daha hafif olacağını i’tirâf ediyorsa da biz kendisini “lisaniyyât” ilminde salâhiyyet sahibi olmadan “lisan mes’eleleri” hakkında mütâlaa serdetmesinden dolayı muâheze etmeyeceğiz. Bunun cezâsını bir şey bilmeden her şeyden dem vuran ilimsiz âlimleri hiç insâf etmeden yıkacak büyük ve pek yatkın istikbâle bırakacağız... Hatta bir noktadan hak vererek diyeceğiz ki: Lisan, ictimâî cereyânların hem ma’kesi, hem âksi olduğu için cem’iyyet hayatında âmil olmak isteyen her ferdin bu gibi neticesi medîd ve müselsel hâdiseler karşısında kayıdsızlık göstermeyerek muvâfık, yahud muhâlif bir vaz’iyyet almaya mecburiyyeti vardır. Mehmed Fuad Bey mukaddes gayeli bir mücâhid gibi sırf ictimâî mekûrelerini müdâfaa maksadıyla “Yeni Lisan”a hücum etmiş olsaydı iatihâdının hatalı cihatlerini tashiha çalışmakla beraber bu muhâcemesini “name

lâzım!"cılarının bi- taraflığından daha necib görünürdük; fakat dâimâ yukardan atarak her şeyden dem vuran bu garib hüylü çocuk Yeni Lisan'ı bir yana bırakarak mağrûr edâlarla Yeni Lisancılar'ı tezyife ve onlardan hiç birinin kat'iyen hatırlarından geçmeyen kanâatleri isnâd ederek ediblerimizden bazısını bu hareketten ve taraf-dârlarından tenfire yeltenmiştir ki genç ruhlu olması icâb eden bir Türk muharririne yakıştıramadığımız cihet budur. Tasvib etmediğimiz ikinci nokta ise Yeni Lisan cereyânı içine girerek bu vecdli, şitâba sâik ve lâik ictimâî ve kavmî cümleleri yaşamamış, Yeni Lisan'da tecrübeler yaparak bunun kuvvet yahud zaafını, servet, yahud fakrını zâtî mümâreselerle meydana çıkarmamış bir kalemin bugün ancak menfî temâyüllerini ihsâs eden bu yeni hareket hakkında son i`dâm hükümünü vermeye kendisinde cür'et görmesidir. Bir kere tarassud ve tecrübe asrı olan "yirminci asr"ı, bir kere de her mes'elede yalnız birsâmlarıyla mücâdele eden zavallı "Köprülüzade Mehmed Fuad Bey"i ve nihayet onun hiç bir fennî esâsa istinâd etmek şanından olmayan "davul kadar gürültülü, fakat boş sözleri"ni düşününce bizde ilmî mes'elelere karışmak için kimlerin meydanda dolaştığını anlamamak, ve bu hâle ağlamamak kâbil değildir. Yeni Lisan'ın hangi ilcâlardan doğmuş hayatî bir inkılâb olduğunu anlayabilmek için, Don Quichotte gibi rûzgarlarla mücâdele etmek değil, ibtidâ ona küçük bir muvâneset göstermek, kalbinin derin seslerini dinlemek, ruhunun samimi iştîyâklarını yaşamak lâzımdır.

"Tahkik devreleri"nde mevcûd kanâatlarımızı bir "usulî şübhe" ile "teftiş", yahud bir "muvakkat nisyân" ile tenvîm etmek şart olduğu gibi "teceddüd zamanları"nda da bütün ictimâî yenilikleri bir "muvakkat muhâssese" ile keşfe, bir "usulî hulûl" ile istiknâhe çalışmak elzemdir. Muvakkat şübhele ve nisyânlar kanâatlerimizde sağlam olanlarını sarsamadığı gibi usulî muhâssese ve hulûller de bizi o yeni temâyüllere kat'î rabıtalarla bağlamış olmaz.

Mehmed Fuad Bey, hakikati seven bir münekkidge ta'kibi lâzım gelen bu doğru yola gitmiyor. Sıtmalı mantığının sayıklamalarına kapılarak ruhta hulûl etmediği şahsî tecrübelerle kudret yahud aczinin derecesini anlamadığı bir "yaratıcı tekâmül"ü durdurmaya uğraşiyor şimdi, mechûl simâların müsekkir nefhalarını taşıyan hasta sesleri tahlil edelim:

1) Yeni Lisan'ın ismini beğenmiyor --Mehmed Fuad Bey Yeni Lisan'ı ilk işittiği zaman "Volapük" gibi, "Esparanto" gibi umumî bir lisan zannetmiş!..

Lisanın tabii bir mahsül olduğunu kabul eden muârizlarımız “Volapük” gibi “Esparanto” gibi sun’î ve hayatsız tebliğ vâsıtalarına “Yeni Lisan” denilmesini muvâfik görüyor da Türkçe’nin tabii tekâmülüne “şuûrlu” bir istikâmet veren basit, fakat her hâlde husûsî bir unvana lâyık bir teceddüde bu ismi garib görüyor. “Yeni” kelimesini yalnız sun’î mahsüllere itlâk olunacak bir sıfat ise “Yeni Nesil”, “Yeni Hayat”, “Yeni Edebiyat” gibi ta’birlere de mütehayyir olmak, hele bir iki seneden beri “Servet-i Fünûn”da Köprülüzade imzasıyla intişâr eden makalelerdeki “Yeniler, Eskiler” tasnifine şaşmak lâzım gelir!..

İctimâî teceddüdler ve tekâmüller zihinlerde husûsî isimlerle tesbit edilmedikçe şuûrlu bir hâle gelemediği için birer unvanla ta’yinlerine ihtiyac görülür. Bu isimler ekseriyâ halkın dikkatini celb maksadıyla göze, daha doğrusu kulağa çarpan ta’birlere intihâb edilir. “Yeniler” eskilerden bazı husûslarda ayrıldıklarını pek haklı olarak aynı kelimeyle i’lân etmediler mi?

2) Selânik gençlerine ta’rîz ediyor. --Mehmed Fuad Bey Yeni Lisancılar’ı, “nüfûz-ı fikrîlerini bütün âlem-i meskûn üzerinde te’sis etmek isteyen” diye ta’rîz ettiği. Selânik gençlerinden ibaret zannediyor. “Yeni Lisan’ın ilk beşiği vatanımızın hem siyâsî, hem fikrî pâ-yi tahtı olan İstanbul olduğu gibi en harâretli müevvicleri de yine oradadır. Ve belki de Selânik gençleriyle Mehmed Fuad Bey henüz dünyaya gelmeden evvel Yeni Lisan’ın esâslarını anlatan merhûm Şemseddin Sami Bey’dir. [25]

Fuad Bey’e gelince: En güzide eserleri yanlış tercümeleriyle kıymetten düşürerek, Hüseyin Cahid’in yazılarını isim tasrîh etmeksizin. “Hayat-ı Fikriyye”sine katarak yalancı ve haksız bir şöhret iktisâbına çalışan bu genç Selânik gençlerinde fikrî bir cihangirlik dâiyesi görürse hiç taaccüb edilmez. Çünkü o kendisini başkalarında gören bir hastadır.

3) Yeni Lisancılar san’atta muvaffak olamıyorlarmış --Mehmed Fuad Bey en kuvvetli delilini Rıza Tefvik Bey’den alıyor. Biz, muhterem filozofu mantık huzûrunda mes’uliyetsiz tanıdığımız için Türk Yurdu’nun dördüncü sayısındaki kehânetlerini ibtâlâ “hatta!” lüzûm görmemiştik. Mehmed Emin Bey bir “avâm Türkçesi” ihyâ etmeye çalışmamıştır. Şiirlerini âşık mesleğini diriltmek için yazmamıştır. Mehmed Emin Bey gerek aristokrat, gerek demokrat bütün

[25] Şemseddin Sami Bey’in makalesini gelecek nüshamızda deredeceğiz.

müfekkirelerin müşterek nâtıkası olabilecek umumî bir Türkçe'nin vücuduna ihtiyac görmüş ve Türk şiiri için de "hece usulü"nü tercih ve tervîc etmiştir. Rıza Tevfik Bey'in Mehmed Emin Bey'e zorla bir avâm muharriri, bir saz şâiri yapmaya kalkışması ne kadar gülünç ise "Yeni Lisan"ı, aristokrat bir lisan olmaktan kurtulmadığı, eski lisandan yalnız terkiib farkıyla ayrıldığı için muallel addetmesi de o kadar handeye şâyândır! Yeni Lisancılar -maâz-Allah- bir avâm lisanı yaratmak iddiâsında bulunmadılar. Lisanimızın tabîî tekâmülünü tedkik ederek ilmî, edebî, tekellümî lugivenleriyle beraber umumî Türkçe'nin alacağı şekli irâe ettiler.

Yeni Lisan Fikretler'in, Cenablar'ın, Halid Ziyalar'ın lisanına zarâfet ve mümtâziyyetce fâik değilmiş. Bu iddiâ nümünelerin mukâyesesiyle isbât edilmemiş, mücerred kavillerden ibaret kalmış. Esâsen Yeni Lisan bugünkü yazılarla da ölçülemez. Ve hiç bir ilim adamı diyemez ki bu lisanla kat'iyen güzel şey yazılamaz; çünkü isbât eyleyemez. İsbât edilemeyen iddiâlarsa onların ağzına yakışmaz. Eski lisan Âkif Paşa'dan beri işlene işlene bugünkü hâlini almış yaşlı bir üstâddır. Yeni Lisan ise iki sene evvel doğmuş bir çocuktur. Bununla beraber Ali Canib'in şiirlerini Ahmed Hâşim'in manzûmeleriyle mukâyese ediniz. Ahmed Hâşim'in:

Kenar-ı âba dizilmiş sükûn ile bekler

Fûsûn-ı mâha dolan pür-hayat leylekler;

Havada bir göllü tanzîr eden semâ bu gece

Onun böcekleri gûyâ nücûmdur yekser.

Beyitlerinin "pür-hayall" gibi, nücûmmm" gibi "muzâaf med"lerini Ali Canib'in hiç bir şiirinde göremezsiniz! "Yekser nücûmdur" yerine "nücûmdur yekser" denilmesinin de dünkü mü yoksa bugünkü mü şîveye mutâbakat ettiğini lisanimızın iki hâline âid bir kaç manzûmenin tedkikiyle meydana çıkar. Lafızca bu köhnelikleri hâvi olan bu şiirin yıldızları böceklere benzeten ikinci beyitinde ma'nâca güzellik de görmeyen de bulunabilir. Bu beyitler Köprülüzade'nin makalesinde güzelliğe nümüne olarak gösterdiği için başka misâl aramaya lüzûm görmedik. O diyor ki: "Ahmed Hâşim bu şiiri yazdıqça, Yeni Lisan taraf-dârları

ne kadar bağırsırlarsa bağırsınlar âb kelimesi kamûs-ı beyanımızdan çıkarmaya muvaffak olamazlar.” Yine yalnız iddiâ edilen bu fikre karşı biz de deriz ki: Bugünün ve yarının Türk ruhlu gençleri Türkçe terkiplerden başka terkipler kabul etmedikçe Farisî sıfatların [haric ez-memleket!] imtiyâzından istifâde sayesinde lisanımızda [su]yun hakkını çalan bu serseri kelime ancak bu terkiplerin kapitülasyonları himâyesinde yazı yazabilenlerin eserlerinde yer bulabilecektir; fakat bu eserlerde sahiblerden başka kari'den mahrum kalacaktır, çünkü bize lisaniyyât ve selikiyyât ilimleri izâh ediyor ki bir lisanda bir ma'nâya kullanılan iki kelime arasında mutlak bir “nuance ânât” vardır. Yoksa o iki kelimedenden biri mutlak ölmeye mahkûmdur. Bizim Türkçemiz'de sırf kendi lisanlarından beraber getirdikleri terkiplerin sayesinde yaşayan kelimeler zaman ile ölüyor, ve ilmin bu iddiâsını lisanımızın tabii cereyanı isbât ediyor. Üstâd Ekrem'in zavallı “Duhter”i onun mersiyesiyle beraber ölmüştür; bugün o kelimenin yerini yalnız “kız” tutuyor. Ve yine bugün biri çıksa da meselâ “Duhter”i ihyâya kalksa zannederiz ki müteşebbisine i'tirâz edenlerden biri de Fuad Bey veyahud arkadaşları olur. İşte bugün kendisinin “kamûs-ı beyanımızda” yaşayacağını iddiâ -evet o yalnız iddiâ eder!- ettiği “âb” da böyledir. “Selikiyyât”ın “müşterek lisan” dediği kısma dahil olmayan bütün kelimeler de böyledir. Güneş varken şems, âfitâb sönmeye mahkûmdur. Fakat meselâ “gök” mevcûd olduğu hâlde “semâ” yine yaşayacaktır, çünkü aralarında “ânât” vardır. Bunun içindir ki kendisine ta'rif ettiği Ali Canib bir şiirinde:

Yayılırken geceler süslü, açık mavi göğe

O geçer, işte o mechûl, o görünmez gölge

diye “gök”ü yazdığı hâlde bir başkasında:

Gece.. çırpındı bir âteş-i hulyâ....

İnerek sonra bir karanlık ses,

Sanki boş kaldı hıçkırıklı semâ...

Tarzında “semâ”yı unutuyor; çünkü semâ, gökten başka bir ma'nâyı, esrârlı *mystique* keyfiyeti hâizdir. Yeni Lisan cereyanı üzerine hey'etimize mensub gençlerin tetkike lüzûm gördükleri selikiyyât nazariyyelerinden hepimiz gibi Ali Canib de haber-dâr değilken bir şiirinde “alın” varken “cebîn”, “bulut” varken “sehâb” kelimelerini kullanmıştır ki bugün kendisi de dahil olduğu hâlde hiç birimiz bu ölmeye mahkûm kelimeleri hatta hatırımıza bile getirmiyoruz. İşte Yeni Lisancılar böyle fennî bir esâsa istinâd ediyorlar. Eğer Fuad Bey mutlakâ bize i'tirâz edecekse mağrûr mantıklarını, isbâtsiz iddiâlarını bu esâsları bıraksın da yıkacak başka esâslar bulmakla iştigâl etsin. Biz evvelâ okuduk, sonra Yeni Lisan'ın doğru olduğuna kanâat getirdik ve bu kanâatle iktifâ etmeyerek bir kısmımız da Avrupa dâr-ül-fünûnlarında mütemâdiyyen bu mes'ele ile uğraşiyor.

Yine tekrar ederiz, Yeni Lisan henüz bir buçuk senelik bir ömre mâliktir. Vaad ettiği bedîaların büyük kısmını, asrımızın fen ve tecrübe asrı oldukca, lisanımız da fen ve tecrübe esâslarına dayandıkca istikbâlde, hatta yakın bir istikbâlde gösterecektir. Yeni Lisan'da Rübâb-ı Şikesteler, Aşk-ı Memnû'lar, Fânî Teselliler henüz yazılmamış imiş! Fecr-i Âti'nin eski lisanına sâdik kalanları acaba hangi bedîayı meydana koymuşlardır? Bir görsek! Yeni Lisan'ın nasıl bir seheri, nasıl kendine mahsûs bir güzelliği, bir husûsiyeti olduğunu meselâ onu tecrübî bir kanâatla kabul eden Mehmed Ali Tefvik Bey'e sormalı; o diyor ki: “Lisanımızda şimdiye kadar ecnebi terkiplerin pek fenâ bir rolü varmış. Bunu şimdi hissediyorum. O terkipler insanı ma'nâya nüfûz ettirmeyen ve dolu gibi görünen boşluklar husûle getirmekten başka bir şey yapmıyormuş!”

4) Arabî, Farisî terkiplerin güzelliği. --Fuad Bey diyor ki: “Öyle ince, zarif terkipler vardır ki onları bir darbe-i inâd ile kırarak olursak yapmak istediği tâc-ı san'ata zümürüdlere, inciler, yakutlar yerine bayağı sırçalar koyan bir kuyumcu mevki'inde kalacağız.” Bu iddiâsını isbât için değil, isbât eder gibi görünmek için Cenab Şehabeddin'in, Halid Ziya'nın nesirlerini gösteriyor. Burada yine bir mugâlata var. O nesirlerde bir güzellik varsa lisandan ziyâde Cenab'ın, Halid Ziya'nın edebî şahsiyyetine âiddir. Bu iki san'at-kâr i'tiyâdlarına galebe çalıb da Yeni Lisan'da nesir yazacak olursalar hiç şübhe yok ki eserleri daha mümtâz, daha bedî' olacaktır. Çünkü o zaman Cenab evvelce yazdığı “Nahcîr” ile, son günlerde kullandığı “Sebû”ya bir daha lüzûm görmeyecektir. Cevdet Paşa

hayatı müddetince üç def'a lisanını değiştirmeye mecbur olduğunu söylüyor. Büyük ediblerimizden bazılarının Yeni Lisan'ı kabul ederek bu vâdide muhalled eserler ibdâ' etmeyeceğini esâsen kimse iddiâ edemez. "Remy Gourmont"un "Fransız Lisanının Bediiyyâtı" unvanlı eserlerini okuyanlar bilirler ki o ecnebi terkiblerle tasarruf edilmemiş yabancı kelimelerin müdhiş bir düşmanıdır. Ve bu tarzdaki terkiblerin kelimelerin çirkinliğini nasıl izâh ettiğini hatırlarlar.

5) Arûz vezinleri terkibsiz olamazmış, Yeni Lisancıların bile eski lisandaki şiirleri şimdikilerine fâikmiş! --"İddiâ" ile "isbât"ın başka başka şeyler olduğunu bilemeyen, ve "Fake"nin meşhur sözünü işitemeyen Fuad Bey ne söylerse hakkı vardır! Çünkü her gün arûz vezninde terkibsiz şiirler yazıldığını görürken, hatta bu şiirlerin bir tanesi kendi makalesinin yanında mûnderic bulunurken ve bu şiirlerin daha selikî bir selâsete, daha samimi bir insicâma mâlik olduğu meydanda bulunuyorken aksini iddiâ etmek mantık vâdisinde filozof Rıza Tevfik Bey'in çırağı olmaya mütevakkıftır!.. Ben Ali Canib'in "Ağlatmak Aşkı" gibi Yeni Lisan'la beraber kuvvet ve şekîme noktasından yeni hayatın da bir şiiri olmak üzere tanıdığım manzûmesindeki:

*Kırsın onun da kalbini bir hasta ihtiras,
Etsin zavallı rûhu yalan aşka bir temas.
Hırçınlık isteyen şehevvî gözler ağlasın;
Âh ağlasın o gözleri hicrân uyutmasın.
Öksüz şebâbın üstüne âzûrde bir enîn
Parmaklarıyla incili bir akşam işlesin.
Ört öksüzün semâsına yaşlarla bir sehâb,
Yak yık bütün güzelliği, kır, ağlasın şebâb.
Çırpınsın inlesin mütemâdi o bi-günâh,
Ağlat, ve ben de ağlatırım kâbil olsa âh!*

Hitâblarını eski lisanda yazdığı manzûmelerin hiç birinde görmüyorum. O Yeni Lisan'ın nasıl vâsi' bir tebliğ âleti olduğunu isbât için yalnız "Jan Rişpen"ın muvaffak olduğu on satırlık ve fevk-al-âde girintili çıkıntılı kafiyelerle meşhur minyâtür şekille bize "Kelebek", "Sokak Feneri", "Şimşek" gibi muhtelif, fakat

şeklî gibi mini mini mevzû'larda birçok parçalar yazmıştır. Bu kusursuz olan minyâtür levhalar, Yeni Lisan'ın âciz olmadığını -tedkik edenlerce- meydana çıkarır...

6) Terkibler kaldırılınca hece veznini kabul etmek iktizâ edermiş!.. Arûz vezni Arab ve Acem lisanlarına mahsûs değildir. Yunan ve Latin şiirleri arûz vezinlerinde idi. Türk şiirleri de yedi sekiz asırdan beri bu tarz vezinle yazılıyor. Fuzûlîler'de, Bâkîler'de, Nedîmler'de, Hâmidler'de, Fikretler'de arûz vezninde birçok beyitler gösterilebilir. Arûz vezinleri, hecelerin "den" edatında olduğu gibi "müstenid", "de" edatında olduğu gibi "muallak" olmak üzere iki kısma ayrılmasından ve bu iki nevi' hecelerin bütün mısra'larda mütenâzır olmak üzere efâil ü tefâilin gösterdiği şekillere göre teselsül etmesinden i'bârettir. Hece vezinlerinde ise müstenid ve muallak heceler arasında fark olmayıp yalnız hecelerin adediyle "torgu césure"lar muttarid kanûnlara tâbi' olmak mecburiyeti vardır. Türkçe'de "müstenid" ve "muallak" hecelerin her ikisi de mevcûd bulunduğu için arûz vezninde terkibsiz şiirlerin yazılmasına müsâiddir. Biz hece vezinlerini sevmekle beraber arûz vezinlerini de reddetmeyiz. Bununla beraber "pür-hayalll!" gibi "nücûmmm" gibi medlerle lisanımızın şîve ve âhengi ihlâl edilecekse arûzdan ferâ'gat edilmesini tercih ederiz; fakat şunu da iftihârla söyleyelim ki Fuad Bey'in en ziyâde taş atmak istediği genç şâirimiz arûz vezinlerini Türkçe'nin samimi şîvesine tevfik ederek muvaffakiyyetlerini pek güzel isbât ediyor.

7) Lisanın sadeliğe temâyülü eski bir hakikat olduğu hâlde Selânik gençleri Şinasi'den beri ma'lûm olan bu hakikati benimsemek, lisana tahakküm etmek istiyorlarmış!..

Yeni Lisancılar Türkçe'nin Şinasi'den beri sadeliğe temâyül gösterdiğini inkâr etmediler, bu temâyül ictihâdlarının isabetini müeyyid olduğu için bi-l-akis da'vâlarına delil olarak uzun uzadıya bahis bile ettiler. Yeni Lisancılar "biz lisanla yoktan var olmuş bir yenilik koyuyoruz" demiyor ki eski bir hakikati benimsemiş olsunlar, onlar yalnız bu yeniliği "usulî" bir sûrette tervîc ettiler. "Lisana tahakküm" lâkırdısına gelince bu gülünç bir sayıklamadan başka bir şey değildir. Osmanlı Hükûmeti siyâsetce "Tanzimat" uknûmlarını tatbik ettiği bir sırada bu teceddüd lisanda ve edebiyatta Şinasi hareketini doğurmuştu. Osmanlılığın

çehresine Tanzimat'ın ruhu resmî bir Avrupa nikâbı takarak, Avrupalılar'ın teveccühünü kazanmaktan ve bu sayede Hasta Adam'a bir müddet hayat kazandırmaktan ibaretti. Osmanlılığın teceddüdü milletin ruhî tefeyyüzünde değil, şekli tekemmülünde aranıyordu. Avrupa'nın medenî şekilleri kabul edilmekle bütün hastalıklarımız şifâ bulacaktır, zannolunuyordu. Bu hâl aynıyle Şinasi'nin lisanında da tecelli etti. Fransızca'da seci', atf-ı tefsirî, cinas gibi lisan mel'abaleri yoktu, Nergisîler'in, Veysîler'in merbût nesrine mukâbil Fransızlar'ın nesri maktû' ydu. Bâ-husûs o sıralarda "Romantism" mesleği yeni uyanarak Fransızca'da tekellüm lisanına bir temâyül hâsıl olmuştu. Şinasi Türkçe'yi bu şekillere uydurmaktan başka bir şey yapmadı. O devirde lisanın dahilî intibâkı düşünülmemek, yalnız haricî intibâka ehemmiyet verilmek zarûriydi. Çünkü siyâsî ve ictimâî teceddüdümüzde aynı ukûmu ta'kib ediyordu. Tanzimat lisanı olan Şinasi dili "İctimai Muayyeniyet Kanûnu" mûcibince Tanzimat ruhundan ayrılamazdı. Tanzimat ruhundan doğan siyâsî ve ictimâî hareketlerin lisanında ve edebiyatta in'ikâsları olduğu gibi inkılâb istihâlelerinin de bu vâdilerde akisleri görülmek tabîî idi. Tanzimat'ın esâsı "haricî intibâk" olduğu için lisan edebiyatta Fransızca'yı taklidden başka bir feyz gösterememişti. "İnkılâb"a gelince o, dahilî intibâkı gaye ittihaz ettiği için inkılâb lisanında, inkılâb edebiyatında da "enâmî temâyüller", "kavmî iştiyâklar" görülmeleri şübhesiz ve tabîidir. İşte bu saydığımız sebeplerden dolayıdır ki Şinasi lisanındaki sadelikle Yeni Lisan'daki samimiyyet arasındaki fark devlet adamlarının düşündüğü "Tanzimat" hareketiyle, millet mücâhidlerinin hissettiği "inkılâb" hamlesi arasındaki tefâvütün aynıdır.

8) Tasfiyeciler demokratlık noktasından güzelliği fâideye fedâ ediyorlarmış, bu sûretle hareketleri daha "ma'kûl ve mantıkî" olmakla beraber "kâbil-i tatbik" değilmiş!..

Bir kere tasfiyecilerin demokratlıktan dolayı güzelliği fâideye fedâ ettikleri doğru değildir. Mehmed Emin Bey bir avâm lisanı te'sis etmek istemediği gibi tasfiyeciler de güzelliğe münâfî bir dil icâd etmemek istememişlerdi.. Bir lisanı tervîc edenler onun san'at lisanı olacağına kâni' bulunanlardır. Tasfiyeciler de Türkçe Şiirler nâzımı gibi, Yeni Lisancılar gibi Türkçe'yi umumî bir sûrette sadeleştirmek istiyorlardı. Hiç şübhe yok ki bu sadelikten şiir ve san'atın da istifâde edeceğine kanâatleri vardı. Onların yalnız bir hataları bulunuyordu ki o da

“lisan kendi cezirlerinden değil, kendi tasarruflarından mürekkebdir” hakikatini bilmemektir. Bundan dolayı hareketleri kat’iyyen ma’kûl ve mantıkî değildir. Mehmed Fuad Bey’in böyle lisaniyat ilmine, mantık ve tecrübeye münâfi olan bir teşebbüsü ma’kûl ve musîb görmesine şaşarız; fakat daha ziyâde şaştığımız şey tatbiki kâbil olmadığı söylenen bir teşebbüsün ma’kûl ve mantıkî olduğunu iddiâ etmek garibesidir!. Acabâ mantığın vazifesi mümkün olmayan şeyleri ma’kûl görmek midir?.. Bu i’tibârla “Hayat-ı Fikriyye” sahibine âlim demek için bir adım bile kalmamış demektir!..

9) Yeni Lisancılar eski lisanda yazılan eserleri beğenmiyorlarmış. İşte bazı siyâsî propagandaları andıran çirkin bir iftirâ! Yeni Lisancılar eski lisanla yazılmış parçaları, mutlakâ eski lisanla yazıldıkları için beğenmiyoruz demiyorlar. Ve meselâ Cenab’ın, Halid Ziya’nın.... edebî kıymetlerini eski lisanın noksan ve kemâliyle de ölçmüyorlar. Yalnız diyorlar ki eski lisanı beğenmeyiz, çünkü o fenne ve tabiata muhâlif bir u’cûbedir; lisan bir şekilden ibaret olmadığı için Yeni Lisan’ın husûsiyyeti, eğer; yine meselâ Halid Ziya ve Cenab da Yeni Lisan’la yazı yazarlarsa hiç şübhesiz başka bir güzellik doğurur.

10) Lisaniyyâta vukûfu yokmuş, fakat tabii bir mahsûl olan lisanın üç beş kişinin keyfiyle meydana gelebileceğine kat’iyyen kâni’miş!

Lisanların tabii [yani ictimâî] mahsûller olduğu Yeni Lisancılar’ca da kabul edilen bir hakikattir. Hatta bundan dolayıdır ki Yeni Lisancılar Tasfiyeciler’in hareketini ma’kûl ve mantıkî görmediler, ve hiç bir zaman Yeni Lisan deyince “Esparanto” gibi, yahud “Volapük” gibi şeyler hatıra gelebileceğine ihtimal vermediler. Mehmed Fuad Bey Şinasi’den beri lisanın sadeliğe doğru yürüdüğünü, Hâlide Hanım’ın “Harâb Ma’bedler”i buna bir şahid olduğunu söyledikten sonra Yeni Lisan’ı sun’î bir teceddüd sanıyor ki bu kimsenin yapamayacağı pek cür’etli bir tenâkuzdur. Ne söylüyor? “Zâbitân” yahud “zubbât” yerine “zâbitler” ta’birini kullanmak, “muallim-i mekâtib” diyecek yerde “mekteb muallimleri” demek sun’î bir hareket, öyle mi?.. İşte “kâbil-i tatbik” olmadığı hâlde hakikaten “ma’kûl ve mantıkî” bir söz!.. Yeni Lisancılar “klişe ta’bir”lerin Türkçe terkipler sûretine ifrâgını tecvîz etmediler, lisanın şivesine mugâyir terkipler tercümelerini reddettiler. Yeni Lisan’ın birinci şartı Arabça, Acemce terkipler ve edatlar kullanmamakla beraber eski lisandan ayrılmak istenildiğini imâ edecek

şive garâbetlerinden ictinâb etmektir. Yeni Lisan'la yazılmış bir hikâye, bir manzûme gösterilemez ki okuyanlar bir şivesizlik izi bulabilsinler. O hâlde Yeni Lisan'da sun'î olarak ne gösterilebilir? Esâsen Yeni Lisan bu tarzda yazan bazı kimselerin şiveye mugayyir ta'birlerinden mes'ûl olmadığı gibi bazı Yeni Lisancılar tarafından ibdâ' olunan yeni kelimeler için de muâteb tutulamaz.

Fikretler'in, Halid Ziyalar'ın lisanı Âkif Paşa'dan, Şinasi'den beri devam eden bir tekâmülün mahsûlüdür. Yeni Lisan ise bir yaşını henüz ikmâl etti. Önünde ümid uyandırıcı bir ufuk kucağını açmış, onun feyzli şitâblarına intizâr ediyor. Mâzi muâriz olabilir; fakat istikbâl ancak Yeni Lisan'a "mevcûd"dur.

Yeni Lisan ictimâî Türklük'te, "Ma'nevî Yurd" mefkûresinde büyük bir yardımcı buldu. Bugün kalbleri Türk hissiyle çarpan yeni nesil bu lisanı seviyor; bu lisanı yazıyor, ve bu cereyân her gün iki misli bir kuvvet alıyor; çünkü o nesil biliyor ki otuz milyonluk bir millete yüz milyonluk bir kavmin nâtıkası olan mukaddes bir lisan bir kaç yüz bin kişilik imtiyâzlı bir sınıfın "argo"su hâlinde kalamaz. Çünkü bulutsuz ve geniş bir muhite güneşli bir lisan lâzım; çünkü hür bir millet esir bir lisana tahammül edemez.

Eser ve Zât:

Türk Düşmanlarından:

DOSTOYEVSKI

Muharriri: *Kaya Alp*

Ondokuzuncu asrın Rus mütefekkirleri, edibleri arasında mütelevvin şahsiyetiyle Dostoyevski'ye de tesâdüf olunur. Rus edebiyatına canlı ve feyzli bir şekil veren Gogollar, Turgenyevler sırasında sayılmak istenen Dostoyevski hayatının ikinci kısmında tutmuş olduğu meslekle bu mümtâz mütefekkirlerden pek çok ayrılmıştır. Dostoyevski'nin mesleğini değiştirmiş olması sebepleri pek de ma'lûm değildir. Edebî hayatıyla siyâsî hayatını karıştırdığı günden i'tibâren Dostoyevski bütün gündelikci muharrirler gibi siyâsiyyâtın ihtiraslı cereyânlarına kapılmış ve nezîh edebî simâsını kaybetmiştir.

Dostoyevski Ruslar için, fakat bir kısım Ruslar için sevillebilir; hürmet olunabilir; fakat biz Türkler için nefrete yakın bir hisle düşünölmelidir; çünkü dehşetli bir İslavcı, bir Türk düşmanıdır. Ve ben burada onu edebî şahsiyetiyle değil siyâsî, Türk düşmanlığı sıfatıyla kari'lerime tanıtacağım.

Dostoyevski 1822'de Moskova'da tevellüd etti. 1837'de on beş yaşında iken St. Petersburg'da İstihkâm Mektebi'ne dahil oldu beş sene sonra mülâzım-ı sâni rütbesiyle orduya girdi; fakat o zaman başka bir mefkûre yaşattığından orduda, askerlikte duramadı. İstifâ etti. Edebiyat âlemine atıldı.

Umumiyyetle Rus ediblerinin fârik bir alâmeti olan köylülerin sefil, sert hayatlarını tasvir etmek Dostoyevski için de kabule şâyân bir minhâc oldu. 1846'da "Zavallı İnsanlar" romanını neşretti. Bu romanda Rus âdi me'mûrlarının ve orta hâlli kimselerin hayatlarını, maîşetlerini bütün hakikat renkleriyle gösterdi. Bu romanıyla hükümetin kendi üzerine şübhesini da'vet etmiş, ve o da diğer mütefekkirler, edibler gibi tehlikeli adamlar sırasına girmişti. Nihayet 1849'da hükümet aleyhinde çalışan gizli bir cem'iyette bulunduğu ithâmını mücib olarak i'dâm cezâsına mahkûm oldu. İ'dâm olunacağı sırada cezâsının on sene "hidemât-ı şakka"ya tahvil olunduğunu öğrendi. Sibiry'a'yı boyladı. 1854 âdi bir nefer gibi orduya idhâl edildi. Bütün bu meşakkatleri, felâketleri on sene çekti.

Tekrar hürriyyetini, hayatını kazandıktan sonra 1861'de (Veremiya) isminde bir gazete te'sis etti. 1863'de Polonya hâdisesi dolayısıyla yazmış olduğu

bir makale gazetenin ta'tiline sebep oldu. 1867'de kendisinin iştihârına bâis olan "Cinâyet ve Mücâzât" romanını neşretti. Dostoyevski'nin en güzel eseri bu romandır. Aynı zamanda yine bu romanı edebî hayatının mezarıdır; çünkü bundan sonra Dostoyevski siyâsiyyâta kapılmış ve müdhiş bir "İslavcı" olmuştur. Hürriyyetçi fırkalar Dostoyevski'yi reddetti. Zâten o da bir mürteci` bir müteassıb, bir İncilci olmuştu.

Şimdi Dostoyevski'nin Türk düşmanlığını, müdhiş İslavcılığını Bir Muharririn Jurnalı [rûz-nâme] nâmıyla telfik edilen eserinde göreceğiz. Siyâsiyyâta atıldıktan sonra muhtelif tarihlerde yazmış olduğu meşhur makaleler bu kitabda mûndericidir.

"Bir Yaz" unvanlı makalenin hâmiş kısmında şöyle diyor: [İslavcı diye tefrik ettiğimiz "İslav" fikri nedir. Siyâsi, tarihî tefsir ve tercümesinden evvel kardeşlerimiz için bir fedâ-kârlık ihtiyacı İslavlar'ı en zaiflere yardım etmeye sevk eden vazife hissiyyâtı bütün İslav ırkını müstakbelin en büyük devleti, en büyük müttehid kitlesi yapmak için vicdanî bir vazife temâyülleridir. İslavcılık, Hristiyânlıg'ın bütün hakikatlerini neşr ve ta'mimdir...] Muharrir burada kendi taassub-ı fikrini, İslavcılık ruhunu pek güzel tasvir ediyor.

"Bir Def a Daha, İstanbul Er-geç Bizim Olmalıdır" makalesinde şu satırları okuyoruz: [Geçen sene Haziranda İstanbul er, geç bizim olmalıdır, diye yazmıştım. O zaman fedâ-kârlık ve heyecân devri idi. Bütün Rusya samimi arzusuyla kâfirler (Türkler)e karşı Hristiyanlıg'ı, Ortodoksluğ'u müdâfaaya, din ve kan kardeşlerimiz İslavlar'a yardıma giden ordusunu, ahâlisini ta' kib ediyordu.....

O zaman İstanbul için şöyle demiştim: Evet Haliç ve İstanbul, bütün bizim olmalıdır. Zâten tabiatıyla olacaktır. Ve şimdi artık zamanı yaklaşmıştır.

Rusya İstanbul'u zabtetmek için ne gibi bir ma'nevî hak ile rûchânını gösterecek? Nasıl âlf bir prensib nâmına Avrupa'daki bu şehri işgâl edecek?

Bu Rusya'nın müdâhelesini icbâr eden Ortodoks dininin mevcûdiyyeti şartlarından başka bir şey değildir...]

Dostoyevski gözlerindeki İslavcılık, Ortodoksluk gözlüğüyle, o siyah adeseleriyle İstanbul'u Ruslar'ın elinde görmek için yalnız kendisine mahsûs mantıklar serdediyor. Yine Şark mes'elesine dâir yazdığı bir makalede Türkler hakkında bütün gayzını, bütün kinlerini isnâdlarla, iftirâlarla döküyor: [Bu

yalancı, rezil millet irtikâb ettiği canavarlıkları inkâr ediyor. Pâdişâhın vükelâsı askerlerinin esir ve yaralılara işkence etmediklerini iddiâ ediyor. Çünkü Kur'ân bu gibi hareketi men' edermiş. Ve biz hâlâ bu müfteris hayvanlara insanca muamele ediyoruz. Artık zavallı çocukların gözlerini oymalarına devam etmelerini bırakmamalı. Denâetlerine tekrar başlayabilmek arzusunu onlardan tamamıyla ref etmeli, Türkler'le bir ân evvel işi bitirmelidir. Mağlûb oldukları, ellerinden kuvvet ve silahları alındığı zaman Türkler de Kazan Tatarları gibi elbiselerini, sabunları satmaya başlayacaklardır.]

Dostoyevski'yi tanıtmak için makalelerinden, başka parçalar almaya lüzûm kalmamıştır, sanırım. 1881'de bütün ihtirasları, taassubları, tecâvüzleri nihayet bulmuştur; vâkıâ İslav âlemi Ortodoksluk muhiti kuvvetli bir uzvunu kaybetmiştir. Fakat insaniyyet, aynı zamanda Türklük de muannid bir düşmanından kurtulmuştur.

Dostoyevski'yi romancı sıfatıyla Amerikalı Edgar Poe sınıfında, ayarında görürler. Romanlarının kahramanları ya bir deli, ya bir ahmak veya kendini beğenmiş bir adamdır. Edebî hayatında sâbit bir meslek gösteremeyen bu adam gazetecilik âleminde İslavcılık müdâfaalığını ta' kib etmiş ve Ortodoksluğ'un, Hristiyanlığ'ın bütün dünyaya hâkim olmasını mefkûre edinmiştir.

Dostoyevski dünyada saâdet ve refâhın husûlünü ancak Hristiyanlık'ta ve bi-l-hâssa Ortodoksluk'ta görüyordu, ve bunun için kalemiyle çalışıyor, çalışıyordu. Ne fâide ki hakikat, mefkûresinden pek çok uzak idi....

-Selânik 19 Şubat 327-

Eser ve Zât:

TETEBBU' KARŞISINDA MEHMED FUAD BEY

Muharriri: *Celal Sakıb*

Berlin, 25 Nisan 1912

Dün felsefeden İngilizler'in, Almanlar'ın, Fransızlar'ın eski, yeni filozoflarından, sonra ictimâiyâtta ve nihayet edebiyatta, bu vâsi` sahanın uzak yakın her ufkundan bahseden Köprülüzade Mehmed Fuad Bey muhtelif tercümeleleriyle beraber bize ara sıra nermîn şiirler de yazarak mesleğinin vüs'atı hakkında hayret vermiştir.

Henüz yirmi iki yirmi üç yaşında olduğu söylenen bu gencin, Fransızca'yı elde ettiği şu bir iki sene zarfında bu kadar geniş bir vukûfa mâlikiyeti tedkik içindir ki, bugün elime geçen "Hayat-ı Fikriyye"sinden işe başlayacağım.

"Hayat-ı Fikriyye"sinin başında münderecâtını yazıyor. Bu miyânında bi-l-hâssa "Fouillée" nazara çarpmamak kâbil olamıyor. Fouillée! "Psychologie des idées-forces"ın bu muazzam sahibi hakkında yirmi üç yaşında bir gencin makale yazması.. "Lakin bu bir hârika!" dedim: Çünkü bir zâtı tedkik onun eserlerini okumaya vâ-bestedir. Hâlbuki Fouillée'nin bütün eserlerini okuyabilmek için Fuad Bey'in bir yaşında tetebbu'a başlaması icâb ediyordu. Kitabı araştırdım. Mev'ûd makaleyi bulamadım. Anladım ki sonra yazacak..... Ve Roberto Ardigo gibi çetin felsefe bahislerini, Georg Brandes gibi bizi epeyce uzaklara götürecek pek muhtasar edebî tedkikleri atlayarak kitabın hemen üçte ikisini işgâl eden "Catulles Mendès ve Parnasse Şâirleri" kısmına geldim. Bu epeyce uzun bir makale olduğu için şübhesiz Fuad Bey en ziyâde bunu tedkik etmiş bulunuyordu. Okumaya başladım. Lakin bu sahifelerde verilen tafsilât bana o kadar yabancı gelmiyordu ki: "Nerede diyordum, ben bunları nerede okudum?. Hem aynı gibi!..."

Düşünüyordum. Nihayet buldum. Memleketimizin fikrî ve hissî hareketlerini oldukça gösterdiği için şu ecnebî memlekitinde bile yanımdan ayırmadığım "Servet-i Fünûn"un eski ciltlerini araştırdım. 546'ıncı numarasından i'tibâren Cahid'in "Parnasse Şâirleri" ser-levhali makalelerini buldum okumaya başladım; meselâ Fuad Bey diyor ki:

“Maa-mâ-fih Philomela yalnız ufak, zarif ve esirî neşâid-i garâm ve hulyâyyla memlû değildir, Mendès yüksek, muhteşem mevzû'ları da tebliğ çalışmış. Hatta kısmen muvaffak olmuştur. Meselâ “*Pantélia*” ismindeki uzun manzûmesinde bu ismi verdiği bir mahlûk muhayyelde hüsni-ı ebedîyi temsil ve irâe ederek hüsni-ı mücerred fikrini yaşatmak, mahsûs bir hâle getirmek istemiştir.”

Cahid de demişti ki:

“Philomela yalnız bu nevi' şiiirlerle dolu değildir. Catulles Mendès daha yüksek mevzû'lara da hâhiş göstermemiştir. “*Pantélia*” nâmındaki uzun bir manzûmesinde, bu ismi verdiği bir mahlûk-i muhayyelede hüsni-ı ebedîyi yaşatmak, bu ebedî güzelliğ fikrini kâbil-i his bir hâle getirmek istemiştir. “Villiers de L'Isle-Adam nîm dâhilerdendir. Her memleketin hayat-ı edebiyesinde böyle nîm dâhilere tesâdüf olunur. Onlara san'atın küçük ehemmiyetsiz kısımları hafif gelir. Dâimâ en ulvî cihetlerine hasr-ı emel ve iştigâl ederler. Fakat melekât-ı dimâgiyyelerinde muvâzenet, sânihalarında mebzûliyyet ve imtidâd yoktur. Onun için evc-i ulvî-i san'atta pervâz ettikleri bir ânda, birden en âdi bir mevki'e sükût ediveriyorlar. Zaman zaman bir Victor Hugo'ya, bir Shakespeare'e, bir Milton'a, bir Dante'ye benzerler; fakat bu müşâbehet devamlı değildir. Kendilerinde noksan, gayr-ı tamam bir şey vardır. Bu sebeble, asıl ciddî san'at-kârlar tarafından perestiş edilecek bir mevki'-i ulvîye çıkamazlar. Fakat avâm halkın seveceği bir seviyede de kalamazlar. Ne semâlarda pervâz eden bir mahlûk olabiliyor, ne rû-yı arzda sürünen bir mahlûk.”

Şimdi Fuad Bey'i dinleyelim; o kitabının 190'ıncı sahifesinde:

“Bütün Parnasyenler, içinde şu'le-i dehâya ancak Villiers de L'Isle-Adam'ın mâlik olduğunu tasdik ederler. Fi-ı hakika *Axel* muharririnde bazen parlayan, yüksek bir şâhikaya doğru yükselen bir şu'le; garib bir şu'le-i dehâ vardır. Melekât-ı dimâgiyyenin adem-i tevâzününden, ilhâm ve sânihâtın aynı kuvvetle devam edememesinden neş'et eden bu nîm dehâ sahibleri -bence!- bed-bahttırlar. Bazen bir feverân-ı ânî ile bir Shakespeare'e bir Dante'ye, bir Hugo'ya, bir Goethe'ye benzeyecek kadar yüksek bir şâhika-i san'ata yükseldikleri hâlde, yine birden, bir sükût-ı nâ-gehâhî ile âdiliğe kadar inerler. Her memleket

edebiyatında böyle cenîn-i sâkıt hâlinde kalmış zavallı dâhilere tesâdüf olunur ki işte Villiers de L'Isle-Adam bunlardandır.”

Bu, fecî', müdhiş bir manzara teşkil ediyor. Çünkü Cahid'in, “işte Villiers de L'Isle-Adam hakkında umumiyyetle bu fikir kabul olunuyor.” diye yazdıklarının sırf kendi fikir mahsûlü olmadığını samimiyyetle i'tirâfına karşı Fuad Bey “bence!” diyerek Cahid'in sözlerini tekrar ediyor. On beş sene evvel “İkdâm”ın Paris muhâbirinin intihâllerini insâfsızcasına yüzüne çarpan “Hayat-ı Muhayyel” sahibi on beş sene sonra ikinci ve daha acemi bir Ali Kemal'in yetişeceğini bilseydi, son neslin şerefini muhâfaza için yazılarının Fuad Bey tarafından “harfiyyen!” alınmasına râzı olmaz, yani belki hiç yazmazdı!.....

Fuad Bey'in yalnız bir hareketini meşrû' ve muvâfık buldum. O da tedkik ettiğini zannettirdiği şâirler hakkında bir fikir vermek için vaktiyle yine Cahid'in tercüme ettiği manzûmeleri -velev ki tasrîh etmeden olsun!- aynen almasıdır. Eğer böyle yapmayıp ta kendisi başka manzûmeler tercüme etseydi, mu'tâdı üzere pek büyük hatalar yapacak, ve belki “Ruh-ül-cemâat” hakkında olduğu gibi bir zât çıkarak o hataları gösterecek, zavallı gencimizi fenâ hâlde sarsacaktı...

* * *

Fuad Bey'in “Servet-i Fünûn”da “İlm-i Cem'iyet” ser-levhalı makaleleri var. Eski ictimâiyât nazariyyelerine ancak bir sabun köpüğü hiffetiyle temas eden bu makalelerin ne kadar hiç olduğunu münâsib bir zamanda izâh edeceğim. Şimdilik yalnız şunu söyleyeyim ki Palant'ın fikirlerini isim tasrîh etmeksizin iktibâs edenleri tahtı'e eden Fuad Bey bugün acabâ kendisi için ne düşünüyor?...

* * *

Ne yapmalıyız?.. Daha geçen gün “Maraz-ı Tenkid” makalesiyle gençlere akıl öğretmek isteyen Fuad Bey nasıl bir mütetebbi' olduğunu şu bir kaç sahife kâfi derecede anlatmıştır, zannederim. O hâlde tekrar soruyorum:

Ne yapmalıyız?. Her şeyden evvel yapacağımız iki hareket var:

1. - Merhûm Şuayb tarafından açılan akîm çığırı bırakmak, “integral her şeyci” olmamak; “Esmâr-ı Matbuât” sahibinin yaptığı gibi iktisâdiyyattan, felsefeden, ve sonra edebiyattan, hukuktan. siyâsiyyattan, ihsâiyyattan, hulâsa her şeyden bahse kalkışmak; meslek olarak bir şeyi kabul ve yalnız onunla iştigâl etmek; sabır, uzun bir sabır sahibi olmak...

2. - Ferdî gururu olmak; henüz kendisini âlî bir mektebin bilmem kaç senedir, birinci ve yahud ikinci senesinde iken yüksekten, çok yüksekten, Himalaya Dağları kadar yüksekten bağırarak: “Ey henüz âlî bir tahsili ikmâl etmeyen gençler tenkid hastalığına duçar olmayın; zirâ hiç bir vukûfunuz yok.. Onu bana, yalnız bana bırakın!” demek gibi gultünç hâllerden sarf-ı nazar etmek; ve böyle diyenlerin cezâsını Kâzım Nami Bey'in dediği gibi “bir şey bilmediği hâlde her şeyden dem vuran ilimsiz âlimleri hiç insâf etmeden yıkacak büyük ve pek yakın istikbâle” bırakmayarak muhiti kör zanneden bütün bu cür'et-kârların bütün irtikâblarını yüzlerine çarpmak, iflâs ettirmek lâzımdır.

Bâki kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş!

Kıl u Kâl:

KÂZİM NAMÎ BEY'E

Kâzımcıgım

Fuad Bey Servet-i Fünûn'da makalenin bazı cihetleri tebeddül ettiğinden bahsettiğini söylüyor. Bugün Selânik'te tahrir hey'etimizden Mehmed Ali Tevfik Bey'le benden başka kimse bulunmadığı gibi matbaa işlerine de yalnız ben nezâret ettiğimden bizi tuhaf mevki'den kurtarmanı ve eğer mülâkât esnâsında makalendeki bazı şedîd cihetlerden dolayı nezâketen böyle bir şey söylememişsek, yazılacak pek çok hakikatlerin artık zamanı gelmiş olmakla hakikat nâmına biraz nezâketten fedâ etmeni bi-l-hâssa istirhâm ederiz.

Ali Canib

*

* *

PES-PÂYE HİCVE CİDDÎ BİR CEVAB

Ya'kub Kadri Bey'in "Netâyic" unvanıyla yazdığı hicvi okuduk. Bu kadar muazzam bir hezeyan önünde mebhût kaldığımızı ve "nouvelleci" Ya'kub Kadri Bey nezdinde bir de "hezelci"lik bulmak gibi yeni bir keşfe vâsıl olmaktan büyük bir meserret hissettiğimizi i'tirâf ederiz. Arasına böyle tuhafliklar karşısında eğlenmek, ciddî yaşayanlar için bile bir ihtiyac hâlini alıyor. Ne çare eki bu hicviyyenin, o kadar olsun kudreti yok. Yalnız bir şey var ki "Karaosmanzade" olduğunu i'tirâf eden bir gencin imzasının üstünden bu Türk unvanını silmeden mukaddes bir mefkûrenin doğurduğu Yeni Lisan'a saldırması ve bütün bir gençliği tahkir etmesidir. Paul Bourget'nin Dreyfus mes'elesindeki hareketi şeni` idi, lakin Karaosmanoğlu'nunki eşna`dır.

Bu pes-pâye hicve cevab vermeye gelince: Muârizlara karşı esâslarımızı müdâfaa etmek husûsundaki hüsn-i niyyetimiz ne kadar pâyânsız ve mücerreb olursa olsun böyle iftirâ kütlesi önünde istihfâf ve istihkârdan başka bir şey hissedemiyoruz. Aya karşı yumruk sıkan Don Quichotte'un hareketi Ya'kub Kadri Bey'in mezbûhâne hücumlarından elbette daha necîbdir. Yalnız iki hareket arasında müşterek bir nokta vardır ki her ikisinin de kahkaha ile güldürmekte aynı kudreti, aynı hâssiyyeti hâiz olmasıdır.

Ya`kub Kadri Bey'i çıldırtan sebeblere gelince: Bunlar pek basittir; bir tarafta beyzade, irâdhâr, mirâsyedi, sefihâne hayata âşık, insaniyyetin en mübeccel esâslarına tamamen bî-gâne, müstehzî, sahte bir aristokrasi ile süslenmiş bir kelime ile levantin şahsiyyetler, diğer tarafında enâmiyyet, yani demokrasinin fakir, [mütevâzi] çocukları var. Birincileri “enâcı” yani hod-nümâ, ötekileri “buduncu” yani vatan hizmet-kârı diye tavsif de kâbildir. Birincilerin ihtirası, her şeye rağmen kendi şahsiyyetlerine zevk ve mahzûziyyetlerden bir saray yapmak, ikincilerin mefkûresi, içinden nebeân ettikleri ve üstüne dayandıkları, enâmiyyetle beraber yükselmektir. Ve-l-hâsıl birinciler menfaatçı, ikinciler mefkûrecidir.

İşte Ya`kub Kadri Bey'in hücumuna sebep budur; mübâreze şimdi başladı; bunun ne kadar muannidâne olacağını keşf ve tahmin kehânete muhtac değildir. Fi-l-hakika mefkûrecilerin ilk zaferlerini görerek çıldıranlar kolay kolay silahlarını bırakmayacaklardır. Biz muzafferiyetin teveccüh edeceği taraf hakkında hiç bir şübhe beslemediğimizden hakkın haksızlığa, nûrun zulmete mukavemeti gibi amansız bir müdâfaa ile muhâcimleri kahretmeye karar verdik.

“Yeni Lisan” derin, ve müzmin bir ihtiyacdan doğdu; müfterîlerinin yazdıklarına rağmen “Yeni Lisan” fennen doğru, bedien güzel olduğu gibi selim zevke mugayyir ifrâtlardan tamamen berî ve ma`sûmdur. Her kat`î zarûrete tekâbül eden bir ma`kûl müessese gibi “Yeni Lisan”da dâimâ müteâlî bir pervâz ile ilerleyecek, müfterî ve muârizları onun bu mukâvemet kabul etmeyen i`tilâsı önünde makhûr ve münhezim yere serilecektir...

Genç Kalemler Tahrir Hey'eti

Eser ve Zât:

İVAN VAZOV

Mukaddime

Bugüne kadar memleketimizde Fransız, hatta İngiliz, Alman edebiyatlarına dâir -iyi fenâ- bazı şeyler yazılmıştır. Fakat bize daha yakın olan kavimlerden, Bulgarlar'dan, Sırbalar'dan, Yunanlılar'dan, Ruslar'dan hiç bahsedilmedi. Bu pek büyük bir noksandır. Husûsiyle körükörüne Fransız edebiyatının füsûnuna kapılarak başka kavimlerin nasıl bedialar yarattıklarını tedkik etmemek affolunmaz bir kabâhat sayılsa câizdir. Bütün bunları nazara alan tahrir heyetimiz arasına kari'lerine Rus edebiyatından bazı parçalar takdimettiği gibi bugün de meşhur Bulgar ediblerinden İvan Vazov'un hayatını anlatmak istiyoruz.

Aşağıdaki satırları pek mu'teber kitablara mürâcaat ederek kaleme aldık. Ez-cümle "D. Mirçef"ın "Bulgar Edebiyatı Tarihi" ile "Periodičesko Spisanie" (Periyodik Mecmua)nın on dördüncü senesi bize mühim birer me'haz oldu.

Hayatı

İvan Minçof Vazov 28 Haziran 1850 tarihinde "Şarkî Rumeli"nin şirin bir kasabacığı olan "Karlova"ya yakın "Akça Kilise" [26] köyünde doğmuştur. Burada biraz mektebe devamdan sonra daha ziyâde tahsil için "Kalofer"e gönderildi. [27] Vazov burada "Botyo Petkov" nâmında bir muallimden ders almaya başlayarak onun delâletiyle ve Bulgarca'nın Rusça ile olan münâsebetiyle Rus ediblerinden Lermantov, Gogol, Puşkin vesâirenin eserlerini okudu.

1867'de, o zamanın en müterakki Bulgar mekteplerinden sayılan Filibe Mektebi'ne nakletti. Burada elde ettiği biraz Fransızca sayesinde Fransız edebiyatını tedkike başladı. Babasının emeli oğluna Türkçe ve Rumca öğreterek ticârete sülûk ettirmekte; fakat Vazov'un buna hiç de merakı yoktu. Nihayet mektebi terk etti. Köyüne döndü. Vazov'un tahsili bundan ibarettir.

[26] Bulgarca "Sopot"

[27] "Kalofer" Filibe ile Kızanlık arasında mühim bir geçidin ağzında kâin bir kasabadır ki - eskiden beri Bulgarlar'la meskündür- meşhur komitacıardan "Hırsto Botef" ile, şimdiki Bulgar ekzarhı "İyosif"ın doğduğu yer olmakla meşhurdur.

1870'de bir ticârethaneye yerleştirilmek için Romanya'daki akrabası nezdine gönderildi. O, bunu da istemedi; Merkez İhtilâl Komitesi reislerinden "Karavelov" ve "Hristo Botev"le düşüp kalkmaya başladı.

Bir gün, İbrail'de intişâr eden bir risâleye "Bor" [yani Çam] unvanlı bir manzûme gönderdi. Bu parça selîs ve tatlı üslubuyla, okuyanların dikkatini celbetti. 1872'de İstanbul'a geldi; "Çitalişte" [yani Kırâathane] risâlesinde bir kaç manzûme neşretti. Ve artık şöhret kazanmaya başladı.

Vazov, bundan sonra, Cısr-i Mustafa Paşa'da muallimlik etti; nihayet doğduğu köye giderek babasının dükkânında kalmışsa da ticâretten ziyâde ihtilâl işleriyle ve edebiyatla iştigâl etmiştir.

Hükümetin şübhlendiğini anlayınca İstanbul'a ve oradan Romanya'ya kaçtı, Merkez İhtilâl Komitesi'ne a'zâ intihâb olundu.

1876'da "Bayrak ve Kemânçe", 1877'de "Bulgaristan'ın Elemleri" unvanlı iki şiir mecmûası neşretti.

Osmanlı-Rus muhârebesinden sonra Bulgaristan'a dönerek Zıştovi, Rusçuk ve Berkofça'da me'mûriyetlerde bulundu. Berlin Kongresi'nin akîbinde me'mûriyetle Filibe'ye geldi, 1886'ya kadar orada kaldı. Bu sırada Prens Aleksandır Batemberg hal' edilince zuhûr eden kargaşalıklardan dolayı firâra mecbur kaldı, bir müddet İstanbul'da ikâmet etti, sonra Rusya'ya giderek 1889'da tekrar Bulgaristan'a döndü. Artık Sofya'da yerleşmişti; yalnız edebiyatla iştigâle başladı.

1898'de Maârif Nâzırı oldu. Fakat bir müddet sonra onu da terk etti.

*

* *

Eserleri

Vazov'un başlıca şiir mecmûaları şunlardır:

"Halâs" 1878'de Bükreşte neşrolunmuştur.

"Mayıs Çiçekleri" 1880; "Kemânçe" 1881; "Kırlar ve Korular" 1884; "İtalya" 1885; "Slivnica" 1886; "Sesler" 1891; "Serseri Şarkıları" 1900 bunlardan başka Vazov'un muhtelif risâlelerde bir hayli şiiri vardır.

Başlıca mensûr eserleri:

Mitrofan; Hacı Ahil; Nemili Nedragi; Dedovinstor; Çiçovtsi; Altın Dağ. Bunlar üç ciltte cem' edilmiştir. Draski i Şarki 1894'de iki cilt; "Görölmüş ve İşitilmiş" 1902.

En büyük ve meşhur romanı "Boyunduruk Altında"dır ki 1889'da neşrolunmuştur. Bundan sonra 1896'da "Yeni Arz" nâmıyla büyük bir roman daha yazmıştır.

"İvan Aleksandır" ve "Svetoslav Terter" romanlarının mevzû'ları eski Bulgar tarihinden alınmıştır.

Bunlardan mâadâ Vazov'un "Eski Balkan Dağlarından Bir Köşe" "Rodop Eteklerinde" "Büyük Rila Sahrâsı" gibi eserleri vardır.

Mudhike de yazmıştır: "Mihalaki Çorbacı" ve "Me'mûriyyet Düşkünleri" bunların meşhurlarındandır. "Haydûdlar" ve "Beloduşkov" gibi fâciaları da vardır.

Lirik Manzûmeleri

Vazov'un "rübâbî" şiirleri fikir ve his i'tibâriyle tedricen terakki ve tekemmül etmiştir. Vazov ibtidâları mevzû'larını doğrudan doğruya hayattan iktibâs etmeyerek ecnebi ve millî şiirleri taklid ediyordu. Bu sebepten genç şâirin ilk eserleri sönük ve ruhsuzdur.

Romanya'da, meşhur komita reislerinden "Karavelov" ve "Botev" ile muârefe peydâ ettikten sonra Vazov'un fikrinde ve hissiyyâtında büyük bir inkılâb husûle gelmiştir. (Karavelov) Bükreş'teki Merkez İhtilâl Komitesi'nin reisi idi. Bir taraftan Rusçuk Vâlisi Büyük Midhat Paşa'ya ıslâhât hakkında lâyhalar takdim ediyor, diğer taraftan Avrupa'nın ve bi-l-hâssa Rusya'nın Balkan işlerine müdâhelesine çalışıyordu. (Hristo Botev) de son derece milliyet-perver, avâm-perest bir ihtilâl şâiri olduğundan yirmi beş, otuz kişilik müsellahtan çetesiyile Romanya'dan Bulgaristan'a geçmiş, üzerine sevk olunan ta'kib müfrezeleri tarafından Berkofça (Berkovica) civârında arkadaşlarıyla beraber telef edilmiştir. Yine bunların refiklerinden (Vasil Levski), komitenin dahilde murahhası olup beş sene mütemâdiyyen bazen kömürçü, bazen Türk, ve yahut Rum tüccârı kıyâfesinde Bulgaristan'ın köylerini ve kasabaların dolaşarak isyân ve ihtilâl fikirlerin saçmış ve komite evrâkını neşrederek ihtilâlciler nâmına îaneler cem' etmiştir.

Nihayet Levski yine bir Bulgar tarafından hükûmete haber verildi, yakalandı, muhâkeme edilerek Sofya'da ipe çekildi. Bu hâdiselerin her biri,

husûsiyle bataklık köy, avdet alan isyânları Vazov'un ruhunda amîk te'sirlere bıraktığından bu andan itibaren gerek mevzûlarını ve gerek üslubunu değiştirmiştir.

"Mayıs Çiçekleri" mecmûası bütün âşıkâne şiirlerle dolu olduğu hâlde Vazov bundan sonra neşrettiği "Kemânçe" mecmûasında hürriyeti terennüm etmiştir. Bunu kendisi iftiharla söylüyor.

O sırada Bulgarlar'ın ileri gelenlerini istilâ eden isyân ve istiklâl emelleri Vazov'un mevzû'larında da görünür. "Bulgaristan'nın Elemeleri" nâm mecmûada Bulgarlar'ın çekmekte oldukları zulümlerden şikâyet etmiştir. *O tempora, o mores* nâm hicviyyesinde de insaniyet-perver Avrupalılar'dan tazallüm ediyor:

"Tuna'dan Ohri ve Akdeniz'e yayılmış bed-baht bir millet, Türk esâreti altında inliyor. Korularda, kırlarda, kulübelerde, vâdilerde, Balkanlar'da zulüm ve dehşetten başka bir şey görünmüyor. Ah ve figândan başka bir şey işitilmiyor.

Ve insaniyet-perverliği ile şöhret bulan Avrupa bu müdhiş levhayı müsterihâne seyrediyor...

(Bulgaristan'ın Elemeleri) ve (Bayrak) ve (Kemânçe) mecmûaları gerek mevzû' ve gerek üslub cihetinden Vazov'un şöhret kazanmasına sebep oldular.

Bunları müteâkib neşrettiği (Halâs) mecmûasında muhârebe menkıbelerini ve daha sonraki istiklâl hayatını tasvir ediyor. Muharebedeki her bir hâdise ayrı bir şiirin mülhemi oluyor. Meselâ (Plevne) manzûmesinde Vazov şöyle diyor:

"Plevne teslim oldu! Ne büyük gün! Ruslar'ın şan ve şöhreti her yerde seyrân ediyor. Moskova iklillerle süsleniyor!..."

Rusya çarına ve Ruslar'a hitâben yazdığı manzûmelerde Bulgarlar'ı Türk esâretinden kurtardıklarından dolayı (halâs-kârları) tebçil ediyor. Çar İkinci Aleksandır'a âid manzûmede:

"Bosfor'dan Elbâ'ya kadar münteşir olan bütün İslavlar'ın bir asâ altında toplanması arzusu"nu beyan eyliyor. Diğer manzûmelerde de cenûb İslavlar'ı arasında tesânüd (solidarité) te'sisine çalışıyor. (Halâs)daki manzûmeler, Ruslar'a ve Çar'a cemîle ibrâzı maksadıyla o keşmekeş devrinde acele yazılmış olduğundan büyük kıymetleri yoktur.

Muhârebeden sonra Bulgaristan'da İslâm ahâli için bir nekbet devresi açılmıştı. Muhârebe esnâsında bî-günah Türkler'in bir kısmı (katl-i âmm) edilmiş,

ve Ruslar'ın kurşunundan kurtulabilenler de muhâcerete mecbur olarak pâ-yı taht sokaklarında sefilâne sürünmeye başlamışlardı. Muhâcirlerden bazıları, sonra yine Bulgaristan'a avdet etmişlerse de bugüne kadar rahat ve refâh yüzü görmemişlerdir.

Muhârebe ve musâlaha, Bulgarlar için bil-akıs saâdet hazırlamış idi. Onlar bir tarftan Türkler'in mallarını yok bahâsına elde etmeye başladıkları gibi, diğer tarftan yeni te'sis olunan bütün me'mûriyetlere ta'yin olunmakta idiler. Bu devrede eski komitacılar ve biraz okuyup yazmak bilenler servet sahibi olmak ve me'mûriyet kapmak sevdâsına düşmüşlerdi. Bu sırada Vazov (Kemânçe), (Kırlar ve Korular) nâmıyla iki şiir mecmûası neşretti. Bunlarla Bulgarlar'ı atâletten mefkûresizlikten kurtarmak istemiştir. Bu mecmûalarda Bulgarlar'a Ayastefanos Muâhedesi'ni der-hâtır ettirerek bir takım kardeşlerinin hâlâ esâret (!) altında olduklarını ihtar ediyor.

Vazov (İhtiyar Jandarma) manzûmesinde yeni hayatın cilvelerini gösteriyor: Milletın hürriyeti uğrunda muhârebelerde mecrûh olan bir ihtiyar komitacı yeni devrede bir jandarma neferliğine nâil oluyor. Fakat yeni yetişme bir kâtibciğin huzûrunda titriyor; bununla beraber sa'yının muvaffakiyetle neticelendiğini görerek yine kendisini mes'ûd addediyor.

Bundan sonra Vazov millî emelleri terkle bir müddet tabiatı ve aşkı terennüme koyulmuştur. Bize o kadar taalluku olmadığından Vazov'un aşka dâir şiirlerini ve aşk fâcialarını uzun uzadıya tahlilden şimdilik sarf-ı nazar ediyoruz. Yalnız şu kadar söyleyelim ki Vazov kadınlara karşı pek bed-bîndir. Âteşin aşkına ihânetle mukâbele gördüğünden "mavi gözlü güzel"i hâlâ sevdiği hâlde artık yüzüne bakmak istemiyor, ve aşk ilahesine karşı:

"Ey acîb ve müdhiş sanem, seni kaç def a devirip parça parça ettim. Fakat yine tozlu parçalarına kapanarak sana secde etmeye mecbur oldum!"

diyor.

Şâir tabiatı temâşâyâ dalarak aşktan mütevellüd ye'slerini teskin etmek istiyor. Vazov tabiatı tasvirde hakikaten büyük bir iktidâr göstermiştir. Âhengli ve tatlı bir üslubla Bulgaristan'ın, zümrüd gibi sahrâların, serin ve tenhâ balkanlarını pek san'at-kârâne tasvir etmiştir.

Vazov kırk seneden beri Bulgar milletinın mukadderâtını ta' kib etmiş, milletinın emellerini kendisine rehber ittihâz ederek o yolda eserler yazmış olduğundan Bulgarlar tarafından pek ziyâde iltifât ve ihtirâma mazhar olmuştur.

Epik Eserleri

Şâirin "dâstânî" eserleri de manzûm ve mensûr olmak üzere iki kısma ayrılır.

Vazov, 1871 senesinde İstanbul'da bulunduğu sırada Romanya seyâhatinin ilhâmlarından olarak [Vidol] unvanlı bir (idil) yazmıştır. Bu idilin mevzû'u gâyet sadedir: Vidol nâmında fakir bir köylü Rada isminde "fidan boylu, kara gözlü" bir kız seviyor. Fakat fakir olduğundan hemen Rada ile izdivâc edemiyor. Daha ziyâde para kazanmak için Romanya'ya müteveccihen yola çıkıyor. Zıştovi civârında, (zâlim Çerkeslerin) hücumuna uğruyor. Vidol bunlara karşı kahramanâne müdâfaada bulunarak birisini telef ediyorsa da nihayet maktûl düşüyor ve nişanlısını yeislere gark ediyor. Vidol'un soğuk bir dereciğin kenarında çimen üzerine oturup kuru ekmeğini yemesi ve çeşme başlarında genç kızlarla delikanlıların mülâkâtı manzûmenin (idilik) kısmını teşkil eder.

Bundan sonra Vazov, daha birçok epik manzûmeler neşretmiş ise de en meşhuru "Unutulmuşların Destânı" [Epopeya na Zabravenite]dir. Şâir bu destânda ibtidâ Bulgarlar'ın tarihini yazan (Paisiy) adlı papasdan ve Bulgarlar'ın mazbût olmayan millî şiirlerini ve eserlerini cem` ve neşreden Milâdinov birâderlerden, Rakovski, Lefski, Benkovski gibi ihtilâl kahramanlarından bahsediyor.

"Unutulmuşların Destânı"nda o zamana kadar meçhûl olan bir takım tarihî hakikatler keşfedilmiş değildir. Bunun gayesi zâten Bulgarlar'ca pek ma`rûf olan ve aslâ unutulmayan bu simâları Bulgar âlemine edebî bir kisve ile göstermek, ve istikbâl nesillerini onları taklide heveslendirmektir.

Epik eserlerde en büyük şart olduğu üzere kahramanların emelleri ve işleri kendi lisanlarından ifâde olunmuyor. Bu mecmûa, şâir tarafından her bir kahraman hakkında yapılmış karakteristikleri ihtivâ ediyor.

Unutulmuşların Destânı'nda "Krali Marko"dan bile bahs olunmuştur. Krali Marko kimdir? Bizim Köroğlu gibi cenûb İslavları'nın da dev kuvvetli bir kahramanı vardır ki, bu kahraman milleti dâimâ zâlimlere yani Türkler'e karşı müdafa için Çerkesler'le, kır ser-dârlarıyla, segbânlarla muhârebe ede gelmiştir.

Fakat Bulgarlar'la Sırplar, bir türlü bu kahramanı ve ona müteallik efsâneleri paylaşamazlar. Her birisi kendi milletine mensub olmak üzere gösterirler

“Unutulmuşların Destanı”ndan mâadâ Bulgar şâirinin (Trayko ile Riza), (Zihra), (Gramada), (Zagorka), (Sinayska Roza) gibi epik şiirleri vardır. Bu şiirlerden ekserisinin üslub ve tasvir cihetinden edebî kıymetleri yoksa da mevzû'ları bizce tedkike şâyân olduğundan şurada tahlil ediyoruz:

İbtidâ birinci manzûmeyi alalım: Trayko nâmında bir Bulgar'la, Mustafa nâmında bir Türk; ikisi de hem dost, hem kahraman..... İkisi de Roza isimindeki Bulgar kızını seviyorlar.

Bir gece, Trayko, Roza'yı başka bir köye kaçırarak orada kızla izdivâc etmek istiyor. Mustafa bunu öğrenince düğüne mâni' olmak için acele o köye gidiyor; Fakat Trayko ile vukû' bulan müsâdemede mağlûb oluyor. Bu sûretle Trayko sevgilisine nâil oluyor. Bulgar münekkıdlarının da teslim ettiği üzere Vazov, bu üç kahramanın ruhî hâletlerini tamamıyla izâh edememiş; vak'aları lâyıkiyla inkişâf ettirememiştir

Rübâbî bir manzûme olan (Zihra)da da aynı kusurlar meşhûddur. Selim isminde bir Türk, lâhûtî ve semâvî güzelliğin bir timsâli olan Zihra'ya temellük ederek onu haremine kapıyor. Selim, Zihra'yı perestiş edercesine sevmekle beraber kıskançlığından kadının hürriyetini büsbütün tahdîd ediyor. Düşmanlardan onu ihtimâmla saklıyor. Zihra ise haremde boğucu ve esirâne hayatından şikâyet eyliyor.

“Gramada” yani Yığın manzûmesinde de Vazov Türkler'le uğraşmıştır. Kamen isminde fakir bir köylü delikanlısı, köy muhtarı Tseko'nun güzel kızı Tsena'yı seviyor. Lakin muhtar delikanlının fakir olduğundan bahisle, kızıyla izdivâcına râzı olmuyor. Türkler'in ileri gelenlerinden Halil Ağa bir gün muhtarın evine misâfirlîğe gelir. Bu sırada muhtarın meşguliyetinden istifâde ederek âşık ve ma'şûka firâr ediyorlar. Muhtar bunu haber alınca arkalarından yetişerek kızını istirdâd ve Halil Ağa'ya teslim ediyor. Güzel Tsena artık bir Türk kadınıdır. Halil Ağa'nın haremine dahil oluyor. Me'yûs âşık da haydûdluğa sülûk ederek dağa firâr ediyor. Köylüler, muhtarın bu hareketinden pek ziyâde münfail olarak başlarına

gelen her bir belâyı intikâm-ı İlâhî olmak üzere telakki ediyorlar. Üç aydan beri yağmur yağmaması ve sâir belâlar hep bu sebebe atfolunuyor.

Nihayet köylüler, muhtarı cezâlandırmaya karar veriyorlar: Bir sabah papas Miho, erkenden kalkıp der-bend başına gidiyor. Yere asâsını kakarak üzerine cübbesini dikeyor. Bir takım duâlar okuyor, muhtarın mevhûm heykelini taşlamaya başlıyor. Gelenler, geçenler papası taklid ve muhtarı tel'in ederek cübbeyi taşıyorlar. Kendi mevhûm heykeli etrafında taş kümesinin gittikce büyümesinden muhtar telâşa düşüyor. Hem-şehrilerinden intikâm almak için, köylülerin evlerinde komitacıları sakladıklarını hükûmete ihbâr ediyor. Bunun üzerine Türk zulümleri köyü baştan başa kaplıyor, fakat bu sırada Ruslar yetişiyor. Ve Tsena'yı Halil Ağa'dan tekrar kaçırmış olan haydûd Kamen de köye avdet ediyor. Köylüler, muhtarı parçalamak istiyorlarsa da Haydûd Kamen'in tavsiyesi üzerine vaz geçiyorlar. Bundan maksad ise, muhtara, mukaddes maksadın hâsıl olduğunu ve köylülerin sürûrunu göstererek onu ölümden bed-ter olan vicdan azâbına duçar etmek muvâffık olduğunu söylüyor.

Hakikaten muhtar, milletine ettiği ihânetinden dolayı çıldıracak bir dereceye geliyor.

(Zagorka) nâm manzûmenin mevzû'u da buna müşâbihtir. Vazov'un bütün poemlerinde âşık muradına nâil ve düşman makhûr oluyor.

Hikâyeleri ve Romanları

Vazov'un, ufak tefek hikâye ve romanlarından sarf-ı nazar ederek en büyük ve meşhur eseri olan "Boyunduruk Altında" unvanlı romanından bahsedelim.

Bu romanda 1876 senesi vak'aları, Akçakilise ve Klisvera'da Nisan ihtilâli hâdiseleri yani "beş asırlık esâret boyundurugunu" atmak için Bulgarlar'ın ibrâz ettikleri gayret tasvir olunmuştur.

Romanın başlıca kahramanı Boyço Ognanov ismindeki Bulgar olup bu şahsın etrafında toplanan, cem'iyetin muhtelif tabakalarına mensub birçok kadın ve erkeklerin seciyeleri gösterilmiştir.

Bu eser, Bulgarlar'ın muhârebeden evvelki hayatının bir ma'kesidir. Bu devrede Bulgarlar'ın beş yüz senelik esâret boyundurugundan kurtulmak için teşebbüs ettikleri şeyler an'aneleriyle tafsil edilmiştir. Vazov romancılıkta "Realism" mesleğini ihtiyar ettiğinden kahramanlarını hakikî hayattan almıştır.

Avrupa'da, Rusya Muhârebesi'ne ve Bulgar İhtilâli'ne atfolunan ehemmiyete binâen bu roman ekser Avrupa lisanlarına da tercüme edilmiştir.

Vazov bundan sonra "Yeni Dünya" nâmıyla büyük bir roman daha neşretmiştir ki bunda Şarkî Rumeli'nin iltihâkına kadar geçen Bulgar hayatını tasvir etmek istemiş ise de muvaffak olamamıştır. Vel-hâsıl bu ikinci romanın bir kıymeti yoktur.

Vazov'un dramatik eserleri şâirin şöhretine bir şey ilave edememiştir.

Mihalaki Çorbacı, Haydûdlar, Ruska gibi şeyleri âdi birer piyesten ibarettir. Çünkü tasvir olunan şahısların ruhî hâletleri lâyıkıyla tedkik olunamadığı gibi piyes tahririnde lâzım gelen kaidelere tamamiyle riâyet edilmemiştir.

Kezâ Vazov, komedilerinde muvaffakiyyet gösterememiştir.

*

* *

Bütün bu noksanlarıyla beraber, Vazov Bulgarlar için pek ziyâde ehemmiyeti hâizdir. Ve Bulgarlar tarafından son derece tebcil olunmaktadır. Çünkü Vazov Bulgarlar'ın belli başlı ediblerinden birisi olduğu gibi sonradan yetişen genç ediblerin de üstadıdır.

*

* *

Son günlerde okuduğumuz Bulgar gazeteleri Bulgaristan kasabalarından bazılarında Vazov nâmına on beş kadar kırâathane açıldığını yazıyorlardı. Bu, Bulgarlar'ın İvan Vazov hakkında ne büyük bir muhabbet beslediklerini tamamen gösterir.

*

* *

Netice

Vazov'un kıymeti nedir? Medeniyetin yüksek merhalelerine vâsıl olan büyük milletlerin yetiştirdiği dehâlara nazaran, şübhe yok, çok geride kalır. Fakat san`attaki kıymeti "hadsiyet *intuition*"in tecellisiyle takdir eden yeni "bedî'yât", Bulgar şâirini ehemmiyyetle telakki eder; çünkü onda her şeyden evvel "bîgâiyyet *psittacisme*" yok, yaşadığı ictimâî muhitin doğurduğu "zevk" ile ser-mest; iki

senedir bağıra bağıra nihayet muârizlara bile saçmalığını kabul ettirdiğimiz “gölge-his”lerle ma'lûl değil; Şark'ın yılanlardan, kurbağalardan başka bir şeye mâlik olmayan göllerinin kenarında, beyaz mermerden heykeller, muğber elli periler görmüyor; sahtelikten tamamen uzak bir “hassâsiyyet”le hakikî bir şâir olduğunu gösteriyor; bu kıymetine kâfidir.

Genç Kalemler Tahrir Hey'eti

Gençlik Kavgası:

YENİ LİSAN
ve
ÇİRKİN TAARRUZLAR

Muharriri: *Perviz*

İlme, fenne -hatta merhûm Şemseddin Sami Bey'in ta'birince- "âdât-ı İlâhiye ve tabiata" mugâyyir olan o üç lisandan mürekkeb, iki yabancı lisanın kaideleri altında muvâzenesini, âhengini, Türklüğünü kaybeden eski lisanın son zamanlarda hayli gayretli müdâfi'leri meydana çıktı. Ben bunları beklemiyor degildim..... Çünkü ezeli tekerrürden ibaret olan tarih bana "bu olacak!" diyordu.

* * *

Bizim memleketimizde eskiden beri birçok adamlar muvakkat galebeleriyle her yeni hareketin karşısına çıkarlar, ve basarlar küfrü... Maksudları, kuşkulandıkları yeni hareketi söndürmektir. Muvaffakiyyetleri sürekli midir? Bunu anlamak için özlü bir tekrardan ibaret olan tarihin bize âid son on beş senesini çabucacık hatırlayalım:

Ne görüyoruz?

Edebiyatta yeni bir tarz vücuda getirmek isteyenler ne kadar hakârete uğruyorlar? Âdi, milliyetsiz ecnebi simsârı ma'hûd "Baba Tâhir" in "Ma'lûmât" ı öyle bir gürültü yapıyor ki herkes zavallı müceddidlere fenâ gözle bakmaya başlıyor. Eski meb'ûs Mustafa Sabri Hoca ağır ve korkunc bir Volkan bayrağı kaldırıyor, artık bugünkü matbûât ve edebiyat hayatında yaşamayanlar, Müstecâbi-zade İsmetler ve emsâli fişkırıyorlar. Mehmed Celal küfürleriyle, alaylarıyla, soğuk ve tatsız ârsızlıklarıyla hıncını alamıyor. Sözde müteessir; ağlar gibi:

*Sen nerdesin ey debdebeli, şanlı Fuzûlî,
Kaldır başını, aç yüzünü bak neler oldu,
Şi`rin -[ne] tuhâfî- kalmadı bir zevki, usûlû,
Halkın kimi Verlaine, kimi Âşık Ömer oldu!*

Sen nerdesin ey hazret-i Râhî-i sūhanver,

Âsâr-ı garîbâne-i rûhun unutuldu.

Vardır sebebi hep Dekâdân oldu edebiyat.

Jean Jacques Rousseau'nun tarzı bize münkeşif oldu.

Sen nerdesin ilah, ilah...

diye bağıyor. Eğlenmek için asla ilim, fen, hakikat ve edebiyat aramayan birçok adamlar, küfür, rezâlet, alay, istihzâ görünce kapışıyorlar. Ma'lûmâtçı, muhitine göre âdetâ milyoner oluyor. Müceddidlere takılan ve bilmem kaç yaşında eşek ma'nâsına getirilmek istenilen "Dekâdân" lakabını o kadar yayılıyorlar ki artık kavga edenler birbirini tahkir için bu kelimeyi kullanmayı kâfi görüyorlar.

-Fakat netice?.. Bütün bu mütearrızlar eskiyi, eskiliği yaşatabiliyorlar mı?. Gazeller, kasideler, seci'ler, bilmem daha neler kalıyor mu?.

-Hayır!..

Bugün gazel yapan, seci' düzen görmüyoruz. Dört sene evvel "Muallim" unvanlı bir risâle çıkarılarak "edebiyat-ı atîka" müdâfaasına çalışıldı. Bu bir son nefesti. Kimse duymadı!..

* * *

Siyâsî inkılâb ile uyanan gençlik ruhunu değiştirdi. İctimâî sefâletimizin farkına vardı. Elimizde lisan ve edebiyat yoktu. Bu hastalığı tedâvi için birçokları "lisaniyyât" ve "selkiyyât" ile uğraşmaya başladılar. Vukûfları arttıkça gördüler ki şimdiye kadar pek yanlış bir yola, pek derin bir uçuruma, pek koyu bir karanlığa gidilmiş!..

Vâkıa bu ictimâî serseriliğimiz evvelce bazıları tarafından da sezilmişti; lakin nasıl tedâvi edileceğini kimse bilmiyordu. O vakitkiler fenne, ilme, bugünkü kadar, temas edememişlerdi. "Lisan kendi cezirlerinden değil, kendi tasarruflarından mürekkebtir." hakikatini anlamıyorlar, ve "tasfiyecilik"le uğraşıyorlardı.

Siyâsî inkılâb ile beraber, belki daha evvel uyanan, varlığını duyan, var olmaya niyet eden gençlik dünyanın en güzel, ve âhengli lisanı olan Türkçe'yi yalnız avâm ve kadınlara, yalnız tekellüm lisanına bırakıp, yine eski lisanla, yani "Enderûn Argosu" ile, milletine yabancı ve faydasız kalamazdı. Nitekim kalmadı,

isyân etti. Türkçe'yi boğan, "ânât *nuance*"sız ve bir ma'nâda birçok kelimeleri uşuşturan, fenne, ilme, tabiata taban tabana zıd bulunan kapitülasyonları atmaya, koparmaya kalktı. Bu kapitülasyonlar basit, ve mükemmel Türkçe sarfinin [28] üzerine hücum etmiş, onu pençesine almış ejderhâlardı. Türkçe'nin sâf lûgatlerini emiyorlar, yerlerine ağır ve şivemize muhâlif kelimeler bırakıyorlardı. Ecnebi terkiib kaidelerinden ve edatlarından başka bir şey olmayan bu kapitilasyonlar Türkçe'yi devirip enkâzı üzerinde yükseliyor, milletin ruhunu kendine duyurmuyordu.

İşte bugünkü uyanan gençlik yaşamak isteyen milletini, ve onun ruhunu kurtarmak istiyor;

-Ne yapacak!

-Pek basit...

Bu uyanan gençlik kâni'dir ki: "Söylediğimiz gibi yazacak ve o şive ve kaide dahilinde ıslâh ve terakkisine çalışacak olursak lisanın güzelliğiyle mütenâsib mükemmel bir edebiyata mâlik olacağımıza şübhe yoktur." [29]

Nasıl söylüyoruz? Bunu herkes bilir herkes tecrübe edebilir. Konuşunuz, nasıl söylediğimizi anlayacaksınız.

Konuşurken:

1) Arabça, Acemce tasarruf olunmuş kelimeleri asla kullanmayız.

2) İstilâhlardan başka Arabça, Acemce kaidelerle yapılmış terkiibler ve yabancı edatlar kullanmayız.

3) Arabça'dan, Acemce'den gelen kelimeleri tasarruf ederek, yani kendi "lisaniyyet"imize uydurarak kullanırız: Meselâ (Mehmed *Memed*), (Mahmûd *Mahmoud*), (Münir *Munur*), (hayal *Hahal*), (hayât *Hayat*) gibi.

* * *

Konuşurken, haberimiz olmadan, tabiatın yaptığı şeyleri yazarken de ihmâl etmemek... İşte Yeni Lisan'ın başka bir ta'rifi...

[28] Bu basitlik, sadelik ve mükemmellik iddi'ası bizim değildir. Büyük Larousse Ansiklopedisi'ni açmak zahmetini ihtiyar edenler görür.

[29] Merhûm Şemseddin Sami Bey.

Yazarken de tasarruf olunmuş kelimeleri, ıstılâhların başka Arabça, Acemce kaideleriyle yapılmış yabancı terkipleri, cem'leri kullanmamak, nazımda, nesirde, âheng ve kafiye için, kendi şivemizi mikyâs tanımak... [30]

* * *

Yeni Lisan'ın esâslarına i'tirâz edecek, bunların (ma'kûl ve mantıkî) ve (kâbil-i tatbik) olmadığını ilmî delillerle isbât edecek var mı?

Ben "Yeni Lisan" hakkında ettiğim ilmî itminânı daha geniş ve parlak göstermek için karşımda ciddî bir muâriz arıyorum. Fakat teessüf ederim ki bulamıyorum. Kûfür, aczden ileri gelir. Âcizler susmaya tahammül edemezlerse basarlar kûfürü.. Misâl: Karaosmanzade Ya'kub Kadri Bey... Onun boş sözlerinin hezel tarafını bırakarak iddiâyâ benzeyen bir kaç satırına bakınız:

"Fakat Yeni Lisan.. Yeni Lisan sizin için muhakkak kullanılması pek güç bir ziynet olacak. Meselâ 'millet' kelimesi bilmem nasıl bir istihâle ile 'budun'a inkılâb edecek."

Karaosmanzade Ya'kub Kadri Bey biraz elini başına koysun, dimâğıyla düşünsün, sınırlarına, yine kendi cevap versin:

-Kelimeler, anlatacakları fikirlere göre intihâb edilir. Sırf eski Türklüğ'e âid bir iki manzûmede yazılan "budun", "millet" in yerine kâim olmayacaktır. Fakat eğer, yine böyle eski Türklüğ'ü hatırlatmak icâb ederse şübhesiz pervâsızca yazılır; Yeni Lisancılar hareketlerini ilme ve mantığa uyduruyorlar. Lakin Ya'kub Kadri Bey, ilme, mantığa uymayan birçok münâsebetsiz hareketlere niçin isyân etmiyor. Misâl: Alın, cebîn, nâsiye kelimeleri yetişmemiş gibi Fikret'in "pîşânî" kelimesini kullanması...

Yine o diyor ki:

"Boğazınız uzun müddet Uygur turgur ilah... meselli kelimelerin dikenleriyle yırtılacak."

"Turgur, gurgur" diye eğlenmek istediği "Uygur" kelimesi "Latin, Cermen, İslav" gibi her lisanda aynı kullanılan bir şeydir. Bunun Arabça'sı, Acemce'si yok ki söyleyelim. Eğer kelimenin içindeki (gayın) rahatsızlık veriyorsa

[30] Konuşurken ecnebî lisaniyetine ri'âyet edenler büsbütün yok değildir, "paşa"yı "haşa" vezninde okuyan ve Türkiye'de yegâne imtiyâzlı bir tabaka teşkil eden Abdülhamid "bende-gâni" bu cümledendir.

alınız size Türkçe olmayanları: Gayr, gayûr, gavr, garrâ... “Uygur” bunlardan da mı tatsız?..

Sonra Yeni Lisan'a, Yeni Lisan'ın esâslarına dâir yazılmış yazıların hiç birini okumamış gibi bakın ne diyor:

“Onlar size diyecekler ki her gülün bir dikenini vardır, fakat aldanmayınız efendiler, bu, gül değil, bu, kâmilten dikendir. İş bu kadarla kalsa iyi; fakat icâbında dilinizi tersine çevireceksiniz, nazar-ı dikkat yerine dikkat gözû, nefha-i amîd yerine amîd üfürüğü, sadr-ı a'zam yerine a'zam sadır... ilah demeye mecbur olacaksınız:

Yeni Lisancılar bağırıyorlar, haykırdılar:

“Vâkıâ eski klişeler bozulacak, lakin tercüme edilmeyecek. Dinî, siyâsî istilâhlar hep duracak sadr-ı a'zam, şeyh-ül-islâm, Kur'ân-ı Kerîm, Âyet-i Kerîme gibi... Çünkü artık bunlar terkiplikten çıkmış, bir kelime olmuş, tekellüm lisanına düşmüş, tamamıyla tasarruf edilmiştir.”

Kinini, garazını meydana çıkarmak için Yeni Lisan'ın en mühim esâslarını unutan Karaosmanzade Ya'kub Kadri Bey milliyetini, varlığını idrak ile, edebiyatı inhisâr altına alan vatansız ve milletsiz ma'hûd “Enderûn Argosu”na isyân eden uyanık gençliğin vücudunu ictimâî hayatımız için bir tehlike sayıyor.

Hayır, azizim Karaosmanzade Ya'kub Kadri Bey! Kavmî iştiyâklarla uyanan, lisanlarını düzeltmek isteyenlerin sesleri işitilirse değil, “İntikâm Şiirleri”ni okunmaz bir angarya bilen duygusuz bir gençlik varsa, ve bu duygusuz gençliğin sesi hâlâ işitiliyorsa, biz işte asıl o vakit ictimâî bir tehlike karşısındayız. Öyle, kendi şâirleri “D'annunzio”yu alkışlayan vahşî ve medeniyyetsiz İtalyan gençliğinden daha âdi ve miskin bir gençlik varsa ve bundan siz emin iseniz, uğraşmayınız. Yazmayınız. Boş yere üzülmeiniz. Buralardan hemen kaçınız; çünkü Rumeli'yi Cermen, Anadolu'yu İslav askerlerinin çizmeleri yakında çığneyeceğine şübheniz kalmasın; çünkü, çünkü Türklük sönmüş, bitmiş demektir.

* * *

Fakat hayır, azizim Ya'kub Kadri Bey! Uyanmaya başlayan büyük Türklük, milliyeti, hâkimiyeti, istikbâli ve mâzisiyle beraber lisanını da milliyetsizlerin elinden kurtaracak. “Ölüp ölüp te yine asla ölmeyen” bu kuvveti

dışarıdaki sayısız düşmanları gibi içindeki vefâsız evlâdları, tabiatını, Türklüğünü kaybetmiş câhil Sartlar da deviremeyecektir.

* * *

Bazen de gâyet tuhâf bir söz işitiyoruz; muârizlarımızdan bir kısmı diyorlar ki: “Bugünkü lisanımız Türkçe değil, Osmanlıca’dır.”

Bunlara karşı da deriz ki:

Siyâsî Osmanlılık’ın resmi lisanı Türkçe’dir. (Osmanlıca değil!) bu, “Kanûn-ı Esâsî” ile te’min edilmiştir. Bununla beraber “Osmanlıca!” nâmında bir lisan yoktur ve olamaz.

Bu nev’iden muârizlarımız isterlerse esersiz ve fikirsiz meşhur filozofumuzun Türkler’e “sağlamdır!” tavsiyesiyle takdim ettiği “Boşo Efendi” kadar, yahud “Bank-ı Osmanî” derecesinde mükemmel “Osmanlı” olsunlar; fakat her hâlde lisanları “Türkçe” olacaktır.

“Osmanlıca” nâmı altında bir lisan olamayacağını ben söylemiyorum. “lisaniyyât” ilmi söylüyor. Hatta lisana dâir hemen kendi hacmine müsâvî eserler yazan merhûm lisaniyânîyâtçı Şemseddin Sami Bey kendi zamanına gelinceye kadar “Kamûs-ı Osmanî” “Lûgat-ı Osmanîyye” unvanı verilen kitabların sahiblerine isyân ederek diyor ki:

“Lisan-ı Osmanî üç lisandan, yani Arabî, Farisî ve Türkçe lisanlarından mürekkebirdir demek, âdet olmuştur. Âdât-ı İlâhiyyeye ve tabiata mugâyyir olan şu ta’bir ekser kavâid ve inşâ kitablarında ve buna mümâsil kitaplarda zikr ve tekrar olunuyor. Ne kadar yanlış!, ne büyük hata! Üç lisandan mürekkebirdir bir lisan! Dünyada görülmemiş şey! Hayır; hiç de öyle değildir. Her lisan bir lisandır. Söylediğimiz lisan, ‘elsine-i Turâniyye’ zümresine mensub Türk lisanıdır.”

Fakat hâlâ “Osmanlıca’dır!” diye tepinen nev’e mensub muârizlarımız buna da i’timâd etmeyebilirler; olabilir a! Lisaniyyât ilmi boş ve Şemseddin Sami de Yeni Lisancılar gibi belki bir budaladır!.. Evet herkes budala ve ahmak.. Yalnız kendileri zeki ve akıllı....

Onlar ne kadar zeki ve akıllı olursa olsunlar, Normandiya’da, Fransız-Provence’de, Gaskonya’da, Belçika’da, İsviçre’de, Flemenk’de.... konuşulan Fransızca’ya nasıl Normanca, Gaskonca, Belçikaca,.... ilah ilah... denmeyip hep “Fransızca” denirse Asya’dan Avrupa’ya kadar her tarafta konuşulan lisanın bütünü

şu' belerine de "Türkçe" derler... Bunun aksini hâlâ iddiâ eden varsa iddiâsını -ancak- isbâtlarla kuvvetlendirmelidir!

* * *

Bundan bir buçuk sene evvel "Yeni Lisan Tahrir Hey'eti" lisanımıza âid bir "istimzâc" kaleme aldılar. Bütün muharrirlerimize gönderdiler bir kaç gençden başka kimse cevap vermedi. Acabâ niye susdular? Yoksa tenezzül mü etmediler, kendilerini ilmî bir suâle -lûtfen- kısacık bir cevap vermeye tenezzül ettirmeyecek fâikiyyetleri ne idi?

Bizim arkadaşlarımızdan bazıları Gustave Le Bon, Alfred Fouillée gibi büyük kafalı adamlara bazı mes'elelere dâir mektub yazdılar. Hemen cevaplarını aldılar. Hatta pek sevdiğim bir arkadaşım, hakikî âlimlerin kendisine karşı bu tevâzu' ve tenezzüllerine şaşmıştı; refikim haklıydı. Çünkü bizim düzme ve yalancı âlimlerimiz o kadar müteazzım ve mütekebbir idiler ki... Onların tavırlarına aldanan zavallı bizler her sene cild cild ilmî ve ibtidâf eserler neşreden Garb âlimlerinin Türk gençlerine cevap vereceklerini asla ummuyorduk; fakat sonra anladık ki sorulan suâle cevap vermemek bizdeki sahte âlimlere ve ediblerde mahsûs bir kibir ve gurur hastalığıdır: Başka bir şey değil..

Biz o zaman "istimzâc" ile beraber matbû' bir de mektub göndermiştik..

O mektub bir kaç suâlden mürekkebdî ki -aynen hatırlayamadığım için- meâlen şuraya yazıyorum:

1) Müceddidlerin, lisanların tabîf cereyânlarını çabuklaştırmaya, kolaylaştırmaya salâhiyyetleri var mıdır?

2) Bir lisan başka lisanlardan ihtiyacı olduğu kelimeleri alabilir; fakat kaide alabilir mi?

3) Üç lisanın kaidelerinden müteşekkil bir lisan olabilir mi? Ve bu i'tibârla Türkçe'ye Osmanlıca denebilir mi?. Olamaz ve denemezse lisanımızı bu hastalıktan kurtarmak bizim için bir vazife değil midir?.

4) Türkçe'yi sadeleştirmek için şimdiye kadarki tasfiyecilerin yaptıkları gibi lisanımızda me'nûs Arabça, Acemce kelimeleri atarak Çağatayca'dan, Türkmençe'den kelimeler almak lisanların tabîf tekâmülüne muvâfık bir hareket midir?.

5) Lisanın sadeleştirilmesinde ve yenileşmesinde Arabça ve Acemce terkiplerin, cümlelerin, edatların kullanılmamasını esâs ittihâz etmek lisanın tabîî tekâmülû için en muvâfık bir usul değil midir?

6) Sadr-ı a'zam, şeyh-ül-islâm gibi terkiplikten çıkarak klişe olmuş şeyleri, olduğu gibi bırakmak; menekşe, kavga, kalabalık gibi Türkçeleşmiş Arabî ve Farisî kelimeleri Türkçe söylendiği gibi yazmak ve onları tamamen benimsemek doğru değil midir?..

Arzu edenler yukarıdaki Yeni Lisan'ın esâslarına dâir olan suâlleri Avrupa'da meşhur "lisaniyyât" âlimlerine yazabilirler. Te'min ederiz; mutlakâ cevap alacaklardır. Çünkü şahsî gurur yalnız budalalara ve câhillere mahsûstur. Meselâ şu zahmeti ilmî hakikatlerle uğraşmağa yükseldikleri mevki'leri mâni' olan muârizlarımız da ihtiyar ederek Garb "lisaniyyât"çılarına mürâcaat edebilirler. Fakat alacakları cevablara inanmamaları, o hakikî âlimlere de "budalalar, ahmaklar" demeleri vâridir. O zaman biz onlara deriz ki:

Haydi, ecnebî kaideleriyle yapılmış sun'î ve tabiata muhâlif terkiplerinize, Nergisî'nin, Abdurrahman Şeref Bey'in, Süleyman Nazif Bey'in, hatta Ahmed Hâşim Bey'in lisanına dönünüz. Yazılarınızı dâimâ (Enderûn Argosu) ile yazınız. Lakin yalnız yazarken sınırlarınızdan ziyâde dimâğınızı kullanınız, çünkü karşınızda sınırlarıyla değil, dimâğıyla okuyan, düşünen, takdir eden kuvvetli ve uyanık bir Türk gençliği var.

* * *

Son günlerde muârizlarımız arasında iki mühim çehre göründü: Cenab Şehabeddin, Süleyman Nazif..

Ben hesâbıma Cenab ve Nazif Beyler'in hareketlerinden daha zarûrî ve tabîî hiç bir hareket göremiyorum; ve kendilerine asla darılmıyorum; çünkü bi-z-zât onlardan birinin dediği gibi:

Dünün teceddüd-perverleri bugünün muhakak teceddüd-girizleridir.

Fakat Yeni Lisan'a âid i'tirâzları cevabsız bırakmamaya, ve edilen i'tirâzlara yine kendi sistemlerinde cevap vermeye kat'iyen karar vermiş olduğumuz için bu iki büyük çehre ile de uğraşacağımız kat'idir. Nitekim Cenab'a

Canib (Hak)da, Nazif Bey'e (Zekâ)da ben, birinci cevablarımızı geçen gün takdim ettik. Yalnız şunu isterim ki:

Dünün teceddüd-perverleri bugünün, teceddüd-girizleri olsunlar, çünkü bu zarûridir; fakat hiç bir zaman müfterileri olmasınlar.

Meselâ Süleyman Nazif Bey, Şehbâl'daki makâllerinin bir yerinde diyorlar ki:

-Yeni Lisancılar, "madem ki biz istiyoruz, binâen-aleyh lisan bizim istediğimiz şekle girecektir" iddiâsında imişler.

Kendileri bunu bir "risâle-i fâniye"de mütâlaa buyurmuşlar.. Biz böyle bir küstahlıkta bulunmadığımız gibi Türk oğlu Türk olan Süleyman Nazif Bey de bizim bu küstahlıkta bulunmayacağımızı ümid etmelidirler.

Biz diyoruz ki:

-Lisaniyyât şu iddiâdadır, lisanımızın tekâmül safhaları da bu iddiâyı te'yid ediyor. (Biz) mukâvele ile ortaya Cenab Bey'in kabul edeceğini vaad buyurdıkları nev'iden büsbütün yeni bir lisan çıkarmıyoruz; çünkü çıkaramayız; ve bizimle beraber hiç kimsenin çıkaramayacağına da eminiz. İctimâî hâdiselerde ferdlerin vazifesi ictimâî vicdanın temâyüllerini çabuklaştırmaktır. İşte (biz) yalnız bunu yapmak istiyoruz.

Nazif Bey'den zehâblarını tashih buyurmalarını ricâ ederim.

Yeni Lisan'ın her hissi ifâdeye kâbiliyetini, kendilerinin şimdiye kadar yazdıkları çok kusurlu manzûmeleriyle [31] tecrübe etmeye tenezzül etmezlerse geçen gün (Zekâ)da yazdığım manzûme ile edebilirler...

Buraya yine Ali Canib'den bir misâl alıyorum:

O

*Yayılırken geceler süslü, açık mavi göğe
O geçer, işte o mechûl, o görünmez gölge,*

*Ve uçar, tozlu, karanlık yolun üstünde erir,
Kim bilir, belki de ondan geceler şübhelenir:
Arkasından bakarım, hisli, sönük bir rüzgar*

[31] Bu kusurları ârzu buyururlarsa teşrih ederim.

*Koşarak geçdiği yerlerde hazin bir şey arar.
Şimdi yorgun, uyuyan gizli saatler uyanır;
Şimdi her ra`şeyi bir parça onun kalbi sanır.*

*Söyle akşamlara göz yaşları serpen rüzgar,
Söyle ondan sana tevdi` edilen bir sır var,
Söyle rûhun niçin incinmiş onun rûhu gibi,
Söyle her çırpınışın böyle niçin pek asabi?
Kim o?. Rüzgar, uyuşur, söylemez, akşam bilmez;
Gözlerimden bu dumanlar fakat asla silmez:*

*Yayılrken geceler süslü, açık mavi göğe
O geçer, işte o mechûl, o görünmez gölge...*

Ricâ ederim Nazif Beyefendi, Cenab Bey'in (bârîka-i belâgat)ına pek meftûn olduğu Karaosmanzade Ya`kub Kadri Bey gibi değil, dimâğınızla tedkik buyurunuz.. Bu şiir, lisanımızın son zamanlarda ne kadar işlendiğine güzel bir misâl değil midir?.. Ve Yeni Lisan "kelimelerden daha çok ma'nâlar doğuran âhengi" te'min etmiyor mu?... Sizden yalnız bu noktaya fakat insâf ile cevap bekliyorum, (Enderûn Argosu)nu müdhiş bir iflâsa duçar edecek olan Yeni Lisan'ı kabul için değil, şübhesiz...

* * *

Hâmiş:

Bugün eski lisanın artık azalmaya başlayan mürevvicleri son bir intikâm hırsıyla Türkçe'nin şîvesine hiç riâyet etmiyorlar. Türkçe'si olan kelimeler yerine tasarruf olunmamış lüzümsüz ecnebi kelimeler kullanıyorlar. İnsan onların eserlerini okurken mutlakâ Türkçe bilmediklerine hükmeder. Son ve yeni bir misâl getireyim. Ahmed Hâşim Bey'in (Ses) unvanlı şiirini okuyunuz. Vâkıâ bu şiirinde bu sefer oldukça Türkçe kelimeler kullanmaya gayret etmiş. Lakin Türkçe kelimelerin nasıl okunacağını bilmiyor.

Bakınız:

*Seher eb`âd içinde, şimdi gümüş
Bir sehâb andıran miyâh uyumuş..*

Gümüş (*much*) uyumuş (*mouch*) kelimelerini kafiye yapıyor. On beş sene evvel eskiliğin müdâfa'ı Mehmed Celal (bu) ile (piyano)yu kafiye yapıyordu. O vakit bu hatayı Hüseyin Cahid, onun Fransızca bilmemesine, piyano "nou"yu doğru okuyamamasına veriyordu. Ahmed Hâşim Bey'in bugün "gümüş" ile "uyumuş"u kafiye yapmasına ne diyecek? Yoksa: "Bunda Ahmed Hâşim Bey (Türkçe) bilmemenin insanı sevk ettiği hatalara kurbân olarak şübhesiz ki 'uyumuş'u 'much' sûretinde telaffuz edilir zannetmiş..." mi diyecek?

Yine "Ses" şiirine dikkat ediniz:

*Sanki hummâ-yı vasla müstağrık
Leyli bir itr-ı hisle doldurarak
Dolaşan gölgeden kadınlardı.
Sanki bir savt-ı gâib ve mühtez
"Kalbe bir hüsn-i bi-bekâ yetmez,
Aşkta ta`mime sa'y edin." derdi.*

Burada (Türkçe) bilmemekten başka hiç bir şeye atfolunamayacak bir kafiye yanlışı var.

(Kadın)ın son hecesi ağır olduğundan cem` edatı (lar) okunur. Kadınlar....

(Kadınlardı...) ile hafif (demek) masdarından (derdi)yi de kafiye yapıyor. Bu kafiye yanlısını düzeltmek için "kadınlardı"yı (kadınlerdi), yahud derdiyi (dardı) okumak lâzım.

Yine bu küçük şiirde (andırmak) ve (imtizâc etmek) fiilleri yanlış kullanılmış:

*Ovanın saye-dâr mübhemine
İmtizâc eylemiş nücûm u bahâr*

Doğru söylenmesi lâzım gelse:

Yıldızlar ve bahar ovanın mübhem gölgesi ile imtizâc eylemiş...

*... şimdi gümüş
Bir sehâb andıran miyâh uyumuş!*

Doğrusu:

“Gümüş bir bulut(u) andıran sular uyumuş...”

“İmtizâc etmek” i Türkçe diye kullanırsak mutlakâ bir (ile) edatı ister. Misâl: (Siz arkadaşlarınızla imtizâc ediyor musunuz? Mısır'ın havası ile imtizâc edeceksiniz.)

Bir kere şu misâllerde ve daha kendi kendinize (romanlarda, kimyâ kitaplarında) bulacağınız misâllerde (imtizâc etmek) masdarını Ahmed Hâşim Bey gibi yanlış kullanınız. Bakınız, ne gülünç olacak!

Şiirdeki yanlış manzûm olduğu için o kadar açık duyulmuyor.

Zâten zavallı kari'ler, Enderûn Argosuyla yazılan muammâlarda ma'nâ aramaya o kadar alışmışlardır ki artık yanlışlığın çirkinliği bile onların gözüne çarpmıyor.

Ey Türk muharrirleri! Yazmadan evvel Türkçe konuşmasını, anadilimizin şivesini, âhengini, tabiatını, tecvîdini öğrenmeye; ondaki gizli, derin, vâsi` güzelliklerin farkına varmaya gayret ediniz. Ve unutmayınız ki karalama değil, eser yazıyorsunuz....

Perviz

GENÇ KALEMLER MECMUASI'NDAKİ TENKİD YAZILARININ İNCELENMESİ

Genç Kalemler Mecmuası'nda tenkidle ilgili çok sayıda yazı vardır. Biz bunların incelenmesini kolaylaştırmak için şu şekilde sıraladık.

A. Teorik tenkid yazıları

B. Pratik tenkid yazıları

C. Dilin sadeleşmesiyle ilgili yazılar

a) Genç Kalemler Yazarlarının Dilin Sadeleşmesi Hakkındaki Görüşleri

b) Muhalefet Edenlerin İtirazları

c) İtirazlara Genç Kalemler Yazarlarının Cevapları

D. Yabancı edebiyatlarla ilgili yazılar

A. TEORİK (Théorique) TENKİD YAZILARI

Genç Kalemler'de edebiyat nazariyelerine yönelik olan tenkid yazılarını "Teorik Tenkid" adı altında inceleyeceğiz. Dergide en çok ser-muharrir Ali Canib olmak üzere Hüseyin Naci, Mustafa Haluk ve Edhem Hidayet'in teorik tenkid üzerine şu yazıları bulunur: "*Edebiyat-ı Müstakbelemiz*" [32], "*Bizde Edebiyat Dersleri*" [33], "*Sanat ve Mâhiyeti*" (Şekle aid bir kalem tecrübesi) [34], "*Vers Libre İçin*" [35], "*Üslub Meselesi*" [36], "*Üslub-Şahsiyyet*" [37], "*Kıl u Kâl*" [38], "*İbtidâiyyet*" (*Orginalité*) [39]. Tabii bunların dışında diğer tenkid yazılarının içinde de teorik tenkid türüne dahil edilebilecek parçalar da bulunmaktadır.

[32] Ali Canib; "*Musahabe-i Edebiyye: Edebiyat-ı Müstakbelemiz (Gençlerle İmtizâcımız Münâsebiyle)*", Genç Kalemler, C.1, nr.1-9, s.84-85.

[33] Ali Canib; "*Bir Tevdî Fikri: Bizde Edebiyat Dersleri*"; Genç Kalemler, C.1, nr.2-10, s.99-101.

[34] Ali Canib; "*Hikmet-i Bedâyi Bahislerinden: Sanat ve Mâhiyeti (Şekle aid bir kalem tecrübesi)*", Genç Kalemler, C.1, nr.13-5, s.144-145.

[35] Hüseyin Naci; "*Vers Libre İçin*", Genç Kalemler, C.1, nr.13-5, s.153-155.
"*Vers Libre İçin*", Genç Kalemler, C.1, nr.14-6, s.171-174.

[36] Mustafa Haluk; "*Bugünküler: Üslub Meselesi*", Genç Kalemler, C.1, nr.14-6, s.166-170.

[37] Yekta Bahir (Ali Canib); "*Sanat ve Edebiyat: Üslub-Şahsiyyet*", Genç Kalemler, C.2, nr.11, s.183-188

[38] Edhem Hidayet-Yekta Bahir (Ali Canib) "*Kıl u Kâl*", Genç Kalemler, C.3, nr.13, s.27-28.

[39] Yekta Bahir (Ali Canib); "*Sanat ve Edebiyat: İbtidâiyyet (Orginalité)*", Genç Kalemler, C.3, nr.14, s.35-40.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi teorik tenkid türü yazıların en çoğu üçü Yekta Bahir müstearlı 6 yazıyla derginin ser-muharrirliğini de yürüten Ali Canib'indir. Diğer yazarların birer yazıları bulunmaktadır.

Ali Canib'e göre sanatın doğuşu şöyledir: İlk insanlar zarurî olan maddî ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra kalbinin de tesellisine çalışmıştır. Bu onlar için manevî bir ihtiyaç idi. Bu manevî ihtiyacını gün doğuşu, gün batışı gibi görebildiği şeyleri toplayarak kelimelerle anlatmış ve şiiri; renklerle göstermiş resmi, hatlarla cisimleştirmiş heykel-tıraşlığı meydana getirmiştir. Aynı zamanda tabiatta tam bir örneğini bulamadığı halde alıntılarına devam ederek musiki ve mimariyi de icat etmiştir. En sonunda da ilk insanların bu şeylerine sanat adı verilmiştir. Görüldüğü gibi Ali Canib sanatın doğuşunu Batı edebiyatından, onların görüşlerinden almıştır. Çünkü bizde Tanzimat'tan önceki görüşe göre: Sanatın menşei İlahî'dir. Sanat kabiliyeti, yaratılıştan sanatkarlara verilmiştir. [40] Yani insan yavaş yavaş sanatı öğrenmemiştir. O zaten insanlığın atası olan Hz. Adem'e yaratılışında verilmiştir. Fakat insanlar bunu yavaş yavaş geliştirmişlerdir. Batı edebiyatının düşüncesi ise Rönesans'tan sonra dinden uzaklaşma ve insanın evrimi teorileri yüzünden, insanların sanatı çevrelerinden görüp taklid ederek geliştirdikleri fikrine varmıştır.

Ali Canib çeşitli örneklerle açıklayarak sanatın tarifini yapar. Ona göre sanatın tek konusu tabiattır. Fakat sanatı tarif için "sanat tabiatı taklid etmektir" demek yeterli değildir. Sanat tam bir taklid değildir. Taklide en çok riayet eden bir ressamın yapacağı resimden daha fazla bir taklide sahip olan fotoğrafa hiç bir zaman sanat eseri adı verilemez. Çünkü fotoğraf ruhsuzdur, hayatsızdır. Görüldüğü gibi Ali Canib burada yanılmıştır. Bugün fotoğrafçılık bir sanat dalıdır. Fakat o gün için dediği doğrudur. Bugünün teknolojisi ve tekniği ile yazarın zamanındaki arasında büyük fark vardır. Artık fotoğrafçılar tabiatı olduğu gibi değil kendi istedikleri gibi fotoğrafa yansıtarak yaptıkları işi ruhsuzluktan kurtarmışlardır. Böylece sanat unsurlarını fotoğrafa katmışlardır.

İnsanlar ilk çağlardan beri sanattan yalnız haz almakla yetinmiş ve bugün bu haz onun en doğru gayesi olmuştur. Sevinç gibi, keder gibi şeyler his ve

[40] Ercilasun, Bilge; "Divan Edebiyatında Tenkid (Servet-i Fünun'da Edebî Tenkit)", Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul-1994, s.30.

hayalin mahsulüdür; fikrin görevi mutlaka bir netice, bir fayda aramaktır ki ruhumuzun tesillisine yabancıdır. Bir ressam fırçasını eline aldığı zaman yalnız bir haz oluşturmaya çalışır, tabiatın birçok yerlerini resme aktarıırken kendi hissiyle hayaliyle süsler. O zaman meydana getirdiği şey hayatın ruhuna sahip bir eser olur ki buna “*sanat eseri*” denir. Halbuki bir fotoğrafın bir mercekten başka hiç bir serveti yoktur, bir şahsiyeti yoktur, tabiatla ne gördüyse onu alır. Buna göre sanatın bir unsuru da “*mümtaz şahsiyet*”dir. Şimdi tarife bunu da katalım: “*Sanat mümtaz bir şahsiyetle mezcederek taklit etmektir.*” Fakat tarif henüz tamamlanmamıştır.

Tabiat karışık bir kütledir; onun içinde en zıt şeyler vardır. Daha önce belirttiğimiz gibi sanatın tek gayesi hazdır. Bir yazar bir ‘*tip*’in bütün dağınık hareketlerini gösterirse ruhumuzda oluşmasını istediği tesir dağılır. Öyleyse sanat taklit edeceği şeyin lüzumsuz yerlerini atar. Onu en ziyade anlatacak ‘*esaslî mizac*’ını bir noktaya toplar. Bu son unsura göre sanatın tarifini yaparsak: “Sanat tabiatı, esaslı bir mizacını seçerek ve mümtaz bir şahsiyetle birleştirerek taklit etmektir.” [41]

Ali Canib’e göre sanat; ahlâkçı olmamalı, geçmişten gelen ananevi kurallara sıkıştırılmamalıdır. Sanat sadece beşerî değildir şahsî ve vicdanîdir, insanın özü yani ruhundan ibarettir. Sanat şahıs içindir. Sanat dar kalıpların içine hapsedilemeyecek kadar hür ve müstakildir. Bu fikirleri şu cümleyle özetler: “Bugün artık gençler istiyor ki şiir ve edebiyat vicdanî olsun, ne ahlâkiyyâta merbût kalsın ve ne de kadîdî bir takım hutûttan ibaret bulunsun...” [42]

Ona göre sanatın gayesi fayda değil hazdır. Sanatın değerini halk bilemez; sanat asildir, aristokrattır halkın arasına karışamaz. Sanat ahlâkçı ve gelenekçi olamaz. Sanatta ilerleme sürekli yenilikle sağlanabilir. Sanat toplum için değil sanat için yapılır: “Arkadaşlarımın içinde ‘*san`at fâide içindir*’ diyecek kadar dar düşünceli kimse yoktur. Hepsi san`at perisinin istiklâlini müdâfaa eden gençler ve an`ane bilmez ruhlardır. Pek iyi bilirler ki bir şiirin sihrini, ulviyyetini otuz

[41] Ali Canib; “*Hikmet-i Bedâyi Bahislerinden: Sanat ve Mâhiyeti (Şekle aid bir kalem tecrübesi)*”, Genç Kalemler, C.1, nr.13-5, s.145.

[42] Ali Canip; “*Musahabe-i Edebiyye: Edebiyat-ı Müstakbelemiz (Gençlerle İmtizâcımız Münâsebitiyle)*”, Genç Kalemler, C.1, nr.1-9, s.85.

milyon halk takdir edemez. San'at şimdiye kadar '*aristocrate, asil*' yaşamış ve şimden sonra da yine öyle yaşayacaktır. Onun en hakikî gayesinin '*bedîl bir haz*' olduğunu da kimseden öğrenmek ihtiyacında değildirler." [43]

Ali Canib'e göre edebiyat sadece sarf ve nahiv değildir. Edebiyat böyle dar kalıplara hapsedilemeyecek kadar geniştir. "Edebiyat her şeyden evvel mensub olduğu sanâyi`-i nefîsenin anâsır-ı selasesini yani '*taklid-i tabiat*', '*mizâc-ı esâsî*' ve '*şahsiyyet-i mümtâze*'yi tevhid ve bu sûretle '*hüner*'le ibrâz olunan güzelliği temsil eder." [44] Bir romanı ele alırsak, kahramanların sahip oldukları çok çeşitli ruh halleri göz önüne serilmiş, teşrih edilmiştir. Fakat bu çevredeki bütün teferruat anlatılarak değil, sadece gerekli görülenlerin alınmasıyla mümkündür. Yoksa bir sürü gereksiz teferruat içinde boğulup asıl anlatılmak istenen verilemez. Okullarda okutulan edebiyat kitaplarının sanatın gayesi bahsinde hâlâ Aristo ve Eflatun'un iki köhne fikri anlatılıyor. Eflatun'a göre sanat tabiatı taklit etmektir. Taklitler ise gerçek değildir, gerçek olmayan şey bizi doğrulara ulaştıramaz. Yani sanat öğretici, aynı zamanda da ahlakçı olmalıdır. Aristo'ya göre ise güzelliğin şartı simetri ve sınırlılıktır. Ayrıca sanatın gayesinin eğitime, siyasete ve ahlâka bağlı kalması hususunda Eflatun'la birleşir [45]. "San'atın ve bu miyânda edebiyatın gayesi '*esâyâ-yı haricî*'nin '*tabiat-ı esâsiyye*'sini bir '*şahsiyyet-i mümtâze*' ile mezcetmektir". [46]

Sanat eseri dışarıdaki eşyanın idealleştirilmesi değil, ideallerin maddileştirilmesinden doğar. Bu ideal ve heyecanların maddileştirilmesi çok güçtür; fakat bu maddileştirilmiş heyecanları ise taklit etmek çok kolaydır. "San'at eserleri haricin '*idéalise*' mefkûreleştirilmesinden değil, mefkûrenin '*matérialiser*' maddileştirilmesinden doğuyor." [47] "Teslim edersiniz ki

[43] Ali Canib; "*Sanat ve Edebiyat: Millî Lisan ve Millî Edebiyat*", Genç Kalemler, C.2, nr.3, s.52.

[44] Ali Canib; "*Bir Tevdî Fikri: Bizde Edebiyat Dersleri*"; Genç Kalemler, C.1, nr.2-10, s.99.

[45] Ercilasun, Bilge; "*Servet-i Fünun'da Edebî Tenkit*", Milli Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul-1994, s.16-18.

[46] Ali Canib; "*Bir Tevdî Fikri: Bizde Edebiyat Dersleri*"; Genç Kalemler, C.1, nr.2-10, s.100.

[47] Yekta Bahir (Ali Canib); "*Sanat ve Edebiyat: İbtidâiyyet (Originalité)*", Genç Kalemler, C.3, nr.14, s.36-37.

'heyecân *émotion*'ları 'maddîleştirmek *materialiser*' kadar güç bir şey yoktur. Aynı zamanda maddîleştirilmiş heyecânları taklidden de kolay bir şey mevcûd değildir. Bir '*Madonna*'yı ancak bir '*Rafael*' ibdâ' eder; fakat bu ibdâ' edilen '*Madonna*'nın kopyasını her fotoğraf mâlik olabilir!.." [48]

Sanattaki güzellik komplekstir, birbirine geçmiş bir haldedir. Güzelliğin mükemmelliği, bütünün oluşturduğu zevkin, küçük parçalardan her birinin meydana getirdiği ayrı ayrı zevklerden daha yüksek bulunmasına bağlıdır. "ma'lûmdur ki san'attaki hüsün (*complexe* mürekkebdir). Ve meşhur bedâatçılardan Charles Lalo'nun pek güzel izâh ettiği gibi bu hüsnün mükemmeliyeti, mecmû'un tevlid ettiği zevkin, cüz'lerden her birinin husûle getirdiği ayrı ayrı zevklerden yüksek bulunmasına mütevakkıftır." [49]

Ali Canib'e göre bizde hâlâ modern tarzda ve ilmî gerçeklere dayanan bir edebiyat tarihi yazılmamıştır. Bu boşluk yüzünden herkes bu alanda istediği gibi hiç bir ilmî mesnedi olmadan edebî devirlerin taksimini yapar. Oysa modern edebiyat tarihçiliğine göre edebî devirlerin taksimi için sebepler aranır: "Bizde şimdiye kadar belli başlı bir tarih-i edebiyat yazılmamış ve edvâr-ı edebiyeye ayrılmamış olmak dolayısıyla herkes kendi fikrini yürütür; ez-cümle bazıları Fuzûlî Devri, Bâkî Devri, Nefî Devri, Nâbî Devri diye garib garib taksimler yapar. Her şeyden evvel şunu bilmek lâzım gelir ki asrımızın kanâat-ı ilmiyyesi keyfî tasnif ve taksimlere artık nihayet vermiştir; meselâ bir tarih ve bu miyânda bir tarih-i edebiyat devrelere ayırabilmek için esbâb aranır. Tarih-i edebiyatımızdan yukarıda görülen kısımları husûle getirecek avâmil yoktur; en doğru taksim, geçenki makalemde de izâh ettiğim gibi, Edmond *Fazy*'nin fikrini kabul etmek Akif Paşa'ya kadar '*Asya Mektebi*' ondan i'tibâren '*Avrupa Mektebi*' demektir." [50]

Ali Canib'in üslub hakkındaki düşünceleri şöyledir. Ona göre sanatçı için üslub sahibi olmak hele orjinal bir üsluba sahip olmak oldukça güçtür. Oysa sanatçıyı diğer sanatçılardan ayıran ve onların seviyesinden yükselten şey orjinal

[48] Edhem Hidayet-Yekta Bahir (Ali Canib) "*Kıl u Kâf*", Genç Kalemler, C.3, nr.13, s.28.

[49] .ayn.eser, s.28.

[50] Ali Canib; "*Bir Tevdî Fikri: Bizde Edebiyat Dersleri*"; Genç Kalemler, C.1, nr.2-10, s.101.

üslubdur. Bir sanatçı arkadaşlarından ayrıldığı sürece onlardan yükselir. Yok eğer aynı üslub özelliklerini gösteriyorsa bu onun için bir son demektir: “Henüz pek iyi tanımadan: ‘*San`at! san`at!...*’ diye bağırın bu tipler san`atın her şeyi kolay yazmak isteyenlere kucağını açmayacağını bilmelidirler. Dünkülerin mu`avenetiyle edebiyat sahasında sekenler nihayet düşmeye mahkûmdur. Bir şâiri arkadaşlarının seviyesinden yükselten ‘*mümtâz şahsiyyet*’ onlardan ayrılmasıyla vuzûh kesbeder.” [51] “...umumiyyetle san`atta, san`atın her şu`besinde en müşkil şey budur, *Style original* zâtî üslubdur. Bir şâir, bir ressam, bir heykel-tıraş, ve sonra bir kavim, bir millet, diğer şâirlerden, ressamlardan, heykel-tıraşlardan, kavimlerden; milletlerden üslublarıyla ayrılarsa o derece yükselmiş olurlar; çünkü san`at dâimâ *Subjectif* nefsi bir kıymeti hâizdir; ve şübhe yok, san`at tarihlerinde birer muazzam ve yıkılmaz heykel gibi duran dâhiler sırf zâtî birer üsluba mâlik oldukları için mevki`lerini muhâfaza etmişlerdir.” [52] “İsminin san`at tarihine geçmesini isteyen şâir, heykel-tıraş, mûsiki-şinâs, ressam, mi`mâr, hulâsa her hangi bir san`at-kâr arkadaşlarından ayrılmalıdır. San`atta mekteb tanımak, ölüme bir adım atmak demektir; çünkü san`at müntesibleri birbirine ne kadar yaklaşırlarsa o kadar şahsiyyetlerinden kaybederler.” [53]

“Üslub şekilden ibaret değildir. O sahibinin fikri, hissi, hayali, her şeyidir. Üslub bir adamın, bir kavmin ‘*personnalité* şahsiyyet’i demektir ve san`atta en mühim şey şahsiyyetin tebyînidir.” [54]

Ayrıca Ali Canib sanatçılar içinde üslubun iki temel direği olan hareket ve tertib kuvvetlerine gene çok az kişinin sahip olduğunu söyler: “...üslubun iki rûknünü, ‘*mouvement* hareket’ ve ‘*ordre* tertib’ kuvvetlerini hakkıyla hâiz olanlar da yine azlığı teşkil eder” [55].

[51] Ali Canib; “*Sanat ve Edebiyat: Millî Lisan ve Millî Edebiyat*”, Genç Kalemler, C.2, nr.3, s.52.

[52] Yekta Bahir (Ali Canib); “*Sanat ve Edebiyat: Üslub-Şahsiyyet*”, Genç Kalemler, C.2, nr.11, s.183.

[53] ayn. esr., s.186

[54]. ayn. esr., s.186

[55] ayn. esr., s.186

Ali Canib edebiyat sanatlarıyla fikrin ve üslubun ilişkisini ise şöyle açıklar: “Hulâsa eski edebiyat hocalarının ‘*sanâyi*’-i *lafziyye*’ ‘*sanâyi*’-i *ma’neviyye*’ dedikleri şeyler fikirleri tezyîn eden sonradan gelme süsler değildir. Bütün bunlar fikrin esâsına dahildir. Bunun için o san’atlar hangi dimâğî kuvvetten doğmuş ise onunla izâh edilmelidir. Bunlardan hangileri müfekkire, hangileri muhassise, hangileri muhayyile mahsûlü ise o kuvvetlerin izâhı miyânında gösterilmelidir. Bu sûretle esâs i’tibâriyle şu kuvvetli hatadan kurtulunacağı gibi netice i’tibâriyle de san’atta şahsiyyetin ehemmiyyeti izâh edilmiş olur, çünkü o zaman talebe anlayacaktır ki teşbih, istiâre, tadrîc.... ilah.... sonradan eklenmiş şeyler değildir. Bunların husûlü için şu veya bu edibin, şâirin teşbih, istiâre, terdîd, tadrîclerinden istifâde ederek onlara benzer teşbihler, istiâreler, terdîdler, tadrîcler yapmak sahibine bir kıymet vermez. Mademki bunlar dimâğî kuvvetlerimizin mahsûlleridir, o kuvvetleri tenmiye ve terbiye etmeliyiz. Bizde meselâ bir *imagination créatrice* yaratıcı hayal, bir *sansibilite vibrante* titreyici hassâsiyyet tevellüd etmelidir ki güzel bir teşbih, güzel bir istiâre.... yapabilelim.” [56]

Üslub üzerine fikirlerini beyan eden diğer bir kişi de bizim imzasını okuyamadığımız fakat Masami Arai’ın “Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği” [57] kitabının Genç Kalemler bölümünde Mustafa Haluk’un diye yazdığı “*Üslub Meselesi*” [58] isimli yazıdır. Yazar yazısının başında o günlerde bütün genç kalemler için en önemli şeyin üslup olduğunu ve bununla ilgilendiklerini, kendilerine göre üsluplarına bir şekil vermeye çalıştıklarını söyler. Genç yazarların bu arayışlarından dolayı sabit bir üslupları yoktur. Fakat her devrin, her mektebin üslubları arasında görünür ve görünmez, derin bazı yakınlık ve kardeşlik bağı vardır. Bu bağ yavaş yavaş ortaya çıkar.

Lisan, açıklama ihtiyacı ve ifadenin bir tatmin fikri ve söylenişi olup geçmişin kültür birikimini gelecek nesillere ulaştırır. Açıklama ihtiyacı ve ifadenin değişmesiyle lisan da değişir ve başkalaşır.

[56] ayn. esr., s.186-187.

[57] Arai, Masami; “*Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği*”, İletişim Yayınları, Ekim 1994-İstanbul, 1.baskı, s.152.

[58] Mustafa Haluk; “*Bugünküler: Üslub Meselesi*”, Genç Kalemler, C.1, nr.14-6, s.166-170.

Lisanın ihtiyacıyla onun kaynağına bağlı olmak üzere bir gözle görülmez hüviyeti vardır ki buna üslub derler. Üslubun gelişmesi neslin zihin olgunluğuna bağlı özel bir şekillenmeyle olur. Devirlerle değişen zihin ve fikir, yahud zihin ve fikir ile değişen devirler başka başka üslublara sahiptir; çünkü insanlar kelime ile düşünür, kelimeler de birer ihtiyaç eseridir. Yani üslub tabiidir, yalnız gelişir ve güzelleşir.

Olgunlaşan bir düşüncenin ihtiyacı çoğalıp inceldikçe başka başka kelimeler icad olunarak üslub değişecek, incelemek, daha güzelleşecektir. Bütünü başka kelimelerden oluşan üsluba sahip bir neslin, bir devrin de evvelki devirden başka türlü düşündüğü muhakkaktır. Yani üslub, düşünce tarzı ve hissedişe göre değişir..

Edebiyat, beynin çalışmasının faaliyyet ve devamlılığı nisbetinde ilerler. Ve akıl melekesi ile fikirlerimiz çarpışarak aralarına giren gizli bir noktayı, yeni bir hissi tasvir için yeni, bütünü başka bir kelime meydana gelir.. Ve böylelikle üslub daima değişir ve olgunlaşır. Yalnız çalışmak, incelemede bulunmak lazımdır.

Bugünkülerden Refik Halid'le Yakub Kadri, Hamdullah Subhi ile Mehmed Fuad'ı inceleyiniz, onların üslubları, sizi o kadar işgal etmez, şeffaf bir vasıttan ibarettir. Orada gayr-ı tabii ihtişam, lüzumsuz süsler yoktur. Her şey yerli yerinde mananın akış kuvveti nisbetinde sergilenmiş ve konu ustaca fırçalarla itmam edilen bir tablo gibi, uzun uğraşlarla çizilmiştir.

Bazı şeyler olur ki herkes aynı şekilde düşünür fakat yazarların üslubları başka türdür. Herkesin üslubu bir ayırıcı işarettir ki o herkesin aynı suretle düşüneceği şeyi benimsemeye bir kâfi sebeptir. O halde üslub burada fikirden, konudan daha çok önem arzeder.

Hulasa, madem ki edebiyatta da sabit hakikatler mevcut değildir. Dünkülerin gerek üslub ve gerek vezin ve kafiyelerinin sabit kalacağına inanmak büyük bir ahmaklık olur. Üslub mümtaz ruhların anlayış tarzı ve duygularının "özel sesi"dir.

Genç Kalemler'de teorik tenkid üzerine diğer bir yazı Selanik Mekteb-i Sultanî muallimlerinden Hüseyin Naci'nin "*Vers Libre İçin*" [59] başlıklı iki yazısıdır. Bu yazının konusu Avrupa'dan bize geçen bir nazım şekli olan, nazm-ı serbest (serbest nazım) hatalı tabiriyle anılmış vers libre'dir.

Nazm-ı serbest diye tercüme edilmek istenen hakikatte ise bir veznin çeşitli derecede küçük ses dalgalarını kullanmak suretiyle bir serbestlik kazanan bu ifade tarzı büsbütün serbest, her türlü vezin kuralından bağımsız bir eda şekli değildir. Aksine kelimelerin musiki kıymetleri üzerine esaslı kurallara bağlıdır. Vers libre'i tercüme eden serbest nazım tabiri hatalı olduğundan bu anlamda eski bir edebî tabirimize geniş bir anlam vermek suretiyle müstezad demeyi uygun görüyoruz. Müstezadın eski şekli çok sınırlı ve yalnız bahr-ı hezec vezinlerinden olan (*mefûlû mefâilû mefûilû feilûn*) veznindeki mısralara ilk ve son parçaların eklenmesiyle oluşan şekille sınırlıdır. Bu müstezad, eski ve yeni edebiyatımızda kullanılmıştır.

Istılâhât-ı Edebiyye, müstezâddan bahsederken bunun üç kısım olduğunu, fakat Osmanlı edebiyatında yalnız bu şeklin kullanıldığını yazıyor. Müstezâdın şimdi oluşturulan ve daha pek çok örneğe ihtiyacı bulunan şekli ise yalnız anılan vezne bağlı değildir. Her vezinden müstezâd yapılabilir. Mesele kemal-i sanatla muvaffak olmaktadır. Şimdi en ziyâde (*mefâilûn feilâtûn mefâilûn feilûn*) ve (*feilâtûn mefâilûn feilûn*) vezinlerinde uygulanıyor.

Yeni müstezadın kurallarını şu dört noktada toplayabiliriz:

1. Veznin cüzlerini (parçalarını) oluşturmak.
2. Bu cüzleri kulak zevki ve ahenge göre düzenlemek.
3. Parçalara uygulanacak kelimenin güzelliği, musikisi.
4. Parçaların kafiyelendirilip kafiyelendirilmemesi.

Bahsimizin birinci kısmı: Veznin parçalarını oluşturmak. Burada en önemli şey veznin aheng özelliğini ihlal etmeyecek, diğer vezinlerden sayılmayacak şekilde parçalar bulmaktır. Bu parçaları bulmakta genel ve her vezin için uygulanabilir bir usul gösterilemez. Bu, pek nazik ve mühim bir meseledir ki onu en çok halletmeye yetkili olan şey, kural değil, sanat zevkidir.

[59] Hüseyin Naci; "*Vers Libre İçin*", Genç Kalemler, (C.1, nr.13-5, s.153-155.), (C.1, nr.14-6, s.171-174.)

Ancak bazı vezinler hakkında uygulanmak üzere bir iki usul gösterilebilir:

Bir kere vezin sınıflandırılır: Meselâ (*mefâilün feilâtün mefâilün feilün*) vezninden birinci mısra (*mefâilün feilâtün*) ve ikinci mısra devamı olmak üzere iki mısra oluşturulur.

İkinci olarak vezin üçlenir: Aynı vezinden: *mefâilün feilâtün – feilâtün mefâilün feilün*.

Bir parça birinci ve üç parça sonraki iki mısra oluşturulabilir: *mefâilün – feilâtün mefâilün feilün*.

İlk ve son parçaların birleştirilmesiyle bir mısra vücut bulur: *mefâilün feilün*.

İlk cüzün birinci hecesinden başka hecelerle son parçanın birleştirilmesi suretiyle bir mısra olur: *fâilün, feilün*.

İlk parçanın yarısıyla son parça tam: *ilün feilün*.

İlk parçanın son hecesiyle son parça: *lün feilün*.

Ve nihayet yalnız son parça: *lün feilün*.

Ve bir heceden ibaret: *lün*.

Bu vezinden daha başka suretle de mısralar oluşturulabilirse de veznin özel ahengini koruyamayacağı ve başka vezinlere mahsus bir aheng meydana geleceği için izin verilmemelidir. Meselâ adı geçen veznin birinci ve üçüncü parçasıyla (*mefâilün mefâilün*) suretinde bir mısra ve bu ikinci ve sonuncu parçalarla (*feilâtün feilün*) şeklinde diğer bir mısra daha oluşturulabilirse de bunlar başka vezinlere mensubiyyet hasıl edeceklerinden veznin özel cereyanına uygun gelmez.

Muhtelif iki veznin parçalarını karıştırmak suretiyle oluşturulacak mısralarda zevki sağlayacak derecede bir vezin kıymeti oluşturulabilirse –ki çok zordur– kullanılabilir. Fakat bunun için bir usul gösterilemez.

Bir örnek daha gösterebilmek üzere diğer bir vezinden de müstezâd parçaları oluşturalım: İlk olarak veznin tam parçaları –ses münasebeti gözetilerek– çeşitli suretlerle terkiib olunabilir. Meselâ (*mefûlû fâilâtün mefâilû fâilün*) vezninden (*mefûlû fâilün*), (*mefûlû fâilâtün*), (*mefûlû mefâilû*), (*mefâilû fâilün*) mısraları ve ikinci derecede (*lün fâilün*), (*fâilün*), (*ilün*), (*lün*) mısraları vücuda getirilir.

Genç şairlerimizin en mümtaz simalarından Ahmed Haşim'in vers libre-müstezâd tarzında yazılmış nefis eserleri vardır ki bahis konumuz için nadide bir kaç misaldir.

11 Mart 326 tarihli Servet-i Fünûn'dan bir şiirini naklediyoruz:

GELMEDEN EVVEL

Kalbim

Benim, bir ormandı,

İsimsiz, âsûde

Bir büyük orman...

Ve gölgelerde revân

Olan hafî suların aks-i şevk-i muttaridi

Dağutırken sükâtı bî-hûde,

Düşünürdüm ki hangi gûn, ne zaman..

Ne zaman,

Girecekdik o kalb-i mesûda?

Etmeden zehr-i bâd-ı fast-ı elem

Reng-i eşcâr ve âbı fersûde,

Dolacak mıydı seslerin, bilmem,

O tehî saye-zâr-ı mesdûda.

Sanma hıramana bir teselliydi

Şeceristân-ı kalb içinde revân

Olan hafî suların mûsiki-i nevmidi.

Ahmed Haşim vers libre-müstezâd tarzındaki diğer şiirlerinde de başarılı olmuştur. Yalnız Yollar adındaki çok güzel şiirin bu yolda bir hatası vardır ki o da ilk mısraı teşkil eden (bir lamba hüznüyle) kelimeleridir. Bu kelimelerin teşkil ettiği vezin, şiirde seçilen veznin özel ahengine sahip olmadığı için eserin musiki akışına nisbetle yabancı görünüyor. Diğer genç şairlerimizin vers libre usulüyle kaleme aldıkları eserler miyanında başarılı olanına, teessüfle rastlayamadım.

Bahis konumuzun ikinci kısmı: Vezin parçaları oluşturmak. Vezin parçalarının düzeni için bir usul gösterilemez. Bu düzen tamamıyla sanat kudretine, zevk derinliğine bağlıdır. Bazen tam vezin ile oluşturulan bir mısraın yanında yalnız bir parçadan ve belki bir heceden müteşekkil bir mısra da bulunabilir; bazen parçalar gittikçe artan veya gittikçe eksilen bir şekilde tertib olunur. Bazı kere de büsbütün karışık olur. Bütün bu tertibatı, şiirin mevzuu sahibine ilham eder.

Üçüncü nokta, kelimelerin seçilmesi. Şiirde kelime seçimi esasen mühim bir mesele olmakla beraber müstezadda bu ehemmiyet daha çoktur. Kelimeler, hecelerinin uzunluk ve kısalığına göre çeşitli derecede ses dalgalarına ve bundan dolayı çeşitli oranda musiki kıymetine bağlıdır. Küçük parçalarda ses dalgaları ve melodisi uzun kelimeler seçmek yeter. Veznin küçük parçalarında kısa heceler büsbütün küçülür. Ve belki ahengi bozar.

Zaten bütün bu zorluklardan dolayıdır ki müstezad şeklinde şiir yazmak hakikî bir sanat ve kuvvete bağlıdır.

Bahis konumuzun dördüncü noktası parçaların kafiyelendirilmesidir. Şiirde fazla bir musiki kıymeti kolaylıkla temin ettiği için kafiyenin lüzumuna kanaatim vardır.

Zaten büsbütün kafiyesiz, yeni bir nazım şekli daha vardır ki vers blanc-beyaz şiir deniliyor. Bu şekildeki manzumeler, kafiyelerin vereceği musiki zevkini mısraların sonlarındaki kelimelerin lutf-ı şiir-perverinden alırlar. Kafiyesiz olduğu için kulağa kafiyeli mısralar zevkini sağlayabilecek surette son kelimeleri kullanmak büyük bir sanat kuvvetine lüzum gösterir!

B. PRATİK (Pratipue)TENKİD YAZILARI

Genç Kalemler mecmuasında çok sayıda pratik tenkid yazısı vardır. Biz bunlarda da kendi içinde sınıflandırma yaptık ve dönemleri sırasıyla ele aldık. Böylece ilk önce Divan edebiyatı ikinci olarak Tanzimat hakkında fikirler bulunan yazılar, üçüncü olarak Servet-i Fünûn edebiyatını tenkid eden yazılar, dördüncü olarak Fecr-i Aticiler ve kendi devirlerindeki edebiyatçıları tenkid eden yazılar, son olarak da Servet-i Fünun ve onun takipçisi olan Fecr-i Ati'ye karşı kurulmak istenen Millî Edebiyat ile ilgili yazılar.

Divan Edebiyatı hakkında fikirlerinin bulunduğu yazılar oldukça azdır. Bu da artık Divan Edebiyatının son bulması ve temsilcilerinin bulunmaması sebebiyledir. Genç Kalemler yazarları en çok Servet-i Fünûn ve onun takipçisi Fecr-i Aticiler'e karşı tenkid ve polemik yazıları yazmışlardır. Divan Edebiyatıyla ilgili parçaların bulunduğu ve hepsini Ali Canib'in yazdığı tenkid yazıları şunlardır: "*Edebiyat-ı Müstakbelemiz*" [60], "*Âti-i Edebîmiz*" [61], "*Garb Mektebinin Âmilleri*" [62], "*Plevne Tarih-i Harbi Müellifi Mütakâid Mirâlay Mahmud Tal'ad Bey'e*" [63], "*Millî Lisan ve Millî Edebiyat*" [64], "*Millî Edebiyat Meselesi*" [65], "*Üslub-Şahsiyyet*" [66].

[60] Ali Canib; "*Musâhabe-i Edebiyye: Edebiyat-ı Müstakbelemiz*", Genç Kalemler, C.1, nr.1-9, s.84-85.

[61] Ali Canib; "*Bir Tevâtî Fikri: Âti-i Edebîmiz*", Genç Kalemler, C.1, nr.3-11, s.116-117.

[62] Ali Canib; "*Sanat ve Edebiyat: Garb Mektebinin Âmilleri*", Genç Kalemler, C.2, nr.2, s.34-35.

[63] Ali Canib (Yekta Bahir); "*Gençlik Kavgası: Plevne Tarih-i Harbi Müellifi Mütakâid Mirâlay Mahmud Tal'ad Bey'e*", Genç Kalemler, C.2, nr.2, s.35-38.

[64] Ali Canib; "*Sanat ve Edebiyat: Millî Lisan ve Millî Edebiyat*", Genç Kalemler, C.2, nr.3, s.47-52.

[65] Ali Canib (Yekta Bahir); "*Sanat ve Edebiyat: Millî Edebiyat Meselesi: 1*", Genç Kalemler, C.2, nr.6, s.99-103.

[66] Ali Canib (Yekta Bahir); "*Sanat ve Edebiyat: Üslub-Şahsiyyet*", Genç Kalemler, C.2, nr.11, s.183-188.

Ali Canib'e göre Türklerin Arapça ve Farsçayı kullanmalarının sebepleri vardı. Türkler Orta Asya'dan Anadolu'ya girdikleri zaman kendilerinden çok gelişmiş iki medeniyet ile karşılaştılar. Biri ilimde ve fende Araplar, ikincisi şiir ve edebiyatta Acemler yani İranlılar. Bu şaşaa karşısında cebzolan Türkler, çaresiz böylece Arapça düşünüp Farsça hissettiler. "...bir milletin de şöyle veya böyle düşünmesi, şu veya bu sûrette bir edebiyata mazhar olması pek şübhesiz ki tesâdüfî değildir, zarûridir. İşte Lena ve Yenise(y) vâdilerinden inerek Asya'nın sâf ve bi-nihâye sahrâlarına dağılan nihayet Anadolu'ya girdikleri zaman fende Arablar'ı edebiyatta Acemler'i taklid etmeleri de böyledir, bir takım esbâbın netice-i zarûriyyesidir..

O zaman Türkler görüyorlardı ki hayat-ı ilmiyye Ceziret-ül-Arab'ın kızgın kumları üstünde neşv ve nemâ buluyor; peri-i şiir ve ilhâm da İran'ın afâk-ı bi-intihâsında titreşiyordu... Ve nâ-çâr bütün bunlara meclûb oldular, Arabça düşündüler, Acemce hissettiler!" [67].

Böylece lisanımız ve edebiyatımız büsbütün başka bir mecraya girmiş ve tamamen değişmiştir. Fakat bu sefer de Türkçe tamamen bu iki dilin baskısı altında kalıyor, edebiyatımız ise bir sürü boş ve saçma edebiyat sanatlarıyla süsleniyordu. Böylece edebiyatımızda fikrin üstünü çok kalın, ağdalı ve bol süslü bir tabaka kaplıyordu. Bu olumsuzlukların yanında ancak birkaç şair kendi hislerini ve fikirlerini terennüm etmişler, diğer şairler bu lüzumsuz tekrardan kurtulamamışlardır.

"...düşünerek eslâfın ruh-ı vicdanımıza hâkim olan efkâr-ı ahlâk-perestîşinden edebiyatımızı edi'ye ve esniye derekesinden yukarıya is'âd ettirmemiş, Fuzûlî gibi, bi-l-hâssa Nedîm gibi iki şâiri istisnâ edilecek olursa diğerleri kalblerini terennüm edemeyerek kadîd bir sürü duâ kitablarından başka bir şey vücuda getirmemişlerdir." [68] diye Nedim'i överken bir başka yerde de Nedim'i İran şairlerinden hırsızlık yani intihal yaptığı için suçlar: "Ahmed Paşa

[67] Ali Canib; "*Bir Tevdi Fikri: Âti-i Edebîmiz*", Genç Kalemler, C.1, nr.3-11, s.116.

[68] Ali Canib; "*Musâhabe-i Edebiyye: Edebiyat-ı Müstakbelemiz*", Genç Kalemler, C.1, nr.1-9, s.85.

ile açılan bu akım çılgırın en zeki kurbânı Nedîm'dir. O bile Acem şâiri Şevket'in kurnaz bir hırsızdır.” [69]

Gene Divan Edebiyatında iyi ve kötü şairleri şöyle ayırır: “Onun ikinci bir müsebbibi de Fuzûlî'yle ağlayan, Bâkî ile bahtiyârlığı anlayan, Nef î ile yükselen, Nedîm'le inceleyen, Gâlib'le derinleyen edebiyatımızın Şark mektebi son zamanlarda güzelliğini, hissini, fikrini kaybetmesi, cinas gibi kelime oyuncakları arasında boğula, boğula nihayet Keçecizade İzzet Mollâ gibi, Sünbülzade Vehbî gibi adamların elinde sönmesi, mahvolmasıdır.” [70].

“Kââninin meşhur “Medd-i vele'd-dâlin”ine nazîre olarak yazıldığı zannedilen son derece uzun “pür-hayall....”lerden, “nücûmmm”lardan sarf-ı nazar “su civârı” gibi samimi bir ta'bir varken “civâr-ı âb” demek Nergisî'nin “şâir” diyecek yerde “hezâr-ı her-dem figân-ı gülistân-ı belâgat” dediği safsata kadar değersiz ve eski değil midir? [71]

“Dünkü lisan muhitiyle ülfet etmediği için mütemâdî yumruklara uğramış, Veysî gibi, Nergisî gibi iki zâlim kalemin elinde büsbütün “artificial ca'li” bir şekil aldığı hâlde daha evvel Sinan Paşa ile, daha sonra Koçu Bey'le.. Şinasi'yle.. Cahid'le.. Emin Bey'le.. çok kere noksan ve bazen de yanlış cereyânlara tâbi olmakla beraber, hırpalanmış, düzeltilmek istenilmemiştir.” [72]

“...Birincisi 1100 tarihlerinde İstanbul'da Kabataş'da doğmuştur. “Sâlim Tezkiresi”nin rivâyetine göre babası Yenişehir Fenâr kadılığından ma'zûl olarak vefât eden İmâmzade Efendi'nin kethüdâsı Hacı Ahmed Efendi'dir. Hatta nesebi “sâdât-ı Hasaniyyeye”den Hüsâm-üd-din Hazretleri'ne müntehâ olduğu için ilk zamanlarda “Hüsâmî” müsteârını kullanmıştır; ona “Vehbî” ismini veren şâir Ahmed Neylî'dir. Vehbî müderrislik silkine girmiş Halep Mevleviyyete'ne kadar yükseldikten sonra 1149'da İstanbul'da vefât etmiştir. İşte yukarıda arzettiğim

[69] Ali Canib (Yekta Bahir); “Sanat ve Edebiyat: Millî Edebiyat Meselesi: I”, Genç Kalemler, C.2, nr.6, s.100.

[70] Ali Canib; “Sanat ve Edebiyat: Garb Mektebinin Âmilleri”, Genç Kalemler, C.2, nr.2, s.34-35.

[71] Ali Canib (Yekta Bahir); “Sanat ve Edebiyat: Üslub-Şahsiyyet”, Genç Kalemler, C.2, nr.11, s.183-188.

[72] Ali Canib, “Sanat ve Edebiyat: Millî Lisan ve Millî Edebiyat”, Genç Kalemler, C.2, nr.3, s.47-52.

gibi Üçüncü Sultan Ahmed tarafından inşa edilen çeşmeye dâir tarihî kasideyi tanzim eden bu zâttır. Seyyid Vehbî Osmanlı şâirleri içinde oldukça ileri gidenlerdendir; Ziya Paşa bile:

Vehbî-i kadîm nüktedândır.

diyor. Muallim Naci de “Osmanlı Şâirleri” ismindeki kitabında: “Sünbülzade ile karşılaştırılınca derece-i vustâdaki şâirlerimizin büyüklerinden addolunmaya lüzûm görünür” fikrindedir. Size iyi bir nasihat olabilmek kıymetini hâiz bulunan:

*Sen de aklın var ise bir nesne tahsil et yürü
Âlemin ta'n etme tiryâkisine, ayyâşınal.*

beyitinin bugünkülerce büyük bir ehemmiyeti olmasa bile:

*Müstağni-i irşâd olur erbâb-ı hakikat
Sükkân-ı Harem neyler imiş kible-nümâyı!*

sözleri fenâ değildir.

İkincisi 1130 tarihlerine doğru Maraş'da doğmuştur; babası oranın hânedânından Râşid Efendi'dir; evvelâ kadılıkla şurada burada dolaşmış, sonra sefâretle İran'a gitmiş, nihayet yine kadılığa rücû ederek 1224'de vefât etmiştir. Şiir nâmına bir takım herzeler yazan, Osmanlı Edebiyat Tarihinde bir leke teşkil eden bu ikinci Vehbî “Sünbülzade” diye şöhret bulmuştur; onun öyle râvuhları vardır ki Ziya Paşa merhûm bile:

Benzer kokusuz güle cebelde!

diye istihzâ etmiştir; ihtimal siz onun:

*Çoktan ayağın altına şevk ile döşendik
Sâki der-i meyhânede biz eski hasırız!*

gibi sözlerden hoşlanırsınız; fakat Naci Efendi kâbilinden pek hassâs olmayan edebiyat muallimleri bile “şiiirinde zevk-i hakikî ashâbının arayacağı halâvet bulunmaz.” diyorlar. Onun “Tuhfe”si “Nuhbe”si nihayet biri Farisî öteki Arabî iki lûgattır; bir dehâ eseri değildir; hatta bunları manzûm yazması da büyük bir saçmadır; tıbkı Hârûn-ür-Reşid'in huzûrunda bir iğnenin gözünden yirmi iğne geçiren adamın gösterdiği hüner gibi... Müşârûn-ileyhe nasıl o adama yirmi sopa atmış ise Vehbî de böyle gösterdiği lüzûmsuz hünerden dolayı iki yüz değneğe hak kazanmıştır; sizin “Plevne Tarih-i Harbi”nden her hâlde meşhur olan eserinin içinde:

*İ'tibâr etme hele hendeseye
Düşme ol dâire-i vesveseye*

gibi ne kadar saçmaları vardır, bir bilenden öğrenseniz!...” [73] diyerek de eski dili ve edebiyatı savunan Talat Bey'e aynı kişi zannettiği iki Vehbî hakkında bilgi verir.

Tanzimat Edebiyatı üzerinde de fazla durulmaz. Gene hepsi Ali Canib'in imzasını taşıyan ve Tanzimat Edebiyatı hakkında parçalar bulunan tenkid yazıları şunlardır: “*Âti-i Edebîmiz*” [74], “*Edebî İnkılâblar*” [75], “*Garb Mektebinin Âmilleri*” [76].

Ali Canib, Tanzimat Edebiyatçıları hakkında oldukça iyi şeyler düşünür. Çünkü Tanzimatçıları Şarka bakan Divan Edebiyatını yıkıp yerine Avrupa tarzında bir edebiyat meydana getirmek istemişlerdir. Öyle ki geçmişin fikir ve his yoksulluğuna göre bu yeni eserleri güzîde eserler tufanı olarak görür: “Gülhane

[73] Ali Canib (Yekta Bahir); “*Gençlik Kavgası: Plevne Tarih-i Harbi Müellifi Mütakâid Mirâlay Mahmud Tal'ad Bey'e*”, Genç Kalemler, C.2, nr.2, s.35-38.

[74] Ali Canib; “*Bir Tevdi Fikri: Âti-i Edebîmiz*”, Genç Kalemler, C.1, nr.3-11, s.116-117.

[75] Ali Canib; “*Sanat ve Edebiyat: Edebî İnkılâblar*”, Genç Kalemler, 28 Mart 1327 (11 Nisan 1911), C.2, nr.1, s.9-11.

[76] Ali Canib; “*Sanat ve Edebiyat: Garb Mektebinin Âmilleri*”, Genç Kalemler, C.2, nr.2, s.34-35.

Hatt-ı Hümayunu'nun neşir ve i'lanı meyâl-i teceddüd olan nazarları Garb'a tevcih etti. O zaman Frenkçe düşünmeye hissetmeye başladık. Ve bu his ta zamanımıza kadar hâkim oldu." [77]. "Garb mektebinin esâslanması sebeb olan üçüncü bir keyfiyyet de şu bir kaç tercümenin genç dimâğlara orada o ma'rifet güneşinin doğduğu yerlerde nasıl bedi'alar nasıl henüz bizde söylenmemiş fikirler olduğunu öğretmesidir. Ve işte bu irşâddır ki Hâmid'i, Kemal'i, Ekrem'i yetiştirdi; bir mebzûlluk, bir güzide eserler tûfânı başladı: Târikler, Eşberler, Tezerler, Duhter-i Hindular, Makberler... Cezmiler, Âkif Beyler, Gülnihâller, Zavallı Çocuklar... Zemzemeler, Nağme-i Seherler, Tefekkürler... hepsi, hepsi mâzideki fikir ve his yoksuzluğuna mukâbil meydana gelmiş bedialardır." [78]

Tanzimatçılar içinde sadece Ahmed Midhat Efendi'den iyi olarak söz etmez. Ali Canib; Ahmed Midhat Efendi'nin her şeyden bahsetmesini ama hiçbir şeyde derin bir bilgisinin olmamasını ve artık genç bir nesil olan Servet-i Fünûncular yetişmiş olmasına rağmen hâlâ herkeze akıl öğretmeye çalışmasını ve onları karalamaya çalışmasını tenkid eder: "Bugün edebiyatımızın tarihine karışan birkaç hâdisede yine bunu, dünün ölme, bugünün yaşamaya istihkâkını izâh eder. Hâmid Edebiyatı'nın bundan on beş sene evvel dâimâ mütekemmil bir şekil almaya başladığı zaman, bir kaç asırlık köhne Şark mektebinin son ve gayr-ı meşrû' çocukları birden tehâcüm gösterdiler. Bu tehâcüm muhtelif tarzda husûle geliyordu: Evvelâ her şeyden bahsettiği hâlde hiç bir şeyde vukûfunu isbât edemeyen Ahmed Midhat Efendi: 'Mademki, dedi, Garb edebiyatını taklid edeceğiz işte esâsından başlamalıyız; Realistlere Romantiklerden evvelâ Klasikleri tedkik etmeliyiz..' Ekser mantıklar gibi bu da zâhiren büyük, mutantan, hatta haklı, fakat hakikatte boş, saçma idi; o zaman verilen cevablar arasında Cenab'ın şu sözleri pek kat'î, pek ciddî oldu: 'Fransızlar, İngilizler, Almanlar şu nokta-i fikriyyeye vâsıl olmak için şu yollardan geçmişler, şöyle yürümüşlerdir, diyerek biz de o nokta-i fikriyyeye varmak isteyince o yollardan geçmeye, öyle yürümeye özenecek olursak mutlakâ sendeler, mutlakâ düşeriz, bütün mesâî-i masrûfemizin mahv ve hebâ olduğunu görürüz, çünkü bu hareket kuvve-i tabiiyyeye karşı icrâ

[77] Ali Canib; "Bir Tevdi Fikri: Âti-i Edebîmiz", Genç Kalemler, C.1, nr.3-11, s.116.

[78] Ali Canib; "Sanat ve Edebiyat: Garb Mektebinin Âmilleri", Genç Kalemler, C.2, nr.2, s.35.

edilmiş olur. Fransız'ın; İngilizler'in; Almanlar'ın birer gidişi; birer tarîk-i mahsûs-ı efkârı olduğu gibi bizim de husûsî bir gidişimiz, husûsî bir râh-ı dimâğımız vardır; bu yolu da ta'yin etmeye; aramaya hâcet yoktur; o kendi kendine ayaklar altına serilir. Bizim Avrupa'nın Klasik âsârına muhtac olmadığımız onlara adem-i rağbetimizle müstedildir, tıpkı sebze sevmeyen bir adamın muktezâ-yı bünyesi olarak sebzeye pek az muhtac olduğu... gibi' Ahmed Midhat Efendi bu sözlerin haşmet ve kuvveti önünde pek zavallı kaldı ve artık "İkrâm-ı Aklâm makalesini okuyan bir muharrir-i zî-iktidâr, kalemi eline aldığı gibi yine bu ser-nâme ile kocaman iki sütünlük bir makale-i mukâbele yazıvermiş ki ferdâsı Pazartesi günü İkdâm refikimizin sütünlerinde manzûr-ı çeşm-i şûkrân oldu. 'İşte muharrir böyle olur. İşte gazete böyle yazılır.' demekten ve netice olarak 'benim maksadım latîfeydi' diyerek susmaktan başka çare bulamamıştı!.

Daha sonra yine Ahmed Midhat Efendi 'Dekâdânlar' mes'elesini ortaya çıkardı artık Mehmed Celal'ler, tufeyfler en münâsebetsiz, en çirkin tavırlarıyla o zamanın gençlerine, Cenablar'a, Fikretler'e, Cahidler'e... hücûma başladılar. Nihayet "hayat-ı matbûât"ın âteş-nâk, pervâsız bir iki darbesi hepsinin şûtûmuna nihayet verdi; o kadar ki zavallı Mehmed Celal Bey sonunda Geveze Gazetesi'nin ser-muharrirliğini kabule kadar sükût etti!.. Ve bu onun hakkı idi."

Servet-i Fünun ve Fecr-i Ati edebiyatı ile çağdaşları Genç Kalemler'de oldukça büyük bir yer tutar. Çünkü onlar kendileri için rakiptir ve sürekli bir polemik içindedirler. Genç Kalemler'de Servet-i Fünun ve Fecr-i Ati edebiyatlarını konu edinen yazıların üçü Yekta Bahir müstearıyla altı tane Ali Canib'in, iki tane Edhem Hidayet'in, birer tane Tahsin Nahid Muvaffak Galib, Reşad Nuri (Drago), Celal Sakıb müstearıyla Ziya Gökalp ve Genç Kalemler Tahrir Heyeti isimleriyle şunlardır: "*Edebiyat-ı Müstakbelemiz*" [79], "*Cereyân-ı Umumi*" [80], "*Düne Nazaran Bugün*" [81], "*Siyah Kitab Münasebetiyle*"

[79] Ali Canib; "*Musâhabe-i Edebiyye: Edebiyat-ı Müstakbelemiz*", Genç Kalemler, C.1, nr.1-9, s.84-85.

[80] Edhem Hidayet; "*Musâhabe-i Edebiyye: Cereyân-ı Umumi (Edebiyatımız ve Bugünkü İtirazlar)*", Genç Kalemler, C.1, nr.5-13, s.156-158.

[81] Ali Canib; "*Düne Nazaran Bugün*", Genç Kalemler, C.1, nr.6-14, s.161-165.

[82], "*Muhit-i Mesâî'ye Cevab*" [83], "*Millî Lisan ve Millî Edebiyat*" [84], "*Halûk'un Defteri ve Bugünkü Fikret*" [85], "*Millî Edebiyat Meselesi*" [86], "*Mehmed Rauf Bey (Cidal Mûnasebetiyle)*" [87], "*Erganûn İçin*" [88], "*Üslub - Şahsiyyet*" [89], "*Tetebbu' Karşısında Mehmed Fuad Bey*" [90], "*Pes-pâye Hicve Ciddî Bir Cevab*" [91].

Genç Kalemler yazarları Servet-i Fünun için Yeni Lisan hareketi başlamadan evvel oldukça iyi şeyler düşünürler. Onlar Divan edebiyatı son darbeyi vurmuş ve artık tamamen maziye gömmüşlerdi. Bununla da kalmayarak Avrupa tarzında çok güzel eserler vücuda getirmişlerdi. Fakat bunların en büyük kusuru insanî olmalarına rağmen, şahsî ve vicdanî değillerdi, Batıyı aynen taklid ediyorlardı:

"Nihayet Fikretler, Cenablar, Halid Ziyalar yetiştiler.. Bunlarla görülyordu ki Osmanlılar da (işte bizim de teessüs etmek üzere bulunan bir edebiyatımız vardır.) diyebileceklerdir. Fakat işitilen bütün bu sesler beşerî idi, insanî idi, fakat şahsî ve vicdanî değildi. Bu sesler umumî idi, hatta o kadar

-
- [82] Tahsin Nahid; "*Tenkid: Siyah Kitab Mûnasebetiyle*", Genç Kalemler, 28 Mart 1327, C.2, nr.1, s.7-9.
- [83] Muvaffak Galib; "*Gençlik Kavgası: Muhit-i Mesâî'ye Cevab*" Genç Kalemler, 28 Mart 1327, C.2, nr.1, s.20-21.
- [84] Ali Canib, "*Sanat ve Edebiyat: Millî Lisan ve Millî Edebiyat*", Genç Kalemler, C.2, nr.3, s.47, 50-52.
- [85] Yekta Bahir (Ali Canib); "*Tenkid: Halûk'un Defteri ve Bugünkü Fikret*", Genç Kalemler, C.2, nr.5, s.87-92.
- [86] Ali Canib (Yekta Bahir); "*Sanat ve Edebiyat: Millî Edebiyat Meselesi*", Genç Kalemler, C.2, nr.6, s.99-103.
- [87] Reşad Nuri; "*Eser ve Zat: Mehmed Rauf Bey (Cidal Mûnasebetiyle)*", Genç Kalemler, C.2, nr.8, s.131-138.
- [88] Edhem Hidayet; "*Tenkid: Erganûn İçin*", Genç Kalemler, C.2, nr.10, s.165-170.
- [89] Ali Canib (Yekta Bahir); "*Sanat ve Edebiyat: Üslub-Şahsiyyet*", Genç Kalemler, C.2, nr.11, s.183-188.
- [90] Celal Sakıb (Ziya Gökalp); "*Eser ve Zat: Tetebbu' Karşısında Mehmed Fuad Bey*", Genç Kalemler, 27 Nisan 1328, C.3, nr.20, 191-194.
- [91] Genç Kalemler Tahrir Heyeti; "*Kil u Kâl: Pes-pâye Hicve Ciddî Bir Cevab*", Genç Kalemler, 27 Nisan 1328, C.3, nr.20, s.199-200.

umumî idi ki bazen Şark'ın havâ-yı mahsûsasına temas etmeden âhengini değiştirmeden doğrudan doğruya Garb'dan geldiğine kâni' olunuyordu." [92]

Yeni Lisan hareketinin başlamasından sonra ise Servet-i Fünun ve Fecr-i Aticilerin en çok kullandıkları dilin ağır ve aşırı süslü olmasını eleştirirler. Bunları *Dilin Sadeleşmesi ile İlgili Yazılar* bölümünde anlattığımız için burada sadece hatırlatarak geçiyoruz.

Genç Kalemler yazarlarının Servet-i Fünun ve Fecr-i Aticilerde gördükleri en büyük kusurlardan birisi de eserlerinin kozmopolitliğidir. Onları tamamen Batıyı taklit etmekle suçlarlar. Eserlerinden isimleri çıkardığımız zaman milliyetini tesbit etmemiz mümkün değildir. Bazı eserleri ise Fransız olduğu düşünülebilir. Halbuki bunları yazanlar Türk'tür ve sanatçı yaşadığı toplumdan bu kadar soyutlanamaz. Çünkü sanatçı yaşadığı toplumun aynası olmalıdır.

"Bu sesler umumî idi, hatta o kadar umumî idi ki bazen Şark'ın havâ-yı mahsûsasına temas etmeden âhengini değiştirmeden doğrudan doğruya Garb'dan geldiğine kâni' olunuyordu." [93]

"Dünkü "edebiyat" tamamıyla "kozmpolit" idi! En ziyâde "vicdanî" olması lâzım gelen şiirimiz bile nihayet:

Çekiç altında muhakkar ezilir günlerce

Bir demir parçası bir tığ-i mehîb olmak için!

diyebilmiştir; düşünmeli ki bu sözlerin vatanı yoktur; ve bugünün:

Garb'ın cebî-i zâlimi affetmedim seni,

Türk'üm ve düşmanım sana kalsam da bir kişil..

diye yükselen sadâlarının muvâcehesinde pek sönük kalır!...Husûsiyle dünün hikâyelerini tedkik ediniz, başına fes giymekten başka Türklük'le münâsebeti olmayan bütün o kuklaların yüzlerindeki maskeleri çıkarınız: Bir Fransız'dan başka bir şey göremezsiniz; ve işte "kozmpolit"lik ona derler." [94]

"Bu mes'elenin idraki için onun "hikâye" kısmına bakmalı; "Aşk-ı Memnû"da yaşar gibi görünen şeyler bu muhitin adamları değildir; hele "Bravo

[92] Ali Canib; "*Musâhabe-i Edebiyye: Edebiyat-ı Müstakbelemiz*", Genç Kalemler, C.1, nr.1-9, s.84-85.

[93] ayn. esr., s.85.

[94] Ali Canib; "*Dâne Nazaran Bugün*", Genç Kalemler, C.1, nr.6-14, s.161-165.

Maystro" ve "Mösyö Kangru" gibi mevzû'ların Türk edebiyatıyla hiç bir münâsebeti yoktur. Bunlar "kozmpolit" bir edebiyatın malıdır." [95]

Servet-i Fünun edebiyatı mariz ve hastalıklı bir edebiyattır: "Ah o nesil, o zavallı akım nesil pek marızdi, pek marız olduğu içindir ki vaktiyle:

*Ne diyordun bak: Âdem evlâdı
Canlı bir ceys, bir yürür pıhtı,
Salya yahud yalan kusan bir ağız,
Bir taazzuv ki kan, irin yalnız...*

Gibi müdhiş, karanlık şikâyetler yazmıştı; fakat bunlar yine güzeldi, gecelerle örtünse bile şiirdi... Hulâsa onların her sesi aczdi, meskenetti: "Kahkaha-i Ye's" gibi kuvvetli sadâlar, istihzâlar yok denecek derecede azdı" [96]

Genç Kalemler'de Servet-i Fünûn ve devamı olanların kitap ve edebî şahsiyetleri için çıkan tenkid yazılarında eleştiriler şöyledir. Tahsin Nahid Celal Sahir'in Siyah Kitab isimli şiir kitabını şu yönlerden eleştirir [97]: Celal Sahir Servet-i Fünûn şairlerinden olduğu halde bugünün gençlerinin yanında yer almıştır ve bu onun için güzel bir haslettir. Bu bir sanatçı için yeniliğe açık olmak demektir. "O, hayat-ı tabii-i edebîsini yaşamak istiyor; ve şübhesiz muvaffak da oluyor. Bu muvaffakiyyetinin ne kadar kat'î olduğunu izâh için eski eserleri ile yeni eserleri arasında bir mukâyese yapmak kifâyet eder. "1316" da yazdığı parçaların en güzellerinden olan Leyâl-i Sâhiriyyet'le son zamanlarda yazdığı Siyah Kitab'ı tezyin eden: (...) Şu eser-i nefis arasında bir mukâyese yapılacak olursa bir sükût değil ne kadar şayân-ı memnuniyyet bir tekâmül olduğu anlaşılır. Acabâ dünkülerin birazcık tanıyan bir taraf-dârı; Tevfik Fikret Bey'in evvelce yazmış olduğu, nisbeten en fenâ bir eseriyle, Şuayb merhûm için yazılan mersiyeyi mukâyese ederse son eserin daha mükemmel olduğunu iddiâ edebilir mi?.." [98]

[95] Ali Canib, "Sanat ve Edebiyat: Millî Lisan ve Millî Edebiyat", Genç Kalemler, C.2, nr.3, s.47, 50-52.

[96] Ali Canib (Yekta Bahir); "Tenkid: Halûk'un Defteri ve Bugünkü Fikret", Genç Kalemler, C.2, nr.5, s.87-92.

[97] Tahsin Nahid; "Tenkid: Siyah Kitab Münasebetiyle", Genç Kalemler, 28 Mart 1327, C.2, nr.1, s.7-9.

[98] *ayn. esr.*, s.7.

Maystro” ve “Mösyö Kangru” gibi mevzû'ların Türk edebiyatıyla hiç bir münâsebeti yoktur. Bunlar “kozmpolit” bir edebiyatın malıdır.” [95]

Servet-i Fünun edebiyatı mariz ve hastalıklı bir edebiyattır: “Ah o nesil, o zavallı akîm nesil pek marızdı, pek marız olduğu içindir ki vaktiyle:

*Ne diyordun bak: Âdem evlâdı
Canlı bir ceys, bir yürür pıhtı,
Salya yahud yalan kusan bir ağız,
Bir taazzuv ki kan, irin yalnız...*

Gibi müdhiş, karanlık şikâyetler yazmıştı; fakat bunlar yine güzeldi, gecelerle örtünse bile şiirdi... Hulâsa onların her sesi aczdi, meskenetti: “Kahkaha-i Ye`s” gibi kuvvetli sadâlar, istihzâlar yok denecek derecede azdı” [96]

Genç Kalemler’de Servet-i Fünun ve devamı olanların kitap ve edebî şahsiyetleri için çıkan tenkid yazılarında eleştiriler şöyledir. Tahsin Nahid Celal Sahir’in Siyah Kitab isimli şiir kitabını şu yönlerden eleştirir [97]: Celal Sahir Servet-i Fünun şairlerinden olduğu halde bugünün gençlerinin yanında yer almıştır ve bu onun için güzel bir haslettir. Bu bir sanatçı için yeniliğe açık olmak demektir. “O, hayat-ı tabii-i edebîsini yaşamak istiyor; ve şübhesiz muvaffak da oluyor. Bu muvaffakiyyetinin ne kadar kat’î olduğunu izâh için eski eserleri ile yeni eserleri arasında bir mukâyese yapmak kifâyet eder. “1316” da yazdığı parçaların en güzellerinden olan Leyâl-i Sâhiriyyet’le son zamanlarda yazdığı Siyah Kitab’ı tezyin eden: (...) Şu eser-i nefis arasında bir mukâyese yapılacak olursa bir sükût değil ne kadar şayân-ı memnuniyyet bir tekâmül olduğu anlaşılır. Acabâ dünkülerin birazcık tanıyan bir taraf-dârı; Tevfik Fikret Bey’in evvelce yazmış olduğu, nisbeten en fenâ bir eseriyle, Şuayb merhûm için yazılan mersiyeyi mukâyese ederse son eserin daha mükemmel olduğunu iddiâ edebilir mi?..” [98]

[95] Ali Canib, “Sanat ve Edebiyat: Millî Lisan ve Millî Edebiyat”, Genç Kalemler, C.2, nr.3, s.47, 50-52.

[96] Ali Canib (Yekta Bahir); “Tenkid: Halâk’un Desteri ve Bugünkü Fikret”, Genç Kalemler, C.2, nr.5, s.87-92.

[97] Tahsin Nahid; “Tenkid: Siyah Kitab Münasebetiyle”, Genç Kalemler, 28 Mart 1327, C.2, nr.1, s.7-9.

[98] ayn. esr., s.7.

Edebiyat hayatına ilk girdiği sıralarda hassas bir tabiat tasvirçisi olan Celal Sahir git gide kadınlara aşırı perestişkar olduğu halde “Buhran”ı dolduran şiirler arasında bu güzelliğe tutkun şairi göremedik. Fakat Siyah Kitab’ı görünce bunun geçici bir buhran olduğunu isbat etti. “O, yalnız beşerî olan kalbinin duygularına lisan veren, onları terennüm eden bir şairdir.”

“Sahir kadınlığın ve tabiatın şairidir; ve diyebilirim ki kadınların güzelliği ile tabiatın letâfetini birbirine mezc husûsunda onun kadar muvaffak olanlar enderdir.”

Celal Sahir’in üçüncü bir özelliği olan bedbinliği de şöyle anlatır: “Kadın ve tabiatın sonra Celal Sahir’de üçüncü bir müessir de maraz-ı asr olan bed-bînlidir. Onun bed-bînliliği ne Ahmed Hâşim’inki gibi pür-feverân, ne de Refik Halid ve Ya’kub Kadri’ninki gibi müstehzîdir. O, sâkin ve muhâfaza-kârdır; şübhesiz bunda nihâfet-i bedeniyyesinin büyük bir te’siri var.” Bunlara rağmen onda bazı bozuk cümleler gene de mevcuttur.

Ali Canib’in Yekta Bahir müstearıyla Tevfik Fikret’in Haluk’un Defteri kitabını şöyle eleştirir [99]: Onun bu kitabı çok adi ve seviyesizdir. Hiç bir sanat değeri yoktur. Tevfik Fikret sanatında ilerleyeceğine müthiş bir şekilde gerilemiştir: “Hayatımda bundan daha âdi bir şiir mecmûası okuduğumu hatırlayamıyordum.

“Halûk’un Defteri” Muallim Naci Edebiyatının “Gark-ı Nûr” gazellerinden de fenâ idi, evet dünün Fikret’i, necib ve mütefekkir şâiri, bugünün Nâbî’si belki bir Sünbülzade’si olmuştu; o kadar âdi, o kadar berbâdtı. Bir zamanlar “La dans Serpantin” yazan Fikret şimdi “Devenin Başı”nı karalıyor ve: “Bir varmış bir yokmuş” diye tıbkı masala başlıyor gibi.... Saçmalarıyla La Fontaineleşiyor...”

Fikret bununlada kalmıyor ve şiirde şimdilerde hiç olmaması gereken hikmetler sıralıyor: ““Koca Râgıb Paşa”nın “Hikmetler”inden başka bir şeye rast gelemedim. İşte son mısra’:

Haksızlık eden başları bir gün... koparırlar!

Bunu okudum, ve “eyvah dedim, Fikret bu kadar mı âdileşecekti? !.” Evet bu kadar, daha fazla bile!..”

[99] Yekta Bahir (Ali Canib), “Tenkid: Halûk’un Defteri ve Bugünkü Fikret”, Genç Kalemler,

Hatta daha da ileri giderek uzun gereksiz ve kaba tasvirler yapıyor: “Diye ancak A. Nâdir Bey’e yakışır uzun, müdiş bir çınar tasviri, kaba bir şey, bir hiç yazmak cesaretinde bulunmuş; zavallı Fikret!..”

Fikret eskiden hiç olmazsa Sûha ve Pervin gibi bir manzume yazmıştı, şimdi ise ikinci bir Hayriyye kaleme almış. Kuru nasihatlar hiç kimsede en ufak bir tesir yapmaz; onun içindir ki bugün ahlâk kitapları bile bunlarla doldurulmuyor. Servet-i Fünûn nesli hastalıklıydı ve istibdad altında büyük ve karanlık şikâyetler yazmışlardı. Fakat bunlar gene de şiirdi, hatta Fransızlardan çalarak yazdıkları halde:

“O nesil, eski Servet-i Fünûn nesli pek marızdır; edebiyatımız onların elinde öksürüklü bir hastaya, iğrenç bir veremliye dönmüştü, istibdâdın zâlim ve katı elleri o zamanki genç dimâğları hemen şöyle ezivermiş, yüksek bir ses çıkarmağa kudret bırakmamış, ve üstlerine o kadar kalın ve siyah bir perde örtmüştü ki en kuvvetlileri bile “Coppee”nin karikatürü olmaktan başka hiç bir mahâret gösterememiş, ibdâ` nedir hatırına bile getirmemiştir!.. Ah o nesil, o zavallı akîm nesil pek marızdi, pek marız olduğu içindir ki vaktiyle:

*Ne diyordun bak: Âdem evlâdı
Canlı bir ceyf, bir yürür pıhtı,
Satya yahud yalan kusan bir ağız,
Bir taazzuv ki kan, irin yalnız...*

Gibi müdhiş, karanlık şikâyetler yazmıştı; fakat bunlar yine güzeldi, gecelerle örtünse bile şiirdi... Hulâsa onların her sesi aczdi, meskenetti: “Kahkaha-i Ye`s” gibi kuvvetli sadâlar, istihzâlar yok denecek derecede azdı.”

Fikret bir fikre saplanıp kalmıştır: Kuvvetten şikâyet. Oysa böyle basit düşünceler adi manzumeler doğurur. O hayatın kıpırtısız ve suskun kalmasını istiyor, ama hayat kanlarla, ateşlerle yükselecektir:

“Zavallı Fikret’in beyninde bir fikir saplanmış, kalmış: “Kuvvetten şikâyet!” şimdi dâimâ, dâimâ yüzlerce binlerce defa onu tekrarlarsa bıkmıyor; artık her manzûmesi yalnız şu sözlerle hulâsa edilir: “Mel`ûn hayat, zâlim kuvvet!” tıbkı “Zade-i Şâir” sahibi Mehmed Celal Bey’in “Büyükada, Çiçek, Kelebek, Jale”leri gibi... Basit düşünceler şübhesiz âdi manzûmeler doğurur. Bî-çare sâfdil istiyor ki hayat, Bizans’ın ruhu gibi sussun, kımıldamasın!.. Hâlbuki o, hayat,

kanlarla, ateşlerle yükselecektir, her genç Türkiye'nin genç evlâdları vücudlarını karaların, denizlerin kumbaralarından, bombalarından hiç saklanmayacaklar; çünkü onlar biliyorlar ki "her millet ferdlerinin fedâ-kârlığıyla yaşar," ve fedâ-kârlığın yerini ne zekâ, ne servet tutar..."

Daha sonra şöyle devam eder: "Halûk'un Defteri'ni bitirdim; istibdâdın kara kanadları altında dâimâ marîz, dâimâ bed-bîn olan Fikret'e Meşrûtiyyet bir "kuvvet" bir "nîk-bînlik" vermemiş, ihtimal her aradığı şeyi bulamadığı için gördüğü çirkinlikler, liyâkatsizlikler dimâğında fenâ intibâ'lar hâsıl etmiştir. Onun nazarında "aynı çamur"dan yapılan "bu yığın"; bu insanlar kümesi her zaman nihayet bir cîfedir; gayz, hased, tahrib o kümenin en sevdiği şeylerdir; ve nâ-çâr dün "Ramazan Sadakası" yazan Fikret, bugün daha düşecek, tarihle ataisme, sosyalisme girecek ve nihayet boşluklar içinde sönecektir. Her bed-bînin hakkı budur."

Fikret'e ihtilal şairi denilmesine de kızar. Fikret belki şiirlerinde bu imajı veriyor olabilir, oysa onun, bir elinde bomba olsa da diğer elinde mendil vardır, ağlamaktadır. Herkese nasihatler verirken, kendisi muhitinden kaçıp "Aşîyan"ına sığınıyor. Çünkü mücadeleye takati yoktur. Mücadeleden korkan ise hür değildir. O ne kadar hastalıklı ve bedbin bir mizaca sahipse de iki gözü iki çeşme ağlayan şiirlerinde bile bir yüzüyle gülmektedir. Bu onun hiç kimseye benzememek isteyen karakterinden kaynaklanır.

Reşad Nuri (Drago) ise Mehmed Rauf'un Cidâl'i için bakın neler söyler: "Eylül"ün; "Siyâh İnciler"in, "İhtizâr"ın o nefis ve mümtâz revnakını arayıp ta bulamamak bizim için ne büyük bir elem, ne tahammül olunmaz bir keder olduğunu anlamak pek kolaydır. Rauf Bey'in piyes olarak neşrettiği eserlerin hiç birisi intişâr etmeseydi, hiç şübhe yok ki onun mübeccel nâmı nûrdan bir dehâ hâlesi arasında kalacaktı; fakat "Pençe", "Cidâl" çıktı... Ve bunlardan dolayı ne kadar teessûf etsek azdır. Görüyoruz ki Rauf Bey temâşâ san'atına vâkıf değil. Aynı zamanda hem vâkıf olacağını vaad etmiyor, hem de olsa bile muvaffakiyyet ihrâz edeceğini isbât edemiyor. Mehmed Rauf Bey tiyatro adamı değildir, o ruhî hâletler müdekkiklerinin belki en birincisidir, bunu inkâr edemez; fakat bu tahlil, bu tedkik yalnız hikâyenin hudûdu içinde kalması icâb eder, ve sahnede cevlân

eylediği takdirde “Cidâl” gibi “Pençe” gibi şeyler çıkar, ve buna, biz, Rauf Bey'in perestiş-kârları, kendisi râzı olsa bile, râzı olamayız.

“Cidâl”i okudum; ve yüzüncü def'a olarak aynı sözlere, aynı cümlelere rast geldim: Bu, tabii benim taaccübümü mücib olmadı, çünkü buna hazırdım. Rauf Bey'in bütün eserlerini bilmek için bir tanesini okumak kâfidir! Binâen-aleyh “Eylül” kifâyet eder. Bütün hikâyelerinin ve piyeslerinin “şahıs”ları da o kadar birbirine benzer ki insan ihtiyarsız gülüyor. “Eylül”de, “Ferdâ-yı Garâm”da, “Pençe”de, “Cidâl”de tesâdüf ettiğimiz âşık, ma'şûk, genç kız, hanım, efendi, beyefendi, misafir hanım, damad bey... Hepsi birbirine benzeyen, fakat taaccüb ve dikkat-i nazarını celbedecek kadar birbirine benzeyen insanlar değil midir? Ve, dikkat edin, bütün bu şahıslar ruhu bir mümtâziyyet ile dolu, kalbi bir şâirlikle müzeyyen insanlardır. Bir def'a ma'şûkaların hepsi piyano çalar, âşıkların hepsi mûsiki budalasıdır. Ve “ole, ole!” dinler, hepsi delicesine *santimental*dir. “Eylül”de, “Ferdâ-yı Garâm”da, “Cidâl”de “Pençe”de “hanımefendi”ler, o isimsiz “hanımefendi”lerdir. Dünyanın en iyi kadınları, şefkatli anneler, mûnis nedimeler, iyi zevceler... Sonra damad beyler, tombul tombul damad beyler. Hatta kendi tombul olmasa bile isimlerinin tombul zannettirdiği damad beyler: “Eylül”deki Fatin “Cidâl”deki Memduh...” [100]

Edhem Hidayet de Mehmed Behcet'in Erganon isimli şiir kitabı için şunları söyler: “Bazı gençlerde pek garib, garib olduğu kadar da mühlik bir ibtilâ var: Eser neşretmek...

Kırık dökük üç beş manzûmeyi bir araya toplayıp bir mecmûa sahibi olmak öyle zannediliyor ki edebiyatın en yüksek mevki'ni kazanmak demektir...

Hiç bir edebî kıymeti hâiz olmadığı hâlde neşredilen “Ruh-ı Bî-kayd” ve “Timsâl-i Aşk” muharrirlerinin çocukça ve geçici bir heves sâikasıyla düştükleri bu siyah ve derin uçuruma bugün “Erganon” sahibi Mehmed Behcet Bey'in de düştüğünü; hatta daha elîm, daha acınacak bir sükût ile yuvarlandığını görüyoruz... Gençliğin kuvvetini, bil-âhire elde edilmesi gayr-ı kâbil olan cevval zekâsını dâimâ tettebbu'a, öğrenmeğe hasretmeyerek iki üç “mefâilün, mefâ'lün” diyerek ortaya “bir şey oldum!”larıyla bir mecmua fırlatmak kadar bugün gülünç,

[100] Reşad Nuri; “Eser ve Zat: Mehmed Rauf Bey (Cidal Münasebetiyle)”, Genç Kalemler,

zekâsını dâimâ tettebbu'a, öğrenmeğe hasretmeyerek iki üç "mefâilün, mefâ'lün" diyerek ortaya "bir şey oldum!"larıyla bir mecmua fırlatmak kadar bugün gülünç, ve edebiyatın istikbâlini kalın ve siyah kefenlerle saracak bir düşüncesizlik tasavvur olunamaz.

Ben eminim ki Behcet Bey şiirlerini topluyorken muhayyilesinde tezyîn ettiği birçok büyük büyük muvaffakiyetlerin kendisine bu kadar çok kolaylıkla mal olduğuna taaccüb etmiştir. Çünkü bir edebî eser vücuda getirmenin, kari'lerin ruhunda ebedî ihtizâzlar tevliid edecek bir (mecmûa-i eş'âr) yazmanın ne kadar zor olduğunu, bunun için de birçok şeyleri tettebbu' etmek lâzım geldiğini -şübhesiz ki- herkes teslim eder. İşte Ergânün'da bu aranılan kıymetler olmadığı için her manzûme hiç beyni yormadan hemen bir iki dakika içinde yazılıyormuştur, diyeceğim geliyor... Biz şiir mecmûasında felsefî, ictimâî, ahlâkî kıymetler arıyoruz zihâbına düşülmesin. Biz şiir mecmûasında -doğrudan doğruya taallukî olduğu cihetle- psikoloji arıyoruz. İnsanların ruhî hâletlerini bilmeyen bir şâir onları teheyyc edemez. Onların ma'neviyetlerine ihtisâs ve ifhâm etmek istediği inceliği telkin edemez. Ergânün'da ruhî tahlillere kat'iiyen tesâdüf edemiyoruz. Yalnız mevzûn ve mukaffâ birçok sözler görüyoruz ki onlara "söz"den başka bir isim vermek bence pek büyük bir günahdır. Ve ona (mecmûa-i eş'âr) deneceği yerde "laf kumkuması" denseydi en muvaffak, en güzel bir isim konulmuş olurdu...

Ergânün sahibi ma'nâya ruha kat'iiyen ehemmiyet vermeyerek yalnız Arabî ve Farisî terkiplerin sâmiaya vermiş olduğu kâzib inceliklerine, klişe olmuş terkiplerin emek-dârlığına aldanmış, kendi lisanımızın inceliğini tedkik etmeyerek onların aldatıcı parıltılarından kendini kurtaramamıştır. İşte bu ibtilâ sâikasıyla o kadar mübheh, o kadar ma'nâsız yazılar yazmıştır ki hemen her manzûmesi tabîlik meziyyetinden pek, ama pek çok uzak kalmıştır... " [101]

Millî Edebiyat, Genç Kalemler'in Yeni Lisan hareketi ile birlikte savunduğu fikirdir. Bugünün gençleri artık kendi öz edebiyatımızın Millî edebiyatımız olsun istemektedirler:

"Onlar diyordlardı ki "bizim bir edebiyat-ı milliyyemiz yoktur; bu bir ihtiyactır ki mazhar olmazsak çok yazık olur!" Aynı zamanda son hikmet-i bedâyi'

[101] Edhem Hidayet; "Tenkid: Ergânün İçin", Genç Kalemler, C.2, nr.10, s.165-170.

kitaplarında gördükleri nazariyelerde kendilerini teşci' ediyordu; onlar da artık şiir ve san'atın vicdanî, samimi olacağını uzun uzadıya izâh ve isbât etmekte idi. Vicdanî, samimi olacak eserler, giryeler şübhesiz tamamen sahibinin malı demektir ki bu da netice i'tibarıyla inkılâplarının umk-ı ruhlarında husûle getirdiği gaye-i hayalî ile bir edebiyat-ı milliye te'sisi arzusuyla, birleşirdi..

Evet Osmanlı gençleri bir "edebiyat-ı milliye" istiyorlar. Bu onların en mukaddes arzusudur. Ve madem ki âtiye onlar hâkimdir, bu mutlak olacaktır." [102]

Genç Kalemler yazarlarına göre bugünkü dünkü ve şu anda bulunan bazı kişilerin eserleri kozmopolittir. Oysa bize samimi ve içten olacak gerçekçi eserler lazımdır:

"Millî edebiyat mes'alesi gelince: Bu da o kadar yanlış anlaşılıyor ki yine anlatamayacağımdan korkuyorum. Edebiyat deyince yalnız şiiri hatırlamamalı; o esasen kalbî ve vicdanîdir. Bu mes'elenin idraki için onun "hikâye" kısmına bakmalı; "Aşk-ı Memnû"da yaşar gibi görünen şeyler bu muhitin adamları değildir; hele "Bravo Maystro" ve "Mösyö Kangru" gibi mevzû'ların Türk edebiyatıyla hiç bir münâsebeti yoktur. Bunlar "kozmpolit" bir edebiyatın malıdır." [103]

Millî Edebiyatın nasıl olacağını ise şöyle anlatırlar: "Korkmayınız Fuad Bey "Yeni Lisancı"lar sizi gerçekten "Karakurum"a götürmeyecekler, size hakikaten bir "Oğuz Han" hayatını yaşatmayacaklar; size Altun Ordu'nun eski kahramanları gibi "olunuz!" demeyecekler; fakat her tarafı Bizanslanmış olan memleketimizin kısmen Çinliler gibi geriye bakan, kısmen Garb'a âid -iyi, kötü- her şeyin maymun gibi bir mukallidi olan "kozmpolit" halkını ictimâî tekâmülünün hedefine, o mübhem temâyüllerinin "gaye"lerine da'vet edecek. Gençlik dünyacılık, vatansızlık -Bekir Fahri Bey'in ta'birine göre!- "âlem-şümûllük" değildir. Gençlik yenilikler yaratmak, ictimâî hayatın müteharrik bünyesinden yeni kıymetler çıkarmak, yeni hayatın temellerini kurmaktır. İşte

[102] Ali Canib; "Bir Tevdi Fikri: Âti-i Edebîmiz", Genç Kalemler, C.1, nr.3-11, s.116-117.

[103] Ali Canib, "Sanat ve Edebiyat: Millî Lisan ve Millî Edebiyat", Genç Kalemler, C.2, nr.3, s.47-52.

bugünün genç edebiyatı da, gençliğin bu feyzli ruhundan nasib almalıdır ve alacaktır!..]”

“Hâlbuki bizim nezdimizde de âlem-şümûllerin en büyük cürümü On Temmuz'dan sonra Türk nâmı altında yaşadıkları hâlde kavmiyetlerini tanıyamamalarıdır!

O bizi “dokuma bir şalvar giyerek su başında yanık dâstânlar inşâd” edecek “Sem' ü Pervâne, Gül ü Bülbül, Leylâ vü Mecnûn gibi kelimelerden bir nefha-i milliyet” duyacak diye tezyif etmek istiyor. Hâlbuki biz hem evvelki irsî ve intisâlî her şeyini, bütûn an'anelerini yıkmaya, hem de onun (milletim nev'-i beşerdir, vatanım rû-yı zemin!) terânesiyle (dem-sâz olan herze-vekillerini boğmaya, kat' iyyen bir nefes aldırılmamaya azmettik).”

“Ve yine Fuad Bey'in saçmalarından biri de bizim, edebiyat kavmi olsun diyenlerin “başka kavimlere mensub şâirlerin, ediblerin eserleri okunmasın, bunlardan istifâde edilmesin. Garb kavimlerinin ilmî, sanâî, felsefî terkiplerinden habersiz kalalım!” dediğimizi zannetmesidir. Hâlbuki biz böyle bir hezeyân söylemiyoruz; fakat diyoruz ki: “Garb'ın bütûn hazinelerini iktitâf ettikten sonra bunları kendi ideâlimize göre terki edelim; kendimize göre yeni ve husûsî bir âlem yaratalım. Mahsûllerimizin “unsurları” muktataf olmakla beraber “terkipleri” bizim olsun muhtelif taklidleri terki ederek ibdâ'lar yapalım.”

Yenilik kendi muhitimizi taklid etmek olmadığı gibi başka muhitleri taklid etmek de değildir. Yenilik ilmin, san'atın, felsefenin ruhlarda iş'âl ettiği yeni ideâlleri sarîh ve tervîc etmektir. Ma'lûmat ictimâî, ilmî, iktisâdî, âdâbî sahalarda mümâsil tipler husûle getirebilir, fakat san'at ve ahlâk sahaları -ki şahsîdir- oralarda “kozmopolit - karmakarışık” enmûzecler hâsıl edemez. Fikirler ve işler taklid vâsıtasıyla intikâl edebilir; fakat hisler ve telakkiler müntakîl olamaz müntakîl olsa bile “gölge-hisler” hâlinde intikâl edebilir. Fransız şâirlerinin sönük taklidlerinden ibaret olan şiirlerimizde zî-hayat hisler yoktur; “kuvvet-his *Sentiment-force*”ler mefkûddur. Şâirlerimizin çoğunda tecelli eden hâl bir “bî-gâiyyet *Psittacisme*”den ibarettir. Kelimeler, papağanların taklid ettikleri kelimeler gibi hisden ârîdir, çünkü şahsiyyetten mahrumdur. Bir şiirde şahsiyyet bulunursa onda kavmiyyet de mevcûd demektir. Taklidlerde ne şahsiyyet ne kavmiyyet aramayınız; çünkü gölgeden başka bir şey bulamazsınız

“kozmpolit” enmûzede bulunan şairler, edibler “Bizans”da tevellüd edebilir, fakat onun haricinde yaşayamaz; çünkü Bizans gençlerinde “dünyacılık” fikri hâkim bulunduğu hâlde taşradaki gençler “vatancılık” hissiyle müteharriktir ve “kavmiyyet” onlarca, taşra gençlerince en mukaddes bir perestidedir.” [104]

---

[104] Yekta Bahir (Ali Canib); “Gençlik Kavgası: Millî, Daha Doğrusu Kavmî Edebiyat Ne Demektir?”, Genç Kalemler, C.2, nr.4, s.72-77.

C. DİLİN SADELEŞMESİYLE İLGİLİ YAZILAR

Genç Kalemler denilince akla ilk gelen şey “Yeni Lisan” hareketidir. Zaten Genç Kalemler’i benzerleri arasında farklı kılan da “Yeni Lisan” hareketi ve bu hareketin esasları dahilinde neşredilmiş olmasıdır. Biz konumuzu seçtikten sonra onu daha da sınırlandırarak Genç Kalemler mecmuasının ikinci cildinden itibaren yayınlanmaya başlayan ve derginin başında bulunan “Yeni Lisan” seri yazılarını almadık. Fakat gene de oldukça fazla miktarda dilin sadeleşmesiyle ilgili yazı çıktı. Bu yazılarda Ömer Seyfettin’in yazdığı ve meşhur ilk “Yeni Lisan” makalesinde anlatılanların tek tek ele alınıp geniş olarak anlatılması ve savunulması yapılmıştır.

a) Genç Kalemler Yazarlarının Dilin Sadeleşmesi Hakkındaki Görüşleri:

Genç Kalemler’de Yeni Lisan yazıları hariç dilin sadeleşmesiyle ilgili ikisi Yekta Bahir müstearlı üç tane Ali Canib’in, Perviz müstearlı iki tane Ömer Seyfeddin’in, iki tane Kâzım Nami’nin ve bir tane de Genç Kalemler Tahrir Heyeti imzasıyla şu yazıları bulunmaktadır: “*Türkçe mi Osmanlıca mı?*” [105], “*Plevne Tarih-i Harbi*” Müellifi Mütakâid Mirâlay Mahmud Tal’ad Bey’e” [106], “*Millî Lisan ve Millî Edebiyat*” [107], “*Beni Terk Et Şiirine! Dâir*” [108], “*Millî, Daha Doğrusu Kavmî Edebiyat Ne Demektir?*” [109], “*Yeni Lisan ve*

[105] Kâzım Nami; “*Türkçe mi Osmanlıca mı?*”, Genç Kalemler, C.1, nr.4-12, s.132-136.

[106] Yekta Bahir (Ali Canib); “*Gençlik Kavgası: ‘Plevne Tarih-i Harbi’ Müellifi Mütakâid Mirâlay Mahmud Tal’ad Bey’e*”, Genç Kalemler, C.2, nr.2, s.35-38.

[107] Ali Canib; “*Sanat ve Edebiyat: Millî Lisan ve Millî Edebiyat*”, Genç Kalemler, C.2, nr.3, s.47-52.

[108] Perviz (Ömer Seyfeddin); “*Gençlik Kavgası: Beni Terk Et Şiirine! Dâir*”, Genç Kalemler, C.2, nr.3, s.52-55.

[109] Yekta Bahir (Ali Canib); “*Gençlik Kavgası: Millî, Daha Doğrusu Kavmî Edebiyat Ne Demektir?*”, Genç Kalemler, C.2, nr.4, s.72-77.

Hasta Bir Mantığın Psikolojisi" [110], "*Pes-pâye Hicve Ciddî Bir Cevab*" [111], "*Yeni Lisan ve Çirkin Taarruzlar*" [112].

Bu makalelerde dilin sadeleşmesi ve nasıl olması gerektiği hakkında şunlar yazılmıştır:

1- Bizim konuştuğumuz dil Türkçe'dir. İddia edeldiği gibi Arapça, Farsça ve Türkçe gibi üç lisandan mürekkep bir lisan olamaz. Yani Osmanlıca diye bir şey söz konusu olamaz. Bizim dilimiz Türkçedir. Arapça ve Farsça'ya olan aşırı meylimiz sebebiyle bu iki lisandan bir çok kelime almışızdır. O zamana kadar kuralları belirlenmeyen ve sistemleştirilmeyen Türkçe'yi Arap ve Fars gramer kurallarına kullanmaya başlamışız. Dilimize Osmanlıca ve üç lisandan mürekkep denilmesi bundan dolayıdır.

"Bazıları, bu lisanı, Türkçe, Arabça ve Farsça'dan mürekkep bir lisan olmak üzere göstermek istiyorlarsa da bu iddiâ -fikrimizce- muvâfık değildir. Dilimizin aslı Türkçe'dir. Bugün, Osmanlılar'dan gayrı olan Türkler'in söylediği dil ile bizim dilimiz arasında şayan-ı dikkat farklar varsa da bunlar, lisanın aslına te'sir edecek mâhiyyeti hâiz değildirler. (...) Bununla beraber Türkler, kendi lisanlarını unutmamışlardır. Yalnız Arabça ve Acemce'ye fart-ı meyilleri sebebiyle bu iki lisanın birçok kelimelerini Türkçe'ye kabullenmişlerdir. O vakte kadar kavâidi tedvîn olunmayan Türkçe'yi de kavâid-i Arabiyye ve Farisiyye'ye göre kullanmaya başlamışlardır.

Bugünkü dilimizin üç lisandan mürekkep addolunması bundan dolayıdır.

(...) Hele, kelâmın rûkn-i aslîsi olan fiiller ve sığalar büsbütün istiklâllerini muhâfaza etmişlerdir. Terkiib-i kelâm ise ne Arabça, ne Acemce'den müteessir olmamıştır. Şu hâlde diyebiliriz ki lisanımızın aslı Türkçe'dir. Arabî ve Farisî kelimeler, gayr-ı me'nûs değil iseler, avâm arasında bile anlaşılabilir kadar Türkçeleşmiştir. (...) Maa-mâ-fih, ne olursa olsun, lisanımızda ne kadar

[110] Kâzım Nami; "*Yeni Lisan ve Hasta Bir Mantığın Psikolojisi*", Genç Kalemler, C.3, nr.17-18, Mart 1328, s.128-139.

[111] Genç Kalemler Tahrir Heyeti; "*Kül u Kâl: Pes-pâye Hicve Ciddî Bir Cevab*", Genç Kalemler, C.3, nr.20, 27 Nisan 1328, s.199-200.

[112] Perviz (Ömer Seyfeddin); "*Gençlik Kavgası: Yeni Lisan ve Çirkin Taarruzlar*", Genç Kalemler, C.4, nr.24-25, 10 Temmuz 1328, s.39-50.

kelimât-ı Arabiyye ve Farisiyye, ne kadar terâkîb-i izâfiyye ve tavsîfiyye bulundurursak bulunduralım, bunlar lisanın aslına te'sir edemez; ve onu Türkçelik'ten çıkarıp, üç lisandan mürekkebe acîb bir halîta hâline koyamaz." [113]

"Fakat bilmeyenlere öğretmek istiyorlar ki eski lisanın saçmalığı teslim edildikten sonra, bir milletin iki türlü dili olmayacağı için o artık san'attan da matrûddur." [114]

"Muârizlar "Osmanlıca üç lisandan mürekkebe bir halîta olduğu için Arabî ve Farisî terkiplerle cem'ler terk edilemez." dediler. Biz Türk lisanının ancak Türkçe olabileceğini ve bir kaç lisandan mürekkebe bir lisan yaşayamayacağını, hatta mevcûd sayılamayacağını isbât ettik." [115]

"Bazen de gâyet tuhâf bir söz işitiyoruz; muârizlarımızdan bir kısmı diyorlar ki: "Bugünkü lisanımız Türkçe değil, Osmanlıca'dır."

Bunlara karşı da deriz ki:

Siyâsî Osmanlılık'ın resmi lisanı Türkçe'dir. (Osmanlıca değil!) bu, "Kanûn-ı Esâsî" ile te'min edilmiştir. Bununla beraber "Osmanlıca!" nâmında bir lisan yoktur ve olamaz.

"Osmanlıca" nâmı altında bir lisan olamayacağını ben söylemiyorum. "lisaniyyât" ilmi söylüyor. Hatta lisana dâir hemen kendi hacmine müsâvî eserler yazan merhûm lisaniyânîyâtçı Şemseddin Sami Bey kendi zamanına gelinceye kadar "Kamûs-ı Osmanî" "Lûgat-ı Osmaniyye" unvanı verilen kitabların sahiblerine isyân ederek diyor ki:

"Lisan-ı Osmanî üç lisandan, yani Arabî, Farisî ve Türkçe lisanlarından mürekkebdir demek, âdet olmuştur. Âdât-ı İlâhiyyeye ve tabiata mugâyyir olan şu ta'bir ekser kavâid ve inşâ kitablarında ve buna mümâsil kitaplarda zikr ve tekrar olunuyor. Ne kadar yanlış!, ne büyük hata! Üç lisandan mürekkebe bir lisan!

[113] Kâzım Nami; "Türkçe mi Osmanlıca mı?", Genç Kalemler, C.1, nr.4-12, s.132-136.

[114] Ali Canib; "Sanat ve Edebiyat: Millî Lisan ve Millî Edebiyat", Genç Kalemler, C.2, nr.3, s.52.

[115] Yokta Bahir (Ali Canib); "Gençlik Kavgası: Millî, Daha Dağrusu Kavmî Edebiyat Ne Demektir?", Genç Kalemler, C.2, nr.4, s.72-77.

Dünyada görülmemiş şey! Hayır; hiç de öyle değildir. Her lisan bir lisandır. Söylediğimiz lisan, 'elsine-i Turâniyye' zümresine mensub Türk lisanıdır." [116]

2- Klişe haline gelmişler dışında Arapça ve Farsça tamlamaları atmalıyız. Çünkü Türkçe kurallarla her türlü tamlama yapılabilir.

"Yeni Lisancılar "klişe ta'bir"lerin Türkçe terkipler sûretine ifrâğını tecvîz etmediler, lisanın şîvesine mugâyir terkipler tercümelerini reddettiler. Yeni Lisan'ın birinci şartı Arabça, Acemce terkipler ve edatlar kullanmamakla beraber eski lisandan ayrılmak istenildiğini imâ edecek şîve garâbetlerinden ictinâb etmektir" [117]

"Vâkıâ eski klişeler bozulacak, lakin tercüme edilmeyecek. Dinî, siyâsî istilâhlar hep duracak sadr-ı a'zam, şeyh-ül-islâm, Kur'ân-ı Kerîm, Âyet-i Kerîme gibi... Çünkü artık bunlar terkiplikten çıkmış, bir kelime olmuş, tekellüm lisanına düşmüş, tamamıyla tasarruf edilmiştir." [118]

3- Arapça ve Farsça cem'ler (çokluklar) kesinlikle kullanılmayacak. Bunların yerine kelimeler Türkçe çokluk ekiyle (-lar / -ler) çoğul yapılacak: Mekâtib, memurîn, hastegân yerine mektepler, memurlar, hastalar kullanılacak. Bu konuda da sadece klişeleşip halk diline tamamen giren kelimeler gene kullanılabilir: Kâinat, inşaat, ahlâk, müslüman ... vb:

"Ve bu lisanlar yalnız sahiblerinin malıdır. Hiç biri ana dillerini terk edemezler; ederlerse mensub oldukları kavmin vefâsız evlâdları olurlar... Arablar başka bir lisandan kelime alabilirler; fakat o kelimeyi kendilerine mal ederler; ve o kelimenin âid olduğu lisanın kaidelerini kat'iyen kabul etmezler; Arabça cem' yaparlar; Arabça terkipler kullanırlar. Bu her kavim için böyledir; Türkler bu umumî usûlden niçin hâriç kalsınlar?" [119]

[116] Perviz (Ömer Seyfeddin); "Gençlik Kavgası: Yeni Lisan ve Çirkin Taarruzlar", Genç Kalemler, C.4, nr.24-25, 10 Temmuz 1328, s.39-50.

[117] Kâzım Nami; "Yeni Lisan ve Hasta Bir Mantığın Psikolojisi", Genç Kalemler, C.3, nr.17-18, Mart 1328, s.128-139.

[118] Perviz (Ömer Seyfeddin); "Gençlik Kavgası: Yeni Lisan ve Çirkin Taarruzlar", Genç Kalemler, C.4, nr.24-25, 10 Temmuz 1328, s.39-50.

[119] Yokta Bahir (Ali Canib); "Gençlik Kavgası: Plevne Tarih-i Harbi" Mühellifi Müttekâid Mirâlay Mahmud Tal'ad Bey'e", Genç Kalemler, C.2, nr.2, s.35-38.

4- Arapça ve Farsça edatlarla ekler kullanılmayacak: Eya, ez, min-, an-, karib, ender, bî-, nâ-, ter-, zihî, fi, -veş, -nâk, vb. Gene yabancı edat ve eklerden dilimize tamamen yerleşip bizim malımız olmuş olanlar müstesna: Ama, şâyed, şey, keşke, lakin, hemen, henüz, yani gibi edeatlar ve sanat-kar, nâ-çâr gibi kelimeyle bütünleşmiş ve artık Türkçeleşmişler kullanılacaktır:

“İstilâhlardan başka Arabça, Acemce kaidelerle yapılmış terkipler ve yabancı edatlar kullanmayız.” [120]

5- Aynı anlama gelen ve aralarında hiç bir nüans olmayan kelimeler atılacak; bunların yerine Türkçeleri kullanılacak. Fakat yukarıda da belirttiğimiz gibi aralarında nüans olan kelimeler kullanılacak:

“O diyor ki: “Ahmed Hâşim bu şiiri yazdıkça, Yeni Lisan taraf-dârları ne kadar bağırlırlarsa bağırsınlar âb kelimesi kamûs-ı beyanımızdan çıkarmaya muvaffak olamazlar.” Yine yalnız iddiâ edilen bu fikre karşı biz de deriz ki: Bugünün ve yarının Türk ruhlu gençleri Türkçe terkiplerden başka terkipler kabul etmedikce Farisî sıfatların [haric ez-memleket!] imtiyâzından istifâde sayesinde lisanımızda [su]yun hakkını çalan bu serseri kelime ancak bu terkiplerin kapitülasyonları himâyesinde yazı yazabilenlerin eserlerinde yer bulabilecektir; fakat bu eserlerde sahiblerden başka kari'den mahrum kalacaktır, çünkü bize lisaniyyât ve selkiyyât ilimleri izâh ediyor ki bir lisanında bir ma'nâya kullanılan iki kelime arasında mutlak bir “nuance ânât” vardır. Yoksa o iki kelimedenden biri mutlak ölmeye mahkûmdur. Bizim Türkçemiz'de sırf kendi lisanlarından beraber getirdikleri terkiplerin sayesinde yaşayan kelimeler zaman ile ölüyor, ve ilmin bu iddiâsını lisanımızın tabii cereyanı isbât ediyor. Üstâd Ekrem'in zavallı “Duhter”i onun mersiyesiyle beraber ölmüştür; bugün o kelimenin yerini yalnız “kız” tutuyor. Ve yine bugün biri çıkarsa da meselâ “Duhter”i ihyâya kalksa zannederiz ki müteşebbisine i'tirâz edenlerden biri de Fuad Bey veyahud arkadaşları olur. İşte bugün kendisinin “kamûs-ı beyanımızda” yaşayacağını iddiâ -evet o yalnız iddiâ eder!- ettiği “âb” da böyledir. “Selkiyyât”ın “müşterek lisan” dediği kısma dahil olmayan bütün kelimeler de böyledir. Güneş varken şems, âfitâb sönme

[120] Derviş (Ömer Seyfoddin), “Gençlik Kavgaası: Yeni Lisan ve Çirkin Teavvüfler”, Genç Kalemler, C.4, nr.24-25, 10 Temmuz 1328, s.39-50.

mahkûmdur. Fakat meselâ “gök” mevcûd olduğu hâlde “semâ” yine yaşayacaktır, çünkü aralarında “ânât” vardır. [121]

6- Kullanılan dil halkın dili olacak; özellikle İstanbul konuşması esas alınacak:

“Ve biraz düşünen inkâr edemez ki millî bir edebiyat ancak annelerimizin konuştuğu lisanla, İstanbul Türkçesi'yle hani birbirimizle her gün konuştuğumuz bir lisanla vücuda gelecektir.” [122]

b) *Muhalefet Edenlerin İtirazları:*

Yeni Lisan makalesi yayınlanıp, dilde sadeleşme hareketi başlayınca bu görüşlere bazı muhalifler çıktı. Birçok yönden eleştiriler yönelttiler. Muhalifler genelde eski Servet-i Fünuncular ile o sıralarda Servet-i Fünun'u yayın organı olarak kullanan Fecr-i Aticiler'di. Bunların içinde en çok itiraz Köprülüzade Mehmed Fuad, Yakub Kadri'den olmak üzere Süleyman Nazif, Cenab Şahabettin ve Şahabettin Süleyman'dan gelir. İtiraz ettikleri noktalar şunlardır:

1- Arapça ve Farsça terkiplerin kaldırılması dilimizi fakirleştirip, çirkinleştirecektir. “Dilimizdeki tamlamaların özellikle vasf-ı terkiplerin kaldırılması Osmanlı dilini tehdit eden en büyük tehlikelerden biridir. Çünkü, Osmanlı dilini en güzel dillerden biri hâline getiren vasf-ı terkiplerdir.” [123] Terkipleri kaldırarak dilimizi tersine çeviriyorsunuz. Ayrıca bu terkipler vezin ve kafiye için büyük kolaylıktır.

2- Yeni Lisan ile dilimizdeki yabancı kelimelerin hepsini atmamızı istiyorlar. “Biz Osmanlıyız ve bu Osmanlı lisanıdır. İstiyorlar ki biz Çağatay olalım ve Çağatayca söyleyelim.” [124]

[121] Kâzım Nami; “*Yeni Lisan ve Hasta Bir Mantığın Psikolojisi*”, Genç Kalemler, C.3, nr.17-18, Mart 1328, s.128-139.

[122] Perviz (Ömer Seyfeddin); “*Gençlik Kavgası: Beni Terk Et Şiirine! Dâir*”, Genç Kalemler, C.2, nr.3, s.52-55.

[123] Süleyman Nazif; “*Bir Mesale-i Mâ'ebbede*”, Şehbal, 15 Haziran 1328/1912, nr.55

[124] Yakub Kadri; “*Netâyet*”, Rûbab, 19 Nisan 1328/1 Mayıs 1912, nr.14, s.143-144.

3- Yeni Lisan'la Volapük ve Esperanto gibi umumî bir lisan meydana getirmek istiyorsunuz. "Belki demiştim, nüfuz-ı fikirlerini bütün alem-i meskûn üzerinde tesis etmek isteyen Selanik gençleri Volapük gibi Esperanto gibi bir lisan-ı umûmî vücûda getirmek fikrindedirler." [125]

4- Edebiyat beynelmileldir. Siz kavmî ve etrafımıza kapalı bir edebiyat oluşturmaya çalışıyorsunuz.

5- Yeni Lisan'la edebî eser verilemez. O ancak kuru bir ilim lisanı olabilir.

6- Kendinizden önceke edebiyatçıları küçük görüyorsunuz. Fakat sizden evvel çok büyük sanatkarlar yetişmiştir ve onlar hâlâ hayatta olup Osmanlı lisanı ile eser vermekteler. Verdikleri eserler ise mükemmeldir. Siz ise onlar kadar başarılı olamadınız. "Selanik gençleri bir Makber, bir Zemzeme, bir Rûbab-ı Şikeste, bir Fani Teselliler vücûda getirmedikçe , meşy-i hâzırını değiştiremez. (...) Yeni Lisancılar lâ-alettayin hatırıma gelen şu ufak misallere mukabil kendi lisanlarıyla yazılmış nasıl bir şeyi gösterebilirler. (...) Yeni Lisan taraftarları kendi lisanlarıyla yazılmış muvaffak bir eser gösterdikleri takdirde, onu kemal-i hararetle alkışlamaktan hiç bir vakit çekinmem." [126]

c) İtirazlara Genç Kalemler Yazarlarının Cevapları:

Bu itirazlara Ali Canib, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Kazım Nami ve M.Nermi tarafından cevaplar verilir.

1- Arapça, Farsça terkiplerin atılması ile Türkçemiz daha güzel ve samimi olacaktır. Bu terkipler ve bunlarla yapılan sanatlar fikrin ve söylenmek istenen şeylerin üzerini örter. Terkiplerin çevrilmesi ile hiç bir zaman klişe olmuş ve konuşma dilimize yerleşmiş olanları kasetmediğimizi söylemiştik:

"Yeni Lisancılar bağırdılar, haykırdılar:

"Vâkıâ eski klişeler bozulacak, lakin tercüme edilmeyecek. Dinî, siyâsî ıstılâhlar hep duracak sadr-ı a`zam, şeyh-ül-islâm, Kur`ân-ı Kerîm, Âyet-i Kerîme

[125] Köprülüzade (Mehmed Fuad); "Yeni Lisan", Servet-i Fünun, C.42, nr.1082, s.365-370.

[126] ayn.esr., s.368-369.

gibi... Çünkü artık bunlar terkiplikten çıkmış, bir kelime olmuş, tekellüm lisanına düşmüş, tamamıyla tasarruf edilmiştir.” [127]

2- Biz hiç bir zaman Çağataycadan kelime alalım demedik. Türkçenin eski ve yavan bir devrine gitmeyi biz de istemediğimizi söyledik.

3- Dilimizi Esperanto ve Volapük gibi umumî bir dile çevirmeyi asla kasdetmedik. Biz yazı diliyle konuşma dilini mümkün olduğunca yaklaştırmaya ve sadeleştirmeye çalışıyoruz:

“Lisanların tabii [yani ictimâî] mahsûller olduğu Yeni Lisancılar'ca da kabul edilen bir hakikattir. Hatta bundan dolayıdır ki Yeni Lisancılar tasfiyecilerin hareketini ma`kûl ve mantıkî görmediler, ve hiç bir zaman Yeni Lisan deyince “Esparanto” gibi, yahud “Volapük” gibi şeyler hatıra gelebileceğine ihtimal vermediler.” [128]

4- Edebiyat beynelmilel olamaz. Çünkü lisan kavmi olduğu ve edebiyatın temeli de lisan olduğu için edebiyat beynelmilel olamaz: “Şimdi de “edebiyat beyn-el-milel bir mâhiyyeti hâiz” olduğu rivâyeti var. “Bedâat” ilminin, san`at kaidelerinin ilim gibi beyn-el-milel olduğuna şübhe yok. Dehâların, bâriz ferdiyyetlerin umumî meş`aleler olduğunu da kimse inkâr etmiyor; fakat unutulmamalıdır ki edebiyat diğer san`atlar gibi kavmiyyetten tecerrüd edemez; çünkü ancak kavmi bir mâhiyyeti hâiz bulunan bir lisan vâsıtasıyla tecelli edebilir. Ne zaman edebiyat “Esperanto”yu umumî bir lisan olarak kabul edip te kavmi lisana ihtiyac arz etmezse o vakit belki “beyn-el-milel” olabilir.” [129]

5- Yeni Lisan'la biz oldukça güzel eserler veriyoruz ve vereceğiz de. Fakat daha yeni doğmuş olan Yeni Lisan'ı asırlardır ayakta kalan ve kullanılan eski lisanla karşılaştırmayız. Zaman ilerledikçe onlardan çok daha güzel eserler vücuda getirilecektir:

[127] Perviz (Ömer Seyfeddin); “Gençlik Kavgası: Yeni Lisan ve Çirkin Taarruzlar”, Genç Kalemler, C.4, nr.24-25, 10 Temmuz 1328, s.39-50.

[128] Kâzım Nami; “Yeni Lisan ve Hasta Bir Mantığın Psikolojisi”, Genç Kalemler, C.3, nr.17-18, Mart 1328, s.128-139.

[129] Yekta Bahir (Ali Canib); “Gençlik Kavgası: Millî, Daha Doğrusu Kavmi Edebiyat Ne Demektir?”, Genç Kalemler, C.2, nr.4, s.72-77.

“Fakat bunu kıyas anlatamaz; ancak tarassud ve tecrübedir ki gösterir. Ah bu zâlim kıyas değil midir ki biraz Rum, biraz Bulgar, biraz Ermeni hatta biraz Fransız, biraz İngiliz olan abur cubur “dogmatik” tiplere Yeni Lisan'ın san'at lisanı olmayacağı vehmini ilhâm ediyor. Onlar henüz tecrübe edilmek üzere olan Yeni Lisan'ın kudretsizliğini göstermek için mukâyeselere kalkışıyorlar. Fakat ne ile?. Eski lisanın yüz binlerce manzûmesine mukâbil, Yeni Lisan'ın iki üç parçasıyla.. Bu parçalar farz edelim ki fenâdır; acabâ bunların fenâlığı mutlakâ Yeni Lisan'ın kudretsizliğini isbât eder mi?..” [130]

6- Biz eski edebiyatçıları ve onların eserlerini küçümsemiyoruz. Sadece kullandıkları o eski lisana muhalifiz. Bu büyük sanatçılar Yeni Lisan'la eser verseler eskilerinden çok daha fazla başarılı olurlar:

“Bu iddiâsını isbât için değil, isbât eder gibi görünmek için Cenab Şehabeddin'in, Halid Ziya'nın nesirlerini gösteriyor. Burada yine bir mugâlata var. O nesirlerde bir güzellik varsa lisandan ziyâde Cenab'ın, Halid Ziya'nın edebî şahsiyetine âiddir. Bu iki san'at-kâr i'tiyâdlarına galebe çalib da Yeni Lisan'da nesir yazacak olursalar hiç şübhe yok ki eserleri daha mümtâz, daha bedî' olacaktır.” [131]

[130] Ali Canib; “Sanat ve Edebiyat: Millî Lisan ve Millî Edebiyat”, Genç Kalemler, C.2, nr.3, s.47-52.

[131] Kâzım Namî; “Yeni Lisan ve Hasta Bir Mantığın Psikolojisi”, Genç Kalemler, C.3, nr.17-18, Mart 1928, s.128-139.

D. YABANCI EDEBİYATLARLA İLGİLİ YAZILAR

Genç Kalemler yazarları yabancı edebiyatlara özellikle de, Batı edebiyatına oldukça fazla bir ilgi duyuyorlardı. Zaten bilindiği gibi Tanzimat'tan bu yana bizim edebiyatçılarımız Batı, özellikle Fransız edebiyatına ilgi duymuştur. Hemen bütün hepsi de Fransızca bilmektedirler. Bu durum Genç Kalemler yazarları için de geçerlidir. Hemen hemen bütün hepsi Fransızca bilmekte ve çeviriler yapmaktadır. Böylece Batı edebiyatını ilk kaynaktan öğrenirler.

Genç Kalemler yazarları yabancı edebiyatları kendilerine örnek alırlar. Savundukları milliyetçilik, yenilik-eskilik, taklit etme ve sade dil gibi fikirlere içeride nümunesi bulunmadığı için dışarıdan örnek buluyorlar ve yabancı edebiyatlara bu gözle bakıyorlardı. Yabancı edebiyatlarla ilgili biri Yekta Bahir müstearıyla Ali Canib'in üç, Edhem Hidayet, Subhi Edhem, Kaya Alp ve Genç Kalemler Tahrir Heyeti'nin birer tane olmak üzere şu yazıları bulunmaktadır: "*Cereyân-ı Umumi*" [132], "*Edebi İnkılaplar*" [133], "*Garb Mektebinin Âmilleri*" [134], "*Millî Edebiyat Mes'alesi*" [135], "*Descartes ve Felsefesi*" [136], "*Türk Düşmanlarından: Dostoyevski*" [137], "*İvan Vazov*" [138].

[132] Edhem Hidayet; "*Musahabe-i Edebiyye: Cereyân-ı Umumi (Edebiyatımız ve Bugünkü İtirazlar)*", Genç Kalemler, C.1, nr.5-13, s.156-158.

[133] Ali Canib; "*Sanat ve Edebiyat: Edebi İnkılaplar*", Genç Kalemler, 28 Mart 1327, C.2, nr.1, s.9-11.

[134] Ali Canib; "*Sanat ve Edebiyat: Garb Mektebinin Âmilleri*", Genç Kalemler, C.2, nr.2, s.34-35.

[135] Yekta Bahir (Ali Canib); "*Sanat ve Edebiyat: Millî Edebiyat Mes'alesi*", Genç Kalemler, C.2, nr.6, s.99-103.

[136] Subhi Edhem; "*Eser ve Zat: Descartes ve Felsefesi*", Genç Kalemler, 16 Şubat 1327, C.3, nr.16, s.74-80.

[137] Kaya Alp; "*Eser ve Zat: Türk Düşmanlarından: Dostoyevski*", Genç Kalemler, 11 Nisan 1328, C.3, nr.19, s.161-163.

[138] Genç Kalemler Tahrir Heyeti; "*Eser ve Zat: İvan Vazov*", Genç Kalemler, 10 Temmuz 1328, C.4, nr.24-25, s.16-24.

1- Yabancı edebiyatlarda *milliyetçilikle* ilgili yazılar Rusya ve Bulgaristan yazarlarını konu alır: Rusya'dan Dostoyevski, Bulgaristan'dan İvan Vazov'un hayatı ve eserleri ile milliyetçilikleri anlatılmıştır.

Dostoyevski, bir çok sıkıntılar yaşadktan sonra birden bire "müdhş bir İslavcı" ve "müteassıb bir İncilci" olmuştur. Dostoyevski'nin Türk düşmanlığını ve müdhş İslavcılığını *Bir Muharririn Jurnalı* isimli kitabından anlatırlar. O İslav milletini geleceğin en büyük devleti, en büyük birleşmiş kitlesi yapmaya çalışır. Onun Ortodoks idealine göre Türklerin elinde bulunan İslav kavimleri kurtarılmalı ve zaten daha önceden kendilerinin olan İstanbul tekrar alınmalıydı. Bu onların en tabii hakkıydı. Daha da ileri giderek büyük bir kin ile Türklere karşı hakaretler eder:

"Yine Şark mes'elesine dâir yazdığı bir makalede Türkler hakkında bütün gayzını, bütün kinlerini isnâdlarla, iftirâlarla döküyor: [Bu yalancı, rezil millet irtikâb ettiği canavarlıkları inkâr ediyor. Pâdişâhın vükelâsı askerlerinin esir ve yaralılarına işkence etmediklerini iddiâ ediyor. Çünkü Kur'ân bu gibi hareketi men' edermiş. Ve biz hâlâ bu müfteris hayvanlara insanca muamele ediyoruz. Artık zavallı çocukların gözlerini oymalarına devam etmelerini bırakmamalı. Denâetlerine tekrar başlayabilmek arzusunu onlardan tamamıyla ref'etmeli, Türkler'le bir ân evvel işi bitirmelidir." [139]

İvan Vazov'un da Türk düşmanlığı ve milliyetçilik üzerine yazılan kitapları tanıtılır:

"Gramada" yani Yığın manzûmesinde de Vazov Türkler'le uğraşmıştır. Kamen isminde fakir bir köylü delikanlısı, köy muhtarı Tseko'nun güzel kızı Tsena'yı seviyor. Lakin muhtar delikanlının fakir olduğundan bahisle, kızıyla izdivâcına râzı olmuyor." Muhtar kızını Halil Ağa adında Türklerin ileri gelenlerinden birine verir. Kamen dağa çıkar. Türkler'in bir çok zulmünden sonra Ruslar gelir ve köylüleri kurtarırlar. Bir çok kitabında buna benzer olaylar anlatır.

Makalenin sonunda ise Vazov'un kıymetini şöyle anlatır: "Vazov'un kıymeti nedir? Medeniyetin yüksek merhalelerine vâsıl olan büyük milletlerin yetiştirdiği dehâlara nazaran, şübhe yok, çok geride kalır. Fakat san'attaki kıymeti

[139] Kaya Alp; "Eser ve Zat: Türk Düşmanlarından: Dostoyevski", Genç Kalemler, 11 Nisan 1928, C.3, nr.19, s.161-163.

“hadsiiyet *intuition*”in tecellisiyle takdir eden yeni “bedî’yât”, Bulgar şâirini ehemmiyyetle telakki eder; çünkü onda her şeyden evvel “bî-gâiiyet *psittacisme*” yok, yaşadığı ictimâî muhitin doğurduğu “zevk” ile ser-mest; iki senedir bağıra bağıra nihayet muârizlara bile saçmalığını kabul ettirdiğimiz “gölge-his”lerle ma’lûl değil; Şark’ın yılanlardan, kurbağalardan başka bir şeye mâlik olmayan göllerinin kenarında, beyaz mermerden heykeller, muğber elli periler görmüyor; sahtelikten tamamen uzak bir “hassâsiyyet”le hakikî bir şâir olduğunu gösteriyor; bu kıymetine kâfidir.”

Görüldüğü gibi Genç Kalemler yazarları artık Türk edebiyatçılarının milliyetçi ve realist eserler vermeleri gerektiğini söylüyorlar. Edebiyatta sevgililerden, güzel manzaralardan bahsetmenin yettiğini, artık gerçekçi olarak milletimizi anlatmamız gerektiğini belirtirler.

2- Yenilik-eskilik konusunda daha çok Batı edebiyatı ve Batı edebiyatında da edebî akımlardan örnekler verirler. Genç Kalemler yazarları kendilerini yeni ve geleceği kuracak kişiler, Servet-i Fünun ve Fecr-i Ati’yi ise eski ve geçmişte kalıp yıkılmaya mahkum olarak görürler. Eskilerin her zaman yenilere karşı çıkması ve şiddetle saldırmasına karşılık daima yeniler bu savaştan galip ayrılmıştır.

“Bir zamanlar, Hugo’nun âteşin ve mutantan kaleminden dökülen sadâ-yı ihtişâm, Fransızlar’ın âfâk-ı ma’neviyyâtında aks-i sadâlar tevlid ederek tanîn-endâz oluyorken; Zola’nın o devre pek yabancı gelen sadâ-yı hakikîsi işitilmez bütün âlem-i matbûatı derin velveleler, şûtüm ve ta’rizden mürekkeb bombalar, tezyif ve tahkirden masnû’ alevler bürüdü.. Bir taraftan yükselen kahkahalar, diğer taraftan fırlayan sayhât-ı adâvete karışıyor; öteden zuhûr eden enîn-i nevmîdi, beriden fişkırان tufân-ı istikâ ile birleşiyor, hepsi birlikte derinleşe derinleşe, yuvarlana yuvarlana mehûb bir mermi-i i’tirâz hâline gelerek bî-çare Zola’nın, istikbâl ufuklarını araştıran metin ve cesur nazarları önünde patlıyordu.... Mermiler patladı.... bombalar alevlendi.... yangınlar ziyâdeleşti. Sonra ne oldu?. Hugo’nun tahtına Zola ve rûfekâsı cûlûs etti.... Hugo’nun tanîn-dâr ve muazzam şiirleri artık evvelki te’sirini kaybetmişler, yavaş yavaş kütübhanelerde tozlanmaya mahkûm kalmışlardı. Zola’nın, Flaubert’in, Maupassant’ın vesâir muâsırlarının vücuda getirdikleri âsâr, o günkü devrin şâyân-ı tebcil ve hürmet-i mevâlîd san’atıydı.

Realizm, uzun bir müddet hüküm sürdükten; mevcûdiyyet-i hakikiyyesini Fransız milletin dimâğ-ı ihtisâsâtınada tesbit ve takrir ettikten sonra ortaya yabancı bir terennüm, terennüm-i mûsiki çıktı: Senbolizm...

İ'tirâzlar, münâkaşalar, tahkirler, istihfâflar, yine başladı. (...)Anatolie France'ın haşîn tenkidleri "Jean Moréas"ın âhenin müdâfaâtıyla tekâbül etti.... İ'tirâzlar çoğaldı, münâkaşalar çoğaldı.. nihayet sorulan ciddî suâllere, Senbolizm mektebi sâlikleri cevap vererek bütün muârizlarına bir darbe-i iskât indirmiş, hakikatten dâimâ uzak, dâimâ muhâfaza-kâr düşünen muârizlarına mesleklerinin hutût-ı esâsiyyesini naklederek bütün istinâd-gâhlarını devirmişlerdi." [140]

"Her zaman hayatta iki zıd ruh vardır: Eskilik, yenilik; bunu şöyle de anlatabiliriz: An`ane, terakki... Bu iki ruhun mutlakâ evvelki harâb olmaya, ölmeye mahkûm hatta müstehakdır; çünkü o nazarlarını mâziye dikmiştir; terakki istemez. Küçük bir teceddüd eseri zavallıyı çıldırtır. Hâlbuki mâzi nihayet bir serâbtır; yalnız onun ihtişamıyla ser-mest olanlar; şübhesiz ki "o"ndan, o serâbdan ibaret kalırlar; o serâb ise bir hiçtir.

(...) Buna Vigny, Hugo, Muasset'da iltiâk edince şa`şaalı bir Romantizm hâsıl oldu. Fakat biraz sonra Leconte de Lisle'in "*Pormes anlípues*" *Pormes barbares* mecmûalarını neşretmesi, Hugo'nun muhteris ictimâî mevzû'larına mukâbil, Yunan, Hind hayatını ihyâya çalışması Parnas mektebinin teessüsüne sebep oluyordu. Artık üç beş sene evvel bütün bir aşk ile okunan "*Feulles, dautonine*" istihfâf ediliyor ve edebiyat üstâdı "Leconte de Lisle" oluyordu.. O zamanın dünkûleri kıyâmetler koparıyorlar "hani içinizde bir Hugo var mı?" diyorlardı: Hâlbuki zavallılar bilmiyorlardı ki bir edebî inkılâb için mutlâka bir Hugo'ya ihtiyac yoktur; kâfi ki o beğenilmesin, gaye-i hayalîsi harâb edilsin!. Daha sonra âzade, rind, der-beder bir Verlain yetişiyor, "teessüre bi-gâne şiir olmaz. O, hüzün, meserret her şeydir! Bu keyfiyyetler mûsiki ile mezc edilebilmelidir ki hakikî şiir olabilsin.." diyor; o zaman bir başka cereyân açılıyor; san`at ve şiirin perisi semâdan zemine iniyor; durgun akşamlar, hulyâ-kâr geceler, hatta maî, siyah, genç ihtiyar gözler bütün mevzû'ları teşkil ediyor. Albert Samainler, Henry de Regnier, Georges Rodenbach, Emile Verhaerenlar zâhiren

[140] Edhem Hidayet; "*Musahabe-i Edebiyye: Cereyân-ı Umumi (Edebiyatımız ve Bugünkü İtirazlar)*", Genç Kalemler, C.1, nr.5-13, s.156-158.

biraz fakat hakikatte geniş ideâllerini temsile başlıyorlar. Bu kitleye “*La maison del, enfance*” şâirleri Fernand Gregh da dahil olarak “Senbolizm”i daha incelediriyor. Fakat mütemâdiyen aynı mevzû’ları tekrar etmeleri ruhlarda bir aks-ül-amel hazırlamaktan hâlf kalmıyor. Nihayet bir “Auguste Angellier” çıkıyor, “*Dans la lumiere antique*” unvanıyla dört beş kitab yazıyor, âdetâ zannediliyor ki Romantizmin bir muhyîsidir; çünkü ideâl birden değişiyor! Sisli ve mübhem akşamlara mukâbil eski Yunanistan’ın, Roma’nın hayatını yaşıyor. Ve Fransa’nın şimdiki şiiirine Romantizmin, Naturalizmin, ve Senbolizmin terkiibinden mütevellid bir başka şekil veriyor.

İşte edebiyatta mütemâdiyen böyle seri bir “dün-bugün” husûle gelirken “dün vardır” demek şiddetli bir cehâlettir.” [141].

“Bu tefessüh şübhesiz ki bir teceddüde bâdî olacaktı; nitekim bizimki kadar değil, Zola mesleğinin biraz fazlaca kabalığa inmesi “*Laterre Yer*” romanının intişârından sonra “Paul Margueritte” gibi ma’nâsızlıklardan kaçan gençleri isyân ettirmişti; Fransızlar artık kendiliklerini unutmuşlardı; birden ecnebi edebiyatlarına tehâcüm gösterdiler. İşte edebî bir meslek bir mekteb yıkılmaya, kokmaya başladığı dakikada böyle bir cereyân, bir başkalık, bir hiç benzememek ihtiyacı uyanır. Bizde de böyle oldu:

O zamanın gençleri bütün eski ve âdi, hatta berbâd, ma’nâsız kelimeciliğe düşman oldular.” [142].

3- *Taklit etme* konusunda Genç kalemler yazarları şunları düşünürler: Bizim edebiyat tarihimizde Batıya yöneldiğimiz devirden bugüne bütün edebiyatçılarımız maymun gibi taklit etmiş ve ne gördülerse aynen almışlardır. Batı edebiyatlarını elbette taklid edeceğiz ve onlardan örnekler alacağız fakat bu taklit kendi şahsiyetini kaybettirmemelidir. Onlardan aldığımız ilhamla ve öğrendiklerimizle yeni bedialar ibda etmeliyiz.

“Ve hiç bir edebiyat sebepsiz vücuda gelmemiştir. Birbirini taklid etmişlerdir. Meselâ Almanya’da “Klasizm” ancak Fransızlar’ı taklid sayesinde

[141] Ali Canib; “*Sanat ve Edebiyat: Edebî İnkılaplar*”, Genç Kalemler, 28 Mart 1327, C.2, nr.1, s.9-11.

[142] Ali Canib; “*Sanat ve Edebiyat: Garb Mektebinin Âmilleri*”, Genç Kalemler, C.2, nr.2, s.34-35.

teessüs etmiştir. Fransa'da "Romantism", başta "Biron" olduğu hâlde "Burns Shelley" ve arkadaşlarını taklid ederek hâsıl olmuş, meselâ Alexandre Dumas, Walter Scott'un ilhâmıyla koskoca kitablarını yazmıştır. Fakat yine görüyoruz ki, "Klasism"i Fransızlar'dan alan Almanlar "Romantism" için onları beklemediler. Goethe, Schiller; Lamartine'den, Hugo'dan evvel meydana çıktılar. Aynı zamanda Fransızlar "Romantism"i İngiliz ve Alman şâirlerinden aldıkları hâlde "Natüralism" için hiç de onları beklemediler; bu niçin böyle oldu?.. Bu, ibdâ'dan başka hiç bir şeyle izâh edilemez. (...) Biz kendi edebiyat tarihimizi tedkik ediyoruz, görüyoruz ki Şark Mektebini teşkil eden şâirlerin en mümtâzları maymun gibi mukallid olmaktan kurtulamamışlardır.

(...) Kavmiyyetten mütevahhiş muâvızlarımız bir kere de Fransızlar'ı tedkik etseler onların bile kendi kendilerini taklidden bıktıklarını göreceklerdir. Görecektir ki kırk kırk beş sene evvel Parnasyen denilen bir kısım gençler Hugo'nun ağır ve ictimâî mevzû'larından bıkarak nasıl büsbütün başka bir "edebî cemâat *Foul litteraire*" teşkil ettilerse yirmi yirmi beş sene evvel de en genç Naturalistler hocalarından, Zola'dan ayrıldılar, serbest kaldılar. Mizâclarının samimiyyetine sığınarak büsbütün başka yoldan gittiler, bugünkü Fransız şâirleri de böyle bir cereyân hazırlıyorlar.

Fransız edebiyatının yarını bütün bu gençlerle Senbolismin dar ve mukassî karanlığından kurtulacak, Romantismin, Realismin, Senbolismin terkiibinden mütehassıl "tamamî *integraliste*" bir şekil alacaktır; çünkü bu gençlerin kuvvetli bir imânları var, diyorlar ki: "San'at beşerî şahsiyyetin *parsonalitéhumaine*"ın "teessürlü ifâdesinden *expression émue*" başka bir şey değildir, ve yine şiddetle kâildir ki: Yalnız "*Les vies encloses*" şâirinin durgun sularını, abajurlu lambalarını, bitmez tükenmez gecelerini dâimâ tekrar etmek bir "edebî iflâs *banqueroute litteraire*" hazırlamaktan başka bir şey değildir. Ve şâirin kendi mizâcını tedkik etmeden bütün o şeyleri tekrarından husûle gelen şiirlerde sade "gölge hisler *sentiments refléts*"le doludur. (...) Bu sırf akâmetden ve mâzinin "i'câz *prestige*"ından kurtulamamaktan, yani sırf maymunlar, papağanlar gibi mukallid olmaktır. Bugün şiir yazan gençlerimiz içinde kaç tanesi var ki Fransız hislerinin gölgelerinden başka bir şey vücuda getirebiliyorlar? Fransızlar'ın en büyük hakkı 1870'den sonra ağlamaktı. Bugün bile giryeden

kurtulamasalar, isyân edemeseler ma`zûrdurlar; biz; büyük on Temmuzla yaşamaya liyâkatimizi gösterdikten sonra niçin ağlayalım? Şübhesiz ki şiir şahsî ve vicdanîdir; gençliği ağlatan aşk da oraya dahildir, fakat henüz aşka temas etmediğini eserlerinden pek güzel anladığımız bazı gençlerimiz bile hiç sebepsiz yalancı göz yaşları döküyorlar!..

Nasıl onlar Senbolistler on dokuzuncu asrın mûsikisini kendi mizâclarıyla mezcederek şu bedîaları vücuda getirmişlerse biz de yirminci asrın felsefesinden, san`atından yükselen büyük sesleri dinleyerek ibdâ` kuvvetimizi tenmiye etmeliyiz. Fakat “neyi ibdâ` edelim?... “ İşte onu bilmeliyiz. Çünkü hiç bir yeni hayatın hiç bir müessisi neyi ibdâ` edeceğini bilmiyordu; çünkü o kendi kendine “muayyenet” şeklini alır. Biz yalnız “mübhem temâyüller”den “hayalî gayeler” çıkararak bunlara “kıymet” vereceğiz; ve işte yaşayacağımız yeni hayat bu gayelere verilen kıymetlerden doğacaktır. “Verlaine” Parnas şâirlerinin tunc kadar sağlam, kalbsiz şiirlerinden öğrendiği zaman “bize mûsikî lâzım!” demişlerdi; fakat Senbolizm nedir. İşte zavallı bunu bilmiyordu. Wagner'in ruhundan gelen temâyüllerden bir “hayalî gaye” çıkardı ve bugünkü Senbolismin babası oldu, o kadar!...” [143]

4- *Sade dil* meselesinde bizde örnek bulamadıkları için gene Batı edebiyatlarına yönelmişler, onlardan örnekler almışlardır. Genç Kalemler yazarlarına göre bütün dünyada ve edebiyatta en çok örnek alınan Batıda da sadeleşmeye ve kendi dillerinin mantığını korumada büyük bir gayret vardır.

“Ali Canib ve arkadaşlarının fikirleri pek tabîidir; çünkü dünyada ne kadar edib, ne kadar lisan âlimi varsa kendi dillerini sadeleştirmeye, hatta en muhâfaza-kâr olan İngilizler bile ma`hûd müzekkerlik ve müenneslik garâbetinden kurtulmaya çalışırken bizim en basit ve tabîî olan zavallı lisanımızı teşvîşte devam ve inâd etmemiz çılgınlık değil midir?” [144].

[143] Yekta Bahir (Ali Canib); “*Sanat ve Edebiyat: Millî Edebiyat Mes’elesî*”, Genç Kalemler, C.2, nr.6, s.99-103.

[144] Perviz (Ömer Seyfeddin); “*Gençlik Kavgası: Beni Terk Et Şiirine! Dâir*”, Genç Kalemler, C.2, nr.3, s.52-55.

SONUÇ

Genç Kalemler mecmuası edebiyatımızın dönüm noktalarından birisidir. Bir dergi için çok kısa denilebilecek bir sürede çok büyük işler başarmış ve senelerce çıkan dergilerden daha etkili olmuştur. Fikirleri her yeni şey gibi ilk önce bazılarınca tepkiyle karşılanmıştır. Daha sonra tepki gösterenlerden özellikle genç olanları sonunda bu fikirlerin doğruluğuna inanırlar ve Yeni Lisan hareketinin savunduğu şekilde yazmaya başlarlar.

Millî Edebiyat dönemimizin başında yer alan ve gelişmesinde büyük katkıda bulunan bu dergi şimdiye kadar gerektiği gibi tam anlamıyla incelenememiştir. Bu, konuyu seçmemizin en büyük sebeplerindendir.

Derginin tamamını elde ettiğimizde oldukça fazla edebî makale olduğunu gördük. Derginin en çok ihmal edilen konusu bu olduğu için bu konu üzerinde yoğunlaştık. Böylece bu çalışmamızda dil, edebiyat ve eser tenkidiyle ilgili çok sayıda makaleyi bir araya getirdik ve inceledik.

Burada hem nazarî, hem uygulamalı (pratik) tenkid örnekleri vardır. Nazarî tenkid türünde sanat (*Sanat ve Mahiyeti*), üslub (*Üslub Meselesi, Üslub - Şahsiyyet*), orjinallik (*İbtidâiyyet-Orjinalite*) ve türler (*Vers Libre İçin*) hakkında bilgiler verilip görüşlerini anlatmışlardır. Uygulamalı (pratik) tenkid türünde Celal Sahir (*Siyah Kitab Münasebetiyle*), Tevfik Fikret (*Halûk'un Defteri ve Bugünkü Fikret*), Mehmed Rauf (*Mehmed Rauf Bey -Cidal Münasebetiyle*) ve Mehmed Behcet (*Erganûn İçin*)'in kitapları tenkid edilmiştir.

Genç Kalemler'deki teorik tenkid yazılarında oldukça tutarlı fikirler söylenmiştir. Bu yazılarda Ali Canib sanatı şöyle tarif yapar: "Sanat tabiatı, esaslı bir mizacını seçerek ve mümtaz bir şahsiyetle birleştirerek taklit etmektir." Sanat şahıs içindir prensibine bağlıdır. Ayrıca bir sanat eserinde orjinal üslub, şahsiyet, samimiyet ve millilik olması gerektiğini söyler.

Pratik (uygulamalı) tenkid yazılarında genelde şu yönlerden eleştiriler yaparlar: Dünün edebiyatçıları ve bugün onların taklitçileri Batıdan sürekli çalmışlar ve şahsiyetsiz eserler vermişlerdir. O kadar ki bir hikayeden isimleri

çıkarmın tam bir Fransız eseri ortaya çıkacaktır. Böyle vatansız ve kozmopolit eserler verilemez; çünkü sanatçı özellikle edebiyatçı dil denen malzemeyi kullanır. Dil ise mutlaka millidir. Ayrıca bugünün edebiyatçıları samimi değildirler. Daha çok küçük ve aşkı tatmadığı her halinden belli olan edebiyatçılar sahte gözyaşları ile samimi olmayan eserler ortaya koyuyorlar. Halbuki vatanın durumu hala böyle aşk eserleri vermeye uygun değildir. Dil yazılarında Arapça, Farsça terkipler, edatlar ve cem'ler olmayan bir dil yaratmak fikrini anlatırlar.

Bazı isim ve Kavramlarla ilgili açıklamalar ile sözlük kısmıyla metin kısmının daha iyi anlaşılmasına yardım etmesi amacı güdülmüştür. Fotoğraflarla da Genç Kalemler yazarları hakkında bilgi ve fikir vermek istenilmiştir. Böylece Genç Kalemler dergisi hakkında bilgiler verilip incelenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

A. GENÇ KALEMLER MECMUASI'NDAKİ TENKİD YAZILARI

a) Kronolojik

	<i>Yazar Adı</i>	<i>Makale Adı</i>	<i>Tarih</i>	<i>Cilt</i>	<i>Nu.</i>	<i>Sayfa</i>
1.	Ali Canib	<i>Musahabe-i Edebiyye:</i> Edebiyat-ı Müstakbelemiz	-	1	1-9	84-85
2.	Ali Canib	<i>Bir Tevdi Fikri:</i> Bizde Edebiyat Dersleri	-	1	2-10	99-101
3.	Ali Canib	<i>Bir Tevdi Fikri:</i> Ati-i Edebimiz	-	1	3-11	116-117
4.	Ali Canib	Gençler Ne Diyor?...(Her Günkü Bir Meseleye Dair)	-	1	4-12	129-131
5.	Kâzım Nami	Türkçe mi, Osmanlıca mı?	-	1	4-12	132-133,136
6.	Ali Canib	<i>Hikmet-i Bedâyi Bahislerinden:</i> Sanat ve Mahiyeti (Şekle aid bir kalem tecrübesi)	-	1	5-13	144-145
7.	Kâzım Nami	Bizde Niçin Tarih Yazılmıyor?	-	1	5-13	146-148
8.	Muvaffak Galib	Gençler ve Edebiyat -Muhit-i Mesâî Musâhabe-i Edebiyyesi Münasebetiyle-	-	1	5-13	149-150
9.	Hüseyin Naci	Vers libre için	-	1	5-13	153-155
10.	Edhem Hidayet	<i>Musahabe-i Edebiyye:</i> Cereyan-ı Umumi, (Edebiyatımız ve Bugünkü İtirazlar)	-	1	5-13	156-158
11.	Ali Canib	Düne Nazaran Bugün	-	1	6-14	161-165
12.	Mustafa Haluk	<i>Bugünküler:</i> Üslub Meselesi	-	1	6-14	166,169-170
13.	Hüseyin Naci	Vers Libre için	-	1	6-14	171-174
14.	Tahsin Nahid	<i>Tenkid:</i> Siyah Kitap Münasebetiyle	28 Mart 1327	2	1	7-9
15.	Ali Canib	<i>Sanat ve Edebiyyat:</i> Edebî İnkılaplar	28 Mart 1327	2	1	9-11
16.	Muvaffak Galib	<i>Gençlik Kavgası:</i> Muhit-i Mesâiye Cevab	28 Mart 1327	2	1	20-21
17.	Ali Canib	<i>Sanat ve Edebiyat:</i> Garb Mektebinin Amilleri	26 Nisan 1911	2	2	34-35
18.	Ali Canib (Yekta Bahir) ^[145]	<i>Gençlik Kavgası:</i> "Plevne Tarih-i Harbi" Müellifi Mütেকaid Mirâlay Mahmud Tal' ad Bey'e	26 Nisan 1911	2	2	35-38
19.	Ali Canib	<i>Sanat ve Edebiyat:</i> Millî Lisan ve Millî Edebiyat	-	2	3	47,50-52
20.	Ömer Seyfettin (Perviz)	<i>Gençlik Kavgası:</i> "Beni Terk Et" Şiirine Dair	-	2	3	52-55
21.	Ali Canib (Yekta Bahir)	<i>Gençlik Kavgası:</i> Millî, Daha Doğrusu Kavmî Edebiyat Ne Demektir? -Köprülüzade M. Fuad Bey'e-	26 Mayıs 1911	2	4	72-77

[145] Yazarların o yazı için kullandığı müstecab ismi parantez içinde gösterdik.

22.	Ali Canib (Yekta Bahir)	<u>Tenkid:</u> Haluk'un Defteri ve Bugünkü Fikret	19 Haziran 1911	2	5	86-87, 90-92
23.	Ali Canib (Yekta Bahir)	<u>Sanat ve Edebiyat:</u> Millî Edebiyat Meselesi: 1	-	2	6	99-103
24.	Reşad Nuri	<u>Eser ve Zat:</u> Mehmet Rauf Bey (Cidal Münasebetiyle)	-	2	8	131-135 138
25.	Ziya Gökalp (Demirtaş)	<u>Felsefe:</u> Yeni Hayat ve Yeni Kıymetler	-	2	8	138-141
26.	Edhem Hidayet	<u>Tenkid:</u> Erganun İçin	-	2	10	165- 167, 170
27.	Ali Canib (Yekta Bahir)	<u>Sanat ve Edebiyat:</u> Üslub - Şahsiyyet	-	2	11	183, 186-188
28.	Ali Canib (Yekta Bahir)	<u>Kil u Kal:</u> Edhem Hidayet Bey'e	25 Kanun-ı Evvel 1327-7 Ocak 1911	3	13	27-28
29.	Ali Canib (Yekta Bahir)	<u>Sanat ve Edebiyat:</u> İbtidâ'iyet (Orginalité)	13 Kanun-ı Sani 1327	3	14	35-40
30.	Ziya Gökalp (Celal Sakıb)	<u>Eser ve Zat:</u> Rıza Tefvik'in Felsefesi	1 Şubat 1327	3	15	60-71
31.	Subhi Edhem	<u>Eser ve Zat:</u> Descartes ve Felsefesi	16 Şubat 1327	3	16	74-75, 78-80
32.	Kâzım Nami	Yeni Lisan ve Hasta Bir Mantığın Psikolojisi	Mart 1328	3	17-18	128- 129, 132-139
33.	Kaya Alp	<u>Eser ve Zat:</u> Türk Düşmanlarından Dosteyevski	11 Nisan 1328	3	19	161-163
34.	Ziya Gökalp (Celal Sakıb)	<u>Eser ve Zat:</u> Tetebbu Karşısında Mehmed Fuad Bey	27 Nisan 1328	3	20	191-194
35.	Genç Kalemler T.H.	<u>Kil u Kal:</u> Pes-pâye Bir Hicve Ciddi Bir Cevab	27 Nisan 1328	3	20	199-200
36.	Genç Kalemler T.H.	<u>Eser ve Zat:</u> İvan Vazof	10 Temmuz 1328	4	24-25	16-24
37.	Ömer Seyfettin (Perviz)	<u>Gençlik Kavgası:</u> Yeni Lisan ve Çirkin Taarruzlar	10 Temmuz 1328	4	24-25	39-43, 46-50

b) Yazar Adına Göre:

	<i>Yazar Adı</i>	<i>Makale Adı</i>	<i>Tarih</i>	<i>Cilt</i>	<i>Nu.</i>	<i>Sayfa</i>
1.	Ali Canib	<u>Musahabe-i Edebiyye</u> : Edebiyat-ı Mûstakbelemiz	-	1	1-9	84-85
2.	Ali Canib	<u>Bir Tevdi Fikri</u> : Bizde Edebiyat Dersleri	-	1	2-10	99-101
3.	Ali Canib	<u>Bir Tevdi Fikri</u> : Ati-i Edebîmiz	-	1	3-11	116-117
4.	Ali Canib	Gençler Ne Diyor?...(Her Günkü Bir Meseleye Dair)	-	1	4-12	129-131
5.	Ali Canib	<u>Hikmet-i Bedâyi Bahislerinden</u> : Sanat ve Mahiyeti (Şekle aid bir kalem tecrübesi)	-	1	5-13	144-145
6.	Ali Canib	Dünye Nazaran Bugün	-	1	6-14	161-165
7.	Ali Canib	<u>Sanat ve Edebiyyat</u> : Edebî İnkılaplar	28 Mart 1327 - 11 Nisan 1911	2	1	9-11
8.	Ali Canib	<u>Sanat ve Edebiyat</u> : Garb Mektebinin Amilleri	26 Nisan 1911	2	2	34-35
9.	Ali Canib (Yekta Bahir)	<u>Gençlik Kavgası</u> : "Plevne Tarih-i Harbi" Müellifi Mütেকaid Mirâlay Mahmud Tal'ad Bey'e	26 Nisan 1911	2	2	35-38
10.	Ali Canib	<u>Sanat ve Edebiyat</u> : Millî Lisan ve Millî Edebiyat	-	2	3	47,50- 52
11.	Ali Canib (Yekta Bahir)	<u>Gençlik Kavgası</u> : Millî,Daha Doğrusu Kavmî Edebiyat Ne Demektir? -Köprülüzade M.Fuad Bey'e-	26 Mayıs 1911	2	4	72-77
12.	Ali Canib (Yekta Bahir)	<u>Tenkid</u> : Haluk'un Defteri ve Bugünkü Fikret	19 Haziran 1911	2	5	86-87, 90-92
13.	Ali Canib (Yekta Bahir)	<u>Sanat ve Edebiyat</u> : Millî Edebiyat Meselesi: 1	-	2	6	99-103
14.	Ali Canib (Yekta Bahir)	<u>Sanat ve Edebiyat</u> : Üslub - Şahsiyyet	-	2	11	183, 186-188
15.	Ali Canib (Yekta Bahir)	<u>Kil u Kal</u> : Edhem Hidayet Bey'e	25 Kanun-1 Evvel 1327-7 Ocak 1911	3	13	27-28
16.	Ali Canib (Yekta Bahir)	<u>Sanat ve Edebiyat</u> : İbtidâ'iyet (Originalité)	13 Kanun-1 Sani 1327	3	14	35-40
17.	Edhem Hidayet	<u>Musahabe-i Edebiyye</u> : Cereyan-ı Umumi, (Edebiyatımız ve Bugünkü İtirazlar)	-	1	5-13	156-158
18.	Edhem Hidayet	<u>Tenkid</u> : Erganonun İçin	-	2	10	165- 167, 170
19.	Genç Kalemler T.H.	<u>Kil u Kal</u> : Pes-pâye Bir Hicve Ciddi Bir Cevab	27 Nisan 1328	3	20	199-200
20.	Genç Kalemler T.H	<u>Eser ve Zat</u> : İvan Vazof	10 Temmuz 1328	4	24-25	16-24
21.	Hüseyin Naci	Vers libre için -m.v-	-	1	5-13	153-155
22.	Hüseyin Naci	Vers libre için	-	1	6-14	171-174
23.	Kaya Alp	<u>Eser ve Zat</u> : Türk Düşmanlarından Dosteyevski	11 Nisan 1328	3	19	161-163
24.	Kâzım Nami	Türkçe mi,Osmanlıca mı?	-	1	4-12	132- 133,136

25.	Kâzım Nami	Bizde Niçin Tarih Yazılmıyor?	-	1	5-13	146-148
26.	Kâzım Nami	Yeni Lisan ve Hasta Bir Mantığın Psikolojisi	Mart 1328	3	17-18	128-129, 132-139
27.	Mustafa Haluk	<u>Bugünkü</u> ler: Üslub Meselesi	-	1	6-14	166,169-170
28.	Muvaffak Galib	Gençler ve Edebiyat -Muhit-i Mesâî Musâhabe-i Edebiyyesi Münâsebetiyle-	-	1	5-13	149-150
29.	Muvaffak Galib	<u>Gençlik Kavgası</u> : Muhit-i Mesâiye Cevab	28 Mart 1327 - 11 Nisan 1911	2	1	20-21
30.	Ömer Seyfettin (Perviz)	<u>Gençlik Kavgası</u> : "Beni Terk Et" Şiirine Dair	-	2	3	52-55
31.	Ömer Seyfettin (Perviz)	<u>Gençlik Kavgası</u> : Yeni Lisan ve Çirkin Taarruzlar	10 Temmuz 1328	4	24-25	39-43, 46-50
32.	Reşad Nuri	<u>Eser ve Zat</u> : Mehmet Rauf Bey (Cidal Münasebetiyle)	-	2	8	131-135 138
33.	Subhi Edhem	<u>Eser ve Zat</u> : Descartes ve Felsefesi	16 Şubat 1327	3	16	74-75, 78-80
34.	Tahsin Nahid	<u>Tenkid</u> : Siyah Kitap Münasebetiyle	28 Mart 1327 - 11 Nisan 1911	2	1	7-9
35.	Ziya Gökalp (Demir Taş)	<u>Felsefe</u> : Yeni Hayat ve Yeni Kıymetler	-	2	8	138-141
36.	Ziya Gökalp (Celal Sakıb)	<u>Eser ve Zat</u> : Rıza Tevfik'in Felsefesi	1 Şubat 1327	3	15	60-71
37.	Ziya Gökalp (Celal Sakıb)	<u>Eser ve Zat</u> : Tettebbu Karşısında Mehmed Fuad Bey	27 Nisan 1328	3	20	191-194

c) Makale Adına Göre

	Makale Adı	Yazar Adı	Tarih	Cilt	Nu.	Sayfa
1.	Bir Tevdi Fikri: Ati-i Edebimiz	Ali Canib	-	1	3-11	116-117
2.	Bir Tevdi Fikri: Bizde Edebiyat Dersleri	Ali Canib	-	1	2-10	99-101
3.	Bizde Niçin Tarih Yazılmıyor?	Kâzım Nami	-	1	5-13	146-148
4.	Bugünküler: Üslub Meselesi	Mustafa Haluk	-	1	6-14	166,169-170
5.	Düne Nazaran Bugün	Ali Canib	-	1	6-14	161-165
6.	Eser ve Zat: Descartes ve Felsefesi	Subhi Edhem	16 Şubat 1327	3	16	74-75, 78-80
7.	Eser ve Zat: İvan Vazof	Genç Kalemler T.H	10 Temmuz 1328	4	24-25	16-24
8.	Eser ve Zat: Mehmet Rauf Bey (Cidal Münasebetiyle)	Reşad Nuri	-	2	8	131-135 138
9.	Eser ve Zat: Rıza Tevfik'in Felsefesi	Ziya Gökalp (Celal Sakıb)	1 Şubat 1327	3	15	60-71
10.	Eser ve Zat: Tetebbu Karşısında Mehmed Fuad Bey	Ziya Gökalp (Celal Sakıb)	27 Nisan 1328	3	20	191-194
11.	Eser ve Zat: Türk Düşmanlarından Dosteyevski	Kaya Alp	11 Nisan 1328	3	19	161-163
12.	Felsefe: Yeni Hayat ve Yeni Kıymetler	Ziya Gökalp (Demirtaş)	-	2	8	138-141
13.	Gençler Ne Diyor?... (Her Günkü Bir Meseleye Dair)	Ali Canib	-	1	4-12	129-131
14.	Gençler ve Edebiyat -Muhit-i Mesâi Musâhabe-i Edebiyesi Münasebetiyle-	Muvaffak Galib	-	1	5-13	149-150
15.	Gençlik Kavgası: "Plevne Tarih-i Harbi" Müellifi Mütেকaid Mirâlay Mahmud Tal'ad Bey'e	Ali Canib (Yekta Bahir)	26 Nisan 1911	2	2	35-38
16.	Gençlik Kavgası: "Beni Terk Et" Şiirine Dair	Ömer Seyfettin (Perviz)	-	2	3	52-55
17.	Gençlik Kavgası: Millî,Daha Doğrusu Kavmi Edebiyat Ne Demektir? -Köprülüzade M.Fuad Bey'e-	Ali Canib (Yekta Bahir)	26 Mayıs 1911	2	4	72-77
18.	Gençlik Kavgası: Muhit-i Mesâiye Cevab	Muvaffak Galib	28 Mart 1327 - 11 Nisan 1911	2	1	20-21
19.	Gençlik Kavgası: Yeni Lisan ve Çirkin Taarruzlar	Ömer Seyfettin (Perviz)	10 Temmuz 1328	4	24-25	39-43, 46-50
20.	Hikmet-i Bedâyi Bahislerinden: Sanat ve Mahiyeti (şekle aid bir kalem tecrübesi)	Ali Canib	-	1	5-13	144-145
21.	Kil u Kal: Edhem Hidayet Bey'e	Ali Canib (Yekta Bahir)	25 Kanun-ı Evvel 1327-7 Ocak 1911	3	13	27-28
22.	Kil u Kal: Pes-pâye Bir Hicve Ciddi Bir Cevab	Genç Kalemler T.H.	27 Nisan 1328	3	20	199-200
23.	Musâhabe-i Edebiyye: Cereyan-ı Umumi, (Edebiyatımız ve Bugünkü İtirazlar)	Edhem Hidayet	-	1	5-13	156-158

24.	Musahabe-i Edebiyye: Edebiyat-ı Müstakbelemiz	Ali Canib	-	1	1-9	84-85
25.	Sanat ve Edebiyat: Garb Mektebinin Amilleri	Ali Canib	26 Nisan 1911	2	2	34-35
26.	Sanat ve Edebiyat: İbtidâ'iyet (Originalité)	Ali Canib (Yekta Bahir)	13 Kanun-ı Sani 1327	3	14	35-40
27.	Sanat ve Edebiyat: Millî Edebiyat Meselesi: 1	Ali Canib (Yekta Bahir)	-	2	6	99-103
28.	Sanat ve Edebiyat: Millî Lisan ve Millî Edebiyat	Ali Canib	-	2	3	47,50-52
29.	Sanat ve Edebiyat: Üslub - Şahsiyyet	Ali Canib (Yekta Bahir)	-	2	11	183, 186-188
30.	Sanat ve Edebiyyat: Edebi İnkılaplar	Ali Canib	28 Mart 1327 - 11 Nisan 1911	2	1	9-11
31.	Tenkid: Erganun İçin	Edhem Hidayet	-	2	10	165-167, 170
32.	Tenkid: Haluk'un Defteri ve Bugünkü Fikret	Ali Canib (Yekta Bahir)	19 Haziran 1911	2	5	86-87, 90-92
33.	Tenkid: Siyah Kitap Münasebetiyle	Tahsin Nahid	28 Mart 1327 - 11 Nisan 1911	2	1	7-9
34.	Türkçe mi, Osmanlıca mı?	Kâzım Nami	-	1	4-12	132-133,136
35.	Vers libre İçin	Hüseyin Naci	-	1	6-14	171-174
36.	Vers libre İçin -m.v-	Hüseyin Naci	-	1	5-13	153-155
37.	Yeni Lisan ve Hasta Bir Mantığın Psikolojisi	Kâzım Nami	Mart 1328	3	17-18	128-129, 132-139

B. YARARLANILAN DİĞER KAYNAKLAR

- ACAROĞLU, M. Türker; "*En Ünlü Dünya Yazarları-Hayatları / Sanatları / Eserleri*", Kaya Yayınları, İstanbul-1988.
- AKSOY, Ömer Asım; "*Dil Devrimi Üzerine*", Türk Dil Kurumu Yayınları, Arkara Ü. Basımevi, Ankara-1967.
- AKTAŞ, Doç.Dr.Şerif, "*Yakup Kadri Karaosmanoğlu*", Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara-1987.
- AKYÜZ, Prof. Kenan; "*Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri I (1860-1923)*", Mas Matbaacılık, 4.bs.
- ALANGU, Tahir; "*Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*", May Yay., İstanbul-1968.
- ARAI, Masami; "*Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği*", Çev.: Tansel Demirel, İletişim Yayınları, 1.Baskı, İstanbul-Ekim 1994.
- BALTACI, Dr.Cahit; "*Tasavvuf Lügati*", Elif Neşriyat, İstanbul-1981.
- BANARLI, Nihat Sami; "*Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*", Milli Eğitim Basımevi, İstanbul-1987, 2 Cilt.
- BİRİNCİ, Ali; "*Hürriyet ve İtilâf Fırkası (II.Meşrutiyet devrinde İttihat ve Terakki'ye karşı çıkanlar)*", Dergah Yayınları, 1.Baskı, İstanbul-Nisan 1990.
- ÇELİK, Yrd.Doç.Dr.Hüseyin; "*Genç Kalemler Mecmuası Üzerinde Bir Araştırma*", Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van-1995.
- DEMİROV, Sabri R. / MEHMEDOV, Muhittin N.; "*22Bulgarca Türkçe Sözlük*", "Narodna Prosveta" Yayınevi, Sofya-1979.
- DERELİ, Ali; "*Türk ve Dünya Edebiyatında Şairler Yazarlar Sözlüğü*", Salan Yayınları, İstanbul.
- DEVELLİOĞLU, Ferit; "*Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*", Aydın Kitabevi, Sözlük Dizisi: 2, Kurtuluş Ofset Basımevi, 7.Baskı, Ankara-1986.

- DİZDAROĞLU, Hikmet; "*Ömer Seyfettin*", Türk Dil Kurumu Yayınları, T.D.K. Yay.:225, Türk Diline Emek Verenler Dizisi:8, Ankara Ün. Basımevi, Ankara-1964.
- DOĞAN, Abide; "*Aka Gündüz*", Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara-1989.
- "*Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*", Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara-1992, 2. Baskı.
- "*Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfettin*", Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul-1984.
- ERCİLASUN, Dr.Bilge; "*Servet-i Fünun'da Edebî Tenkit*", Milli Eğitim Basımevi, İstanbul-1994.
- "*Gelişim Hachette (Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi)*", İnterpres Basın ve Yayıncılık A.Ş., 1993.
- GÜROL, Ender; "*Dünya Edebiyatçıları Ansiklopedik Sözlüğü-5000 Yazar*", Varlık Yayınevi, Varlık Yayınları:1096, Faydalı Kitaplar:41, İstanbul-Aralık 1964.
- KABACALI, Alpay; "*Türk Basınında Demokrasi*", Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara-1994.
- KABAKLI, Ahmet; "*Türk Edebiyatı*", Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul-Eylül 1990, 3.Cilt.
- KARABIYIK, Erol Ünal; "*Türk ve Dünya Edebiyatında Şairler ve Yazarlar*", Üner Yayınları, Ankara-1987.
- KARACA, Dr.Nesrin Tağızade; "*Celal Sahir Erozan*", Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara-1992.
- KARACA, Dr.Nesrin T.; "*Celal Sahir Erozan (1883-1935) Hayatı-Dönemi-Eserleri*", Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul-1993.
- KARAER, Dr.İbrahim; "*Türk Ocakları (1912-1931)*", Türk Yurdu Neşriyatı, Ankara-Kasım 1992, 1. Baskı.
- KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri; "*Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*", Bilgi Yayınevi, Bilgi Yay.:77, Deneme-Anı Dizisi:16, Ankara-Ağustos 1969.
- KOLCU, Dr.Hasan; "*Yeni Lisân Cereyanı ve Millî Vezin Meselesi*", Millî Kültür, Temmuz 1991, Sayı:86, s.34-37

- KORKMAZ, Prof.Dr.Zeynep; "*Dil İnkılâbının Sadeleşme ve Türkçeleşme Akımları Arasındaki Yeri*", Türk Dili, C.XLIX, Sayı: 401 (Mayıs 1985) den ayrı basım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara-1985.
- KORKMAZ, Prof.Dr.Zeynep; "*Ömer Seyfettin ve Yeni Lisan*", Millî Kültür, Haziran 1980, s.6-11.
- KÖPRÜLÜ, Dr.Orhan F.; "*Fuat Köprülü*", Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara-1987.
- KÖPRÜLÜ, Orhan F.; "*Fuat Köprülü'den Seçmeler*", Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul-1990.
- LEVEND, Agah Sırrı; "*Türk Dilinin Sadeleşme ve Gelişme Evreleri*", TDK Yayınları, 3. Baskı, Ankara-1972.
- "*Meydan Larousse (Büyük Lâgat ve Ansiklopedi)*"; Sabah Gazetesi Yayını, Ekim 1992.
- MUALLİM NÂCİ; "*Lâgat-ı Nâci*", Çağrı Yayınları, İstanbul-1987.
- MUALLİM NÂCİ; "*Osmanlı Şairleri*", Haz: Yrd. Doç. Dr. Cemâl KURNAZ, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 658, Kültür Eserleri Dizisi: 55, Ankara-Aralık 1986.
- NECATİGİL, Behcet; "*Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*", Varlık Yayınları, Varlık Yay. Sayı:259, Bilgi Dizisi:26, İstanbul-1992, 4. Baskı.
- NECATİGİL, Behcet; "*Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*", Varlık Yayınları, Varlık Yay. Sayı:174, Bilgi Dizisi:13, İstanbul-1991, 14. Baskı.
- OBA, Doç.Dr.Ali Engin; "*Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*", İmge Kitabevi Yayınları, Ankara-Ocak 1995, 1. Baskı.
- OZANSOY, Halit Fahri; "*Edebiyatçılar Çevremde*", Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara-1970.
- OKTÜRK, Şerif; "*Ömer Seyfeddin (Hayatı Sanatı ve Eserleri)*", Gökşin Yayınları, İstanbul-1984.
- OZANSOY, Halit Fahri; "*Edebiyatçılar Çevremde*", ?
- "*ÖMER SEYFETTİN ÖZEL SAYISI*", Yeni Edebiyat Dergisi, Mart 1970, Sayı: 5
- ÖZÖN, Mustafa Nihat; "*Osmanlıca Türkçe Sözlük*", İnkılâp Kitabevi, İstanbul-1989, 8. Baskı.

- ÖZÖN, Mustafa Nihat; "*Türkçe-Yabancı Kelimeler Sözlüğü*", İnkılâp Kitabevi, Tan Gazetesi ve Matbaası, İstanbul-1962, 2. Baskı.
- "*Reçnik na çujdite dumi v bulgarski ezik*" (Bulgarca'da Yabancı Kelimeler Sözlüğü), Sofiye-1970.
- ŞEMSEDDİN SAMİ; "*Kâmûs-ı Fransevî*", Mihran Matbaası, İstanbul-1322 / 1905.
- ŞEMSEDDİN SAMİ; "*Kâmûs-ı Türki*", Enderun Kitabevi, İstanbul-1989.
- ŞERİF, Yusuf; "*Muhtasar Avrupa Edebiyatı Tarihi*", Maarif Vekaleti Yay., Devlet Matbaası, İstanbul-1935.
- UÇMAN, Abdullah; "*Yeni Lisan Hareketi ve Ali Cânib*", Tarih ve Toplum Dergisi, Mayıs 1995, Cilt 23, Sayı 137, s.5-7.
- UYGUNER, Haz.:Muzaffer, "*Ömer Seyfettin Dil Konusunda Yazılar*, Bilgi Yayınları, Ankara-Nisan 1989, 1. Baskı.
- ÜNAYDIN, Ruşen Eşref, "*Diyorlar ki*", Milli Eğitim Basımevi, İstanbul-1972.
- ÜNLÜ, Mahir-ÖZCAN, Ömer; "*20. Yüzyıl Türk Edebiyatı (Cumhuriyet Öncesi-Meşrutiyet Dönemi 1900-1923)*", İnkılâp Kitabevi, İstanbul-1987.
- REDHOUSE, Sir James; "*Redhouse Yeni Türkçe-İngilizce Sözlük*", Redhouse Yayınevi, İstanbul-Ekim 1991, 12. Baskı.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi; "*Edebiyat Üzerine Makaleler*", Hazırlayan: Dr. Zeynep Kerman, Dergah Yay., İstanbul-1992, 3. Baskı.
- "*Théma Larousse (Tematik Ansiklopedi)*"; Sanat ve Kültür: Türk İslam, Milliyet Gazetesi, 1993-1994, C.6.
- TOROS, Taha; "*Yahya Kemal'in Mektup Sevgisi*", Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası, sayı:III, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı, Özal Matbaası, İstanbul-1988, s.74-77.
- TUNCER, Yrd.Doç.Dr.Hüseyin; "*Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı*", Akademi Kitabevi, İzmir-1994.
- TUNCER, Yrd.Doç.Dr.Hüseyin; "*Türk Yurdu (1911-1931) Üzerine Bir İnceleme*", Kültür Bakanlığı Yayınları, Başbakanlık Basımevi, Ankara-1990, 1.Baskı.
- "*Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler-İsimler-Eserler-Terimler)*", Dergah Yayınları, İstanbul-1990.

YAKUB KADRI, "*Netâyic*", Rübâb nr.14-19, 19 Nisan 1328 / 1 Mayıs 1912,
s.143-145.

BAZI İSİM ve KAVRAMLARLA İLGİLİ KISA AÇIKLAMALAR

Aicard, Jean (1848-1921) Fransız şairi ve tiyatro yazarı. Yazılarının çoğu şairane ve dramatik bir üslupla yazılmıştır. Şiir kitapları ile ince duygulu ve samimi bir yazar olarak tanındı: “Körpe İnançlar”[1867], “Provence Şiirleri” [1874], “İsa” [1896], “İsa’nın Kanı” [1917]. Yazdığı birçok oyun arasında özellikle le Père Lebonnard [1889] adlı eser o devirde Fransa ve İtalya’da büyük başarı kazanmıştı. Birçok romanı da vardır. Fransız Akademi üyesidir.

Alkibiades, (M.Ö. 450'ye doğru - 404) Atinalı devlet adamı. Sokratesten ders aldı; bu derslerden pek faydalanamadı ama hocasına sarsılmaz bir dostluk duygusuyla bağlandı. Yakışıklı, kibar ve zengin olan Alkibiades'in alışılmış ölçülere sığmayan bir kişiliği vardı. Kendini çok beğenir, ayrı bir yaradılıştaki olduğunu belirtmeye çalışırdı; hemşehrileri de onun bu züppeliğini ve aykırı düşüncelerini hiç bir zaman hoş görmezlerdi. Şatafatlı yaşayışı, israfı, züppeliği zaman zaman skandal derecesine vardı. Hakkında efsaneler uydurulması için elinden geleni yapıyor ve kendisinden bahsedilmesi için adeta fizikî bir ihtiyaç duyuyordu.

Ardigo, Roberto (1828-1929) İtalyan filozofu. Mantova katedrali papazı. Montava lisesinde felsefe öğretmeni. 1871'de papazlığı bıraktı, 1881'den intihar ettiği 1920 yılına kadar Padova üniversitesinde profesör, İtalya'da pozitivizm'in başlıca temsilcisi. **Eserleri:** Pozitif İlim Olarak Psikoloji [1870], Güneş Sisteminde Tabii Oluşum [1877], Pozitivist Ahlakı [1878], Gerçek [1891], Akıl [1895], Eğitim İlimi [1913].

Baudelaire, Charles (1821-1867) Fransız şairi. Aile sorunları yüzünden daha genç yaşta dik başlı bir insan oldu ve yalnızlık duygusuna kapıldı. Evdeki uyumsuzluk yüzünden yurt dışına çıktı. Bu yolculuktan, şiirlerini dolduran bir takım hayaller, görüntüler ve alışılmamış ülkelere özlemler ile Fransa'ya döndü. Jeanne Duval ile tanıştı. Oldukça fırtınalı geçen bu ilişki, şairin bütün hayatı boyunca sürdü. Baudelaire, aralarında Prarond'un da bulunduğu birkaç arkadaşıyla “Normandiya okulu” adı altında birleşerek ilk şiirlerini

vermeğe başladı. 1842 veya 1843'te yazdığı birkaç şiir sonradan *Fleurs du Mal*'de (Elem Çiçekleri) yer alacaktı. Bu ara, Baudelaire bohem hayatı sürmeye başladı; çılgınca para harcaması sonunda vesayet altına alındı. Gene bu ara resim atelyelerine merak salan Baudelaire 1845'den sonra resim sergileri üstüne yeni ve derin bir estetik anlayışı ile yazılar yazmaya başladı. Bu yazılar, ölümünden sonra 1868'de *Curiosités Esthétiques* adlı kitapta toplandı. Sanat, Baudelaire için bir sistemin uygulanmasından elde edilen bir sonuç olmaktan uzaktır; tersine, şekilci bir idealin değil, bir sonsuzluğun çağrılarının dışı vuruluşudur. Ona göre sanat, eldeki teknik verilere hâkim olmayı öngörür. Baudelaire, bu nitelikleri özellikle Delecroix ve Constantin Guys'in eserlerinde bulmaktaydı. 1868'de *l'Art Romantique* (Romantik Sanat) adı altında toplanan edebiyat eleştirmeleri büyük önem taşır. Baudelaire, müzik alanında Fransa'da besteci Wagner'in dehasını keşfederek yeni bir sanat anlayışına yol açan pek az kimseden biridir. Bu anlayışı Hoffmann'da ve 1848'de Fransızcaya çevirdiği Edgar Poe'nun eserlerinde de buluyordu. Bazı romantiklere, özellikle de lirik bir ressam olan Delacroix'ya hayranlığına ve "sanat sanat içindir" ilkesine bağlı kalmasına rağmen, Baudelaire, çağının sanat anlayışını aşarak Parnasçıların ötesinde, sembolistlerimüjdelemiştir. Baudelaire, her şeyden önce çağımızın insanın içinde yaşadığı "Spleen"i (İç Sıkıntısı), *Paradis Artificiels*'i (Yapma Cennetler) ve sonsuzluk peşinde koşan tanrısız insanın sefaletini dile getiren bir şairdir.

Bergson, Henri (1859-1941) Fransız filozofu. Polonyalı bir yahudi babayla İrlanda asıllı bir anadan dünyaya geldi. dokuz yaşına kadar Londra'da yaşadı, 1868'de Paris'e geldi. 1878'de *Ecole Normale Supérieure*'e girdi; Boutroux ve Ollé-Laprune'ün derslerini izledi. 1881'de felsefe bölümünü bitirdi. "Bilincin Dolaysız Verileri" (*Essai sur les Données Immédiates de la Conscience*) adlı eseriyle felsefe doktoru oldu. Collège de France'ta ders vermiş, önce Ahlakî ve Siyasî Bilimler akademisine, sonra Fransız akademisine üye seçilmiş, 1927 yılı nobel ödülünü almıştır. Başlıca eserleri: "Madde ve Hafıza" (*Matière et Mémoire*) [1896], "Yaratıcı Evrim" (*Evolution Créatrice*) [1907], "Ahlak ve Dinin İki Kaynağı" [1932], verdiği

konferansları "Zihnî Enerji" adlı eserinde topladı. Geleceğini, zaman içinde özgürce yaratma gücüne sahip bir varoluş ilkesini ileri süren bir bilinç psikolojisi ve deney "fenomenolojisi" niteliği taşıyan Bergson felsefesi, zekânın, bazı düşünüş ve algılama alışkanlıklarından kurtulmasını ister. Böylece bu felsefe, zihin çabasının bir metodolojisi, "ruhun ruh tarafından elde edilen bilgisi" olmak ve Kant'çı eleştirinin olumsuz sonuçlarına bir "metafizik bilim" ile cevap vermek amacındadır. konusunu ve yöntemini fizikten almayan bu metafizik bilim, düşünceye dayanan mistik bir hayata açılır.

Berkeley, George (1685-1753) İrlandalı piskopos ve filozof. Dublin'de öğrenimini tamamladıktan sonra rahiplik mesleğine girdi; Yunanca, İbranice ve ilahiyat okuttu. 1713'ten 1720'ye kadar Fransa, Japonya ve İtalya'da dolaştı. 1728'de Bermuda adalarında Hristiyanlığı yaymaya çalıştı, fakat yardım görmediği için vaz geçti. Başlıca eserleri: "Görme Teorisi" [1708], "İnsan Bilgisinin İlkeleri Üzerine İnceleme" [1710], "Hylas'la Philonous Arasında Üç Konuşma" [1713], "*Alciphron*" [1732], "Çözümleyeci" [1734], "Siris: Katranlı Suyun Özellikleri Üzerine Felsefî Düşünceler ve Araştırmalar" [1744] [bu eserde, katranlı su üstündeki araştırmaları vesile edinerek, metafizik sorunları inceler]. Berkeley'in uğraştığı belli başlı konu dindi. İnançsızlığın ve maddeciliğin gittikçe gelişmesinden büyük üzüntü duyduğu için tabiat hakkındaki kendi görüşünü ortaya koyarak, bu akımlarla mücadele etmeye çalıştı. Hareket noktası olarak duyuları aldı, ama duyularla sadece algılarımızı bilip tanıdığımızı ileri sürdü. Berkeley'e göre maddî âlem fenomenlerden ibarettir, cevheri ve devamlılığı yoktur. Var olan ancak ruhlar ve bu ruhların fikirleridir, cisimlerin varlığı algılanmış olmaktan ibarettir. Duyusal değişikliklerin sebebi ne maddî eşyadadır ne de bizde; bu sebep, Tanrı'dadır. Tanrı, fenomenlerin dilini kullanarak bizimle konuşur ve irademizi yönetir. Loucke, *temel niteliklerle ikinci dereceden nitelikler* arasında bir ayırım yapmıştı. Berkeley, bütün bu niteliklerin duyumlara dayandığını ve öznel olduğunu ileri sürer (*öznel idealizm veya öznelcilik*). Loucke'un ampirizmi ile Malebranche'ın idealizmi, Berkeley'in

maddeyi inkar edişinde bir araya gelir. Berkeley Kant'ı doğrudan doğruya etkilemiştir.

Berthelot, Marcelin (1827-1907) Fransız kimyacı. Pelouze laboratuvarında çalıştı ve deneysel araştırmalara yöneldi. Collège de France'a girdi ve burada ilk sentezini, yani metil alkol sentezini gerçekleştirdi ve 1845'te "Gliserinin Asitlerle Verdiği bileşikler ve Tabii Yağlı Maddelerin Suni Olarak Elde edilmesi adlı dikkate değer teziyle fen doktoru oldu. Berthelot, kendisini modern çağların en büyük kimyacılarından biri haline getiren çok sayıda ve çeşitli çalışmalar yaptı. Dikkate değer bir deneyci ve yetenekli bir kuramcı olmakla beraber, bütün yetkisiyle atomsal simgenin kullanılmasına karşı durmak hatasına düştü. Deneysel araştırmaları özellikle organik kimyaya hasredilmiştir. Pean de Saint-Gilles ile birlikte alkollerin esterleştirilmesinin metodlu bir incelemesini yaptı. Karşılıklı tepkimenin tersinir tepkimeyle sınırlandırıldığını ispatladı. Kimyasal dengeyi buydu ve kimyasal değişimlerde hız kavramını aydınlattı. Gliserini inceledi ve bunun üç alkol grubuna sahip olduğunu gösterdi. Fakat özellikle canlı hücrelerde bulunan kimyasal maddelerin suni olarak üretimiyle uğraştı. Birçok sentez başarmıştır. Bunların en önemlileri etilalkolün [1855], formik asidin [1856], metanın [1858], asetilenin [1860] ve benzeninkidir [1866]. İkinci esas faaliyeti tepkimelerde rol oynayan ısı miktarlarının incelenmesi olmuş ve bu münasebetle termokimyayı hemen tek başına kurmuştur. Bu inceleme için, karışımlar metoduna dayanan hassas kalorimetreyi ve Vicille ili birlikte kalorimetre bombasını icat etmiştir ki bu âletle patlayıcı maddeleri inceleyerek patlama olayını ve patlama dalgasını keşfetmişlerdir. Berthelot ayrıca ilk ve son durum prensibini araştırmış ve meydana gelen bileşiklerdin teşekkül ışınlarının bilinmesiyle, kimyasal sistemlerin gelişimi hakkında fikir edinmesi imkânını veren maksimum iş prensibini ifade etmiştir. Berthelot, 600'den fazla tebliğ ve organik maddeye ait birçok eser yayımlamıştır. Hayatının sonunda, Simyanın Kökü [1885] adlı eserinde, Eski ve Ortaçağlarda kimya tarihinin bazı bölümlerini aydınlatmıştır.

Björnson, Björnstjerne (1832-1910) Norveçli yazar. Bir papazın oğludur. Oslo'da üniversiteyi okurken, orada Ibsen, Jonas Lie ve Vinje ile karşılaştı. Kendini

edebiyata vermek için öğrenimini bıraktı. 1854'ten 1856'ya kadar edebiyat ve tiyatro eleştirileri yazdı, 1856'da ilk eserini verdi: "Nasıl Şair Oldum". İki yıl sonra "Savaşlar Arasında" adlı piyesi çıktı. Asıl Kopenhag'da tanındı ve taşkın hayal gücü, anlatış ustalığı ve şiir dolu görüşleriyle ilgi çekti. *Thronde ve Synnöve Solbakken* [1857] adlı köy hikayeleriyle kendine has üslubu buldu. Bundan sonra, İskandinavların tarih ve destan hikayelerinin (sağas) kahramanları ile zamanının köylüleri arasında ilgiler bulmaya çalıştı. Sanata ve tarihe vurgun olan Björnson, 1859-63 arası İtalya, Fransa ve Almanya'ya gitti. Bu yıllarda Norveç tarihinden esinlenen "Kral Sverre"i [1861] büyük trilojisi *Sigurd Slembe*'yi (Piç Slembe) [1862], Bergliot'u, Goethe ve Grundtvig'in etkisi altında kaleme aldığı *Olav Trygvasson* adlı tarihî baladları yazdı. Yurda döndüğünde birkaç lirik dram yayınladı. 1870'te baladlar, folklor, şarkıları, lirizmin ve yurtseverlik coşkununun şaheseri sayılan marşları (Norveç millî marşı bunların arasındadır), "Şiirler ve Şarkılar" adıyla yayınladı. Ardından, tarihî bir hikaye olan "Haçlı Sigurd" [1872], "Düğün Dansı" [1873] ile son köylü hikayeleri derlemesi çıktı. Yeniden yabancı ülkelere giden yazar, tiyatro alanında dünya çapında başarılı *En Fallit* (Bir İflas) [1875] ve Christinia'da skandal yarattığı için otuz yıl yasaklanacak olan *Redaktören* (Yazar) adlı eserleri yayınladı. Rydberg'i, Georg Brandes'i, Darwin'i okuyarak dinî bir buhranla kiliseden uzaklaştı ve Wergeland'a yaklaştı. "Kral" [1877] adlı piyesi ve *Magnhild* [1877] adlı hikayesinde ilerleme ve özgürlüğü övdü. Bu yeni yönünü yansıtan eserleri arasında "Yeni Sistem" [1879], büyük bir toplum trajedisi olan "İnsan Güçlerinin Üstünde" [1883-1895], alaycı bir komedi olan "Coğrafya ve Aşk" [1885] ile "Tanrı Yolunda" [1889] romanı yer alır. İsveç'e karşı Norveç görüşünü belirten anlaşmazlıkta ya birliğin köklü bir ıslahını veya feshini istedi. 1898'de *Paul Large og Tora Parsberg* ile ardından "Çalışalım" [1901] adlı dramlarını yayınladı. 1903'te Nobel ödülünü kazandı. Sonra *Mary* [1906] ve son şaheseri sayılan "Yeni Şarap Olduğu Zaman" [1909] dramlarını verdi. Brjörnson, ülkesinin düşünce alanındaki bütün çalışmalarına katıldı ve Ibsen ile birlikte önemli rol oynadı. Şiirleriyle oyunları 1850'den önce başlayan millî romantik akımı sürdürdü ve

güçlendirdi. Norveç'in İsveç'ten ayrılmasını gerçekleştiren millî hareketin en önemli kişilerinden biri oldu.

Yorgi Boşo Efendi (? - ?) Boşo Efendi, nifak ve şiak kodamanlarının gözbebeği, eski Serfiçe'nin İstanbul'daki meb'ûsu nükteperdaz Boşo Efendi bu defâ Atina Meclis-i Meb'ûsânı'nda eski faaliyetine dair serzenişli bir istizâha uğramış da, nefsinin tebrîe için, o zaman Rumların askerliği mes'elesinde Yunun Başvekili Teotokis'den aldığı emre göre hareket ettiğini istizâh edenlerin suratına vurmuş! Boşo Efendi'ye vatandaşları haksızlık ediyorlar; çünkü bu politikacı bir zaman Türk âleminde; bugün Anadolu'da debelenen bir Yunan ordusundan çok fazla iş gördü; eğer ağzını biraz daha açsaydı yalnız Rumların askerliği mes'elesinde değil, ibtidâdan intihâya kadar hep emri Atina'dan almış olduğunu söyleyebilir. Boşo Efendi'nin bu ifşââtına biz şaşmadık, belki eski refiklerinden, sâdedil olanlar, şaşar. Eski mecliste Epirli politikacı bütün bir hizbin alkışlarıyla ayağa kalkar, alkışlarıyla yerine otururdu; zarîfdi de, hattâ köylü zarâfetini aşırı raddeye kadar pûyân ettirir: "Ben, Osmanlıyım lâkin Bank-ı Osmânî kadar Osmanlıyım!" dediği zaman felsefesine, nüktesine, işvesine doyum olmazdı. Bazı âhır zaman Osmanlılarını güldüren bu zarâfete biz gülmüyorduk, kaaildik ki Boşo ve emsâli çorbacılar Bank-ı Osmânî kadar da Osmanlı değildiler. (Eğil Dağlar - İstiklâl Harbi Yazıları; Yahya Kemal, MEB Yay., İst.-1992, s.62-63)

Genç Türk dönemi Meclisinde Balkanlı bir Hıristiyan mebus olan Yorgi Boşo, "Ben Osmanlı Bankası kadar Osmanlıyım" müstehzi sözüyle Türkleri pek öfkelendirmişti. TALÂT, *Hâtıralar* (1946), s.15; DURU, *Hâtıralarım*, s.3; ERGİN, *Maarif*, IV. 1132, n.1. (Modern Türkiye'nin Doğuşu; Bernard Lewis, Çeviren Prof.Dr. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara - 1993, s.217)

Bourget, Paul (1852-1935) Fransız yazarı. Bir kaç şiir kitabıyla tanıldıktan sonra 1883-1886 arasında yayımladığı *Essais* (Denemeler) ve *Nouveaux Essais de Psychologie Contemporaine* (Çadaş Psikoloji Üstüne Yeni Denemeler) adlı eserlerinde çağdaş kötümserliğin çeşitli yönlerini belirten yazıların psikolojisini inceledi. Bu denemeleri günümüzde en iyi eserlerinden sayılmaktadır. P. Bourget, natüralizmden hemen sonra, psikolojik romana

dönüşün habercisidir. Belki önceleri kılı kırk yaran bir estet (güzeli en üstün, en yüce değer sayan kişi), bir züppe, bir hevesli etkisi uyandırdı, fakat *Disciple*'den sonra, sorumluluk meselelerini ele alan bir ahlâkçı olarak yolunu çizdi; bu yol onu ailenin, geleneklerin, yüzyılların deneyine dayanan kurulu düzenin daha sağlam bir hale getirilmesi gerekine götürdü. Kişisel veya toplumsal her türlü dengesizliğin ve psikozun ne kadar büyük bir tehlike olabileceğini anladı. ***Romanları:*** Yaman Bilmecce [1885], Bir Aşk Cinayeti, Bir Kadının Yalanları [1887], *Disciple* (Çömez) [1889], Bir Kadın Yüreği [1890], Mavi Düşes [1898], Bir Boşanma [1904], Dünyada Bir Dram [1921]. ***Hikaye derlemeleri:*** Onarılmaz [1884], *Pastels* [1891], Duygusal Karmaşalar [1898], Aile Dramları [1900], İki Kız Kardeş [1905], Dekorun Öbür Yüzü [1911], Sapıklıklar [1920].

Brandes, Georg (1842-1927) Danimarkalı edebiyat eleştirmecisi. "Çağdaş Fransız Estetiği" [1870] konulu tezinde ve ilk çalışmalarında Sainte-Beuve ve Taine'in etkisi açıkça görülür. İngiltere'de Stuart Mill ile, Fransa'da Renan ve Taine ile tanıştıktan sonra bu eğilim daha da güçlendi. XIX. yy. Avrupa edebiyatının büyük akımlar üstüne konferanslar vermek için Kopenhag'a döndü [3 Kasım 1871]. Bu konferanslar, bütün İskandinavya için yeni bir anlayışın doğmasını sağladı ve İbsen'in deyimiyle "dün ile bugün arasında bir uçurum açtı". Brandes bu konuşmalarında romantizm akımının sürdürücülerini yerdı ve yeni bir edebiyat anlayışının yolunu çizdi. Artık "sorunlar tartışmaya açık" tutulacaktı. Sonraları, kardeşi Edvard Brandes ile birlikte İskandinavya memleketleri edebiyatı üstüne mutlak bir hakimiyet kurdu. Danimarkalı ve yabancı yazarlar hakkında makaleler, eleştiri denemeleri, gezi notları yayımladı; *Disraeli* [1878] ve *Lasalle* [1881] gibi siyasetçiler üstüne eserler yazdı. Fakat zamanla bireyciliğe yöneldi: *Shakespeare* [1895], *Goethe* [1914-1915], *Voltaire* [1916-1917], *Jül Sezar* [1918] veya *Michelangelo* [1921] gibi olağanüstü kişileri adı geçen kitaplarda inceledi.

Buhârî, (Buhara 810-Hartenk 869)(Ebu Abdullah Muhammed bin İsmail El-Cüfi el-) Hadis bilginlerinin en büyüğü. Buhara'da doğduğu için Buhârî diye tanındı. Daha on bir yaşında iken hadis ile uğraşmaya başladı. Ünlü hadis

bilgini Ed-Dâhilî'nin meclisine devam etti. Zekasının keskinliği ve hafızasının gücü ile kendisini tanıyanların hayret ve takdirini kazandı. Buhara'nın diğer bilginlerinden de ders alan Buhârî, bu ders ve meclislerde hocaları ile tartışmaya girecek kadar kabiliyet gösterdi. On altı yaşında iken İbn El-Mübarek ve Vâkî'nin eserlerini ezberlemiş bulunuyordu. Yine aynı yıl [826], annesi ve kardeşi Ahmed ile birlikte Mekke'ye giderek hacı oldu. Hacdan sonra da Mekke'de kaldı ve orada Abdullah bin Ez-Zübeyr bin EL-Hâmidî'den şafîî fikhını öğrendi. On sekiz yaşında iken sahabe ve tâbiînin hüküm suretlerini ve sözlerini topladı. Hadis toplayıcıların biyografilerini kapsayan "Et-Tarih-ül-Kebîr" (Büyük Tarih) adlı eserini burada yazdı. Altı yıl Hicaz'da kalıp hadis toplayıp ders verdi. Daha sonra Mısır, Irak ve İran'ı dolaştı Semerkand yakınındaki Hartenk'te öldü. Diğer başlıca eserleri: "El-Câmi-üs-Sahîh" (Doğru Derleme), doğruluğu bütün bilginlerce kabul edilmiş olan hadisleri bir araya toplayan bu eser, Buhârî'nin en tanınmış eseridir. On altı yıllık bir çalışma sonunda yazılan ve bin kişiden toplanan altmış bin hadisten seçilmiş 7275 hadisi kapsayan bu eser, Kur'an'dan sonra en doğru kitap olarak tanınır. Eser birçok bilgin tarafından şerh edildi ve ayrıca özetleri de yapıldı. "Sahîh-i Buhârî" diye tanınmış olan eserin pek çok baskısı vardır. "Es-Sülasiyât" (Üçlükler) Hindistan'da yayımlandı. "El-Edeb-ül-Müfred" (Tek Edep), hadisle ilgilidir.

Comte, Auguste (1798-1857) Fransız filozofu. On altı yaşındayken girdiği Ecole Polytechnique'i bitirdikten sonra matematik öğretmenliği yaptı. 1817'de Saint-Simon'un çömezi oldu. 1826'dadüşüncelerini pozitivizm adı altında şahsî bir doktrin halinde geliştirmeye koyuldu. Comte, *Cours de Philosophie Positive'inin* (Pozitif Felsefe Dersleri) altı cildini 1830-1842 yılları arasında yayımladı. "Mutlak olarak tek bir ilke vardır, o da, mutlak olan hiç bir şeyin var olmadığıdır." dedi. Comte'un metodu olgular ve olguların ilişkileriyle uğraşmaktır. Olgular deneyle ortaya çıkabilen olaylardır, tek deney duyuların yaşantısıdır, psikoloji olamaz, insanın tanınması, bilinmesi ise, fizyolojiye indirgenir. İncelenmesi gereken olgular arasındaki ilişkiler, birbirini izleme ve eşzamanlık ilişkileridir. Comte, Batılı toplumların üç hal kanununu ileri sürer; bunlar teolojik, metafizik ve pozitif hallerdir. Diğer önemli eserleri

"Pozitif Anlayış Üzerine Konuşmalar" [1844], "Pozitif Siyaset Sistemi" [1852-1854], "Pozitivizmin İlmihali" [1852]'dir.

D'annunzio, Gabriele (1863-1938) İtalyan şair ve oyun yazarı. Carducci'nin etkisi altında kalmıştır; kısa hikayelerindeyse, İtalyan Realizm ekolü olan *verismo*'nun Capuana ve Verga'nın etkisi altındadır. Bununla birlikte, D'annunzio'da *veristi*'nin bilimsel ve toplumsal kaygısı yerine, bir "duyu gerçekçiliği" vardır. Capuana'nın hikayelerinin bir özelliği olan, patolojik anormallikler, D'annunzio'nun eserlerinde de vardır. Hastalık (özellikle nekahat devri), ölüm, şiddet, zorbalık D'annunzio'ya çekici gelir, ama Capuana objektif olarak sadece durumu çizmekle yetinirken D'annunzio, bunları doğrudan doğruya, bir yaşantı olarak vermek ister. Dış etkiler altında da kalmıştır. Sanatçı olarak İtalyan'dan çok Avrupalıdır. Kısa hikayelerinin çoğunda Maupassant'ın etkisi görülür. *Giovanni Episcopo* ve *L'Innocente* adlı romanlarında Rus edebiyatının etkisi açıktır. Nietzsche'yi 1892'de okumaya başlamışsa da daha önceden etkisinde kalmıştır. İlk yazılarındaki özelliklerinden biri olan şehvet konusu, manzum dramında *Sogno di un tramonto dautonno* ve *Il Fuocco* adlı romanlarında iyice işlenmiştir. *Francesca da Rimini* ile şaheseri olan *La Figlia di Jorio* adlı eserinde şiir güzelliği İtalyan edebiyatında görülmedik bir noktaya çıkmıştır. Dehşet ve acımadan çok, korku veren oyunları, dramatik etki bakımından İtalyan geleneğine uygundur; üstelik korku, D'annunzio'nun elinde somutlaşır ve seyirciye psikolojik bir yaşantıdan çok, fikikî bir yaşantı olarak etkiler. En güzel lirik şiirleri *Elegie Romane* ve *Laudi* adlı şiir kitaplarındadır. D'annunzio, İtalya için bir bakıma Wordsworth'un İngiltere'de oynadığı rolü oynamıştır.

Dante Alighieri (1265-1321) İtalyan şairi. Floransa'da doğdu. İyi bir eğitim gördü. Siyasî çalışmalarda bulundu; önemli görevler aldı. Floransa'da iktidar el değiştirdiğinde sürgün edildi. Ölene kadar sürgünde yaşadı. Beatrice Portinaci adlı genç kıza duyduğu aşkı, genç kızın başkasıyla evlenmesi ve 24 yaşında ölmesi Dante'yi derinden etkiledi. Aşkı onun eserinin de ilham kaynağı oldu. Dante, eseriyle Rönesans'a giden yolu açarlardan biri olarak kabul edilir. En önemli eseri İlahî Komedi'dir. Bu eserinde teolojik ve felsefî meseleleri

tartışır. Yalnız Dante'nin İlahî Komedyası'nyı Arapların büyük şairi Ebu'l-Âlâ el-Maârî'nin *Risaletü'l-Gufran*'ından büyük oranda kopya ettiğini İspanyol bilgin Asin Palaccio 1918'de ispatlamış bulunmaktadır.

Darago, Reşat Nuri (1890-1962) Fransızların Chateaneuf adlı ünlü bir ailesindenken Kırım Savaşı'nda İstanbul'a gelerek müslüman olan Reşat Bey'in tek erkek torunudur. İyi bir eğitim görmüş, 1907 yılında Hariciye Nezareti'ne girmiş, Selânik'teki "Genç Kalemler" akımına karışmıştır. Almanca, İngilizce ve Fransızca'yı, o milletlerin edipleri kadar üstün bir düzeyde bilirdi. Ankara'da Dil Tarih Fakültesi'nde, Gazi Eğitim Enstitüsü'nde, Harp Akademisi'nde hocalık yapılmıştır. 2 romanı, 2 piyesi, 20'yi aşkın çeviri eseri vardır. Özellikle Türkçeden Fransızcaya, Fransızcadan Türkçeye lügati ile tanınır. 16-18. asır divan şairlerimizi Fransızca olarak yayınlamıştır. (Ulus) gazetesinin Fransızca nüshası olan (Ankara)'yı, (Milliyet) gazetesinin Fransızca sayılarını yayınlayan, onbinlerce genci yetiştiren bir kültür adamıydı. Onun Fransızcadaki kudretini Yahya Kemal, bir (hüner) olarak ifade ederdi.

de Lisle, Leconte (1818-1894) Fransız şairi Parnasse okulunun önderi olan Leconte de Lisle, çeşitli şiir kitapları "*Poèmes Antiques*" (Antik Şiirler) [1852]; "*Poèmes Barbares*" (Barbar Şiirleri) [1862]; "*Poèmes Tragiques*" (Trajik Şiirler) [1884] yayımladı ve Eski Yunan yazarlarının eserlerini Fransızca'ya çevirdi. Şiir denemelerinde, Eskiçağ'dan Ortaçağ'a kadar dinlerin ve uygarlıkların tarihini çizmeye çalıştı. "Antik Şiirler"de özellikle Hindistan'ı ve Eski Yunan mitoloji dünyasını canlandırdı. "Barbar Şiirleri"ndeysel ilkel insanlık efsanelerinin yanı sıra, İbrani, Mısır, Müslüman, Kelt, Germen, İskandinav efsanelerini işledi. Leconte de Lisle şiirlerinde çizdiği tabloları, doğanın çeşitli görünüşlerinin betimlemesiyle, özellikle de egzotik doğanın ve içinde yaşayan hayvanların betimlemeleriyle süsler. Ama bütün bu görünüşler şairde doğanın bağrında yok olma isteği yaratır: Eserlerindeki kötümserlik de buradan kaynaklanmaktadır.

Descartes, René (1596-1650) Fransız filozof ve matematikçisi. İkiçilik (düalizm) ve çelişkilerin pek belirgin olduğu Descartes'ın felsefesi aynı zamanda metafizik ve bilimsel, idealist ve maddecidir; hem Ortaçağın damgasını taşır

hem de moderndir. Başlıca eserleri: Aklın İradesi İçin kurallar (*Regulae ad Directionem Ingenii*) [1628], İnsan Üstüne İnceleme Kitabı (*Traité de l'Homme*), Metafizik Düşünceler (*Méditations Métaphysiques*) [1647], Felsefenin İlkeleri (*Principia Philosophiae*) [1644], Ruhun Tutkuları (*Les Passions de l'Ame*) [1649].

Dostoyevski, Fidor Mihayloviç (1821-1881) İlk yıllarını Moskova'da, zorba bir baba ve hasta bir anne arasında geçirdi. Annesi ölünce babası kendini içkiye verdi, oğluyla pek ilgilenmedi, onu Petersburg Mühendis okuluna yazdırdı, babasının ölümünü burada öğrendi. Mektup şeklindeki ilk eseri "İnsancıklar"ı yazdı. Bu romanı şair Nekrasov ve tenkidçi Bielinski'ye sundu. Her ikisi de eserin değerini kabul ettiler. 1846'da yayımlanan eser, halkın sıcak ilgisiyle karşılandı. Ama Dostoyevski'nin sonradan yazdığı "Eşi" [1846], "Ev Sahibesi" [1847], "Beyaz Geceler" [1848], "Bir Yufka Yürekli" [1848] adlı romanları aynı ustalıkla yazılmamışlardı. Onun için halkın hayranlığı ilgisizliğe dönüverdi. Umudu kırılan Dostoyevski genç liberallerin çevresine girdi, bu yüzden Nikolay I'in polisi tarafından tutuklandı, 8 ay hapisten sonra, önce ölüm daha sonra dört yıllık Sibiryaya sürgünü cezasına çarptırıldı. Petersburg'a tekrar döndükten sonra yeniden yazmaya başladı: "Stepançikovo Köyü" [1859], "Amcamın Rüyası" [1859] ve "Ölümler Evinden Hatıralar" [1861]. Sürgün hayatını anlatan bu gerçekçi eser ona yeniden ün kazandırdı. Daha sonraki eserleri "Yer Altından Notlar"ı da [1864], yine sürgün hayatının anılarına dayanarak yazdı. Eserlerinin uyandırdığı yankıya karşılık Dostoyevski paraca rahata kavuşmamıştı. Borç içine gömülmüşken arka arkaya karısı ile erkek kardeşi öldü. Başına gelen bu yıkımlar ona insan ruhunu en ince noktalarına kadar tanımasını sağlar. 1866'da "Ezilenler"i yazdı. Sibirya'dan döner dönmez yazdığı "Suç ve Ceza" asıl ününü sağlayacak romanlar serisinin ilkidir; bunun ardından "Kumarbaz"ı yazdı. Gene birçok maddi manevî bunalımlardan sonra tenkidçilerin kötü karşıladığı "Budala"yı [1868] ve "Ebedî Koca"yı [1869] yayımladı. "Ecinniler"le [1870] ününün doruğuna ulaştı. 1873, 1876, 1880 yıllarında "Bir Yazarın Günlüğü"nü kaleme aldı. Bu eserde bir Hristiyan olarak ülkesinin manevi önderliğini ele aldı, çağını ilgilendiren bütün konular üzerinde düşüncelerini açıkladı. Bu

derin düşünce ve tahlil eseri, birçok başka romanlar yazmasına engel olmadı: "Delikanlı" [1875], "Tatlı Kadın" [1876], şaheseri olarak kabul ettiği "Karamazov Kardeşler" [1879-1880] gibi eserleri yarattı, Turgenyev ve Tolstoy'u bile aştı. Dostoyevski'nin eserinde en değerli taraf şüphesiz olağanüstü güçteki psikolojik tahlillerdir. Romancının derin ruh tahlilleri ile işlediği kahramanlarının hepsi Tanrı ile, Dostoyevski'nin Tanrı kavramıyla karşı karşıya gelirler. Dostoyevski Avrupa medeniyetine hayrandır, bir yandan da Batı'nın manevî bir gerileme içinde olduğuna ve hiç bir zaman Rusya'yı anlayamayacağına inanır. Ona göre Rusya Batı ve Doğu kültürlerini birleştirme göreviyle yükümlüdür, insanlığı hürriyet içinde uzlaşmaya götürecektir. İşte Dostoyevski'nin eserine can veren derin mistizmin kaynakları bunlardır.

DREYFUS OLAYI: Fransa'da 1894-1906 yılları arasında vatan hainliği suçuyla hüküm giyen, sonra suçsuzluğu ortaya çıkan yüzbaşı Dreyfus'ün başından geçen ve çeşitli siyasî sonuçlar doğuran bir dizi adli olaya topluca verilen ad. 1894'te genelkurmayda görevli topçu yüzbaşı Alfred Dreyfus, Paris'teki Alman elçiliğine askerî bilgiler vermekle suçlanır. Ortada ne somut bir neden, ne de açım seçik kanıtlar vardır; ama Savaş Konseyi, bir elyazısı karşılaştırmasına ve kurallar çiğnenerek zanlının avukatlarına gösterilmeden yargıçlara verilen gizli bir dosyaya dayanıp, Dreyfus'e ömür boyu sürgün ve rütbesinin geri alınması cezası verildi. (Yahudi olması bu olayların olmasına sebebiyet verir; çünkü o devirde Fransa'da yahudi aleyhdarlığı çok yaygındı.) Bilgi sızması sürünce başka bir subaydan kuşkulandı. Fakat ordunun haysiyeti sebebiyle üzerine gidilmedi. Olayı hala araştıran komutan Picquart'ı emekliye ayırıp Tunus'a gönderdiler. Aybay Henry, Dreyfus'ü suçlu gösteren ve diğer zanlı Esterhazy'yi temize çıkaran bir belge düzenledi. Esterhazy üstlerinin desteğiyle bir Savaş Konseyinde yargılanmayı istedi ve beraat etti. Bunun üstüne "Dreyfus Olayı" ilerici görüşleriyle tanınan romancı Émile Zola'nın gürültüler koparan girişimleriyle bir siyasî soruna dönüştü. Zola, Clemenceau'nun gazetesi *L'Aurore*'da cumhurbaşkanına hitaben "Suçluyorum" başlıklı ateşli bir mektup yayımladı. Bu sayede olay halka yansıdı; fakat Zola da hüküm giydi ve İngiltere'ye kaçtı. O sırada

cumhuriyetçi üniversiteliler, "İnsan Hakları Birliği"ni kurarak Dreyfus yanlısı bir kampanya başlattılar; amaçları Dreyfus'u savunmak, ama aynı zamanda da cumhuriyete bağlılığından kuşku duyulan orduya ve cumhuriyetçilerin doğal düşmanı kiliseye karşı çıkmaktı. Dreyfusçülerin propagandası karşısında, "Fransız Vatanı Birliği" diye adlandırılan bir hareket oluştu (savunucuları ordunun ve kilisenin haksız yere saldırıya uğradığını düşünüyorlardı). Böylece tartışma, Dreyfus'un suçlu mu suçsuz mu olduğu konusunu aşır, büyük siyasî ilkelir ve tutkular tartışılmaya başlandı. Bu arada mahkemede ki usulsüzlük ortaya çıkmıştı. Yeniden kurulan mahkemede sahte belge kanıt olarak sunuldu ve sahteliği anlaşılınca Albay Henry intihar etti. Böylece Dreyfus'un suçsuzluğu ortaya çıktı fakat yargıtay Dreyfus'un suçluluğuna inandığını açıkladı. 1899'de Ren Savaş Konseyi'ne çıkarıldı, on yıl hapis cezasına çarptırıldı. Bunun üstüne Cumhurbaşkanı Loubet tarafından bağışlandı ve 1906'da yeni bir sorgulamadan sonra suçsuz olduğu anlaşılacak saygınlığı geri verildi. "Dreyfus Olayı" Fransa'yı iki kampa ayırmış, aşırı sağcılara ve solculara, kamuoyunda duruşma çerçevesini aşan kampanyalar yürütme olanağı vermiş bir davadır. Sağcı milliyetçiler bu fırsattan yararlanarak rejimi sarsmaya ve yıkmaya çalışmışlar, kilise düşmanı solcular da kiliseye saldırmışlardır.

Durkheim, Emile (1858-1917) Fransız filozofu. *Ecole Normale*'i bitirdi; felsefe öğretmeni oldu, doktora yaptı. 1902'de F.Buisson'un yerine *Sorbonne*'da pedagoji profesörlüğüne getirildi, 1887 arasında *Revue Philosophique*'te çıkan yazılarında "ahlâk" sözünden, çeşitli sosyal tiplere göre değişen töre bilimini anladığını açıkladı. Kişilerdeki gelişmenin topluma, giderek, daha çok bağlanma ile sonuçlandığını, ahlâklılığın bir insan grubuna olan bağlılıkla orantılı olduğunu öne sürdü. Durkheim, bundan meslekî gruplaşmaları desteklemek gerektiği sonucunu çıkardı. Düşüncelerini "İctimaiyat Usulünün Kaideleri" [1894] adlı eserinde savundu. Durkheim'in metodunun temeli, ahlâkî olguları, vicdanın dışındaki "eşyalar" gibi sosyal olgular olarak görmeye dayanır. (*Revue de Métaphysique et de Morale*) dergisindeki makalesi: "Ferdî Tasarımlar ve Sosyal Tasarımlar" [1898]; "İntihar, Sosyoloji İncelemesi". intiharın ferdî değil sosyal sebeplerden ileri

geldiğini ortaya koydu. "Din hayatının İptidaî Şekilleri" adlı kitabında, düşüncesine son şeklini verdi. Bununla birlikte, Durkheim'in "töreler bilimi", ferdî ahlâka dayanan vicdanın rolünü ortadan kaldırmaz. Tersine, töreler bilimi bir yandan, bazı temel ilkeleri bozulmuş olan bir toplumdaki törelerin reformunda, öte yandan da yıpranmış törelerden meydana gelen yeni eğilimlerin en aydın bireysel vicdanlar tarafından anlaşılmasında uygulanabilir. Böylece Durkheim ahlâkın genel gelişmesinde ahlâkî vicdanın önemine yer vermektedir. Durkheim sosyolojisinin ilkelerini ve metodunu benimseyen Ziya Gökalp, bu sosyoloji okulunun Türkiye'de yaygın ve etkili hale gelmesine önyak oldu. Gökalp, Türk tarihi, folklorü ve masallarını Durkheimci metodla inceledi. Aynı metodla yapılan incelemelerden elde edilen sonuçlardan yararlanarak, Cumhuriyet öncesi Türk toplumunun içine düştüğü buhranı giderecek çareler bulmaya çalıştı. Prens Sabahattin'in benimsediği Le Play'ci "toplum bilim" (*science sociale*) anlayışına karşı olarak, Durkheim sosyolojisinin Türkiye'de ağır basmasında ve üniversitelerde tek sosyoloji olarak yorumlamasında Gökalp'in etkisi olmuştur.

Eliot, George (Mary Ann EVANS)(1819-1880) İngiliz kadın edebiyatçısı. Gençliğini babasının malikanesine bakmakla, bol bol okuyarak, klasik dil ve edebiyatıyla Avrupa dillerini öğrenmekle geçirdi. Charles Bay ile dostluğu onda yeni fikirler uyandırdı, ve dinî inançlarını yeniden gözden geçirmesine zorladı. Babası ölünce *The Westminster Review* dergisinin müdür muavini oldu [1851-53]. Orada John Chapman ve Herbert Spencer ile tanıştı. Ölümüne dek yaratıcı gücünü teşvik eden George H. Lewes ile birlikte yaşadı. Eliot'un toleransı ve zihin genişliği bütün romanlarında derin bir insancılık yansıtır. Ödev, feragat gibi sağlam ahlak duygusu sayesinde, olayları dramatik şiddet kazanır. İngiliz taşra hayatını onun kadar doğru bir biçimde vermiş, köy ve kır yaşayışının onun kadar dokunaklı tasvirlerini yapmış olan pekt az yazar vardır. Kara ve kötümser bir gerçekçiliği vardı. Ama bu kapanık gerçekçilik, gerçek bir mizah anlayışı ve gönül yüceliğiyle dengeleniyordu. Etkisi yalnız İngiltere'de değil, eserleri romanın natüralizma yönelmesine yardımcı olması dolayısıyla Fransa'da da büyük oldu. **Eserleri:**

Adam Bede [1859]; *The Mill on the Floss* (Floss Çayı Üzerindeki Değirmen) [1860]; *Silas Marner* [1861]; *Middlemarch* (Aradaki Mart) [1872].

Fogazzaro, Antonio (1842-1911) İtalyan şair ve romancısı. Özellikle romanlar yayımladı: *Malombra* [1881]; en iyi eseri olarak kabul edilen *Daniele Cortis* [1884]; *Piccolo Mondo Anticco* (Bir Zamanların Küçük Dünyası) [1900]; *Ermis* [1905] ve *Leila* [1911]. Manzum eserleri: *Miranda* [1874] ve *Valsolda* [1876]. Koyu katolik olan şair, inancını, modern bilimin kurallarıyla, özellikle evrimcilikle bağdaştırmağa çalıştı; bazı dinî ikiyüzlülüklerin sert bir eleştirisini de yapan yazar kilise çevrelerinin düşmanlığını kazandı, modernizmle suçlandı ve bu suçlamaya boyun eğdi.

Fouillée, Alfred (1838-1912) Fransız filozofu.

FRANSIZ - PROVENCE LEHÇESİ: İsviçre'nin Roman kesiminde Savoie-Dauphiné, Lyon ve Bresse'i içine alan bölgede konuşulan lehçelerin bütünü. Fransız-Provence lehçeleri'nin varlığı, İtalyan bilim adamı Ascoli tarafından 1873'te ortaya çıkarıldı; o zamana kadar oıl dillerine dahil ağızlar öbeği olduğu kabul edilen bu lehçelere, Fransızca ve Provence lehçesinin fonetik özelliklerini taşımalarından ötürü Ascoli, Fransız-Provence lehçeleri adını verdi. Genellikle ünlülerin görevleri Provence lehçesinden, ünsüzlerinki ve damaksıllaşma ile ilgili fonemler Fransızca'dan alınmıştır. Fransız-Provence lehçelerinin gelişmiş bir edebiyatları yoktur; bununla birlikte bazı roman dili uzmanları, Fransızca yazılmış en eski belge olan *Serments de Strasbourg'un* (Strasbourg Antları) Fransız-Provence lehçesiyle yazıldığını ileri sürerler.

Friedrich II (Büyük) (1712-1786) Prusya kralı Friedrich-Wilhelm I 'in oğlu. İkiside Fransız olan bir mürebbiye ve bir eğitimci tarafından yetiştirildi. Fransız edebiyat ve felsefesinin etkisinde kaldı. Yedi yıl savaşlarından sonra, akıllıca bir iktisadî ve malî siyaset ile yurdunu zenginleştirmeye girişti. Göçmenlere kolaylık gösterdi, hayvan yetiştirici olarak Hollandalı kolonları çağırdı, patates ekimini öne sürerek nüfus artımını ve yerleşmeyi sağladı. Fabrikaların kurulmasıyla sanayi gelişti. Ulaştırma imkanlarının gelişmesi ve A.B.D. ile yapılan ticaret anlaşması [1795] büyük faydalar sağladı. Maliyede reji ve tekel sistemini uyguladı (posta, 1760; tütün, 1766; kahve 1786). Ordu mevcudunu 160 000 kişiye çıkardı. Kiliseyi sıkı kontrol

altına aldı, fakat cizvitleri korudu, yüksek öğrenimi destekledi. İktidar hakkındaki teorileri "aydın despot" diye ün salmasına yolaçtı. İktidarı mantık esaslarına bağlayan Friedrich II, otoriteye dinî bir hüviyet vermeyi reddetti ve hükümdarların ülkeleri yararına çalışmaları gerektiğini ileri sürdü. Önemli saydığı şeyler yönetim ve iktisattı; savaş onca bir amaç değil, ordu sayesinde barışı sağlayan bir araçtı. Devlet anlayışını da laikleştiren Friedrich II, şüpheci, filozof ve akılcı olarak Fransız filozoflarının övgüsünü kazandı.

Gogol, Nikolay Vasilyeviç (1809-1852) Rus yazarı. 1925'te babası öldükten sonra, anasını, yurduna yararlı olabilmek için başkentte oturmalarının şart olduğuna inandırarak Petersburg'a yerleşmeye razı etti [1824]. Bu yurduna hizmet düşüncesi, giderek yurduna hizmetle yükümlü olduğu inancı Gogol'un bütün ömrüncü sürdürdü. 1831'de bir kız okuluna tarih öğretmeni oldu. O yıl "Dikanki Yakınında Bir Çiftlikte Akşamlar"ın ilk bölümünü, 32'de de ikinci bölümünü yayımladı. Çocukluk hatıralarından yararlanarak, bu birkaç hikaye içinde, Rus köy yaşantısının öylesine şairce, öylesine gerçekçi bir tablosunu çizmişti ki, bir çırpıda ünü aldı yürüdü. 1835'te ikinci derlemesi "Mirgorod" adıyla yayımladı. Gene o yıl 1829 ile 1834 yılları arasında yazdığı çeşitli metinleri özellikle "Portre", "Nevskiy Prospekt" ve "Bir Delinin Günlüğü" adlı üç uzun hikayesini bir araya getiren "Arabeski"yi yayımladı. Bu üç uzun hikayede yazar, şehirlerin kenarda köşede kalmış kişilerini incelemeye girişir. Ama bunların en önemlisi, bütün değersizliğine rağmen, benliğini saran ölçsüz gururdan kurtulmak için çıldırmaktan başka bir yolu kalmayan "Günlük"tür. 1836'da, Rus kırtasiyeciliğini yeren "Müfettiş" adlı komedisi oynandı; bazı Petersburg çevrelerinin gösterdiği ters tepki oyunun tutunmasını engelleyemedi. 1842'de sansüre uğrayarak değiştirilen "Ölü Canlar"ı bastırdı. Yöneltilen tenkidleri Roma'dan takip etti; arkadaşlarının kimi eserin lirizmine, kimi gerçekçiliğine, kimi milliyetçiliğine kancayı takmıştı. Bunlara tepki olarak eserin ikinci bölümünü ve "Arkadaşlarımla Mektuplaşmalarımdan Seçmeler"i yayımladı. Bu yüzden dostlarının çoğuyla bozuştı. Kudüs'e hacca gitti. İyice bunalıma düşerek öldü. Gogol Rus edebiyatında çağdaş romanın atasıdır.

Gourmont, Remy De (1858-1915) Fransız yazarı. Milli kütüphane müdürü idi. 1891'de *Le Joujou Patriotisme* (Oyoncak Yurtseverlik) başlıklı bir yazı yazdığı için görevine son verildi. 1889'dan sonra *Mercure de France* dergisinde yazı yazmaya başladı, 1894'te Alfred Jarry ile birlikte *l'Ymagier* dergisini çıkardı. Geniş bilgi sahibiydi, fikir oyunlarına meraklıydı. Bu yolda ince zekasını ve şüpheciliğini başarıyla kullandı. **ESERLERİ:** *Sixtine, Roman de la Vie Cérébrale* (Sixtine, Beyin Hayatının Romanı) [1890]; *Les Histories Magiques* (Sihirli Hikayeler) [1893]; *Le Latin Mystique* (Mistik Latince) [1892]; *Epilogues, Réflexions sur la Vie* (Sonsöz, Hayat Üstüne Düşünceler) [1895-1912]; *Livres des Masques* (Maskeler Kitabı) [1896-1898]; *Esthétique de la Langue Française* (Fransız Dilinin Estetiği) [1899]; *Problème du Style* (Üslûp Meselesi) [1902]; *La Physique de l'Amour* (Aşkın Fiziki) [1903]; *Les Promenades Littéraires* (Edebî Gezintiler) [1904-1913]; *Les Promenades Philosophiques* (Felsefî Fezintiler) [1905-1909]; *Les Dialogues des Amateurs* (Amatörlerin Konuşmaları) [1905-1910]; *Lettres à Sixtine* (Sixtine'e Mektuplar) [1921]; *Lettres à l'Amazone* (Amazon 'a Mektuplar) [1923]. Sembolistler topluluğunun en yetkili tenkidçisiydi.

Hauptmann, Gerhart (1862-1946) Alman oyun yazarı, romancı ve şairi. Zengin bir kadınla evlenmesi bağımsız bir yazar olarak Berline yerleşmesini sağlamıştır; orada çok önemli iki şeyle karşılaşmıştır: Ibsen'in oyunları ve Arno Holz'un estetik kuramları. Bunun üzerine *Vor Sonnenaufgang* (Güneş Doğmadan) [1889] adlı dramını yazmış ve birçoğları için bugüne kadar süren Alman materyalizminin biricik dramcısı diye tanınmıştır. Üç yıl sonra yazdığı *Die Weber* (Dokumacılar) [1892], natüralizmin en büyük başarısı oldu ve onu dünya çapında tanıttı. Bununla birlikte natüralizm hareketinin en güçlü anında, Hauptmann, sıkı kurallarından uzaklaşmıştı. *Hanneles Himmelfahrt* (Hannele'nin Göğe Yükselişi) [1895] adlı eserinde, hor görülen romantik hava, yeniden belirir. Yine de son eserinde dahi, natüralizm izleri tamamiyle kaybolmuş değildir. *Iphigenia* adlı dörtlemesinde Goethe'nin etkisi görülür. Sırasıyla natüralist, sembolist, maddecimistik ve lirik olan G. Hauptmann her şeye rağmen sağlığında bazı kemselerin yaptığı gibi, Goethe ile kıyaslanamaz. [1912'de Nobel Edebiyat ödülünü kazandı).

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770-1831) Alman filozofu. İlk felsefe eserini "Fichte ve Schelling'in Felsefe Sistemleri Arasındaki Fark" 1801'de yazdı. 1812-1826 arasında "Büyük Mantık"ı yazdı. Gençlik eserleri, Hegel'in önce din ve tarih meselelerine eğildiğini göstermektedir (İsa'nın Hayatı). Filozof bu araştırmalarında somuttan ayrılmaz. Somut, onun için halkların hayatıdır; Musevilik ve Hristiyanlık ruhudur. En fazla ilgi duyduğu şey, bir dinin veya halkın ruhunu ortaya çıkarmak; insanın tarihsel hayatını veya varlığını bir halk veya tarih içinde dile getirebilecek kavramları ortaya koymak ve işlemektir. Hegel, hayatın hareketini bilgi aracılığı ile dile getirirken diyalektik metodu kullanır. Hegel'e göre biricik canlı felsefe, çelişme felsefesidir. çiçek meyvenin ortaya çıkmasına yol açar. Ama meyvenin ortaya çıkması için çiçeğin ortadan kalkması gereklidir; demek ki, üretimin gerçeği, hem çiçek hem de meyve olmaktır. Ölüm hem bir ortadan kaldırmadır, hem de bir yeniden doğuşu sağlayan şarttır. Diyalektik çelişme, işte bu tür bir çelişmedir. Böylece mantık, bir kavramlar diyalektiğinin katkısızlığı içinde, tarihi zorunluluğun özünü ortaya koyar. Mantık, filozofun kurduğu bir düşünce yapısı değil, gerçek bir bilgidir; çünkü, olağan bilinç onun içinde kendi alinyazısını gerçekleştirir. Bu alinyazısı ise, diyalektiğin en son öznesi olan mutlakın da alinyazısıdır. Kusursuz bir mantık, hayatın tamamlanışı ve mutlakın bilgisi olan Hegel sistemi, anlama ihtiyacını, hayattaki ahlâkî tedirginliği ve insanoğlunun mutlaka duyduğu özleme doyuran örnek bir felsefe gibi görünmektedir. Hegel'in düşünce hayatı üzerinde büyük etkisi olmuştur. Diğer önemli eserleri: "Hukuk Felsefesinin Temelleri" [1821], "Tarih Felsefesi Üstüne Dersler" [1837], "Felsefî Bilimler Ansiklopedisi" [1817].

Hoca İshak Efendi (öl.1734) Osmanlı bilgin ve Şeyhülislâmı. Şeyhülislâm Ebu İshak Efendi'nin büyük oğlu. Zamanının en ünlü bilginlerinden ders gördü. Şeyhülislâm Feyzullah Efendi tarafından kabul edilene kadar müderrisliğe getirildi. İstanbul kadısı oldu [1723]. Sonra Anadolu kazaskerliğine tayin edildi [1729]. Patrona Halil isyanı sırasında bu görevden ayrıldı. Daha sonra şeyhülislâmlığa yükseldi. Eserleri: "Tercümet-üş-Şifâ" (Şifa Tercümesinden Seçmeler), "Bisetname".

Hugo, Victor Marie (1802-1885) Fransız şairi ve yazarı. Paris Hukuk Fakültesi'ndeki öğrenimini yarım bıraktı ve kendisini yazı hayatına verdi. 1819'da, Abel ve Eugène adlı kardeşleriyle birlikte *Le Conservateur littéraire* adlı bir dergi kurdu. 1822'de "Odlar ve Çeşitli Şiirler" adlı kitabından dolayı XVIII. Louis kendisine aylık bağlandı. 1823'te, bir korku romanı olan *Han d'İsland'ı*, 1826'da *Odes et Ballades'ı* (Odlar ve Baladlar), 1827'de *Cromwell'i* yayımladı. Bir dram olan bu sonuncu eserin Önsöz'ü Hugo'nun romantizmin öncüsü olmasını sağladı. *Hernani'nin* [1830] sahnelenmesi tartışmalara yol açınca, bütün dikkatleri üstünde topladı. Bundan sonraki on yılda [1830-1840], tarihî bir roman *Notre-Dame de Paris* (Notre-Dame'ın Kamburu) [1831]; dramlar "Kral Eğleniyor" [1832], "Ruy Blas" [1838] ve özellikle ustalığını daha da pekiştirdiği dört şiir kitabı "Sonbahar Yaprakları" [1831], "Şafak Türküleri" [1835], "Gönülden Sesler" [1837], "Işıklar ve Gölgeler" [1840] yazdı. Bundan sonra dalgalanmalarla dolu bir siyasî hayat yaşamış. Bu devrenin sürgün yıllarında, *La Pente de la reverie* [1831] adlı şiirinde kendini göstermemiş olan görünmeyeni imgeleme yeteneğini geliştirdi. Büyük eserlerini de aynı dönemde gerçekleştirdi: "Dalıp Gitmeler" [1856], "Yüzyılın Efsanesi" [1859], "*Les Misérables*" (Sefiller) [1862], "Deniz İşçileri" [1866], "Gülen Adam" [1869]. Dinamizmle dolu olan Hugo'nun eserleri, çeşitliliği ve yaratıcı gücüyle dikkati çeker. Bu eserler arasında, lirik, destansı ve yergi şiirleri, oyun roman, deneme gibi çeşitli türler yer alır. Oyunları çeşitli eleştirilere yol açtı. Ruh tahlillerinin zayıflığından, eyleme lirizm karıştırmısından söz edildi. Boyutlarından ötürü *Cromwell* sahnelenemedi ve *Ruy Blas*, kişilerinin canlılığı ve olayların inanılabilirliğinden çok, lirik şiirlerin ve destansı parçaların güzelliğiyle değer kazandı. Hugo'nun daha çok yüreğe ve hayalgücüne seslene romanları, özellikle insancıl görüşleri dile getirir. B u eserler, törelerin gerçekçi bir biçimde canlandırılması, kişilerin derinlemesine incelenmesi ve psikolojik incelemeler bakımından değer taşımazlar. Çünkü bunlarda, hayalgücü, gözleme oranla daha ağır basmaktadır. Hugo'nun kişileri, inanılması güç tipler ve simgelerdir. Ama Hugo'nun güçlü yaratıcılığı, renkli tablolar çizmesini, kalabalıkları

canlandırmasını, eşyaya ruh kazandırmasının, bunu da çekici, zengin ve uyumlu bir dille yapmasını sağlar.

İbni Sina (Buhara, Afşâne 980-Hemedan 1037) Türk İslam filozofu ve hekimi (Ebul Ali Sina veya Hüseyin de denir). Batıda *Avicenna* diye anılır. Babası Samanî hükümdarları hizmetinde kâtip olarak görev yapan Buharalı Abdullah bin Sina'dır. İbni Sina, önce babsından, sonra devrin tanınmış bilginlerinden biri olan Natilî'den özel dersler gördü. İsmail Zahid'den geometri, mantık ve Ptolemaios'un o zaman bilinen eserlerini okudu. Sarf, nahiv, fıkıh konularında çalıştı. Özellikle Eukleides geometrisi üstünde durdu. Ayrıca tıp, tabiiyat öğrenimi gördü. Farabî'nin "El-İbane" adlı eseri aracılığıyla Aristoteles metafiziği ve felsefesini öğrendi. Cürcan'da Ebu Muhammed Şirazi, İbni Sina'ya güçlü destek oldu. Sina ünlü "Tıb Kanunu" kitabını burada yazdı. Yaşadığı çağda tanınan bütün filozoflarını ilkçağ düşünürlerini, tabiatçı Anadolu filozoflarını inceledi. İbni Sina, gerek felsefe düzeni, gerek düşünce ve varlık anlayışı bakımından tam bir ortaçağ filozofudur. Felsefesinde deneye, akılcılığa dayanan, duyularla kazanılan deney verilerini akıl ilkelerine göre değerlendiren, açıklayan bir görüşü vardır. Ona göre deney, bilginin işlenmemiş gerçek verilerini sağlayan en güvenilir yoldur. İzinde yürüdüğü Farabî'nin akılcılığı ile Ebu Bekir Razi'nin deneyciliğini birleştirir. Akıl ilkeleriyle deneyin birbirini tamamlayan iki temel varlık olduğunu ileri sürer. Bilginin gelişmesinden; akıl deney ve gözlemin ayrılmaz bir bütün olduğunu savunur. İbni Sina'nın felsefe konularında deneyci, akılcı olması tıp ve tabiat bilimleri alanındaki gözlemlerinin bir sonucudur. İbni Sina kendinden sonra gelen birçok doğu ve batı filozoflarını etkiledi. Rönesans filozoflarının sonradan ele alacakları birçok konuyu çağının düşünce gücü ölçüsünde ortaya koydu, inceledi. Deneycilikle akılcılık, matematikle mantık arasında gerekli bir bağın bulunduğunu ortaya koydu. Çalışmalarında musiki konusuna da yer veren İbni Sina bu alandaki eserlerinde Farabî'den etkilendi. "Kitab-üş-Şifâ"sının riyazi ilimler kısmının XII. bölümü musikiye ayrılmış ve bu büyük bahis baron d'Erlanger tarafından "*La Musique Arabe*" (Arap Musikisi) külliyyatının II. cildi halinde Fransızca tercüme olarak yayımlandı. Ayrıca

"Kitab-ün-Necât" ve Farsça yazdığı "Dânişname"de de musiki bahisleri vardır (ilki Almanca'ya tercüme edilmiştir. Berlin 1931).

Ibsen, Henrik (1828-1906) Norveçli oyun yazarı. On beş yaşında okulu bırakarak eczacı çırağı olarak hayatını kazanmağa başlaydı; bir yandan da kendi kendini yetiştiriyor ve ilk oyunu *Catilina*'yı yazıyordu [1850]. Bergen Millî tiyatrosunda [1851] yazar olarak çalıştı; Danimarka ve Almanya'daki bir inceleme gezisinden sonra sahne yönetmeni oldu. 1857'de, Oslo'daki Noraks tiyatrosu yönetmenliğine getirildi, fakat bu tiyatro 1862'de kapandı. Romantik gelenekle yazdığı birkaç oyundan sonra "Taş Peşinde Koşanlar" [1863] adlı eserinin kazandığı başarıyla bir gezi bursu kazanarak 1864'de Danimarka, Almanya ve Avusturya'ya gitti. İtalya'da dört yıl kaldıktan sonra Dresten'e yerleşti. 1891'e kadar Norveç'e dönmedi. İtalya'dayken, 1864'te Prusya'nın Danimarka'ya saldırısı ona İskandinavcılığın çöküşü gibi geldi, düştüğü hayal kırıklığı içinde en önemli eserlerinden ikisini yazdı: Kierkegaard'ın etkisi sezilen *Brand* [1866] ile en çok sevilen ve en çok Norveç özellikleri taşıyan eseri *Peer Gynt* (Per Gunt) [1867]. Bu iki oyun, Ibsen'in sanat hayatında bir doruk noktasıdır. Tamamen sahne için düşünülmüş bir oyun olmayan "İmparator ve Celile"den [1873] sonra Ibsen'in eserleri yeni bir yön kazandı. Münih'teki radikal ortamın, özellikle G.Brandes'in etkisiyle, Ibsen bir "tartışma" sanatına doğru yöneldi. Bundan sonra Ibsen, birçok meseleye el atan bir toplum ve ahlak tenkidçisi olarak görülür: "Toplum Ayakta Tutanlar" [1877] gelişme çağındaki kapitalizmin ahlaksızlığını, "Bir Bebek Evi"nde [1879] kadının durumunu, "Hortlaklar"da [1882] irsiyet kanunlarını, "Bir Halk Düşmanı"nda [1882] siyasî cehaleti dile getirir. Fakat Ibsen'in sanatı yalnız toplum meselelerini yansıtmakla kalmaz, onların ötesinde kişisel meselelere de değinir. Son oyunları tezden çok kişiler çevresinde gelişir, bunlarda natüralist teknik, oyun kahramanında yansıtılan ahlâki ve metafizik endişeyle iyice bağdaşmıştır. Ibsen, "benim işim soruları ortaya koymaktır, cevaplarını bulmak değil" diyordu. Eserlerinin en değişik ve en çarpıcılarından olan "Yabanördeği" [1884] yalanın hayattaki önemini ortaya koyar. *Rosmersholm* [1886], "Denizden Gelen Kadın" [1888], *Hedda Gabler* [1890], "Yapı Ustası Solness" [1892],

“Küçük Eyolf” [1894], *John Gabriel Borkmann* [1896] ve “Biz Ölümler Uyanınca” [1899] psikolojik derinliği ve gitgide büyüyen bir kötümserliği dile getirir. İbsen’in elli yıllık bir dönemi kaplayan eserleri, yazarın ahlâkî ve felsefî gelişimini yansıtır. Tarihi trajedilerden, burjuva dramlarına ve şiirli oyunlara kadar İbsen’in bütün eserlerinde aynı oyun kurma ustalığı görülür. Tiyatronun ya “bir hayat dilimi”nin donuk görüntüsünü veren bir natüralizme, ya da ancak seçkin bir aydınlar azınlığınca anlaşılabilir bir sembolizme yöneldiği bir dönemde İbsen, canlı ve dramatik bir düşünce tiyatrosu kurmayı başardı. Hattâ bu yüzden, beylik yollara başvurmakla suçlanmıştır. Fakat bütün Avrupa’da yarattığı etki bununla açıklanabilir.

James, William (1842-1910) A.B.D.’li ruhbilimci ve felsefeci. Resim, kimya, Amazon bölgesinin keşfedilmesi gibi çeşitli alanlarda çalıştıktan sonra 1869’da tıp doktoru, 1872’deve daha sonra Harvard’da felsefe profesörü (gerçek yeteneği bu konudaydı) olan William James 1891’de on iki yıl önce hazırlamaya başladığı ve ruhbilimde bir çığır açan *The Principles of Psychology*’yi (Ruhbilim İlkeleri) yayımladı. Bu kitabında düşünceyi bir bilinç akışı olarak betimledi ve Bergson’un “derin ben” kuramına temel hazırladı. William James’e göre bilinç, kişiseldir, durmadan değişir, sürekli olarak ayıklamalar yapar, vb. Gene aynı kitapta, heyecanların çevresel kuramıyla, geleneksel ruhbilimin aşırı zihinciliğini eleştirdi ve fizyolojik olayların oynadığı temel rolü ortaya koydu. Organizmayı bir bütün olarak ele alan bu yeni görüş, bir sonraki kuşağın davranışçılığına zemin hazırladı. William James, Amerikan ruhbiliminin işlevcilik doğrultusuna girmesini sağladı. İşlevcilik, insanoglunun çevresine uyarlanmasını sağlayan ruhsal olayların betimlemesine önem veriyordu. **PRAGMACILIK:** William James’in felsefe görüşleri, özgün bir yan taşır. Bergson, William James’in *Pragmatism* adlı eserine 1911’de yazdığı önsözde bu felsefe görüşünün temelini şöyle açıkladı: “Öteki öğretiler için yeni bir doğru, bir keşif olduğu halde, pragmacılık için bir icattır.” Ama bu icat, keyfi bir şey değildir ve ortaya koyabileceği uygulamaların verimliliğine göre değerlendirilir. Pragmacılık, günlük hayatın dünyası ile felsefe sistemlerinin dünyası arasındaki kopukluğu ortadan kaldırmaya yönelir. Her kuramın, tartışmayı

sona erdiren bir yanıt olmaktan çok, bir araştırma aracı olduğunu ileri sürer. Metafizik gibi bilim de, dünyanın kendinde gerçekliğini bulmaya yönelmez. Bilim, deneyimin yasalarını düzenlemeye elverişli bir dildir yalnızca. William James, maddeci olmadığını söyler ve dini inancı inceleme tarzını da, bunun kanıtı olarak gösterir. Ona göre dinsel inancın doğru olduğunu söyleyebiliriz.

Janet, Paul (1823-1899) Fransız filozofu. 1848'de edebiyat doktoru oldu. 1864'de Sorbonne'a profesör tayin edildi. Başlıca eserleri: "Mutluluğun Felsefesi", "Ahlâk ile İlişkileri Açısından Siyaset Bilimi Tarihi" [1872], "Ereksel Nedenler" [1874], "Fransız Devriminin Felsefesi" [1875], "Metafizik ve Psikoloji İlkeleri" [1896], "Psikoloji ve Metafizik" [1897]. Bu son eserinde, psikolojiyi metafizikle bağdaştırarak, içebakış temeline dayanan bir ruhçuluğu ortaya koydu.

Kant, İmmanuel (1724-1804) Alman filozofu. 1755'te *De İgne* (Ateş Üstüne) adlı bilimsel incelemesiyle doktorasını verdi. 1770'te mantık ve metafizik profesörü oldu. Hayatını inceleme, ders verme ve düşünmeye adanmıştı. Kant, aklın, öteki dünyayı tanımak konusundaki bütün iddiaları reddeder. Akıl deneme sınırları dışında yargı vermeye kalkıştığı zaman, hezeyana düşmüş demektir ve gerekli sınırları belirtmek için bir felsefi eleştirmeye ihtiyaç vardır. Eleştirici felsefe, ancak 1770'te "Duyulur ve Anlaşılabilir Alemin Biçimi ve İlkeleri Üstüne" adlı incelemesinde ortaya konmuştur. Bu inceleme, bilginin esasını belirlemeyi ve kavramlarımızın kullanılma alanını ortaya koymayı yani eleştirici felsefenin ikili sorununu ele alır. Bu sorunların sistematik çözümü, ancak, 1781'de "Sırf Aklın Eleştirilmesi" ile bulunmuş olacaktır. Kant'a göre, bilgilerimizin temelini insan zihni meydana getirir. Duyusal dünyanın kusurlu bir şekilde yansıttığı düşünülen ve duyusal bilgilerimizin ideal bir modelini kapsadığı ileri sürülen "anlaşılabilir" veya "kavranabilir" bir alem yoktur; bilgi insan aklının, önceden şekillenmiş faaliyetinden doğar. Bilginin kaynağı sorununa bulduğu çözüm yolu bakımından eleştirici felsefe bir transandantal idealizm'dir. Diğer meşhur eseri "Sırf Pratik Aklın Eleştirilmesi" [1788]dir.

Köprülü(zâde), Mehmed Fuad (1890-1966) Türk fikir ve siyaset adamı, edebiyat tarihçisi. Sultan Mehmed IV.(Avcı) devri vezirlerinden Kibleli Mustafa Paşa ile Köprülü Mehmed Paşa'nın kızkardeşinin oğlu. Ayasofya rüştiyesi ve Mercan idadisinden sonra üç yıl İstanbul Hukuk fakültesine devam etti; buradan ayrılarak [1909] edebiyat, felsefe ve tarih alanlarında özel olarak çalışmaya başladı. İstanbul Dârülfünûnu Türk Edebiyatı Tarihi müderrisi oldu [1913]. Bilgi [1913] ve Millî Tettebbular Mecmuası'nı yayımlamaya başladı. Mekteb-i Mülkiye'de siyasi tarih ve Türkiye tarihi dersleri müderrisliğine [1923], Maarif Vekaleti müsteşarlığına [1924] getirildi. İstanbul'da Türkiyat Enstitüsü'nü kurdu [1924]. Ordinaryüs profesörlüğe yükseldi ve Edebiyat Fakültesi Dekanlığı'na getirildi [1933]. Siyaset hayatına atılarak milletvekili ve Dışişleri Bakanı oldu. Fuad Köprülü edebiyat dünyasına Fecr-i Âti döneminde şiirle girdi; batılı yazarlar üstüne birtakım biyografiler de yazdı. Özellikle Edebiyat fakültesine geçtikten sonra Türk edebiyatı ve Türk edebiyatı tarihi alanındaki çalışmalarına hız verdi; Ziya Gökalp'in çıkardığı Yeni Mecmua'da hece vezniyle, millî konularda şiirleri yanı sıra [1917-1918], divan ve halk şiiri ve şairleri üstüne tanıtma ve incelemeler de yayımladı [1923]. Çalışmalarını özellikle şarkiyat, Türk medeniyet ve kültür tarihi, Türk edebiyatı tarihi, edebî tenkid, Türk dili, dini, sanat ve musikisi, Türk hukuk ve iktisat tarihleri, Türk siyasi tarihi ve etnolojisi gibi alanlarda yoğunlaştırdı. Türk edebiyatı tarihini şua tezkireleri anlayışından kurtararak destanlar çağından bugüne kadarki bir bütün halinde ele aldı. Birçok Türk şair ve nesircisini (Şeyyad Hamza, Ahmed Fakih, Dehhanî v.d.) bilim dünyasına tanıttı. Avrupa üniversite ve bilim kurullarına üye seçildi; birçok milletlerarası bilim kongresinde Türkiye'yi temsil etti. Başlıca eserleri: Kiraat-ı Edebiyye [1904], Hayat-ı Fikriyye [1909], Malûmat-ı Edebiyye [1914], Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı [1916], Türk Dilinin Sarf ve Nahvi [1917], Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar [1918], Nasreddin Hoca [1918], Tevfik Fikret ve Ahlakî [1918], Türk Edebiyatı Tarihi [1920-1924], Millî Tarih [1921], Mekteb Şiirleri [1922], Türkiye Tarihi I [1923], Bugünkü Edebiyat [1924], Külliyyat-ı Fuzulî [1924], Azeri Edebiyatına Ait Tetkikler [1926], Millî Edebiyat

Cereyanının İlk Mübeşşirleri ve Divan-ı Türkî-i Basit [1928], Eski Şairlerimiz (Divan Edebiyatı Antolojisi) [1932-1934], Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Araştırmalar [1934], Anadolu'da Türk Dili ve Edebiyatının Tekâmülüne Bir Bakış [1934], Türk Saz Şairleri Antolojisi [1940-1962], İslam Medeniyeti (Barthold'un eserinin genişletilmiş şekli, 1940), Osmanlı Devletinin Kuruluşu [1959], Edebiyat Araştırmaları (Makaleler külliyesi I) [1966].

Lalo, Charles (1877-1953) Fransız estetikçisi. 1933'te Sorbonne'da estetik kürsüsünde Victor Basch'ın yerini aldı. Lalo'nun estetik kavrayışı, müzik üstüne temellenmiştir: Sanat eserinde çeşitli sesler yan yana gelerek müzkal bir kontrapunto tarzı yaratır. Lalo, sanat filarmonisi nazariyesini on beş kadar eserinde geliştirdi: Bilimsel Bir Müzik Estetiği Denemesi (1908), Estetiğe Giriş (1912), Sanatta Hayatın Anlatımı (1933), Hayatın Uzak Sanatı (1939), Sanat ve Hayat (3 cilt, 1946-1947).

Lanson, Gustave (1857-1934) Fransız profesörü. 1900'den sonra Sorbonne'da dersler verdi. Büyük eserleri yazılmış oldukları çağın şartları içinde ele alan, onları olgulardan ve ikinci derecede eserlerden giderek aydınlatan ve değerlendiren tarihî metodu edebiyata uyguladı. *Histoire de la Littérature Française* (Fransız Edebiyatı Tarihi) [1894] adlı eseri ünlüdür. Başlıca eserleri: *Bossuet* [1890]; *Boileau* [1892]; *Corneille* [1898]; *Voltaire* [1906]. *Lanson*, ayrıca, *Manuel Bibliographique de la Littérature Française*'in (Fransız Edebiyatının Bibliyografya Elkitabı) [4 cilt, 1909-1912] yayımını yönetti.

Le Bon, Gustave (1841-1931) Fransız hekim ve sosyoloğu. 1870'te Paris ordusunda başhekim olarak görev aldı. 1884'te Hindistan'da Buddha tapınaklarını inceledi. Başlıca eserleri: "İnsan ve Toplumlar, Kökleri ve Tarihleri" [1881], "Arapların Medeniyeti" [1884], "Hindistan Medeniyeti" [1887], "İlk Medeniyetler" [1888-1889], Halkların Evriminin Psikolojik Kanunları" [1894]; "Yığınlar Psikolojisi" [1895], "Sosyalizm Psikolojisi" [1898], Eğitim Psikolojisi" [1902], "Maddenin Evrimi" [1905], "Güçlerin Evrimi" [1907], Fransız Devrimi ve Devrimler Psikolojisi" [1912], "Yeni

“Çağlar Psikolojisi” [1920], “Dünyanın Dengesizliği” [1923], “Dünyanın Bugünkü Evrimi” [1927]. Le Bon, yığın psikolojisini kuranlardan biridir.

Margueritte, Paul (1860-1918) Fransız yazarı. Jean Aguste Marguaritte’in oğlu. Önceleri natüralistler grubuna katıldı, 1887’de Zola’nın “Toprak” (*La Terre*) adlı eserine karşı Beşler bildirisini imzaladıktan sonra natüralistlerden ayrıldı. Zola’dan çok Goncourt’lara yakın olan ve Rus romancılarının etkisinde kalan yazar, gerçekçi roman türüne duyarlık ve psikolojik derinlik katarak, canlılık getirdi. Başlıca eserleri: *Tous Quatre* (Dördü Birden) [1885]; *Jours Épreuve* (Sınav Günleri) [1889]; *Force des Choses* (Olaylar Zorlayınca) [1891]. 1896-1908 arasında kardeşi Victor ile ortaklaşa yazdığı eserler: *Le Carnaval de Nice* (Nice Karnavalı) [1897]; *Poum* [1897]; *Deux Vies* (İki Hayat) [1902]; *Zette* [1903]; *Le Prisme* (Prizma) [1905]. Daha sonraki eserleri: *La Flamme* (Alev) [1909]; *L’Embusqué* (Pusuya Yatan) [1916]; *Jour* (Tadını Çıkarmak) [1918].

Maupassant, Guy De (1850-1893) Sekiz yıl Denizcilik ve Eğitim bakanlıklarında çalıştı. Maupassant’ı çedebiyat çalışmalarına yöneltten ve E. Zola ile tanıştıran, aile dostu Flaubert oldu. 1880’de *Soirées de Médan* (Médan Akşamları) adlı hikaye antolojisinde Maupassant’ın *Boule de Suif* (Kartopu) adlı hikayesi yayımlandı. Hikaye beğenilince Maupassant edebiyatta karar kıldı. 1880-1890 arasında birçok hikaye kitabı yayımladı. Fransız yazarları içinde en çok okunan ve en çok para kazanan yazar olmuştur. En güzel hikayeleri Fransız-Alman savaşı, Normandiya köylüleri ve bürokrasinin alt tabakası üstüne yazdığı hikayelerdir. Zenaatkârlığı “beceriklik”i ile ticarî kısa hikayeyi yaratmışsa da büyük yazarın ahlâkî ve zihnî niteliklerinden yoksundur. En başarılı romanı *Pierre et Jean* (Pierre ve Jean)dır [1888]. *Une Vie* (Bir Hayat) [1883]; *Bel-Ami* (Güzel Dost) [1885]; *Fort Comme la Mort* (Ölüm Kadar Acı) [1889]; *Notre Coeur* (Kalbimiz) [1890] ünlü romanlarındandır. Hikayeden romana geçen, Flaubert ve Turgeniev’den roman tekniğini öğrenen, Paul Bourget ve Marie Bashkirtseff’in etkisiyle gelişen Maupassant, insan ruhunun derinliklerine inmesini başardı. Son yıllarda, bir türlü kurtulamadığı saplantıların etkisiyle, kötümserliği bir çeşit sanrılı dehşet halini aldı. Oyunları da vardır.

Mendès, Catulles (1841-1909) Fransız yazarı. 1859'da Parnasse hareketinin ilk adımı sayılan *Revue Fantaisiste*'i kurdu. Bu hareketin nasıl başladığını "Çağdaş Parnasse Efsanesi"inde [1884] anlatır. İlk şiirleri (*Philomela* [1864] ve *Swedenborg*'dan ilham alarak yazdığı destanı *Hespèrus* [1869] büyük ilgi gördü. Mendès daha sonra tiyatro eserleri yazdı: "Kral Payı" [1877]; "Kraliçe Fianmette" adlı bir dramatik hikaye "*Medde*" [1898] adlı bir trajedi; "*Scamon*" [1905]; "Avila Bakiresi" [1905]. **Romanları:** "Aşk Çılgınlıkları" [1871]; "Bir Soytarının Hayatı ve Ölümü" [1879]; "Bakir Kral" [1881]; "Altın Kız" [1886]; "İlk Metres" [1887]. **Öbür eserleri:** "Komünün Yetmiş Üç Günü" [1871]; R.Lesclide ile birlikte, "Tanrısal Serüven". Bir çöküş dönemi romantigi olan Mendès'in eserlerinde yozlaşmış bir şehvet havası vardır.

Milton, John (1608-1674) İngiliz şairi. Koyu dindar bir burjuva çevresindendi. Latince ve İngilizce ilk şiir denemesi "İsa'nın Doğduğu Sabah" [1629], ve felsefi nitelikli şiirler "*Allegro*" [1631], "*Il Penseroso*" [1632] yazdı. Avrupa'yı dolaştı. Geriye döndüğünde İngiltere iç savaş sebebiyle ikiye bölünmüştü. Şiiri bir yana bıraktı ve polemik yazıları yayımladı: Kilise Hükümetinin Papaz Sınıfına Karşı Oluşunun Sebepleri [1641], Öğretim Üstüne [1642], Basın Hürriyeti Üstüne [1644]. 1649'da Cromwell hükümetinin Dışişleri Bakanlığı Latin masası sekreterliğine tayin edildikten sonra da, özellikle kralın idamı konusunda kalem tartışmalarına devam etti. 1652'den beri büsbütün kör olan Milton, toplum hayatından çekildi ve şiire döndü. Gençliğinden beri tasarladığı büyük şiiri "*Paradise Lost*" (Kayıp Cennet)i bu sırada yazdı ve 1667'de yayımladı; bunu 1671'de iki bölümlük "*Paradise Regained*" (Yeniden Kazanılan Cennet) şiiri izledi. Son eseri konusunu Kutsal Kitap'tan alan "Can Çekişen Samson" [1671] adlı tirajedir. Milton gerek polemikleri gerek şiirleriyle çağının tezadını temsil eder. "Rönesans parlaklığını Reformun ciddiyetine katmakla" (Taine) kalmayarak İngiltere'de ve bütün Avrupa'da derin etkisi olacak bir eser meydana getirdi. XVIII. yy.ın klasikleri, XIX. yy.nı romantikleri gibi onu daima saygıyla andılar. "Kayıp Cennet"i Hristiyan destanlarının en parlak örneklerinden biridir.

Moréas, Jean (Atina 1856-Paris 1910) Fransız şairi. Yunanlı bir hukukçunun oğlu (asıl adı Ioannis Papadiamantopoulos, Jean); Fransız kültürüyle yetişti. *Les Syrtes* [1884] adlı şiir kitabıyla "Dekadanalar" arasında yer aldı, *Les Cantilenes* (Dokunaklı Şarkılar) [1886] adlı şiirleriyle ise sembolizme yöneldi. 18 Eylül 1886'da *Figaro* gazetesinde yayımlanan ve büyük yankılar uyandıran sembolizmin manifestosunu kaleme aldı. Sembolistlerden ayrılınca, Du Plessys, E. Raynaud ve Ch. Maurras ile birlikte "roman okulu"nu kurdu. Sonra serbest nazmı bırakarak klasik bir anlayışla şiirler yazdı.

MÖSYÖ KANGURU: Mehmet Rauf, solugunu Batı müziğinden alan melomandı. Nitekim, Halit Ziya "Rigeletto" operasından esindiği *Mösyö Kanguru* adlı uzun hikayesine -hatırımında kaldığına göre- "*Bu eserimi hayranı olduğum deha-yı sanatına ithaf ediyorum*" sözleriyle ona adanmıştı. (Yakub Kadri; Gençlik ve Edebiyat Hatıraları, s.20)

Napoléon Bonaparte (1769-1821) Fransa imparatoru. Gribeauval'ın yazılarını, Fredrich II'nin hayatı ve seferlerini inceledi. Kendisini taklid edenlerin ileride "Napolyon doktrini" diye adlandırdıkları ana ilke, işte bu sıralarda zihninde son şeklini buldu: Her hareket bir sisteme dayanmalıdır, çünkü tesadüfe bırakılan hiç bir işte başarıya ulaşamaz. Önce ordunun başına sonra konsül olarak devletin başına geçti ve daha sonra da kendini imparator ilan etti [1804]. Bütün çabalarına rağmen ekonomiyi düzeltemeyince savaşarak zafer gelirleriyle kötü durumdan kurtulmaya çalıştı. Önce İtalya'yı daha sonra Avusturya-Rusya orduları bozguna uğratıldı. Birçok başarılarından sonra Rusya içlerine kadar girerek Moskova'yı aldı fakat kış hazırlığı olmayan Fransız ordusu ikmalsizlik yüzünden geri çekilmek zorunda kalır. Çok kötü duruma düşen ordusunu bırakır ve Fransa'ya döner. Fakat kurduğu birlik dağılmaya başlamıştır. Sonunda Elbe adasına sürgüne gönderilir. Buradan kaçarak şahsî prestiji ile tek kurşun atmadan tekrar ülkenin başına geçti. Waterloo'da [18 Haziran 1815] İngilizlere yenilir. Fransaya döndüğünde burada ada tutunamayarak İngilizlere teslim oldu. Bir gemiyle Saint-Helena'ya götürüldü ve ölümüne kadar orada kaldı. Zamanla İmparatorluk devrinin zorbalıkları hafızalardan silindi, yerini bir Napolyon efsanesine

bıraktı. İmparatorun olağanüstü serüvenleri, son günlerini küçük bir adada geçirmesi romantikleri iyice büyülemişti; onu ilk Fransız devriminin mirasçısı ve milliyetçilik ilkesinin savunucusu olarak görüyorlardı.

Nietzsche, Friedrich (1844-1900) Alman filozofu. Ömrü boyunca hastalıktan kurtulamadı, ilk delilik krizini 1889'da geçirdi ve delirdikten sonra on bir yıl yaşadı. Felsefesinin değişmez ilkesi, coşkun bir yaşama sevgisiydi.... Nietzsche karamsarlıktan kurtulmak için "hayal"ın dışında bir yol aradı; çözüm şekli "İnsanca, Pek İnsanca"[1878], "Gezgin ve Gölgesi" [1879] adlı eserlerde açıklanır. Nietzsche bu eserlerinde, bilgiyi yüceltiyor ve bilgi üzerine kurulmuş bir sosyal ahlak tasarlıyordu. Fakat düşüncesinin son gelişimi "Sabah Kızılığ" [1881], "Sevinç Bilim" [1881-1887] adlı eserleriyle başladı ve "Böyle Buyurdu Zerdüş" [1885], "İyi ile Kötünün Ötesinde" [1886], "Ahlakın Kökbilimi" [1887], "Putların Alacakaranlığı" [1888], "İsa'ya Karşı" [1888] adlı eserlerinde son şeklini buldu. Bu eserlerinde Nietzsche, bilginin tenkidini yapar ve onun hiç bir hayat kuralı sağlayamayacağı sonucuna varır.... Nietzsche hiç bir zaman düşüncelerinin mantıklı bir şekilde bağdaştırmaya çalışmamıştır. Eseri uzun bir vecizeler dizisidir. Kendisi de, sonunda "kelimelerle değil, şimşeklerle" yazdığını, "kendi düşüncesinin ateşinde yandığını" söyler Bu üslûbuyla en büyük Alman yazarları arasında yer alır.

Nordau, Max (Budapeşte 1849- Paris 1923) (SÜDFELD-denir) Macar yazarı. Budapeşte'de hekimlik yaptı. 1880'den sonra Paris'e gitti. Almanca yazdığı edebiyat tenkidi eserlerinde, Avrupa düşüncesini ve sanatını yozlaşmakla suçlar, Tolstoy, İbsen, Wagner'e çatar."Medeniyetimizin Yalanları" [1885], "Yozlaşma" [1893-1894]. 1895'ten itibaren siyonist hareketin önderliğini yaptı.

Perrault, Charles (1628-1703) Fransız yazarı. Aşk şiirleriyle yazı hayatına atıldı, Colbert'in hizmetine girdi, onun sayesinde 1671'de Fransız akademisine seçildi ve akademi yönetmeliğini hazırlayan kurula katıldı. 27 Ocak 1687'de, kralın nekaheti dolayısıyla akademiye, *Le Siècle de Louis le Grand* (Büyük Louis Yüzyılı) manzumesini okudu; yenilerin eskilere üstünlüğünü ileri süren bu malzeme "eskilerle yenilerin kavgası"na yol açtı. Perrault, iddiasını

desteklemek amacıyla, *Paralleles des Anciens et des Modernes* (Eskilerle Yenilerin Karşılaştırılmaları) [1688-1698] ve *Les Hommes illustres qui ont paru en France pendant le XVII. Siècle* (XVII. yy.'da Fransa'da Yetişen Ünlü Kişiler) [1697-1701] adlı kitaplarını yazdı. Bu arada topladığı çocuk masallarını bir kitap halinde bastırdı: *Les Contes de Ma Mere l'Oye* (Peri Masalları) [1697]. Oğlu Perrault d'Armancour'un adıyla yayımladığı bu masallara pek önem vermemişti, oysa büyük ününü bunlara borçludur.

Poe, Edgar Allan (1809-1849) Amerikalı yazar. İki yaşında öksüz kalan Edgar'ı Richmond'lu tarım işletmecisi John Allan himayesine aldı ve öğrenimi için hiç bir fedakarlıktan kaçınmadı. Fakat o kötü davranışları yüzünden Virginia üniversitesinden ve West Point Askerî okulundan kovuldu. Zengin olmak için gittiği New York'ta ilgi uyandırmayan küçük bir şiir kitabından sonra yazmaya başladığı hikayelerle dikkati çekti. 1835'ten itibaren Richmond'da çıkan *Southern Literary Messenger* dergisine aralıksız yazı gönderdi. Dul ve fakir halasının henüz ondört yaşındaki kızı Virginia Clemm ile evlendi; bu sırada sürekli içki içmeye başladı. 1837'de "Arthur Gordon Pym'in Hikayesi"ni, 1840'ta daha önce gazetelerde çıkmış hikayeler derlemesi olarak "İşitilmedik Hikayeler"nin birinci cildi yayımlandı. İkinci cildi 1845'te yayımlandı, "*The Raven*" (Karga) adlı şiiri de bu yılın eseridir. Genç karısı 1847'de öldü. Ümitsiz ve hastaydı, delirium tremens krizleri geçiriyordu; sonunda bir meyhanenin kapısında öldü. Poe'nun dehası hayatına benzer; alabildiğine sıkıntılı, acılı ve dokunaklıdır. Muhayyilesi cehennemî konulardan kurtulamaz ve o, duyduğu dehşet ürperişlerini okuyucuya iletmekte benzersizdir. Oysa Poe, "*The Poetic Principle*"da (Şiirin İlkeleri) belirttiği üzere, romantizmin lirik boşalığına karşıdır; ilhama güvenmez ve şaire sadece güzeli arama ihtiyacının yol göstermesi gerektiğine inanır. Çağdaşlarınca anlaşılmayan bu eser Baudelaire'i derinden etkileyecek ve Poe'yu Fransa'ya ve Avrupa'ya tercümeleriyle o tanıttacaktır.

Reşat Nuri Drago (1890-1962) Fransızların Chateaneuf adlı ünlü bir ailesindenken Kırım Savaşı'nda İstanbul'a gelerek müslüman olan Reşat Bey'in tek erkek torunudur. İyi bir eğitim görmüş, 1907 yılında Hariciye Nezareti'ne girmiş, Selânik'teki "Genç Kalemler" akımına karışmıştır.

Almanca, İngilizce ve Fransızca'yı, o milletlerin edipleri kadar üstün bir düzeyde bilirdi. Ankara'da Dil Tarih Fakültesi'nde, Gazi Eğitim Enstitüsü'nde, Harp Akademisi'nde hocalık yapmıştır. 2 romanı, 2 piyesi, 20'yi aşkın çeviri eseri vardır. Özellikle Türkçeden Fransızcaya, Fransızcadan Türkçeye lügati ile tanınır. 16-18. asır divan şairlerimizi Fransızca olarak yayınlamıştır. (Ulus) gazetesinin Fransızca nüshası olan (Ankara)'yı, (Milliyet) gazetesinin Fransızca sayılarını yayınlayan, onbinlerce genci yetiştiren bir kültür adamıydı. Onun Fransızcadaki kudretini Yahya Kemal, bir (hüner) olarak ifade ederdi.

Ripley, William Zebina (1867-1941) Amerikalı iktisatçı. Massachusetts Teknoloji enstitüsünde sosyoloji okutmanı oldu. Daha sonra Londra'daki Krallık Antropoloji enstitüsünde [1915-1916] ders verdi. Eserlerinden en önemlisi *The Races of Europe* (Avrupa Irkları) [1900]dır.

Rodenbach, Georges (1855-1898) Fransızca yazan Belçikalı şair. Émile Verhaeren ile tanıştı ve *La Jeune Belgique*'te yazdı. Arkadaşı gibi kendisi de avukat olan Rodenbach barodan ayrılarak Paris'e yerleşti. Başlıca şiir kitapları *Le Foyer et les Champs* (Ocak ve Tarlalar) [1877]; *Les Tristesses* (Hüzünler) [1879]; *La Mer Élégante* (Güzelim Deniz) [1881]; *Le Jeunesse Blanche* (Beyaz Gençlik) [1886]; *Le Règne du Silence* (Sessizlik Çağı) [1891]; *Le Miroir du Ciel Natal* (Yurt Gögünün Aynası) [1898]. *Bruges-la-Morte* [1892] ve *le Carillonneur* (Çan Çalan) [1897] adlı iki romanla, Comédie Française'de oynanan *Le Voile* (Örtü) [1894] adlı tek perdelik manzum bir tiyatro eseri yayımladı.

Samain, Albert (1858-1900) Fransız şairi. 1890'da *Mercure de France*'in kurulmasında payı oldu. *Revue des Deux Mondes* dergisinde yazdı. İki kitap yayımladı: *Au Jardin de l'Infante* (Infanta'nın Bahçesinde) [1893] ve *Aux Flancs du Vase* (Vazonun Kenarında) [1898]. Öteki eserleri ölümünden sonra yayımlandı: *Le Chariot d'Or* (Altın Araba) [1901], *Contes* (Hikayeler) [1902] ve 1904'te sahneye konan *Polyphème* adlı bir dram. Yer yer sembolist kişilerle besli olan şiirlerinde André Chénier'nin etkisi olduğu görülür.

Séailles, Gabriel (1852-1922) Fransız filozofu. 1886'da Paris Edebiyat fakültesinde öğretim görevlisi oldu, 1898'de Felsefe kürsüsünde Paul Janet'nin yerine geçti, 1913'e kadar bu kürsüde kaldı. Başlıca eserleri: "Sanatta Deha Üstüne Deneme" [tez, 1883], Paul Janet ile birlikte "Felsefe Tarihi: Okullar ve Meseleler" (*Histoire de la Philosophie: Écoles et Problèmes*) [1887], "Çağdaş Bilincin Doğrulamaları" [1903], "Eğitim veya Devrim" [1904], "Ch.Renouvier'nin Felsefesi" [1905], "Jules Lachelier'in Felsefesi" [1920].

Shakespeare, William (1564-1616) İngiliz oyun yazarı. Hayatı hakkında fazla bir bilgi yoktur. 18 yaşında iken Ann Hathaway adlı bir kızla evlendi. Bir süre sonra Londra'ya giderek tiyatro çevrelerine girdi. Önce perdecilik gibi önemsiz işler yaptı. Sonra oyunculığa ve yazarlığa başladı. Başka oyuncularla birlikte bir topluluk kurarak temsiller verdi. Hakkında fazla bilgi ve belge bulunmadığından bazı yazarlar Shakespeare'in gerçek bir kişi olmadığını, adının tiyatrocuya çıkmasını istemeyen soylu bir kişinin kullandığı takma ad olduğunu öne sürmüşlerdir. Evrensel bir deha olan Shakespeare en çeşitli konuları ve alanları büyük bir rahatlıkla ele alır. Büyük bir esneklik kazandırır ve gülünç olan ile trajik, düş ile gerçeklik, incelik ile şiddet karışımını, lirizmden hiçbir zaman ayrılmadan, içine yerleştirdiği tiyatro çevrelerini devingen hale sokar. Komedileri zeka ile yüklüdür ve fantezi kimi zaman aşırılığa kaçır. Trajedilerinde, dehşete vardırıran bir güç vardır. ama buna komik öğeler katılmıştır ve bu öğeler, karşıtlıkların harekete geçirilmesiyle en heyecanlı patetik durumu ortaya çıkarır ve gerçeğin içinde olduğumuzu duyurur bize. Kişileri, konuları kadar çeşitlidir ve doğada oldukları kadar karmaşıktırlar. Kusurları, kötülükleri ve küçüklükleriyle olduğu gibi, göz alıcı nitelikleriyle de görürüz onları. Eğretilmelerin, tumturaklı ve karanlık karşılaştırmaların üst üste yığıldığı üslubunda, inanılmaz bir zenginlik ve esneklik vardır; parlak simgeler ve iç içe işleyen özlü sözlerle dolup taşar bu üslup. Kendisinden sonra gelen birçok edebiyatçıyı etkilemiştir. **Eserleri:** (*Oyun*) Yanlışlıklar Komedyası [1592], Hırçın Kız [1593], Romeo ve Jüliet [1595], Bir Yaz Gecesi Rüyası [1595], Venedik Taciri [1596], Hamlet [1601], Othello [1604], Macbeth

[1605], Kral Lear [1606], Antonius ve Cleopatra [1606], Coriolanus [1607].
(*Siiir*) Venüs ile Adonis [1593], Anka Kuşu ile Kumru [1601], Soneler [1609].

Spencer, Herbert (1820-1903) İngiliz Filozofu. 1955'ten itibaren yayımlamaya başladığı eserlerinde evrimci felsefesini açıkladı. "Psikoloji İlkeleri" [1855], "İlk Prensipler" [1862], "Biyoloji İlkeleri" [1864], "Sosyoloji İlkeleri" [1877-1896] "Kafa, Ahlak ve Bedenin Eğitimi" [1861], "Devlete Karşı Birey" [1884], "Ahlak İlkeleri". Spencer felsefesinin ana fikri, tabii evrim fikridir; bu evrim, zorunlu bir kanun gereğince, homogenden heterogene, belirsizden belirliye, basitten karmaşığa geçişle oluşur. Spencer, İlk Prensipler'inde şöyle der: "Evrim oluşumu, eksiksiz bir kümeleşmeyi ve dolayısıyla bu kümeleşmenin artışı gerektirmekle beraber, bu kümeyi meydana getiren maddelerin de daha dağınık bir halden daha yoğun bir hale gelmesini, bir kelimeyle yoğunlaşmasını gerektirir".

Stirner, Max (1806-1856)(Kaspar SCHMIDT-denir) Alman filozofu. Berlin, Erlangen, Königsberg'te ilahiyat ve felsefe okudu. Bir liseye, sonra Berlin'de bir kız okuluna öğretmen oldu ve gazeteciliğe başladı. Başlıca eserleri: *Der Einzige und sein Eigentum'dur* (Birey ve Mülkiyeti) [1845]. Anarşist ve hürriyetçi bir bireyciliği savunur. Ayrıca, *Die Geschichte der Reaktion* (Gericiliğin Tarihi) [1852] adlı bir eser yazdı. yoksulluk içinde öldü.

Taine, Hippolyte (1828-1893) Fransız filozofu, tenkidçisi ve tarihçisi. *Journal des Débats* ve *La Revue des deux Mondes*'da yazarlığa başladı. 1853'te La Fontaine'in meselleri üstüne bir deneme ve latince bir tez (*De Personis Platonicis*) ile edebiyat doktorasını verdi.Taine'in ilk eserleri özellikle edebiyat tarihi üstünedir. La Fontaine üstüne tezinden sonra, *Essai sur Tite Live'i* (Titus Livius Üstüne Deneme) [1856] ve *Essais de Critique et d'Histoire*'ı (Tenkid ve Tarih Denemeleri) [1858] yayımladı. Fakat Taine her şeyden önce bir filozoftur. Condillac, Bain, Hegel ve Ecole Normale Superieure'daki profesörü Vacherot, etkisinde kaldığı başlıca ustalarıdır. Fizyolojinin ışığında, zihnin gelişmesi için gerekli şartları tanımlamaya çalışır. Seçmecî okulu hırpaladığı *Les Philosophes Français du XIXe siècle* (XIX.yy. Fransız Filozofları) [1857] adlı sert incelemesinden sonra en büyük

eseri *De l'Intelligence*'ı (Akıl Üstüne) yazdı [1870'de yayımladı], fakat eserin temeli olan deneysel metot, uzun süreden beri bütün eserlerinde görülüyordu. Sanatı ve edebiyatı, insan denen "üstün türden hayvan"ın tabii işlevleri sayan ve karakterlerin bağlılığı ilkesini zihne uygulayan Taine, büyük yazar ve sanatçılarda, dehanın "hakim yetenek"e bağlı olduğunu ileri sürer. Bu, mesela La Fontaine'de şiir yeteneği, Titus-Livius'ta konuşma yeteneğidir. Fakat bu hakim yetenek de coğrafi etkiler, toprak, iklim ve özellikle ırk, an ve çevre gibi üç etken tarafından yönetilir. 1864'den sonra Güzel Sanatlar okulunda felsefe ve sanat üstüne verdiği dersleri *Philosophie de l'Art* (Sanat Felsefesi) [1882] adlı kitabında topladı. Bu kitapta Taine, determinizmini estetiğe uygular ve sanatı toplumların manevî ve ahlakî evriminin tanığı olarak kabul eder. Taine sistemli bir şekilde geliştirdiği determinizmin katılığı yüzünden kınanmıştır, fakat ahlakî değerleri hiç bir zaman reddetmediği de bir gerçektir.

Turgenyev, Ivan Sergeyeviç (1818-1883) Rus yazarı. Moskova ve Petersburg'ta okuduktan sonra Berlin üniversitesine devam etti [1838-1840] ve Hegelci düşüncüyü öğrendi. İlk hikayelri (Andrey Kolsov, 1844) tenkidçi Bielinski tarafından beğenildi. Gogol'un ölümü üzerine yazdığı bir mektup sansür tarafından yıkıcı bulunduğundan topraklarında mecburi ikamete tabi tutuldu [1852]. Aynı yıl edebiyat alanında büyük bir başarı kazandı: "Avcının Notları" adlı eserinin yayımlanmasıyla devrinin en büyük yazarları arasına girdi; üslûbunun güçlülüğü ve düşüncelerinin zenginliği övüldü. Yurt dışına çıkma iznini aldıktan sonra daha çok Batı Avrupa'da yaşadı. Ama eserlerinde hep Rus toplumunu dile getirdi. Hikayeler yazmaya da devam etti: "İki Dost" [1852], "Han" [1854], "İlk Aşk" [1860]. İlk romanı *Rudin*'den [1856] sonra "Bir Asılzade Yuvası" [1859] ve "Babalar ve Oğullar"ı [1862] yayımladı. "Babalar ve Oğullar"ın kahramanı Bazarov, Rus edebiyatının ilk nihilist tipidir. Ama romancının niyeti yurttaşları tarafından yanlış anlaşıldı ve uğradığı tenkidler sonunda Rusya'dan kesinlikle ayrılmaya karar verdi. Fakat edebiyatı bırakmadı: "Duman" [1867], "Sığıntı" [1877] romanlarını tamamladı. Bu arada hikayeler de yazdı: "Bozkırda Bir Kral Lear" [1870], "Bahar Seli" [1871]. 1850'de başladığı "Kölde Bir Ay" adlı oyunu 1879'da

oylandı. Son eserleri arasında, Schopenhauer etkisinde oldukça kötümser bir felsefeyi benimseyen kafiyesiz şiirleri önemli bir yer tutar. Turgenyev'in eserleri Dostoyevski ve Tolstoy'ununkiler kadar güçlü değildir; buna karşılık yazarın batı düşüncesini tanıyarak edindiği kompozisyon ve denge nitelikleri kapsar. Etkisi de iki büyük çağdaşı kadar büyük olmamıştır: Rusya'yı ne kadar anlatsın ve fikirleri ne kadar zengin olursa olsun, düşüncesi, yurttaşlarıyla ilişkisini kaybettiği için, yön vermek istediği gençliğin arzusuyla uyuşmuyordu.

Uluğ Bey, Alaüddeyle Mirza Gürkan (Semerkand 1394-Horasan 1449) Türk hükümdarı ve astronomi bilgini. Timur'un torunu, Şahruh'un oğlu. Sarayda özel öğrenim gördü. Çağının öğretim geleneğine uyarak önce din bilgilerini, sonra mantık ve heyet (astronomi) konularını öğrendi. 1409'da babasının yardımıyla Semerkand hükümdarı oldu. Çağının ünlü bilginlerini sarayında toplayan Uluğ Bey, astronomi ve matematik alanındaki çalışmalarıyla ün kazandı. Eski Yunanlıların ve Arapların gök gözlemleriyle ilgili eserlerini inceledi; bazı yanlışları düzeltti. Yıldızların, Ay'ın hareketlerini gösteren tablolar düzenledi. Yaptığı zayıf kendisinden sonra gelenlerin baş vurduğu ana kaynaklardan biri oldu. "Zîc-i Uluğ Bey" (Uluğ Bey Zayıfesi) adlı eseri batı dillerine çevrildi.

Verhaeren, Émil Adolphe Gustave (1855-1916) Belçikalı şair, oyun yazarı, eleştirmeci. *Les flamandes* [1883] ile natüralist; *Les moines* [1886] ile Parnasçı; *Les débacles* [1888] ile hastalık derecesinde içe dönük olan Verhaeren, *Les villages illusoires* [1895] ile sembolist olmuştur. *Les rythmes souverains* [1910] epik bir şair, materyalist ilerleyişin savunucusu olarak gösterir onu. Kurnaz bir sanat eleştircisidir.

Vigny, Alfred de (1797-1863) Fransız yazarı. Çeşitli askerî görevlerde bulunduktan sonra otuz yaşındayken sivil hayata döndü. Paris'te daha 1820 ve 1823'te aralarına karışmış olduğu romantiklerin toplantılarına katılmaya başladı. 1822'de ilk şiirlerini (*Poèmes*), 1824'te "Eloa veya Meleklerin Kızkardeşi"ni yayımladı. *Poèmes Antiques et Modernes* (Eski ve Yeni Şiirler) [1826] adlı kitabı, konusu İncil'den alınma şiirleri (*Moïse* [Musa], *Le Déluge* [Tufan]) ve trubadurların (*fr. troubadour*: Eserlerini oc

dillerinden biriyle yazan XII. ve XIII. yy. Fransız lirik şairlerine verilen ad) tarzında şiirleri (*La Neige* [Kar], *Le Cor* [Boru]) kapsıyordu. Kitaba 1829'da birçok yeni şiir ekledi, 1837'de "*Paris*" [1831] ve "Montmorency Âşıkları" [1832] adlı şiirleri ekledi. Daha askerlikten ayrıldığı sırada nesir eserler yazmağa başlayan Vigny, tarihî romanı olan *Cing-Mars*'ın kazandığı başarı üzerine iki büyük tezli eser verdi; şairlerin acı kaderini ele aldığı *Stello* [1832] ve "Askerliğin Kulluğu ve Büyüklüğü" [1835]. Bu arada tiyatro oyunları da yazdı: Shakespeare'den manzum olarak *Othello* [1829'da oynandı] *Venedik Taciri*; nesir dram "Mareşal d'Ancre'in Karısı", "Korktuğunla Kal" [1833] ve özellikle *Chatterton* [1835]. 1837'den sonra (annesinin öldüğü ve 1831'den beri sevgilisi olan Marie Dorval ile ayrıldığı tarih) büyük bir hayal kırıklığına kapılan Vigny, yavaş yavaş edebiyat çevrelerinden uzaklaşırken kendini yalnız şiire verdi. Düzensiz aralarla *Revue des deux Mondes* dergisinde birkaç büyük şiir yayımladı (*La Sauvage* [Vahşi Kız]; *La Mort du Loup* [Kurdun Ölümü]; *La Flûte* [Flüt], 1843; *La Maison du Berger* [Çobanın Evi]; *Le Mont Des Olivers* [Zeytin Dağı]; *Le Bouteille à la Mer* [Denize Atılan Şişe], 1854). 1867'de yayımlanmış olan *Journal d'un Poète* (Bir Şairin Günlüğü) 1948'de tekrar basıldı. Alfred de Vigny, romantik okulun düşünürü olmak istemiş ve bunu da başarmıştı. Simgeler yardımıyla bir düşünceyi açıkladığı felsefi şiiri yaratmıştı. Soylu ve hayallere kapılmayan bir stoacılığa, Tanrı'nın susuşuna yanıt veren insanın susuşuna, acı çeken insanlığa duyulan sevgiye ve iyi bir gelecek umuduna bağlanmıştı. Alfred de Vigny'de çoğu İncil'den ya da doğadan ve yaşamdan alınmış olan imgeler yer alır. Üslup, kimi zaman büyük bir arılığa ulaşır, ama imgelerin karanlığı, bu üslubu, kimi zaman bulanık ve belirsiz duruma getirir. Bu eksikliklerine karşın, üslubunda, heyecanlandırıcı bir yan vardır ve bu üslup, romantizmin başlangıç döneminin çok iyi bir örneğidir. Şiirinde, Baudelaire'i ve modern şiiri haber veren yanlar da görüldü.

A decorative graphic consisting of a series of parallel diagonal stripes in a light pink color, forming a wide, horizontal band across the page. The stripes are arranged in a pattern that creates a sense of depth and movement.

SÖZLÜK

A

- '*adâvet* (a.i.) düşmanlık, yağılık.
'*âgîn* (f.s.) dolmuş, doldurulmuş.
'*ahad* (a.s. c.:âhâd) 1.bir [sayı]
2.i.kişi, kimse.
'*âhen* (f.i.) 1.demir. 2.zincir. 3.kılıç.
4.s. sert, katı.
'*âhenîn* (f.s.) 1.demirden. 2.demir
gibi pek sağlam.
'*ahfâd* (a.i. hafîd'in c.) 1.oğul,
oğulları, torunlar. 2.yardımcılar,
hizmetkârlar.
'*âkâl* (f.i.) çörcöp.
'*aks-ül-`amel*: tepki, reaksiyon.
'*akûr* (a.s.) yaralayan, ısırın, azgın
kuduz [hayvan].
'*alîl* (a.s. `illet'den) 1.kör. 2.sakat.
3.hasta.
'*allegorie* (fr. alegori) *ed.* bir görüntü,
bir yaşantı veya bir davranışın
daha iyi kavranmasını sağlamak
için göz önünde canlandırıp dile
getirmek.
'*amâk-ı târ*: karanlığın derinliği.
'*amîk* (a.s. `umk'dan) derin.
'*amour-propre*: fr. izzet-i nefis.
'*anthropomorphisme*
(fr.i.antropomorfizm) Yun.
'*anthropos* insan, *morphe* biçim.
İnsan biçimcilik.
'*atşân* (a.s. atş'dan) susuz, susamış,
susayan.
'*avâkıb* (a.i. akıbet'in c.) neticeler,
sonuçlar, sonlar.
'*avâmil* (a.s. `âmil'in c.) 1.sebepler.
2.işliyenler. 3.gr. Arapça'da
kelime sonlarının okunuşuna tesir
eden hususları anlatan gramer
bahsi. 4.valiler.
'*avân* (a.i.) vakit, zaman.
'*ayn-ı sâbite*, *a'yân-ı sâbite*:
mümkünâtın ilm-i ilâhîde sâbit
olan hakikatları. Bu âlemde
çeşitli sûretleriyle tanıdığımız
varlıkların Allah ilmindeki
gerçek varlıkları. İlâhî tecellînin
zuhur mahalli.

'*âzürde* (f.s.) incinmiş, kırılmış,
gücenmiş.

B

- '*bâdi* (a.s. ve i. bed'den) 1.sebeup,
mücip. 2.sebeup olan. 3.ilk,
başlangıç.
'*bâdiye* (a.i. c.:bevâdi) çöl, kır
'*Bahr-i Muhîti- Kebîr*: Büyük
Okyanus.
'*Bahr-i Sefîd*: Akdeniz.
'*ba'îd* (a.s. bu'd'dan) uzak, ırak.
'*bâlâ terin* (f.b.s.) en yüksek.
'*ba's* (a.i.) 1.gönderme, gönderilme.
2.yeniden dirilme, diriltme.
'*bedîhi* (a.s. c.:bedîhiyyât) 1.akla
kendiliğinden gelen. 2.delilsiz,
açık olan, besbelli.
'*be-heme-hâl* (f.a.zf.) her halde,
elbette, nasıl olursa olsun,
mutlaka.
'*behîmî* (a.s.) hayvana mensub,
hayvanlık, hayvanî.
'*behre-dâr* (f.b.s.) behreli, hisseli,
paylı.
'*belâhet* (a.i.) bönülük, alıklık, kalın
kafalılık.
'*berrânî* (a.s. berr'den) 1.sahra ve kıra
ait, yabanî. 2.hâricî. 3.şer'î
hükümlere riâyet etmeyen [bu
üçüncü mana Türkçeye
mahsustur].
'*berter* (f.b.s.) daha, pek, çok, en
yüksek, alâ, üstün meziyetli,
değerli.
'*bevş* (f.i.) çalım, gösteriş, debdebe.
'*beyn* (a.i.) 1.ara, aralık. 2.arada,
araya, arasında.
'*beyyine* (a.i. c.:beyyinât) delil, tanık,
şahit. (bkz.bürhân.
'*bî-dâr* (f.b.s.) uyanık uyumayan,
uykusuz. *Baht-ı bî-dâr*: uyanık
talih. *Dil-i bî-dâr*: uyanık gönül.
'*bil-mündasebe* (a.zf.) sırası düşünce,
sırası gelince, sırasında, sırasını
bularak, sırasını getirerek.
'*bî-pâyân* (f.b.s.) sonsuz, tükenmez.
'*Bor* (Bulgarca i.) çam

bûd (f.i.) varlık.
buhayre (a.i.) küçük deniz, göl.
bûkâ (a.i.) ağlama, gözyaşı dökme.
bürin (f.i.) dilim [en çok meyvalarda kullanılır].

C

ca'li (a.s.) sahte, yapmacıklı, düzme.
câlib (a.s. celb'den) celbeden, kendine çeken, çekici.
Caractere essentiel (fr.) esaslı karakter.
cedel-gâh (a.s.) 1. çekişme yeri. mec. dünyâ.
cellî (a.s. cilâ'dan. c.:celiyyât) 1. âşikâr, meydanda, belli. 2. i.g.s. kalın ve okunaklı bir çeşit sülûs yazısı.
cemâd (a.i. c.:cemâdât) taş gibi cansız olan şey.
cenîn-i sâkût: düşen çocuk, düşük.
cez' (a.i.) ağaç kökü.
ceziret-ül-Arab: Arabistan yarımadası.
cezr (a.i. c.:cüzûr) 1. kök, asıl. 2. [denizde] alçalma, inme. *medd ü cezr*: coğr. *gel git. 3. mat. kendi misline darbolunmakla bir sayı meydana getiren rakam, kare kök: üç dokuzun cezridir.
cidâl (a.i.) 1. karşılıklı kavga, savaş. 2. zorlu, hararetli konuşma.
ciyef (a.i. cife'nin c.) lâşeler, leşler.
concert (fr. konser) konser.
conservateur: (konservatör) Fr. Koruyucu. Politikada eski kanun ve gidişlerde pek yenilik taraflısı olmayan.
cürsûme (a.i.) 1. dip, kök.

Ç

Çiçovtsi (Bulgarca I.) amcalar.
Çitalište (Bulgarca i.) kıraathane.

D

dâfi' (a.s) 1. def eden, savan, savuşturan, iten. 2. Cenâb-ı Hak.
dâ'ie (a.i. c.:devâ'i) içten gelen bir duyguyu teşvik edici hal.
denâ'et (a.i.) alçaklık, adilik.
dereke (a.i. c.:derekât) 1. aşağı inilecek basamak. 2. en aşağı kat.
deriçe (f.i.) pencere; küçük kapı, oyma kapı.
der-uhde (f.a.b.i.) üstüne alma yüklenme.
dest-res (f.b.i.) elerme, kuvvet ve zenginlik.
diger-kâm: başkalarını düşünen, fr. *altruiste*.
discussion (fr. disküsyon) tartışma.
Draski i Şarki (Bulgarca) karalamalar ve alacalar.
ducret (a.i.) iç sıkıntısı, yürek darlığı.

E

edi'ye (a.i. du'ânın c.) yalvarmalar, niyâzlar.
edyân (a.i. dîn'in c.) dinler.
efâ'ilü tefâ'il (a.i.) arûz'u hazırlayan İmam Halil'in ahenk ölçüsü olmak üzere bulduğu: [fe'ülün, fâ'ilün, mütefâ'ilün, müstef'ilün, mefâ'ilün, fâ'ilâtün, müfâ'iletün, mef'ülâtü) kelimeleri ki bunların tekrarından ve değişmelerinden "arûz"un ölçüleri meydana gelmiştir.
efser (f.i.) tac.
ehven (a.s.) 1. en zararsız. 2. pek ucuz. 3. daha hafif; kolay.
ekvân (a.i. kevn'in c.) varlıklar; alemler, dünyalar.
el-hükmü li-llâh (a. cü.) "hüküm Allah'ındır, kulun elinde ne var" manasına baş sağlığı için kullanılır.
enâ'iyet (a.i.) kendini beğenme, bencillik

- enâm** (a.i.) 1.bütün mahluklar, yaratılmış olan canlılar. 2.halk, insan.
- enâmîyyet** (enâm'dan yapılmış olabilir.)
- enhâr** (a.i. nehr'in c.) ırmaklar, çaylar.
- enmûzec** (a.i.) nümüne, örnek, mostra; tip.
- erganûn** (f.i.) mûz. org.
- esfel** (a.s.) 1.en sefil, pek aşağı, çok bayığı. 2.aşağı (taraf).
- esîr** (a.i.) kâ'inâtı dolduran ve bütün cisimlere nüfûz eden, fizikçilerce, ışık, hararet ve elektirik gibi şeylere nakil vasıtası hizmeti gördüğü farzolunan, tartısız, elastikî ve akıcı hafif bir cisim. [kelime Rumca'dan Arapça'ya geçmiştir.]
- esîrî** (a.s.) esîrle ilgili, uçacak gibi hafif.
- estâf** (a.i. selef'in c.) bir memurluk veya hizmette birinden önce bulunmuş olanlar, yerlerine geçilen kimseler, geçmişler.
- esmâr** (a.i. semer'in c.) meyvalar.
- esniye** (a.s. senâ'nın c.) medihler, sitâyişler, bir adamın, bir şeyin iyiliğini ve güzelliğini söylemeler.
- espirit** (fr.) akıl, zeka, nükte, ruh, can.
- esvât** (a.i. savt'ın c.) sesler, sadalar.
- esnâ'** (a.s. şeni''den) daha [en, pek, çok] şeni', fena, kötü ve çirkin.
- evân** (a.i. c.:âvine) vakit, zaman, çağ.

F

- fâ'ik** (a.s. fevk'den) 1.fevkinde bulunan, manevi olarak üstün olan.
- fârig** (a.s. ferâğ'dan) 1.vazgeçmiş, çekilmiş. 2.rahat, asûde. 3.boş, boş kalmış, işini bitirmiş, işsiz.
- fâtır** (a.s.) yaratan, yaratıcı.

- fer'** (a.i. c.:fûrû) 1.dal, budak. 2.tomurcuk. 3.bir aslın neticesi. 4.s. ikinci derecede ehemmiyetli olan [şey]. 5.şube.
- ferdâniyyet** (a.i.) birlik, teklik eşsizlik, *fr.individualisme*. [Allah'ın sıfatlarından.]
- fersûde** (f.s.) yıpranmış, eskimiş, aşınmış; eski, yırtık.
- feth-i meyyit:** ölümün sebebini anlamak için cesedin açılarak muayenesi, otopsi.
- feverân** (a.i.) 1.kaynama, galeyana gelme. 2.[damar] vurma. 3.[su] fişkırtma.
- fevk-al-nâsût:** insan üstü.
- fevzâ'î** (a.s.) kargaşalıkla ilgili; anarşist.
- feyezân** (a.i.) suyun taşması coşması.
- fikdân** (a.i.) yokluk, darlık, bulunmazlık, kıtlık, fakd.
- fisk** (a.i. c.:fusk) 1.hak yolundan veya hak yoldan çıkma, Allah'a karşı isyan etme. 2.sefâhate dalma. 3.hainlik. 4.dinsizlik, ahlaksızlık.
- foule** (ful) *fr.* kalabalık.
- fürûg** (f.i.) nur, ziya, ışık, parlaklık, parıldayış.

G

- gâ'iyye** (a.i.) *fels.* *erekçilik *fr. finalisme*.
- gâ'iyyet** (a.i.) *fels. fr. finalité*.
- galtân** (f.s.) yuvarlanıcı, yuvarlanan, tekerlenen.
- garâm** (a.i.) 1.aşk, sevda, şiddetli arzu, fazla gönül düşkünlüğü. [kelime Arapça'da: "az, helâk" manasına gelir.]
- gariziyye** (a.s.) fitrî, tabii, yaratılıştan, kendiliğinden.
- garrâ** (a.s.) 1.alnında beyaz bir lekesi, akıtması olan [at vesaire]. 2.ak, parlak, güzel, gösterişli, nümâyişli şatafatlı. ["egarr"ın müennesi].
- gavr** (a.i.) dip, esas, hakikat.

- gâze* (f.i. g uzun okunur) kadınların yüzlerine sürdükleri düzgün allık.
gırıv (f.i.) bağırma, bağırışma.
gırız (f.i.) [aslı "gürüz" dir].
gulgule (h.i.) 1.gürültü, şamata; bağırışıp çağırışma. 2.ağzı dar bir kabtan akan suyun çıkardığı ses.
gürüz (f.i.) 1.kaçma. 2.s. kaçkın, kaçan. 3.ed. kasidelerde mevzûa girmeden evvel söylenen beyit.
güşâyiş (f.i.) açılma, açıklık, açılış.

H

- hâbide* (f.s. c.:hâbidegân) uyumuş, uykuya dalmış.
hâcis (a.i.) 1.gam, tasa. 2.hâtıra.
hadd-nâ-şinâs (a.f.zf.) haddini bilmezcesine.
hads (a.i. c.:hadsıyyât) 1.zan, tahmin 2.sezgi seziş fr. *intuition*.
hadsî (a.s.) 1.zan ve tahminle ilgili 2.sezgili.
hafî (a.s. hafâ'dan. c.:hafıyyât) gizli, saklı.
hafîd (a.i. c.:ahfâd) evlad oğlu, torun.
h'âhiş (f.i.) istek, arzu, isteyiş.
halîta (a.i.) bir kaç şeyin karışmasından meydana gelen, karma.
hasîsa (a.i.) kendine mahsus olup başkasında bulunmayan keyfiyyet, karakter.
hasr (a.i.) 1.sıkıştırma, dar bir yerin içine alma. 2.hareketten men etme, etrafını çevirme. 3.mahsus kılma, kılınma. 4.vakfetme, tahsis etme. 5.zaman ayırma. 6.konuşurken veya okurken tutulup kalma.
hâssiyyet (a.i. c.:hasâis) kuvvet, tesir [bir şeye mahsus olan].
haşv (a.i. c.:haşviyyât) 1.minder, yastık gibi şeylerin içine doldurulan pamuk, kıtık, kuru ot. 2.kırılacak şeylerin arasına konulan saman ve sâire. 3.ed.uzun ve faydasız söz, dolma ve doldurma söz.
- hayyiz* (a.i.) 1.taraf, meydan, mekan, mevki. 2.fels.*uzam fr. *étendue*, *extension*.
hebâ (a.i.) 1.gayet ince toz, zerre. 2.yok yere, boş, nafile.
hemâl (f.i.) ortak, şerik, nazir eş, benzer.
hem-pâ (f.b.i.) [kötü işlerde] arkadaş, ayaktaş, omuzdaş.
herir (a.i.) 1.köpek hırlaması. 2.köpek uluması.
hezeyân (a.i. c.:hezeyânât) 1.sayıklama. 2.saçma sapan konuşma.
hezil (a.i.) zayıflık, arıklık, bitkinlik.
hezl (a.i. c.: hezliyyât) 1.eğlence, alay, şaka, latife. 2.ed.meşhûr ve yaygın bir nazmın vezni ve kafiyesi taklid edilmek sûretiyle latife tarzında nazım yazma; butarзда yazılan nazım.
hırmân (a.i.) mahrumluk, ümitsizlik.
hısn (a.i. c.:husûn) sağlam, sarıp [yer], kale.
hidemât-ı şakka: toprak kazmak, taş kırmak gibi mahkumlara gördürülen ağır hizmetler.
hiffet (a.i.) 1.hafiflik. 2.hoppalık.
hisset (a.i.) cimrilik, tamahkârlık, nekeslik.
hudâyî-nâbit kendiliğinden bitip yetişen.
hulûl (a.i.) 1.gelip çatma 2.girme.
huşûnet (a.i.) 1.sertlik, kabalık, katılık. 2.inatçılık.
hutût (a.i. hatt'ın c.) 1.çizgiler. 2.yazılar. 3.yollar.
huzû' (a.i.) alçak gönüllülük, gönül alçaklığı.
hüceyre (a.i. c.:hüceyrât) küçük delik ve oyuk.
hübât (a.i.) 1. yukarıdan inme düşme. 2.düşme 3.uyuşma [zıddı "su'ûd" dur].
hüviyyet (a.i.) 1.mahiyet, hakikat, asıl. 2.mûz. bir makamın dizisindeki seslerden her birinin tiz ve pest taraflarında bulunan

seslere nisbetiyle sınırlanmış şahsiyettir.

I

- istifâ** (a.i.) 1. bir şeyin halisini temizini seçip alma. 2. seçme, seçkinlik. 3. ayıklama, ayıklanma *fr. selection* ["mustafa" sözü bundan alınmadır.]
- itmi'nân, itminînân** (a.i.) 1. emin olma. 2. birine inanma, güvenme. 3. kati olarak bilme.
- ittilâ'** (a.i. tulû'dan. c.:ittilâ'ât) öğrenme, tanıma, bilme, haberli olma.
- ittirâd** (a.i. tard'dan) 1. birini takib etme; muntazam tarzda cereyan etme. 2. *sels.* bir üslupta giden, ritim.

İ

- ibcâl** (a.i.) ağırlama, ululama.
- ibdâ'** (a.i.) 1. örneksiz olarak bir şey meydana getirme, yaratma. 2. ed.yeni ve güzel bir eser meydana getirme.
- ibrâm** (a.i. c.:ibrâmât) can sıkacak derecede ısrar etme, üstüne düşme; zorlama.
- icmâl** (a.i.) 1. ihtisâr etme, kısaltma, *özetleme. 2. öz, özet. 3. mat. cem', *genel toplam.
- ictihâd** (a.i. cehd'den) 1. gücü, kuvveti yettiği kadar çalışma. 2. fıkıhda yedi tülâ sahibi büyük din alimlerinin Kur'an-ı Kerim ve ahâdis-i nebeviyyeye müsteniden vaz' ettikleri şer'î düstur. 3. bir kimsenin, bir şeyden mana ve hüküm çıkararak, o iş hakkındaki fikri, görüşü. 4. *sosy.* *inan.
- içkin** (*s.fels*) 1. varlığın içinde bulunan, varlığın yapısına karışmış olan, mündemic. 2. yalnızca bilinçten olan, yalnızca bilinç içeriği olarak ve r olan (şey), mündemic. 3. deney içinde

- kalan, deneyi aşmayan (şey). 4. dünya içinde, dünyada olan (şey).
- i'dâd** (a.i. 'add'den) hazırlama, hazırlanma, geliştirme, geliştirilme.
- ifrâğ** (a.i. ferâğ'dan) 1. kalıba dökme. 2. şekillendirme, bir şekle sokma. 3. *biy.* *boşaltım, *fr. exrétion.*
- iğbirâr** (a.i. gubâr'dan) 1. gubârlanma, tozlanma. 2. kırılma, gücenme.
- iğlâk** (a.i.) 1. kapama. 2. (*ed. c.:iğlâkat*) sözü muğlak, karışık ve anlaşılmayacak şekilde söyleme.
- ihrâk** (a.i. hark'dan) 1. yakma, yakılma. *ihrâk bi-n-nâr:* ateşte yakma. 2. yangın.
- ihrâz** (a.i.) 1. alma, kazanma, elde etme. 2. erişme
- ihsâ'ıyyât** (a.i. ihsân'ın c.) istatistik. *fr. statistique.*
- ihsâs** (a.i. hiss'den c.:ihsâsât) 1. üstü kapalı anlatma, duyurma, sezdirme. 2. psik. *duyum.
- ihtilât** (a.i. halt'dan) 1. karışma, katışma. 2. karşılaşma görüşme.
- ihtirâ'** (a.i. c.:ihtirâ'ât) benzeri görülmemiş bir şey icad etme, vücuda getirme, getirilme.
- ikâ'** (vuku'dan) yapma, yaptırma, öldurma, düşündürme.
- 'ikâl** (a.i.) 1. bağ 2. ayak bağı, köstek.
- iklîl** (a.i. c.:ekâlîl) 1. taç. 2. *bot.* tüveyç, *fr. corolle.*
- iktitâf** (a.i.) 1. meyva toplama, devşirme; toplanma, devşirilme. *iktitâf-ı esmâr:* meyva toplama, toplanma. 2. *mec.* bir çalışmanın veya işin neticesinden faydalanma, bir çalışmanın meyvasını, yemişini alma.
- i'lâ** (a.i. 'ulüv'den) 1. yükseltme, yüceltme, yükseltilme, yüceltilme. 2. şan ve şöhreti arttırma.
- ilcâ** (a.i. c.:ilcâât) mecbur etme, zorlama, ...zorunda bırakma.

ilkâ (a.i.) 1. bırakma, bırakılma, terk, atma. 2. (c.: ilkaât).

illiyîn (a.i.) cennetin ve gökyüzünün en kutsal, en yüksek tabakası.

iltikât (a.i. lakt'den c.: iltikatât) 1. yere düşmüş bir şeyi kaldıp alma. 2. devşirme, devşirilme, toplama. 3. türlü kitaplara baş vurarak bilgi toplama.

immoralisme [immoralizm] (is. fr.) *fels.* töretanımazlık.

imtidâd (a.i. medd'den) 1. uzama, uzatma; uzun sürme. 2. astr. *uzay, fr. espace.

incizâb (a.i. cezb'den c.: incizâbât) 1. çekme, çekilme. 2. câzibeye çekilme.

indirâs (a.i.) kökten yıkılma, adı sanı kalmama, eseri kalamayacak şekilde yok olma. [en çok binâ hakkında kullanılır.].

inhidâm (a.i. hedm'den. c.: inhidâmât) yıkılma, harap ve viran olma.

inhimâk (a.i. c.: inhimâkât) bir şeyin üzerine fazla düşme, ziyâde düşkünlük.

inhirâf (a.i. c.: inhirâfât) 1. münharif olma, dönme, sapma. 2. doğru yoldan çıkma. 3. değişme, bozulma. 4. kırıklık. 5. astr. *açılım, *déclinaison*. 6. fiz. s apma. fr. *déclinaison*. 7. kırılma, gücenme.

inhitât (a.i.) 1. düşme, aşağı inme, aşağılama, fr. *décadence*. 2. yaşlılığa yüz tutma *sinn-i inhitât*: ihtiyârlık, çökkünlük çağı. 3. kuvvetten düşme. 4. bir şeyin inmesi.

inkırâz (a.i.) bir kalabalıktan, bir bütünden tek kişi kalmayacak şekilde tükenme, bitme.

insiyâk (a.i.) 1. bir kuvvetin te'siriyle çekilip gitme. 2. ardı sıra gitme. 3. *içgüdü, fr. *instinctif*.

intâc (a.i.) 1. netice (*sonuç) verme, neticelendirme. 2. doğurma.

intûn (a.i.) fena kokan, fena kokma, mikroplu.

integraliste: fr. tamam, bütün.

intifû' (a.i.) ortadan yok olma, aradan çıkma.

intihâ' (a.i. nihâyet'den) 1. nihayet bulma, sona erme. 2. bitme tükenme. 3. nihayet son.

intihâb (a.i. nahb'den. c.: intihâbât) 1. seçme, seçilme. 2. seçim. 3. s. en güzel. *Beyt-i intihâb*: ed. bir kıt'a veya kasidenin en güzel beyti.

intizâ' (a.i. nez'den) 1. çekip koparma, koparıp alma. 2. *fels. fr. dissociation*.

inzimâm (a.i. zamm'dan) 1. zam olunma, katılma. 2. kim. *katım, fr. *addition, ajoutation*.

irâd-h'âr: [hor, hakir, bayağı] söyleyen, getiren.

irâ'e (a.i. rû'yet'den) gösterme, tayin etme.

irâs (a.i. irs'den) 1. verme, verilme. 2. sebeb olma, icâb etme, gerekme. 3. getirme.

ircâ' (a.i. rûcû'dan) 1. eski haline çevirme, çevrilme. 2. geri döndürme. 3. kim. redüksiyon, fr. *réduction*.

ircâ'-ı nazar: bakışı geriye, geçmişe döndürme.

irtihâl (a.i. rihlet'ten) 1. göçme, göç etme. 2. ölme.

irtikâb (a.i. c.: irtikâbât) 1. kötü bir iş işleme. 2. yiyicilik, rüşvet yeme.

is'âd (a.i. su'ûd'dan) yükseltme, yukarı çıkarma.

isâr (a.i.) 1. ikram; bahşiş. 2. cömertlikle verme. 3. dökme, saçma. 4. kendi muhtac olduğu halde bahşiş verme.

isti'âb (a.i.) 1. içine alma, içine sığma. 2. tutma kaplama.

istifâ (a.i. vefâ'dan) tamamıyla alma, alınma; ödetilme.

istiknâh (a.i. künh'den) bir şeyin künhünü, hakikatini,

- doğruluğunu araştırma, araştırılma.
- istikrâh** (a.i. kerh'den) kerih görme, tikslenme, iğrenme.
- istikrâ** (a.i.) 1.gezme, dolaşma, avarelik, konuklama. 2.bir şey hakkında etraflı bilgi edinme. 3.fels. fr. *épagogique*.
- istikrâ'î** (a.s.) fels. tümevarımsal, fr. *épagogique, inductif*.
- istimzâc** (a.i. mizâc'dan) birinin mizâcını yoklama, ne düşündüğünü öğrenmeye çalışma.
- istinkâf** (a.i.) kabul etmeme, reddetme, yüz çevirme, vazgeçme, *çekimser kalma.
- istinsâh** (a.i. nesh'den) nüshasını çıkarma, bir sûretini çıkarma, kopye etme.
- istirdâd** (a.i. redd'den) 1.geri alma, alınma. 2.verilmiş veya gönderilmiş bir şeyin geri gönderilmesini isteme, geri isteme.
- istivâ** (a.i.) 1.müsâvi olma, denk olma. 2.düz olma, düzlük. 3.kaplama, örtme. 4.ortada ve tam bir derecede bulunma.
- istişmâm** (a.i. şemm'den) 1.koklama, koku alma. 2.karîne ile anlama, hissetme.
- iş'âl** (a.i. şa'al'den) 1.şûlelendirme, tutuşturma, parlatma, alevlendirme. 2.şiddetlendirme.
- ıştikâ** (a.i. şekvâ'dan) şikayet etme, yanıp yakılma.
- itbâ** (a.i.) 1.tabi kılma, arkasına, ardına katma. 2.gr. bir kelimeye katılan aynı kalıpta başka ve manasız söz, koşuntu. "Yemek memek"deki "memek"; "zengin mengin"deki "mengin" gibi.
- i'tilâf** (a.i. ülfet'den. c.:i'tilâfât) 1.ülfet etme, alışma. 2.uyuşma, uygunluk.
- itkân** (a.i.) 1.muhkem, sağlam kılma. 2.inanma emin olma.

- itminân** (a.i.) 1.emin olma. 2.birine inanma, güvenme. 3.kati olarak bilme.
- ittikân** (a.i.) gözle görülmüş gibi iyi ve sağlam bilme.
- i'vicâc** (a.i.) 1.eğri büğrü olma, eğrilme. 2.doğru hareket etmeme.
- izmihlâl** (a.i.) yokolma, yok olup bitme.

K

- kabz** (a.i.) 1.el ile tutma. 2.avuç içine alma, kavrama. 3.Azrail tarafından ruh teslim alınma, ölme. 4.peklik, amelsizlik, kabız. [mecazen feyz-i manevînin gelişi (bast), gelmeşi (kabz)].
- kadîd** (a.i.) 1.kurutulmuş et. 2.hek. etleri dökülmüş, yalnız kemik kalmış olan gövde iskelet. 3.pek zayıf, bir deri bir kemik kalmış kimse.
- kalb** (a.i.) bir durumdan başka bir duruma çevirme, dönüştürme. *etmek*: bir durumdan başka bir duruma çevirmek, dönüştürmek.
- kanât** (a.i. c.:kanavât) 1.yer altında bulunan künk, su yolu. 2.anat. kanal.
- ka'r** (a.i. c.:ku'ûr) 1.çukur şeyin dibi, dip, nihâyet. 2.derinlik.
- karîha** (a.i.) 1.insanda kendiliğinden hasıl olan fikir ve niyet. 2.tabiat. 3.fikir kuvveti, bir fikri meydana koyma hassası; yapılacak bir iş için husule gelen fikir.
- karye** (a.i. c.:kurâ) köy. *Ehl-i karye*: köylü.
- kenz** (a.i. c.:künüz) hazine, define, yer altında saklı değerli eşyâ.
- kesel** (a.i.) gevşeklik, tenbellik, uyuşukluk.
- kevn** (a.i. c.:ekvân) 1.olma. 2.var olma, varlık, vücut. *Âlem-i kevn ü fesâd*: dünyâ.
- kezalik** (a.e.) keza, bu; bu da öyle.
- kible-nümâ** (a.f.b.i.) kibleyi, cenubu (güneyi) gösteren alet, pusula.

kır serdârı (esk.) kırlarda eşkiyanın ardına düşüp yolların güvenliğini sağlamakla görevlilerin başı.

kurûn-ı vusta: Ortaçağ.

kuyûd (a.i. kayd'ın c.) 1.kayıtlar, bağlar. 2.deftere geçirmeler.

küdûret (a.i.) 1.bulanıklık. 2.gam, tasa, kaygı.

küdûret-i 'amika: derin kederler, tasalar.

küntehî (a.s. nihâyet'den) 1.nihayet bulan, sona eren, biten. 2.son, en son. 3.bir şeyi tamamlayan.

kürsî (a.i.c. kürâsî) 1.oturulacak yüksekçe yer. 2.taht. (bkz.serîr. 3.makam, vazife. 4.hükümet merkezi, başkent. (bkz.makarr, merkez. 5.kaide, ayaklık, mesnet. 6.Arş-ı A'zam'ın altında bir düzlükte olan, levh-i mahfûz'un bulunduğu yer. **Âyet-el-kürsî:** Kur'an'da: Allâh-ü lâ ilâhe hüvel-hayy-ül-kayyûmü ibaresiyle başlayan ve Bakara sûresinin 255'inci âyetini teşkil eden kısım *tas.* arapça "kirs" kökünden gelir, toplu anlamındadır. Kirs, bir şeyin aslı anlamını da verir. Kur'an'ın II. sûresinin (Bakara) 255. âyet-i kerîmesinde, Allâh'ın kürsîsinin, gökleri ve yer yüzünü kapladığı bildirilmektedir. Bu âyetteki kürsî, Allâh'ın bilgisi, tedbir ve tasarrufu olarak tefsîr edilmiştir.

L

lâhik (a.s.) 1.lühûk eden, yetişen, ulaşan. 2.eklenen. 3.sonradan tayin edilen, yenisi. Sâbık ve lâhik: eskisi ve yenisi, önceki ve şimdiki.

lahn (a.i. c.:elhân) 1.kaideye uygun ve güzel ses, nağme, ezgi, birden ziyade sesin yanyana gelerek meydana getirdiği müzik cümlesi, *fr.mélodie*. 2.âhenk. 3.lûgat; dil. 4.okurken yanlışlık yapma.

lâ-yetegayyer (a.b.s) değişmez, bozulmaz.

le'im (a.s. levm'den. c.:le'imân, li'âm) alçak, aşağılık, cimri kimse.

lems (a.i.) el ile dokunup duyma, el ile tutma; dokunma ile duyulan.

levantin, levantine (*fr.* levanten) genel olarak "doğuda dünyaya gelmiş kimse" anlamında olan bu söz bizde, uzun zaman Yakın Doğu'da kalmış veya soyu karışık Avrupalı anlamında kullanılır, tatlı su frengi.

lugive (a.) sözcük, kelime.

lûle (f.i.) 1.lüle çeşme, musluk gibi şeylere takılan küçük boru. 2.halka gibi dörülmüş şey, lüle. 3.kağıt külâh.

lumi'ere: *Fr.* ışık.

lûcce (a.i. c.:lûcec) 1.engin su. 2.kalabalık, guruh. 3.gümüş. 4.ayna.

M

mâ-ba'd-et-tabî'yye : fizik ötesi, metafizik.

mahfî (a.s. hafî'den) gizli, saklı.

mahrec (a.i. hurûc'dan c.:mahâric) 1.hurûc edecek, dışarı çıkacak, çıkılacak kapı. 2.*leng.* ağızdan harflerin çıktığı yer, *çıkak, *boğumlama yeri, *fr.point d'articulation*. 3.ilmiyye rütbesinden İstanbul tarîk-ı mevleviyyetlerinin ilk pâyesi. 4.*mat.* *payda, adi kesirde çizginin altındaki sayı.

mahsûsât (a.i. c.) gözle görülür şeyler. (ma'kulât'ın zıddı).

ma'hûd, ma'hûde (a.s. 'ahd'den c.:ma'âhid) 1.ahdolunmuş, bilinen; sözleşilen. 2.sözü geçen. 3.*mec.* [ikincisi] fena bilinen kadın.

mahviyyet (o.i.) alçak gönüllülük. [yapma kelimelerdendir.]

mahz (a.i.) 1. su katılmamış hâlis sût.
2. hâlis, katıksız, sade, tam.

mahzâ (a.s.) 1. ancak, yalnız, tek,
sade. 2. hâlis, katıksız, tam.

mahz-ı kerâmet: tam kerâmet.

makarr (a.i. karâr'dan c.:makarr)
1. karar edilen, durulan yer,
karargah. 2. oturulan yer. 3. ocak,
merkez. 4. pâytaht, başkent.

maksûr, maksûre (a.s. kasr'dan)
1. kasrolunmuş, kısaltılmış,
kasılmış 2. alıkonulmuş. 3. bir
şeye ayrılmış. 4. a. gr. bazı Arapça
kelimelerin sonunda bulunan "Y"
şeklinde yazılan elif harfi:
["murtezî - mürtezâ", "da'vî -
da'vâ ..."] gibi].

ma'rifetullâh: Allâh'ın vücud ve
vahdaniyyetinin bilinmesi.

masna' (a.i. c.:masânî) sarnıç, su
mahzeni.

masnû' (a.s. sun'dan c.:masnû'at)
1. sanatla yapılmış. 2. sahte,
düzme, uydurma, yapma.

masân (a.s. savn'dan) 1. saklanmış,
2. sıyânet olunmuş, korunmuş,
korunan. 3. salim, sağlam.

ma'ser (a.i. işret'den c.:ma'âşer)
cemaat, topluluk, birlikte yaşayan
cemaat.

matrûd (a.s. tard'dan c.:matrûdin)
tardolunmuş, kovulmuş,
vazifesinden çıkarılmış, kovuntu.

mazhar (a.i. zuhûr'dan. c.:mazâhir)
1. bir şeyin görüldüğü, çıktığı
yer. 2. nail olma, şereflenme.
3. bazı tekkelerde otururarak
uyunurken dayanılan kısa değnek.
4. erkek adı. 5. bir çeşit tef.

mâzi-i şühûdî : gr. gözle görülen
veya görüş gibi bilinen bir şeyi
anlatan fiil sigası (kipi): "Ahmet
geldi ..." gibi.

me'âric (a.i. ma'rec'in c.) çıkılacak
yerler merdivenler.

mebhût (a.s. beh'ten) hayrette
kalmış, şaşırılmış.

mebzûl (a.s. bezl'den) ibzâl olunmuş,
bol, çok.

mebzûliyyet (a.i.) bolluk, çokluk.
(bkz. kesret, mebzûlî.)

mezbûl (a.s. cibillet'den)
1. yaratılmış. (bkz. âferîde.
2. yaratılışında bir hal ve sıfat
bulunan. [arapçada: "yaratılışı iri
olan" manası vardır].

medfen (a.i. defn'den c.:medâfin)
defnolunacak yer, mezar, kabir.

medîde (a.s. medd'den) çekilmiş,
uzatılmış; çok uzun süren.

mefkûd (a.s. faked'den) 1. kayıp, yok,
olmayan, bilinmeyen. 2. fık. ölü
veya diri olduğu bilinmeyen,
kayıp kimse.

mefkûdiyyet (a.i) mefkûdlük, yokluk,
bulunmama.

me'hâz (a.i. ahz'den) c.:me'âhiz) bir
şeyin alındığı, çıkarıldığı yer;
kaynak.

mehîb (a.s. heybet'den) 1. heybetli,
azametli; korkunç. 2. arslan.

me'hûz (a.s. ahz'dan) 1. ahz olunmuş,
alınmış, çıkarılmış, tutulmuş.
2. ödünç olarak başka bir yerden
alınmış.

meknûz (a.s. kenz'den) yere gömülü;
hazinede saklı.

mektûme (a.s. ketm'den)
1. ketmolunmuş, gizli saklı.
2. hükûmetten gizli tutlan.

melâ' (a.i.) cemaat.

mel'abe (a.i. lâ'b'dan c.:melâ'ib)
oyun, oyuncak.

mele'-i a'lâ: büyük ve ileri gelen
meleklerin toplandığı yer.

memlû (a.s.) doldurulmuş, dolu.
(bkz. lebâleb, pür.

memsâh (a.s. mesh'den)
mesholunmuş, suratı daha çirkin
bir şekle sokulmuş.

menâs (a.i.) kaçıp sığınılacak yer.

menhel (a.i. c.:menâhil) 1. hayvan
sulanan yer. 2. konulacak,
durulacak sulak yer.

mensûr (a.s. nesr'den) saçılmış,
dağılmış. 2. ed. manzum olmayan,
vezinsiz, kafiyesiz söz.

me'nûs (a.s.) ünsiyet olunmuş alışılmış; alışık.
menvî (a.i. niyet'den) niyet edilen şey, gâye.
merâhil (a.i. merhale'nin c.) konaklar, mesafeler, menziller, duraklar.
merâyâ (a.i. mirât'ın c.) aynalar.
merdüdiyyet (a.i.) 1.reddolunmuş, kovulmuş. 2.geri döndürülmüş, geri çevrilmiş.
mer'î, mer'iyye (a.s. rû'yet'den) gözle görülen. *Gayr-ı mer'î:* gözle görülmez.
mescûd (a.s.) secde edilmiş, kendisine tapılmış, Allah.
mesdüd (a.s. sedd'den) seddolunmuş, kapanmış, kapalı, tıkanmış, tıkalı.
meserret (a.i. sūrūr'dan c.:meserrât) sevinç, şenlik.
meshas (a.i. c.:mebâhis) 1.bir şeyin arandığı yer. 2.arama araştırma yeri. 3.bâb, fasıl. 4. "-logie: ilim, bilim" sözünün karşılığıdır.
meshûf (a.s.) susamış, suya kanamamış.
meşbû' (a.s. şib', şiba'dan) 1.doymuş, tok. 2.ağzına kadar dolu; hâl-i işbâa gelmiş.
meşhûdât (a.i. meşhûde'nin c.) gözle görülen şeyler.
meşhûn (a.s.) doldurulmuş, dolu. (*bkz. memlû.*)
meşime (a.i. c.:meşâ'im) *anat.* dolyatağı, son.
meşk (a.i.) 1.yazı örneği, yazı nümunesi. 2.alışmak, öğrenmek için yapılan çalışma; alışma, alıştırma. [en çok yazı ve müzik hakkında].
mevâ'id (a.i. mev'ûd ve mî'âd'id c.) 1. vaat olunmuş şeyler. 2.muayyen, belirli zamanlar.
mevecât (a.i. mevce'nin c.) dalgalar.
meveddet (a.i.) sevme, sevgi.
mev'ûd (a.i. va'd'den. c.:mevâid) 1. va'd olunmuş, söz verilmiş. 2.vadeli, zamanı belli.

mezâyâ (a.i. meziyyet'in c.) meziyyetler, üstünlükler, vasıflar.
mezbûh-âne (a.f.zf.) 1.boğazlanırlar gibi, boğazlanmışcasına. 2.mec. son ümit ve son kuvvetle [çırpınış].
miğvel (a.i. c.:megavil) hançer, ince kılıç.
mihânikî (a.s.<Yun.) düşünmeden, ölçülerek değil de yalnızca alışkanlığın verdiği kolaylıkla veya yalnız kasların hareketiyle yapılan (iş, hareket vb.) mekanik.
millitarisme [*militarizm*] (is. *fr.*) 1.bir ülkede ordu gücünün aşırı derecede ağır basması. 2.bütün yurt sorunlarının yalnız ordu gücüyle çözülebileceğini savunan görüş.
minhâc (a.s. c.:menâhic) açık, geniş yol.
mişkat (a.i. c.:mişâki) içine kandil, lamba gibi şeyler koymak için duvarda yapılan oyuk, hücre.
mişvâr (a.i.) 1.tarz, tavır, hareket, gidişat. 2.gümeçden balpeteği sağılan alet.
miyâh (a.i. mâ'in c.) sular.
miyân (f.i.) 1.orta 2.meyan, ara, aralık.
moralité (*fr.* moralite) törellik / sonuç (bir hikayede).
mu'âdil (a.s. 'adl'dan) 1.müsavi, denk. 2.*fiz.* *eşdeğer.
mu'âheze (a.i. ahz'dan c.:muâhezât) 1.azarlama, paylama, çıkışma, darılma. 2.tenkîd.
mu'ahhar (a.s. te'hîr'den) 1.te'hîr edilmiş, sonraya, geriye bırakılmış; sonraki. 2.*i.mec.* kıç.
mu'allak (a.s. 'alâka'dan) 1.ta'lîk edilmiş, asılmış, asılı. 2.havada boşa duran [bir yere dayanmadan]. 3.sürüncemede kalmış [iş]. 4.bağlı. 5.*ed.* açık hece, yani bir vokal vasıtasıyla okunan tek harf: "ba" hecesi gibi. 6.*g.s.* bir yazı sili.

mu'attel (a.s. illet'den) tâ'lil edilmiş, sakat, eksik.

mu'ârefe (a.i. irfân'dan) bilişme, tanışma, bildiklik, birbirini bilip tanıma.

mu'arrâ (a.s. ury'dan) çıplak, soyulmuş.

mu'ateb (a.s. itâb'dan) takdîr olunan, azarlanan, paylanan.

mudhik (a.s. dahk ve dehik'den) güldüren, güldürücü.

mudhike (a.i. dıhk'den. c.:mudhikât) gülünecek şey, komedi. *fr. comédie.*

mugaddî (a.s. gıdâ'dan) besleyici, besleyen.

mugâlata ("ga" uzun okunur, a.i. galat'tan, c.:mugâlatât) yanıltmak için, yanıltacak yolda söz söyleme.

muhakkâr (a.s. hakaret'ten) tahkîr olunmuş, hakarete uğramış, hor ve hakîr tutulmuş.

muhallid (a.s. hûld'den) devamlı, sürekli kılan, ebedileştiren.

muhassala (a.i. husûl'den) 1.elde edilen netice. 2.*fiz.* *bileşke.

muhayyir (a.s. hayr'dan) iki şey arasında seçim yapılmasını serbest bırakan.

muhtasar (a.s. hasr'dan) ihtisâr edilmiş, kısaltılmış, kısaltma, kısa.

muhtazar (a.s. huzûr'dan) hazırlanmış, ölüme hazır.

muhtazır (a.s. huzûr'dan) ihtizar halinde bulunan, can çekişen.

mukaddim (a.s. kıdem'den) 1.takdim eden, sunan [küçük, büyüğe]. 2.öne, ileri geçiren.

mukattar (a.s. katr'dan c.:mukattarât) taktir edilmiş, inbikten çekilmiş; *damıtılmış. **Mâ-i mukattar:** *damıtık su.

muktataf (a.s. iktitâf'dan, c.:muktatafât) iktitâf edilmiş, devşirilmiş, toplanmış, derlenmiş, derleme.

muntabî (a.s. tab'dan) 1.intibâ eden, basılan, basılmış, damgalanmış. 2.yaradılıştan olan. 3.hoş görünen, güzel.

muntazır (a.s. nazar'dan. c.:muntazırın.) intizâr eden, gözleyen, bekleyen.

murâfık (a.i. refâkat'dan) 1.refâkat eden, yol arkadaşı olan, yoldaş. 2.bir şeyle beraber bulunan.

musanna' (a.s. sun'dan) 1.tasnî edilmiş, san'at eseri olarak meydana getirilmiş, usta elenden çıkmış. 2.çok süslü. 3.uydurulmuş.

musîb (a.s. sevâb'dan) isabet eden, rastgelen, yanılmayan.

musirr (a.s. sarr'dan) ısrar eden, direnen, ayak direyen.

mû-şikâf (f.b.s. c.:mû-şikâfân) kılı kırk yaranlar, inceden inceye araştıranlar.

mutasallib (a.s. sulb'den) 1.tasallüb eden, sertleşen, katılaştıran; sert, sağlam. 2.salâbetli, din işlerinde gayret gösteren.

mutasallif (a.s. c.:mutasallifin) haddinden fazla bilgiçlik ve incelik taslıyan, şarlatan.

mutasavvir (a.s. sûret'ten) tasavvur eden, tasarlayan, zihninde kurup karar veren.

mutâva'at (a.i. tav'dan) 1.itaat etme, baş eğme. 2.*gr.* dönüşlü öze dönüşlü fiil, fâili (öznesi) ile nesnesi (objesi) bir olan fiillerin sıfatı: [dövmek, sevinmek gibi].

mu'tekif (a.s. akf'den c.:mu'tekiîn) 1.bir ibadethaneye çekilip namaz, niyaz ve ibadetle meşgul olan. 2.ramazanda camide itikâfa çekilen.

mu'teriz (a.s. arz'dan c.:mu'terizîn) 1.itiraz eden, karşı gelen, karşı söyleyen. 2.beğenmeyerek bir şeyin bozulmasını isteyen.

mu'terize (a.i.) parantez: ( ), [ ].

muttarid (a.s. tard'dan) ittiratlı, bir düziye giden, sıralı, düzgün.
muvâcehe (a.i. vech'den) 1.yüzleşme, yüz yüze gelme. 2.karşı, ön.
muvakkat (a.s. vakt'den) 1. tevkit edilmiş olan, muayyen bir vakte mahsus, süreksiz, geçici. 2. eğreti.
muvâneset (a.i. üns'den) 1. ünsiyet peyda etme, birbirine alışıp beraber yaşama 2. insandan kaçmayış, insana alışma.
muvâzenet (a.i. vezn'den) 1. denkleşme, denk gelme. 2. fiz. *denge.
mu'vec yilankavi, dalgalı, (eğri, dolaşık)
muzâ'af (a.i. zıf'dan) 1. iki kat, kat kat, katmerli. 2. a.gr. aynı "orta harfi" ile lââmı "son harfi" aynı harfin tekerrüründen ibaret olan kelime. [musrir : musirr; müdrir : müdirr; hâdid : hadd. . . gibi].
muzik (a.s. zik'dan) sıkı darlaştıran, darlaştıracı, sıkıştıracı.
muzmahill (a.s.) çökmüş çöküntüye uğramış, darmadağın olmuş, yok olmuş.
muztarr (a.s. zarûret'den) çaresiz kalmış, . . . zorunda kalmış, zorlanmış.
mübâhi (a.s.) övünen.
mübâlât (a.i. belv'den) 1. kayırma 2. dikkat, itina.
mübâreze (a.i. bürüz'dan) cenk, kavga, uğraşma.
mübeccel (a.s. becl ve bücül'den) 1. yüceltilmiş, saygı gösterilmiş, yüce, ulu. 2. i. kadın adı.
mübdi' (a.s. bid'at'dan) 1. ibdâ' eden, icâd eden, yeni şeyler bulan söyleyen 3. benzeri görülmemiş şey söyleyen.
mübrem (a.s.) kaçınılmaz, vazgeçilmez, önlenemez.
mücerrib (a.s. tecrîbe'den c.: mücerribîn) tecrübe eden, deneyen, sınavan.
müdde'ayât (a.i.) iddialar, iddia olunan şeyler. (*Kamûs-ı Türkî:*

nâ-hak yere dava olunan şeyler, esassız ve asılsız fezâil, haksız taleb).
müdekkik (a.s. dikkat'den c.: müdekkikîn) tetkik eden, inceden inceye araştıran; en ufak gizli şeyleri gören.
müfid (a.s. feyd'den) 1. ifâde eden, anlatan; manalı. 3. i. erkek adı.
müfrez, müfreze (a.s. ferz'den) ifrâz olunmuş, ayrılmış.
müfriz (a.s.) 1. ifrâz eden, ayıran. 2. i. virgöl [,].
müfteris (a.s. fers'den) yırtıcı [hayvan].
müfteris (a.s.) fırsat bulan, fırsat bilen.
müheyâ (a.s. hey'et'den) hazırlanmış, tedârik ve tehyi'e olunmuş, tedârikâtı görülmüş.
mühîb (a.s. heybet'den) 1. heybetli, korkunç, korkutan. 2. tehlikeli.
mühtezze (a.s. ihtizaz'dan) 1. ihtizaz eden, titreyen. 2. sevinçten oynayan.
mühûd (a.i. mehd'in c.) beşikler.
mükâleme (a.i. kelâm'dan. c.: mükâlemât) 1. konuşma. 2. antlaşma [devlet arasında].
mükteseb, müktesebe (a.s. kisb'den. c.: müktesebât) iktisâb olunmuş, kazanılmış, edinilmiş, elde edilmiş.
müktesebât (a.i. mükteseb'in c.) edinilen bilgiler.
mülâyim (a.s. le'm'den) 1. uygun. 2. yumuşak huylu, yavaş [kimse]. 3. pekliği olmayan. 4. i. erkek adı.
mülemmâ (a.s. lem'den) 1. telmi' edilmiş, parlak. 2. alaca, renk renk 3. (i.ed.) bir kısmı Türkçe, bir kısmı Arapça veya Farsça söylenmiş olan manzûme. 4. bulaşmış, sıvanmış.
mülevves (a.s. levs'den) 1. telvis edilmiş, kirli, pis. 2. intizamsız, karışık.

mümdürese (a.i. c.:mümdüresât) alışma, alışıklık, yatkınlık, el yatkınlığı (*bkz.*:meleke).

mümeyyiz (a.s. meyz'den) 1.temyiz eden, seçen, ayıran.

mümtedd (a.s. medd'den) imtidâd eden, uzayan, uzanan, süren, sürekli.

münâfi (a.s. neyf'den) zıt, uymaz, aykırı, (*bkz.*:mugayyir, muhalif).

müncerr (a.s. cerr'den) 1.bir tarfa çekilip sürüklenen, sürülen, kayıp bir tarafa giden. 2.varıp sona eren. 3.neticelenen.

mündemic (a.s. dümüc'dan) 1.indimâc eden, dürülüp sarılan, içine yerleşen, içine sokulmuş 2.fels. *içkin, fr.immanent.

münderise (a.s. dürüs'dan) eseri, izi, nişanı kalmamış.

münezzek (a.s. nezâhat'dan) tenzih edilmiş, temiz, arı; uzak.

münfa'il (a.s. fi'l'den) 1.infi'âl eden, gücenen, gücenmiş, yüreğine işlemiş, alınmış. 2.fels.,kim. *edilgin, fr.passif.

münfehim (a.s. fehm'den) intihâm eden, anlaşılın, kavranılan.

mümkâd (a.s. kavd'den) inkıyâd eden, boyun eğen.

münkarız (a.s. karz'dan) inkirâz bulan, biten, arkası gelmeyen, sönen, zürriyeti dölü tükenmiş, kesilmiş olan.

münsâk (a.s.) 1.birbirine bağlı olan ve peşinden giden. 2.gönderilmiş olan.

münselih (a.s. selh'den) 1.insilah eden sıyrılıp çıkan, soyunan, soyulmuş, derisi çıkarılmış. 2.son gününe ermiş.

müntahabât (a.i. müntahab'ın c.) seçme eserler, yazılar dergisi, fr. *anthologie*.

müntahib (a.s. nahb'den) intihab eden, seçen; *seçmen.

müntehâ (a.s. nihâyet'den) 1.nihayet bulmuş; bir şeyin varabildiği en

uzak yer, son derece son kerte. 2.son uç.

müntesib (a.s. nisbet'ten. c.:müntesibîn) 1.intisâb eden, giren, kapılanan. 2.alakası, ilgisi olan.

müreccah (a.s. rüchân'dan) tercih edilen, üstün tutulan.

müsâdeme (a.s. sadm'dan c.:müsâdemât) 1.çarpışma, tokuşma, birbirine çarpma 2.silahlı çarpışma.

müsâfât (a.s.) 1.birbirine kötü muamele etme. 2.hastayı tedavi etme.

müsemmâ (a.s. memv ve sümüvv'den) 1.tesmiye olunan, bir ismi olan, adlanmış, adlı. 2.muayyen, belirli [zaman].

müsennem (a.s.) 1.ev çatısı şeklinde olan. 2.kabartma, kabartmalı şekilde hakkedilmiş olan.

müsmir (a.s. semer'den) 1.semereli, yemiş veren, yemiş verici, yemişli. 2.netice veren, neticeli. 3.faydalı, verimli.

müsta'id (a.s. uddet'den. c.:müstaidân) 1.istidâdli, kabiliyetli, bir şeye kabiliyeti olan. 2.akıllı, anlayışlı.

müsta'mel (a.s. 'amel'den) 1.kullanılmış. 2.eski köhne.

müstenid (a.s. sened'den. c.:müstenidât) 1.istinad eden, dayanan, yaslanan, güvenen. 2.bir delil, şahidi olan.

müstevlî (a.s. veyl'den) 1.istilâ eden, ele geçiren idaresi altına alan 2.yayılan, her tarafı kaplayan 3.hek. salgın fr. *épidémique*.

müşâbehet (a.i. şebeh ve şibh'den c.:müşâbehât) benzeyiş, benzeme.

müşâbih (a.s. şebeh ve şibh'den) benzeyen, benzer.

müşârun-ileyh (a.s. şerv'den) "kendisine işaret olunan"; adı geçen, adı anılan. [Tanzimat'tan sonra bahsedilen en yüksek rütbe için bu kelime kullanılmıştır.]

- müşevvik** (a.s. şevk'den c.:müşevvikin) 1.şevk ile gayrete getiren, arzusunu, isteğini arttıran. 2.teşvik eden, fenalığa sevk eden, ayartan, kışkırtan, önayak olan.
- müte'addide** (a.s. 'aded'den) ta'addüd eden, çoğalan, çok, bir çok, bir kaç, türlü türlü.
- müte'affin** (a.s. 'ufûnet'den) ta'affün eden, bozulup fena kokan; kokmuş, çürük.
- müte'ahhid** (a.s. ve i. 'ahd'den c.:müte'ahhidin) ta'ahhüd eden, bir işi sözle, imza ile üzerine alan.
- müte'azzıv** (a.s. 'uzv'dan) uzuvlaşmış, *organlaşmış.
- müte'ehhil** (a.s. ehl'den) teehhül etmiş, evlenmiş, evli.
- müte'enniyâne** (a.f. zf.) temkinli olarak, sakınarak, çekinerek
- mütefessih** (a.s. tefessüh'den) tefessüh etmiş, çürümüş, bozulmuş, kokmuş.
- mütehâlif** (a.s. hulf'den) tehallüf eden, birbirine uymayan
- müteharrik** (a.s.) 1.hareket eden, kımıldayan, oynuyan 2.fels., fiz. hareketli, işler.
- mütelevvîn** (a.s. levn'den) 1.televvün eden, renkli, boyalı. 2.renkten renge giren, bir halde durmayan, sebatsız, kararsız.
- mü'telif** (a.s. ülfet'den) 1.ülfet eden, alışan, alışık. 2.uygun, denk. [zıddı: muhtelif].
- mütemâyiz** (a.s.) 1.temâyüz eden, sivrilen, kendini gösteren. 2.(Tanzimat'tan sonra) saniye rütbesinin birinci sınıfı [askerlikte mirâlay (albay) karşılığı].
- mütereddî** (a.s. redy ve redeyân'dan) soysuzlaşmış.
- mütevâlî** (a.s. verâ'dan) tevârî eden, biribiri ardınca giden, art arda gelen, üstüste, bir düziye olan.

- mütevazzih** (a.s. vuzuh'dan) tevazzuh eden, açıklanan, açıklık peydâ eden.
- müteveccihen** (a.zf.) 1.teveccüh ederek, yönelerek. 2.gitmek üzere [bir yere doğru]. 3.niyetlenerek.
- müttehid** (a.s. vahdet'den) ittihad etmiş, birleşmiş, birlik olmuş, birleşik. (bkz.müttefik.
- müzehher** (a.s. zühre'den) 1.çiçekli; çiçeklenmiş, çiçek açmış. 2.i.kadın adı.
- müz'ic** (a.s. za'c'dan) iz'âc eden, rahatsızlık veren, usandıran.

N

- nâ-bûd** (f.b.s.) 1.yok olan, bulunmayan. (bkz.ma'dûm. 2.sonradan yok olan. 3.iflas etmiş, perişan olmuş. (bkz.muzmahil.
- nâ-dân** (f.b.s.) 1.bilmez. 2.nobran, kaba, terbiyesi kıt.
- nahcîr** (f.i.) 1.av. 2.yaban keçisi. 3.av yeri.
- nasâyih** (a.i. nasihat'ın c.) öğütler.
- nasb** (a.i.) 1.dikme, saplama. 2.bir memurluğa tayin. 3.a.gr. ismin i'râbı, harfin üstün (e) okunması.
- nasbetmek** (esk.) atamak.
- nasfet** (a.i.) insaf, haklılık, doğruluk [aslı: "Nasafet"dir].
- nâsıye** (a.i. c.:nevâsî) alın.
- nâsiyye** (a.i. c.:nevâsî) alın.
- nebe'ân** (a.i.) pınar suyunun yerden kaynaması.
- nef** (a.i.) menfaat, fayda, kar, çıkar.
- nefehât** (a.i. nefha'nın c.) üfürmeler, esintiler.
- nefha** (a.i. c.:nefehât) 1.güzel koku 2.bir esim yel, rüzgarın bir kere esmesi 3.üfürük, nefes üfürme.
- nefy** (a.i.) sürme, sürgün etme.
- nekbet** (a.i. c.:nekebât, nükûb) 1.talihsizlik, bahtsızlık. 2.düşkünlük. 3.felâket, musibet.
- Nemili Nedragi** (Bulgarca. s.) perişan sefil.

- nesc* (a.i. c.:ensâc) 1.dokuma, örme, dokunuş. 2.anat. *doku.
- neseviyyet* (o.i.) kadınlık. [yapma kelimelerdendir].
- neşv* (a.i.) canlının büyümesi, boy atması; yeniden peydâ olup hayata gelme.
- neşv ü nemâ*: yetişip büyüme, sürüp çıkma.
- nevâz* (f.s.) "okşayan", "okşayıcı" manalarıyla kelimelere eklenir.
- nevmîd* (f.s. "nâ-ümid"den) ümitsiz, ümidi kırık.
- nez'* (a.i.) 1.bir şeyi yerinden koparma, sökmeye. 2.kaldırma, yok etme 3.can çekişme.
- nikâb* (a.i.) 1.peçe, yüz örtüsü.
- nikât* (a.i. nokta'nın c.) noktalar.
- nisyân* (a.i.) unutmaya.
- nouvelle* (fr. nuvel) küçük hikayeden büyük, romandan küçük olan edebiyat kompozisyonu.
- nuhâ'-i şevkî*: anat.omurilik.
- nümâyiş* (f.i.) 1.gösteriş; gösteri; görünüş. 2.yalandan gösteriş, göz koyma.
- nümûd* (f.s.) [vasf-ı terkipte bulunur] gösteren, irâ'e eden, ibraz eden.

P

- paradoxal* (fr. paradoksal) aykırı düşünceli, aykırı, aksi
- passable* (fr. pasabl) şöyle böyle, iyi değil fakat geçer (imtihan için).
- pathétique* (fr. patetik) etkilendiren, içe dokunan.
- penâh* (f.i.) sığınma, sığınacak yer.
- perestîş-kârân* (f.b.s. perestîş-kâr'ın c.) tapınanlar, tapınırcasına sevenler.
- pervâz* (f.i.) 1.uçma, uçuş. 2.saçak [dam ve elbise]. 3.hücre. 4.ayna. 5.dolap. 6.aynalı ince uzun tahta.
- pessimisme* [fr. pesimizm] kötümserlik.
- pîş-bîn* (f.b.s.) ilerisini gören, ihtiyatlı, basiretli.

Polka (Lehçe i.) Polonya kaynaklı 2/4'lük dans. (1830'da Prag'da ortaya çıktı ve kısa zamanda bütün Avrupa'ya yayıldı.) Polka dansının müziği. Polka eşit dört hareketten meydana gelir ve basit bir adım değiştirmeyle sonuçlanır. Polka-mazurka, polka ve mazurka unsurlarının birleşmesinden doğar; ölçüsü valste olduğu gibi 3/4'dür, ama temposu daha yavaştır.

populaire (fr. popüler) herkesçe, halkça tanınmış; halka mahsus; halk için yazılmış.

protoplazma (fr.i.) protoplazma biy. yapı bakımından çekirdek ve sitoplazmadan oluşan, yarı sıvı, saydam ve canlı hücrenin metabolizma olaylarının olduğu yer.

püşide (f.s.) 1.örtülmüş. 2.örtü.

R

rahik (a.i.) [kızıl renkli] çarü ve temiz şarap.

râkid, râkide (a.s. rûkûd'dan) hareketsiz, durgun. *Mâ-i râkid*: durgun su.

rasîn (a.s. rasânet'den) sağlam, dayanıklı.

ravuh (rawuh) inleme, feryad. (Steingass).

réalisation: (fr. realizasyon) yerine getirme.

rekz (a.i.) yere saplama, dikme, kurma.

reşâş, reşâşe (a.i.) çisenti, serpinti, toz gibi ince yağmur.

revâbit (a.i. râbîta'nın c.) 1.bağlar. 2.münâsebetler, ilgiler. 3.bağlılıklar. 4.tertipler, sıralar, usuller, düzenler.

rişâş, rişâşe (a.i.) döküntü, serpinti.

rûkn (a.i. c.:erkân) 1.bir şeyin en sağlam tarafı, temel direği. 2.kolon, direk. 3.nâfûzlu, ehemmiyetli, kuvvetli kimse.

- rûşeym* (a.i.) 1. biy. oğulcuk, fr. *embryon*. 2. bot. embriyon.
rû'yet (a.i.) 1. görme, bakma, görölme. 2. idare etme, çevirme, yönetme. 3. araştırma.

S

- sâ'ik* (a.i. c.:sâka) *ask*. ardıç.
sâ'it (a.s. savt'dan) 1. sesli, ses çıkartan. 2. gr. sesli [harf], fr. *voyelle*.
sakf (a.i. c.:sukuf) tavan, çatı, dam.
sakil (a.s. sıklet'den) c.:sikal, sukalâ) 1. ağır. 2. sıkıntılı, can sıkıcı. 3. çirkin. 4. gr. ağır ve kalın okunan [hece].
sâkin, sâkine (a.s. sükûn'dan) 1. hareketsiz olan, oynamayan. 2. uslu, kendi halinde olan, yavaş. 3. (c.:sâkinân) oturan [bir yerde]. a. gr. hareke ile okunmayan [harf]. *Hurûf-i sâkine*: sâkin harfler, harekesiz harfler.
salase, selâse (a.s.) üç.
sâlik (a.s. sülûk'den c.:sâlikân, sâlikîn) 1. bir yola giren, bir yolda giden. 2. bir tarikata girmiş bulunan.
sâmit (a.s. samt'dan) 1. sesi çıkmayan, susan. 2. sessiz, ses çıkarmaz, sağır. 3. cansız [mal]. 4. gr. sessiz harf, fr. *consonne*.
sanâyi'-i lâfziyye : ed. cinas ve saire gibi şekil hünerleri.
sânih, sâniha (a.s. sünûh'dan) zihin ve fikre hâsıl olup çıkan, fikre doğan.
sâniha (a.i. c.:sânihât) çok düşünmeden fikre doğan, akla gelen.
satih-bîn: yüzeysel, kısa görüşlü.
satvet (a.i. c.:satevât) 1. birinin üzerine şiddetle sıçrama. 2. ezici kuvvet; zorluk.
savâb (a.i.) 1. doğruluk, dürüstlük; doğru hareket, doğru davranmış, doğru düşünce 2. s. doğru, dürüst.

- sayhât* (a.i. sayha'nın c. olabilir) bağırılmalar, naralar, nara atmalar.
secâyâ (a.i. seciyye'nin c.) seciyyelir, huylar, tabiatlar, karakterler.
seg-bân (f.i.) 1. seymen, yeniçeri ocağına bağlı bir sınıf asker. 2. Osmanlı saraylarında av köpeklerine bakan kimse.
sehâr (a.i. sihr'den) 1. (pek) büyücü. 2. büyü gibi bir kuvvetle çeken, büyüleyici.
selb (a.i.) 1. kapma zorla alma. 2. kaldırma, giderme. 3. menfileştirme, olumsuzlaştırma 4. inkâr etme 5. fels. fr. *negation*.
selika (a.i. c.:selâik) güzel söyleme ve yazma istidadı.
sels (a.s. selâset'den) 1. düzgün, akıcı [ibâre, anlatış]. 2. müz. Türk (Anadolu) halk şiiri ve müziğinin XIX. asır başlarında meydana çıktığı anlaşılan bir şeklidir. Arûz'un "feilâtün-feilâtün-feilâtün-feilün" vezni ile yazılır; "forme" olarak gazel, bazan murabbâ, muhammes ve müseddes kullanılır. Şehirli âşıklar tarafından seyrek olarak yazılmıştır.
serâ'ir (a.i. serfire'nin c.) gizli şeyler.
ser-fürû (f.i.) baş eğme, söz dinleme.
serd (a.i.) [söz] düzgün ve münasebetli söyleme.
serîr (a.i. c.:esîrre, sürür) 1. taht. 2. yatacak yer.
setr (a.i.) örtme, kapama, gizleme.
sıhhat (a.i.) 1. sahilik, doğruluk, gerçeklik. 2. sağlamlık, sağlık. 3. ed. sözün yanlış ve eksik olmaması.
sımf (a.i. c.:esnâf, sunûf) sınıf.
sill-ür-rie: verem.
sîret (a.i. c.:siyer) 1. bir kimsenin içi, iç hâli, tavır, gidişi, ahlâkı. 2. hal tercümesi, fr. *biographie*.
sirkat (a.i.) hırsızlık, çalma, çalınma.
somnaambule [fr. somnanbül] uyurgezer.

- sudâ* (a.s.) 1.baş ağrısı. 2.rahatsız etme, rahatsızlık.
sulb (a.i. c.:aslâb) 1.omurga kemiği, bel kemiği. 2.döldöş. 3.döl. 4.(s. salâbet'den) sert, katı. 5.s.fiz. katı. 6.s.taş gibi.
sürûd (f.i.) şarkı, türkû.
süzeren (fr. *suzerain*) derebeylik zamanında bir kaç tımara sahip kimse, küçük beylere hükmü geçen kimse.

Ş

- şâyi* (a.s. şüyû'dan) 1.duyulmuş, herkesce bilinmiş. 2.taksim olunmamış müşterek hisse.
şekime (a.i. c.:şekâim) 1.dayanma. 2.gem.
şemme (a.i.) 1.bir kere koklama. 2.pek az şey.
şenî (a.s. şenâ'at'den) fena, kötü, ayıp, utanılacak.
şe'nîyyet (a.i.) fels. gerçek, gerçeklik. fr.réalité.
şetâret (a.i.) 1.neşe, şenlik, sevinç. 2.bazı Arap halayıklara verilen bir ad. [Arapça'daki asıl manası: "hilekârlık", "şaklabanlık"dır].
şirk (a.i.) müşrik, Allah'a şerik, ortak koşma, Allah'dan başka bir Allah bulunduğu inanma.
şitâb (f.i.) acele, sürat, çabukluk.
şu'abât (a.i. şu'be'nin c.) şubeler, bölükler, kısımlar, takımlar; dallar, budaklar.
şûride (f.s.) 1.karışık, perişan. 2.aşık, tutkun.
şu'ûn (a.i. şe'n'in c.) işler, yeni çıkan işler, hadiseler (*olaylar), vak'alar.
şübbân (a.i. şebb'in c.) gençler, yigitler, delikanlılar.
şükûh (f.i.) ululuk.
şütûm (a.i. şetm'in c.) küfürler, sövmeler, sövüp saymalar.

- ta'addüd* (a.i. 'add'den) birden çok olma, çoğalma, sayısı artma.
ta'alluk (a.i. 'alak'dan c.:ta'allukât) 1.asılı olma, asılma. 2.ilişigi, ilgisi olma. 3.sevme. 4.ait olma. 5.tas. dünya ilgisi.
ta'azzuv (o.i. uzv'dan) uzuv, peydâ etme, şekillenme.
tabasbus (a.i. basbasa'dan c.:tabasbusât) yaltaklanma, alçakça yalvarma.
tagannî (a.i. gınâ'dan c.:taganniyât) 1.zenginleşme. 2.muhtac olmama; yetinme. 3.makamla okuma.
tahattî (a.i. hatve'den c.:tahattiat) 1.bir şeyi atlayıp geçme, bir şey atlanıp geçme, sınırı aşma. 2.saldırış.
tahtiye (a.i. hatâ'dan) yanlışını çıkarma. (RH) (F.D.'da tahtie).
tahtî'e (a.i. hatâ'dan) yanlış çıkarma.
tahvîf (a.i. havf'den c.:tahvîfât) korkutma korkuya düşürme.
takallübât (a.i. takallüb'ün c.) değişmeler
takarrüb (a.i. kurb'dan) 1.yaklaşma, yaklaşma. 2.vakti yakın olma.
ta'kid (a.i. 'akd'den. c.:ta'kidât) 1.düğümleme, düğümlenme. 2.ed. ibâreyi veya cümleyi anlaşılabilir şekilde düzenleme.
ta'kid-i lafzî: ed.sözün anlaşılabilir halde ifade edilmesi.
ta'kid-i ma'nevî: ed.mananın anlatılmaz halde ifade edilmesi.
takrîr (a.i. karâr'dan. c.:takrîrât, tekarîr) 1.yerleştirme, yerleştirilme. 2.sağlamlaştırma, sağlamlaştırılma. 3.anlama, anlatış. 4.*önerge, resmîolarak yazı ile bildirme. 5.siyâsî nota. 6.tapuda mülkünü başkasına sattığını söyleme. 7.[eskiden] resmî dâirelerden, sadece mühürlenmiş olarak Bâbiâliye gönderilen yazı. *Hüsn-i takrîr:*

- maksadı, açık ve güzel bir ifade ile bildirme.
- ta'mik** (a.i. umk'dan) 1.derinleşme, derin kazma. 2.esasına varacak şekilde araştırma, inceleme.
- tansif** (a.i. nısf'dan) yarı yarıya bölme, iki müsâvi (*eşit) kısma ayırma.
- târ** (f.s.) 1.karanlık. *Şeb-i târ*: karanlık gece. 2.i. tel, saç teli.
- tard** (a.i.) 1.kovma, sürme, uzaklaştırma. 2.vazifeden, mektepten uzaklaştırma.
- tathîr** (a.i. c.:tathîrât) temizleme, pakalama.
- tatyîb** (a.i. tayyib'den c.:tatyîbât) hoş etme, edilme hoşlandırma, gönül hoş etme, gönül hoş edilme, iyi davranma.
- ta'vik** (a.i. 'avk'dan c.:ta'vikât) oyalandırma, geciktirme, geciktirilme. asıntıya bırakma, asıntı.
- tavzîh** (a.i. vuzûh'dan c.:tevzîhât) açıklama, açık anlatma, aydınlatma.
- tazallüm** (a.i. zulm'den. c.:tazallümât) sızlanma, yanıp yakınma.
- te'âvün** (a.i. 'avn'den c.:te'âvünât) yardımlaşma, birbirine yardım etme.
- te'âzud** (a.i.) 1.kol kola tutunma, birbirine kol verme; *mec.* yardım. 2.*fels.fr. mutualisme.*
- tebcîl** (a.i. becl ve bücül'den. c.:tebcîlât) ululama, ağırlama.
- tebriye** (a.i. berâet'den) 1.birini temize çıkarma, şüpheden kurtarma. 2.borçtan kurtarma.
- tebşîr** (a.i. beşr'den c.:tebşîrât) müjde verme, müjdeleme, müjdelenme.
- tebşîrât** (a.i. tebşîr'in c.) 1.müjdelemeler, müjde vermeler. 2.rüyâda alınan manevi müjdeler.
- tedric** (a.i. durûc'dan c.tedricât) 1.derece derece, basamak basamak, ilerleme, ilerletme; azar azar hareket. 2.ed. ifâdenin derece derece yükselmesi. 3.fels. fr. gradation.
- tedricî** (a.s.) derece derece, yavaş yavaş olan yapılan.
- tedenni** (a.i. denâ'et'den c.:tedenniyât) aşağı inme, aşağılama, gerileme. [ziddi: "terakki"].
- tefahhus** (a.i. fahs'dan. c.:tefahhusât) inceden inceye araştırmak.
- tefâvût** (a.i. fevt'den) 1.iki şeyin birbirinden farklı olması. 2.iki şey arasındaki fark.
- tefessüh** (a.i. fesh'den, c.: tefessühât) 1.çürüme, çürüyüp dökülme, bozulma. 2.*hek.* bir cismin kokup dağılması.
- tehâlûk** (a.i. helâk'dan. c.:tehalûkât) can atma; birbirini itip çığneyerek koşuşma; istekle atılma.
- teheyyüc** (a.i. heyecân'dan c.:teheyyücât) heyecanlanma, coşma.
- tehlîl** (a.i. c.:tehlîlât) İslam dininin tevhid akidesini hulasa eden "lâilâhe-ill-Allah" sözünü tekrarlama.
- tekvîn** (a.i. kevn'den c.:tekvînât) 1.var etme. 2.yaratma.
- telâhuk** (a.i. lühûk'dan) birbiri arkasından gelip birleşme, birbirine katılma.
- telfîk** (a.i. c.:telfikât) 1.birleştirme, toplayıp bir arada birleştirme. 2.ed. tenâsüb.
- telhîs** (a.i. c.:telhîsât) 1.*özetleme, hulâsa etme, uzun bir yazıyı kısaltma. 2.*tar.* sadrıâzam tarafından padişaha yazılacak şeylerin kısaltması veya bu yolda kısaltılmış yazı.
- telh-kâm** (a.b.s.) "damağı acı"; kederli.
- te'lif** (a.i. ülfet'den) 1.uzlaştırma, barıştırma. 2.(a.i. c.: te'lifât) kitap, eser yazama; yazılmış, ortaya konmuş eser.

temâdi (a.i.) sürme, sürüp gitme, uzama, devam edegelme.

temelluk (a.i. c.:temellukât) yaltaklanmalar.

temeshur (a.i. c.:temeshurât) maskaralanmak, maskaralık etmek.

temeyyüz (a.i. c.:temeyyüzât) kendini gösterme, sivrilme, benzerlerinden farklı olma.

temhidât (a.i. temhid'in c.) mukaddimeler, ağız yapmalar; ifadeler.

tenemmüv (a.i. nemâ ve nümüvv'den) gelişip büyüme.

tenevvü' (a.i. nev'den c.:tenevvü'ât) çeşitlenme, çeşit çeşit olma, çeşitlilik.

tenkiz (a.i.) kurtarma.

tensik (a.i. nesak'dan, c.:tensikât) 1.düzene, yoluna koyma, düzenleme, sıralama; 2.ed.bir isme bir çok sıfat sıralama.

tensîs (a.i. c.:tensîsât) tetkik ederek karar verme, verilme.

tenvîm (a.i. nevm'den c.:tenvimât) uyutma, uyutulma.

tenzîh (a.i. nüzhet'den. c.:tenzîhât) 1.kusur kondurmama, kabahat ve kusuru yok etme. 2.Allah'ın, her türlü eksik ve noksandan uzak bulunduğuna ve insan vasfında olmadığına inanma.

terâhi (a.i. rahvet'ten) 1.gevşeme, gevşeklik gösterme [bir işde-]. 2.geri çekilme, geri durma. 3.gecikme.

tereddi (a.i. redy ve redevân'dan) soysuzlaşma.

tereşşuh (a.i. c.:tereşşuhât) 1.sızma, sızıntı yapma, terleme. 2.coğr.sızım, sızıntı.

tesâdüm (a.i. sadm'dan) çarpışma, tokuşma (bkz:müsademe.).

tesânüd (a.i.) sosy. *dayanışma, fr. *solidarité*.

teshîr (a.i. sihriyy'den) zapt ve istila etme, ele geçirme, elde etme.

tesri' (o.i. sür'at'dan c.:tesri'ât) hızlandırma, hızlandırılma, çabuklaştırılma.

teşci' (a.i. şecâ'at'dan c.:teşci'ât) şecaatlendirme, şecaat ve cesaret verme, verilme, gayrete getirme, getirilme.

teşettül (a.i.) bir çok şubelere ayrılma; çatallaşma; dağılma, perişan olma.

teşfiye (a.i. şifâ'dan) şifâlandırma, iyileştirme.

tetebbu' (a.i. c.:tetebbu'ât) bir şeyi etraflıca tetkik etme, mahiyetini anlamaya çalışma, etraflıca inceleme, bir şey hakkında geniş bilgi edinme.

tetevvüc (a.i.) taclanma, taç giyme. *Resm-i tetevvüc:* taç giyme merasimi.

tevaggul (a.i. c.:tevaggulât) devamlı olarak uğraşma [bir işle].

tevahhuş (a.i. vahşet'den) 1.yalnızlıktan korkma, ürkme. 2.vahşi hayvanlar gibi korkma, ürkme; emin olmayarak bakma.

tevâli (a.i. vely'den) birbiri arkasından gelme, arası kesilmeksizin devâm etme, sürme.

tevârûsât (a.i.tevârûs'ün c.) 1.mirasa konmalar. 2.irsen geçmeler.

tevcih (a.i. vech'den c.:tevcihât) 1. çevirme, yöneltme, döndürme. 2.söz atma, bakma [bir kimseye]. 3.mana venme, yorumlama. 4.rütbe, mevki verme. 5.ed. iki manaya gelebilen ve manaca birbirinin zıddı olan kelime kullanma. Mesela: "âb-ı hayvândır efendim artığın" mısraındaki âb-ı hayvân, hem âb-ı hayât, hem de hayvan suyu manasını ifade ettiğinden mısraın manası: "efendim senin artığın hayvan suyudur; yani sen hayvansın senden artan su da hayvanın içtiği sudur" demek olur.

- tevessül* (a.i. vesile'den. c.:tevessülât) *1.* sarılma. *2.* inanma. *3.* sebep tutma. *4.* baş vurma, girişme.
- te'vîl* (a.i. meâl'den c.:te'vîlât) sözü çevirme, söze ayrı mana vermeye kalkışma.
- tezebzüb* (a.i. zebzebe'den c.:tezebzübât) *1.* kararsızlık. *2.* karışıklık.
- tezehhür* (a.i. c.:tezehhürât) *1.* çiçeklenme *2.* kim.çiçeksime, fr. efflorescence. *3.* hek. üst derinin üstünde görünen ufak ufak kabarcıklar.
- tezyîd* (a.i. ziyâde'den c.:tezyîdât) ziyadeleştirme, ziyadeleştirilme, arttırma, arttırılma.
- tezyîf* (a.i. zeyf'den c.:tezyîfât) *1.* züvâfa çıkarma, kalp, sahte, değersiz olarak gösterme. *2.* eğlenme, alay etme.
- tibâ'at* (a.i.) *1.* kılıç yapma sanatı. *2.* kitap ve sairâ basma işi.
- tinnat* (a.i.) çınlama.
- torgu* (t.) doğru (YTS).
- tufeylî* (a.s.) *1.* dalkavuk, çanakyalayıcı. *2.* ekti, sığıntı. *3.* bot. *asalak, parazit, fr. *parasite*.
- tuğyân* (a.i.) taşma, taşkınlık; azgınlık, coşkunculuk.
- tuyûf* (a.i. tayf'ın c.) *1.* uykuda görünen hayaller. *2.* korkudan karanlıkta görülen hayaletler. *3.* fiz. tayıflar, fr. *spectres*.
- tüvân* (f.i.) güç, takat.

U

- uhuvvet* (a.i.) *1.* kardeşlik. *2.* mec. dostluk, bağlılık.
- uknâm* (a.i. c.:ekanim) asıl, unsur, rükün; Hristiyanlığın bir arada "üç Allah" inancının ayrı ayrı unsurları: eb (baba), ibn (oğul), rûh-ül-kudûs. [*fels. fr. hypostase*].
- ulû-l-bağye* azgınlık, serkeşlik sahibi.
- 'umk* (a.i.) derinlik.

uzviyyet (a.i.) canlılık.

Ü

- ülfet* (a.i.) *1.* alışma, kaynaşma. *2.* görüşme, konuşma. *3.* ahbablık, dostluk. *4.* huy etme.

V

- vâ-beste* (f.b.s. c.:vâ-bestegân) . . . e bağlı. mu'allak, mukayyed, mütevakkıf, menût.
- vârid* (a.s. vürûd'dan c.:vâridîn) *1.* gelen, vasıl olan, erişen *2.* bir şey hakkında çıkan, söylenen.
- vasal* (Latince *vasâlus* Keltçe'den) *1.* Orta çağda daha büyük feodala (süzerene) bağımlı olan daha küçük feodal, derebeyi. *2.* bağımlı, tabi kimse, uydu.
- vâsi* (a.s. vûs'at'dan) *1.* geniş, açık, enli, bol. *2.* Allah'ın adlarından biri.
- vaz* (a.i. c.:evzâ) *1.* koyma, konulma. *2.* tayin etme. *3.* kurma, icad etme. *4.* *mant.* bir şeye ad koyma. *5.* meydana getirme. *vazl-ı haml:* doğurma. *6.* duruş, tavır, hareket.
- Volapük* (i.ing.) [*ing. word, dünya ve speak, konuşma'dan türetilen vol ve pük kelimelerinden*] Rahip Johann Martin Schleyer'in ortaya attığı ve yaymaya çalıştığı milletler arası dil. (Özellikle Halk İngilizcesine dayanır. Geleşigüzel sadeleştirmeler, keyfi isim çekimleri, eski bir fiil çekimi, kaba kelimeler, genel bir uyumsuzluk, özellikle de evrim yetersizliği yüzünden Johann Martin'in teşebbüsü başarısızlıkla sonuçlandı.)
- vûs'at* (o.i.) *1.* genişlik, bolluk. *2.* para durumu. *3.* boş meydan, fırsat. *4.* *mat.* *genişlik.

Y

yakaza (a.i.) uyanıklık (*bkz.*:yakazet).
yeldâ (f.s.) uzun. *Şeb-i yeldâ*: yılın en uzun gecesi [23-24 Aralık].

Z

zâhib (a.s. zehâb'dan) 1.gidici, giden.
 2.bir fikir veya zanna uyan, kapılan.

zâ'id (a.s. ziyâde'den) 1.artan, arttıran. 2.lüzümsüz, gereksiz.
 3.mat. artı (+).

zâ'il (a.s. zevl ve zevâl'den) 1.sona eren, devamlı olmayan. 2.geçen, geçmiş olan.

zalâm (a.s.) 1.karanlık, deycür, zulmet. 2.haksızlık.

zarf (a.i. c.:zurûf) 1.kab, kılıf, mahfaza. 2.içine mektup konulan kağıt kap. 3.gr. bir fiilin, bir

sıfatın veya başka bir zarfın manasına "yer, zaman, nicelik, nitelik" gibi bakımlardan başkalık katan kelime.

zehâb (a.i.) 1.gitme. 2.bir fikre düşünceye uyma; sapma. *iyâb ü zehâb*: gidip gelme. 3.zihnen bir yola sapma.

zemm (a.i. c.:zümün) yerme, kınama, ayıplama.

zemzeme (a.i.) 1.ezgili, nağmeli ses; nağme. 2.müz. bir makam.

zevebân (a.i.) erime.

zımnî (a.s. ve zf.) 1.üstü kapalı, örtülü, açıktan olmayarak, dolayısıyla anlatan.
 2.kendiliğinden.

zucret (a.i.) iç sıkıntısı, yürek darlığı.

zübde (a.i. c.:zübed) 1.bir şeyin en seçkin parçası. 2.öz, *özet, *sonuç.

ÖZET

“Genç Kalemler Dergisi’nin İncelemesi” adlı tez; Önsöz, Giriş, II.Meşrutiyet’te Basınımızın Genel Durumu, Genç Kalemler Mecmuası, Genç Kalemler Mecmuasındaki Tenkid Yazıları (Metin), Genç Kalemler Mecmuası’ndaki Tenkid Yazılarının Muhtavas, Sonuç, Bibliyografya, Bazı İsim ve Kavramlarla İlgili Kısa Açıklamalar ve Sözlük Bölümlerinden oluşmaktadır.

Önsözde, bu konunun niçin seçildiği ve hazırlarken hangi yolların takip edildiği belirtilmiştir. *Giriş* bölümünde, Genç Kalemler hakkında geniş bilgi veren çeşitli kaynaklar üzerinde durulmuştur.

II.Meşrutiyet’te Basınımızın Genel Durumu bölümünde o dönem gazete ve dergileri kısaca tanıtılmıştır. *Genç Kalemler Mecmuası* bölümünde Genç Kalemler hakkında geniş ve ayrıntılı bilgi verilmiştir. Genç Kalemler Mecmuası’ndaki Tenkid Yazıları bölümünde dergiden seçilen tenkid yazılarının günümüz alfabesiyle metni verilmiştir. Genç Kalemler Mecmuasındaki Tenkid Yazılarının Muhtavas bölümünde yukarıda verilen metinlerin Teorik Tenkid Yazıları, Pratik Tenkid Yazıları, Dilin Sadeleşmesiyle İlgili Yazılar ve Yabancı Edebiyatlarla İlgili Yazılar şeklinde tasnif edilerek incelenmesi yapılmıştır.

Sonuç bölümünde baştan sona yapılanlar ve inceleme kısmının özeti olarak verilmiştir. Bibliyografya bölümünde kullandığımız tenkid yazılarının liste halinde künyelerini kronolojik, yazar ve makale adına göre sıraladık. Daha sonra metin kısımlarında geçen bazı isim ve kavramlarla ilgili kısa açıklamalar ve Sözlük bulunmaktadır.

Hazırladığımız tezin tamamı 333+ IV + VIII sahifeden oluşmaktadır.

SUMMARY

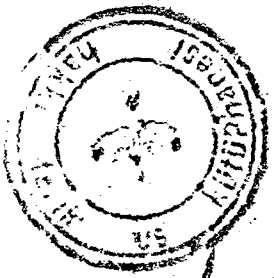
The thesis named the investigation of Genç Kalemler consists of preface, the general situation of our press in the second monarchy, the critical articles at the magazine of Genç Kalemler, the content of the critical articles at the magazine of Genç Kalemler, Conclusion, Bibliography, short explanations related with some nouns and concepts and of the sections of dictionary.

At the preface, why this subject was chosen and which ways were followed while it was prepared were told.

At the section of the general situation of our press in the second monarchy, the newspapers and magazines of that term were told. At the section of Genç Kalemler Magazine, broad and detailed information about Genç Kalemler was given. At the section of critical articles at the magazine of Genç Kalemler, the text of the critical articles chosen from the magazine was given in alphabet of our time. At the section of the content of the critical articles at the magazine of Genç Kalemler, the original critical writings of the article given above, were inspected by being classified in the way of practical critical writings, writings related with becoming simple of language and writings related to foreign literatures.

At the section of conclusion, the summary of the studies from the beginning to the end and of the research part were given. At the section of Bibliography, Informative lists of the critical articles were listed in an order of chronological name of writer and article. Later, short explanations related with some names and concept taking part in the parts of the article and vocabulary take part in.

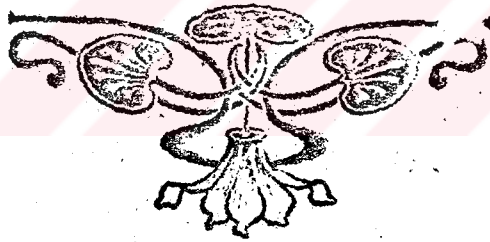
All of thesis consists of 333 + IV + VIII paper.

کنج قلمبر

GUJANDI-HALEMLAIR

برخی جلد — ادبی علمی رسالہ تین ماہہ — نمبر ۹ — ۱
کرنک امور ادارہ کرنک امور تحریر و معائنہ باجہ اوراق حیدرک نامہ کوندر لیلندر

— وکیلی قاری لکڑی —

بوگون برخی نسخہ سی او قودینکنز (کنج قلمبر) اولجہ نشان ایدن (حسن و شعر)
بر شکل منکاسدن باشقہ برخی دکلدن ؛ اوت غزته مزین هیئت نحر بر پرسی مزین اولجہ طار
نیدینکنز کنج لردن ، اولر بوشون دینلرکه ، (حسن و شعر) بی بالکنز احتیاسا متعلق
مواده تعلق ایدیور ، حالبوکه مقصدلری بالکیز بو دکلدی ؛ حسن و شعرن شمول معنیلندن

کنج قلمدر

No. 1
نومرو : ۱

جلد
ایکھجی جلد

اورہ بشدہ بر پشمہ کونڈری انتارہ ایرہ ادبی ، علمی ، فنیو غرور .

ارارہ نامسی : دائرہ مخصوصہ در .
رختبندہ سلیبہ جادہ بندہ
انتراک شرائعی : آلتی آلتی : اونوزغروش
سہ لکی : یازم برای شجاق

محافظہ اجمدر . ایستہ بو استقلال درکہ بوکون بزہ
تورکجہنی تکرار اسکی صافیت و سہولتہ . طبیعاًکنہ
ارحاع اجمت امیدلری ویریور .

یکی لسان

ایرانز

بونی ده قیصہ جه سوبلیہ لم : طبیعتہ مخالف ادبیاتمترک
بیر بردن فرقی مختلف دورہ لر کجیزدیکنی ادعا اجمک معنا
بزر در . ادبیاتمترک تاریخی یازانلر . طبیعی اولمقندن زیادہ سازی
واری رتصنیف و یا خود تقلید سائتہ منہ مغلوب اولاروق .
بونی یا پمشلردر . مطلقاً بر دورہ ایستورسہ کز .
سوبلیہ لم - بو اولیہ مختلف و متعدد دکل - آنجق ایکی
دورہ واردر :

- ۱ - شرقہ دوغرو : ایرانہ .
- ۲ - غربہ دوغرو : فرانسه بہ .

اسکی لسان - ادبیاتمتر - ملی ادبیاتمتر - شرقہ
دوغرو - غربہ دوغرو - بوکونکیلر - باشقہ لری -
خستہ نقلر - تصنیف - ناصل - ؟ - ملیتہ دوغرو -
تصنیف صرفی - اسلمر و مستنلر - املا - نایہ -
ای کنجلر ! - نتیجہ .

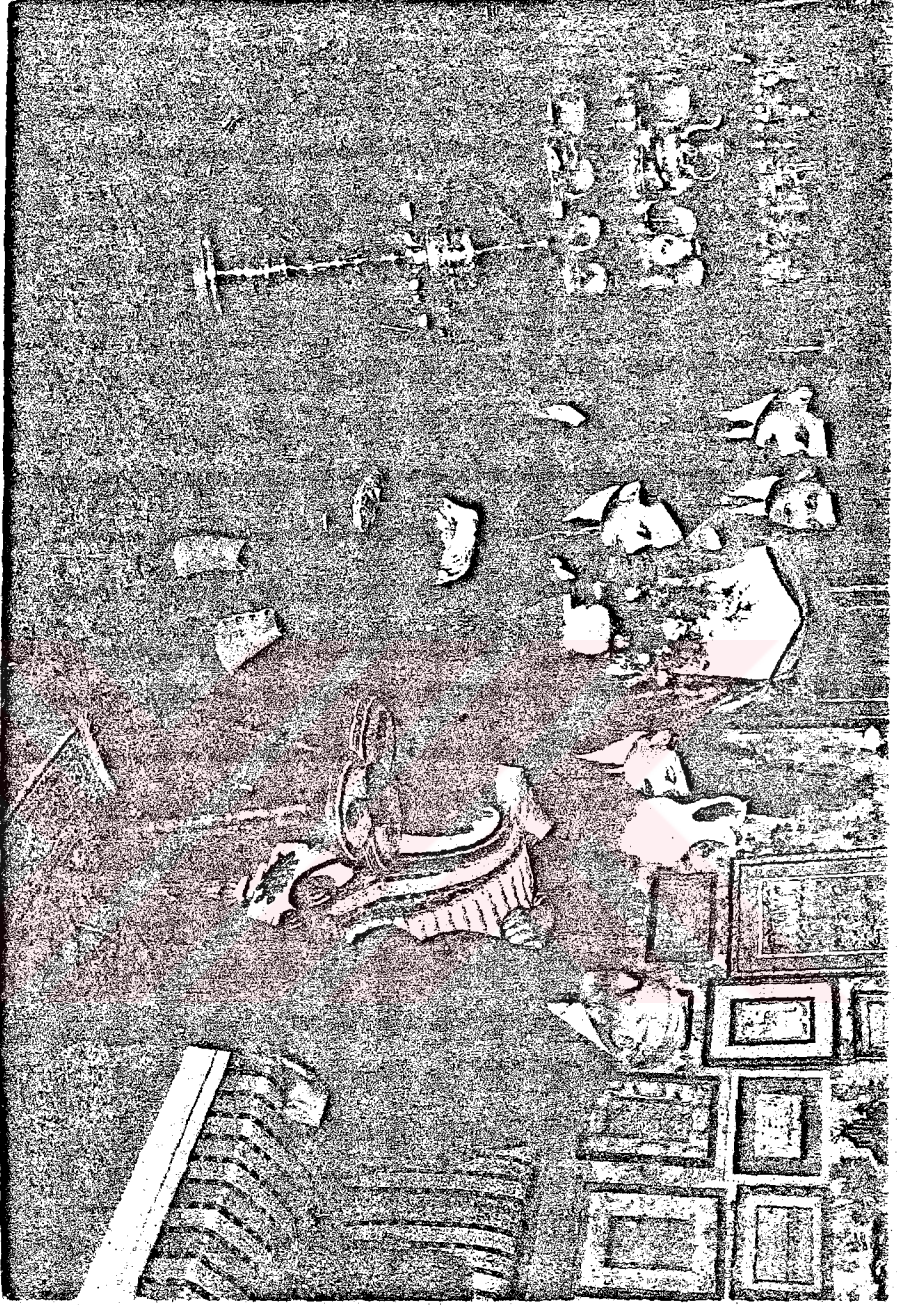
اسکی لسانہ

نہ در : اصلا قونوشولمایان . لاینجہ و عبرانیجہ کی
یا لکز کندیلہ مشغول اولانلرک ذوق وادراکنہ
تعلق ابدن برشی ! . سزہ بونک تاریخی چابوجاق
چیزہ لم . بز آسادن غربہ ، آناطولی بہ هجرت اجمتر .
دین وادیات بزہ عربی و فارسی اوکرتمش . حتی بر
زمانلر رسی لسانمتر فارسی اولدینی کی ، بر پادشاهمزده
عربجهنی بزہ عمومی و ملی بز لسان اولوق اوزرہ قبول
ایستدیرمکہ قالمش . هجرتمترک ایلمک عصر لرندہ عربی
و فارسی بر جوق کلمہ لر لسانمترہ کیرمش . بونک قطعاً
ضروری یوق . لکن ادبیات ، صنعت و دولاییبیلہ
تیزین فکری عربی و فارسی قاعدہ لرده کتیرمش .
تورکجہ موازنہ سنی نائب اجمش . طبیعتہ مخالف و صوت
درجہ صنی بز حال کسب اجمش . فقط . ناصلہ .
بہ اصل . اولان قلم .

وقتیہ شرقہ دوغرو . ایرانہ کیدنلری بوکون
غربہ کیدنلرہ بکزمہ بیلیرز . اونلر سوزده تورکجہ
یازدقلمری دیوانلرک یانہ شهرت و اقتدارلری تأیید
و تقویہ اجمک ایچون برده فارسی دیوان یا پمنی
اهمال اجملرمش . پشمیدیکنجلرک فرانسه جه
منظومہ لر و پهلر ترتیب ایدوب افتخار اجملری کی .
وت بر طاقہ تورک شاعرلری . حکیملری هب عربجه
بخود عجملسانی اوزرہ یازمشلر . پادشاهلرک . حکومت
داملرینت فارسی یلمنری لازم کی اجمش . پادشاهلردن
دیوانلرک کیش .

Selânik'te «Genç Kalemler» dergisinin, «Yeni Lisân» akımının organı olarak büyük boyda ve yeni düzende yayınladığı günlerde çekilmiş bir fotoğraf. Önde Ömer Seyfettin, arkasında Ali Cânîp, en arkada hepsinin en genci olan M. Nermî Bey. Balkan Savaşı'nın arifesinde çekilen bu resimde, mutlu ve umutlu günlerin ışıkları genç yüzlere yansımış görünüyor. O yılların öncü neslinden, en hayat dolu, en ülkücü olanı Ömer Seyfettin, en genç yaşında öleni olmuştur.

Ömer Seyfettin (Sol başta oturan) Claude Farrère ve arkadaşlarıyla birlikte.

ÖMER SEYFETTİN
(1884 - 1920)

«Ömer'in yüzü beyaz, hafifçe çiçek bozuğu idi... Çiçek hastalığından kirpikleri de dökülmüş, birkaç zayıf, sarışın tel kalmıştı. Burunu hafifçe gaga ve ucu kırmızıydı...»

15 ocak 1918 de çekilen bu resim Ömer Seyfettin, karısı Cálibe Hanım,
bir yaşına basan kızları Güner'i gösteriyor.

Ömer Seyfettin'in Zincirlikuyu'da «Asri Mezarlık» (İstanbul) taki ikinci dinlenme yeri. Kadıköy - Kuşdili, «Mahmut Baba Mezarlığı»ndaki mezarı, yerine tramvay garajı yapılacağından 23 ağustos 1939 tarihinde açılmış, kemikleri, arkadaşlarının hımmetile Zincirlikuyu - Asri Mezarlığına nakledilmişti. Eski arkadaşı A. Cânîp Yöntem, taşlarını da naklettirerek, bugünkü düzenine koymuştu. Taşın üzerinde şunlar yazıyor:

Merhum Ömer Seyfettin

Burada yatıyor